

Analize, raziskave in razvoj
ISSN 1581 - 6567

Poročilo o razvoju 2006

Izdajatelj:

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
dr. Janez Šušteršič, direktor

<http://www.gov.si/umar/>

Urednica: dr. Ana MURN

Lektoriranje: Slavica REMŠKAR, Sonja CESTNIK ZADNEK

Računalniška postavitve in prelom: Ema Bertina KOPITAR

Izdelava grafikonov: Marjeta ŽIGMAN

Naslovnica, oblikovna zasnova: Sandi RADOVAN, studio DVA

Tisk: SOLOS, Ljubljana

Naklada: 300

Ljubljana, 2006

Poročilo o razvoju 2006

Avtorji poročila:

Predgovor (Murn Ana), Sintezna ocena razvoja (Murn Ana, Šušteršič Janez), Sodelovanje v evropskem tečajnem mehanizmu ERM2 in prevzem evra (Bednaš Marijana), Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja (Kmet Zupančič Rotija, Kovarič Gorazd, Žakelj Luka, Rojec Matija, Povšnar Jure), Povečanje konkurenčne sposobnosti storitev (Kmet Zupančič Rotija, Stare Metka, Koprivnikar Šušteršič Mojca, Hafner Marjan), Izobraževanje in usposabljanje (Kajzer Alenka, Zver Eva), Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij (Stare Metka), Kakovost javnih financ (Šušteršič Janez), Institucionalna konkurenčnost države (Šušteršič Janez), Učinkovitost pravosodja (Zajc Katarina, Trampuš Aco), Izboljšanje prilagodljivosti trga dela (Kajzer Alenka), Modernizacija sistemov socialne zaščite (Kidrič Dušan), Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti (Apohal Vučković Lidija, Kovarič Saša, Javornik Jana), Trajno obnavljanje prebivalstva (Kraigher Tomaž), Izboljšanje gospodarjenja s prostorom (Lavrač Ivo), Skladnejši regionalni razvoj (Pečar Janja), Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike in potrošniške vzorce (Vendramin Mojca), Proizvodnja in poraba kulturnih dobrin (Lipovšek Brigita).

Avtorji kazalnikov:

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči (Tavčar Branka), Realna rast bruto domačega proizvoda (Bednaš Marijana), Inflacija (Vasle Boštjan), Ravnovesje sektorja država (Kondža Jasna), Dolg države (Mičković Slaven), Plačilnobilančno ravnovesje (Markič Jože), Bruto zunanji dolg (Markič Jože), Produktivnost dela (Kraigher Tomaž), Tržni delež (Jurančič Slavica), Stroški dela na enoto proizvoda (Jurančič Slavica), Faktorska struktura blagovnega izvoza (Zakotnik Ivanka), Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP (Kušar Janez), Delež izvoza in uvoza v BDP (Markič Jože), Neposredne tuje investicije (Rojec Matija), Konkurenčnost držav po IMD (Chiaiutta Andrej), Konkurenčnost držav po WEF (Chiaiutta Andrej), Bilančna vsota bank (Hafner Marjan), Zavarovalne premije (Hafner Marjan), Tržna kapitalizacija (Hafner Marjan), Investicije v znanje (Zakotnik Ivanka), Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo (Kraigher Tomaž), Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva (Kraigher Tomaž), Razmerje med študenti in pedagoškim osebjem (Zver Eva), Javni izdatki za izobraževanje (Zver Eva), Javni in zasebni izdatki za izobraževalne ustanove (Zver Eva), Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca (Zver Eva), Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (Vidrih Ana), Diplomanti na področju znanosti in tehnologije (Zver Eva), Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev (Vidrih Ana), Raba interneta (Kmet Zupančič Rotija), Izdatki institucionalnega sektorja države (Kondža Jasna), Javnofinančni izdatki po funkcionalni klasifikaciji (Poje Andreja), Ekonomska struktura davkov in prispevkov (Kondža Jasna), Državne pomoči (Murn Ana), Sodni zaostanki (Zajc Katarina, Trampuš Aco), Stopnja zaposlenosti (Kraigher Tomaž), Stopnja brezposelnosti (Kraigher Tomaž), Razširjenost delnih zaposlitev (Kajzer Alenka), Razširjenost začasnih zaposlitev (Kajzer Alenka), Izdatki za socialno zaščito (Kersnik Maja), Indeks človekovega razvoja (Javornik Jana), Razmerje plač žensk do plač moških (Kovarič Saša), Dolgotrajna brezposelnost (Kajzer Alenka), Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov (Kersnik Maja), Stopnja tveganja revščine (Kersnik Maja), Število zdravnikov in medicinskih sester (Zver Eva), Zadovoljstvo z življenjem (Javornik Jana), Zaupanje v druge (Javornik Jana), Zaupanje v institucije (Javornik Jana), Delež prebivalstva v starosti 65 let in več (Kraigher Tomaž), Selitveni koeficient (Kraigher Tomaž), Stopnja rodnosti (Kraigher Tomaž), Medregionalne variacije v BDP (Pečar Janja), Medregionalne variacije v brezposelnosti (Pečar Janja), Medregionalne variacije v osnovi za dohodnino na prebivalca (Pečar Janja), Medregionalne variacije v demografski strukturi (Pečar Janja), Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov (Kraigher Tomaž), Zadovoljstvo z zdravjem (Javornik Jana), Spremembe občinskih prostorskih planov (Lavrač Ivo), Izdana gradbena dovoljenja (Kušar Janez), Delež cestnega v blagovnem prometu (Povšnar Jure), Energetska intenzivnost (Povšnar Jure), Obnovljivi viri energije (Povšnar Jure), "Umazane" industrije (Zakotnik Ivanka), Intenzivnost kmetovanja (Kovarič Mateja), Intenzivnost poseka lesa (Kovarič Mateja), Komunalni odpadki (Vendramin Mojca), Sredstva gospodinjstev za kulturo (Lipovšek Brigita), Poraba prostega časa za kulturo (Lipovšek Brigita), Poskus razvrščanja držav po razvojni uspešnosti (Murn Ana).

KAZALO

Predgovor	7
POROČILO O RAZVOJU	9
1. SINTEZNA OCENA RAZVOJA	11
1.1. Razvojni trendi z vidika doseganja strateških ciljev	12
1.2. Vloga države pri razvoju	16
2. RAZVOJ PO RAZVOJNIH PRIORITETAH SRS	19
2.1. Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast	19
2.1.1. Sodelovanje v evropskem tečajnem mehanizmu ERM2 in prevzem evra	20
2.1.2. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja	24
2.1.3. Povečanje konkurenčne sposobnosti storitev	30
2.2. Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta	35
2.2.1. Izobraževanje in usposabljanje	35
2.2.2. Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT)	38
2.3. Učinkovita in cenejša država	42
2.3.1. Kakovosti javnih financ	42
2.3.2. Institucionalna konkurenčnost države	44
2.3.3. Učinkovitost pravosodja	46
2.4. Moderna socialna država in večja zaposlenost	48
2.4.1. Izboljšanje prilagodljivosti trga dela	49
2.4.2. Modernizacija sistemov socialne države	50
2.4.3. Življenski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti	52
2.5. Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja	58
2.5.1. Trajno obnavljanje prebivalstva	59
2.5.2. Skladnejši regionalni razvoj	61
2.5.3. Izboljšanje gospodarjenja s prostorom	62
2.5.4. Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike in potrošniške vzorce	64
2.5.5. Proizvodnja in poraba kulturnih dobrin	68
3 LITERATURA IN VIRI	70
4 ANALITIČNA PRILOGA - Kazalniki razvoja Slovenije	79

Predgovor

Poročilo o razvoju (v nadaljevanju Poročilo) je dokument, ki smo ga pričeli pripravljati po sprejetju Strategije gospodarskega razvoja Slovenije (SGRS) leta 2001. Osnovni namen Poročila je bil spremljanje uresničevanja SGRS. Poročilo je ocenjevalo, ali razvoj države sledi cilju trajnostnega povečevanja blaginje prebivalcev in prebivalk Slovenije ter v kakšni meri Slovenija uspeva krepiti v SGRS opredeljene razvojne dejavnike oziroma mehanizme. Do letošnjega leta smo pripravili štiri Poročila, ki so se uveljavila tako znotraj vlade kot v strokovni javnosti. **Tudi nova Strategija razvoja Slovenije (SRS), sprejeta v letu 2005, je predvidela spremljanje uresničevanja njenih ciljev in prioritet s Poročilom.** Nova strategija (SRS) metodološke zasnove Poročila načeloma ne spreminja, zaradi nekaterih spremenjenih vsebin, ki jih prinaša SRS, pa se dosedanje vsebine poročanja nekoliko spreminjajo in praviloma razširjajo:

1. ***Poročilo podaja stanje razvoja in razvojnih trendov na področjih štirih ciljev razvoja in petih razvojnih prioritet, ne ocenjuje pa realizacije sprejetih dveletnih ukrepov SRS in drugih ukrepov, predvidenih v spremljajočih dokumentih*** (Programu reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji, oktober 2005, in Okviru gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji, november 2005). Dosedanjemu poročanju o razvoju na področjih konkurenčnosti gospodarstva; družbi, temelječi na znanju; državi; socialnem in okoljskem razvoju so se pridružile nove vsebine znotraj že navedenih področij kot tudi nova področja, ki so po SRS uvrščena v peto prioriteto (trajnostno obnavljanje prebivalstva, zdravje, kultura). Iz Poročila je kot samostojna točka umaknjeno poročanje o zaključevanju tranzicijskih reform, na probleme nedokončanosti reform pa opozarjamo pri točkah, kjer se ti še pojavljajo.
2. ***Poročilo sloni večinoma na rezultatih nabora kazalnikov za spremljanje razvoja***, ki smo ga začeli oblikovati že v času priprave SGRS, po sprejetju SRS pa še dodatno dopolnjevali. Pri izboru smo prvenstveno izhajali iz vsebine SRS in iz podatkov, ki jih zagotavlja Statistični urad Republike Slovenije (SURS), obenem pa smo uporabljali tudi druge domače vire. Pri skoraj vseh kazalnikih smo poiskali tudi uradne statistične podatke mednarodnih institucij (Eurostata, OECD, Združenih narodov) za države Evropske unije in s tem zagotovili mednarodno primerljivost doseženega razvoja in razvojnih trendov v Sloveniji in državah članicah Evropske unije. Letošnji nabor kazalnikov je zaradi čedalje hitrejšega širjenja mednarodne primerljivosti (SURS zagotavlja večji nabor mednarodno primerljivih podatkov) in zaradi novih vsebin za okoli tretjino večji kot v preteklem letu (letos 69 kazalnikov, lani le 44).
3. ***Poročilo je podkrepljeno tudi z rezultati različnih raziskav, opravljenih v zadnjih letih.*** Pri ocenjevanju razvoja Slovenije smo poleg nabora kazalnikov upoštevali tudi rezultate različnih raziskav, ki so bile opravljene v zadnjih letih. Rezultati raziskav podpirajo predvsem tiste vsebine Poročila, ki s kazalniki niso ustrezno pokrite in ki kvalitativno dopolnjujejo ugotovitve kazalnikov.
4. ***Nekatere vsebine so v Poročilu še šibke, zaradi novih tematik ali še neustreznih podatkovnih podlag.*** Vsebine, ki se v letošnjem poročilu pojavljajo prvič (npr.

zdravje, kultura), so nekoliko slabše predstavljene zaradi šibke pokritosti s kazalniki in/ali mednarodno primerljivimi podatki. Za ocenjevanje razvojnega cilja prepoznavnosti Slovenije v mednarodnem okolju pa še nimamo razvitega kazalnika. Spričo izredno hitrega razvoja različnih metodologij spremljanja razvoja s kazalniki in drugimi analitičnimi in sintezni merili v okviru mednarodnih institucij (npr.: OECD, Združeni narodi, EBRD, Svetovna banka) in razvoja podatkovnih baz po mednarodno primerljivih metodologijah (Eurostat, v zadnjem času tudi pospešenem razvoju na SURS) je ocenjevanje razvoja v Sloveniji vsako leto popolnejše in s tem tudi verodostojnejše. Predvidevamo, da bomo z razvojem metodologij ocenjevanja razvoja in ustreznimi podatki šibke vsebine v letošnjem Poročilu naslednje leto izboljšali.

5. **Sintezno razvrščanje držav po kazalnikih.** Naraščajoče število kazalnikov postaja vse bolj nepregledno, če poskušamo ugotoviti, kakšno je stanje razvoja v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami, članicami Evropske unije. Problem smo letos pričeli reševati na dva načina. Po prvem smo z enostavno metodo rangiranja držav po različnih kazalnikih ugotavljali, kakšno je stanje razvoja in kakšna so bila gibanja v obdobju 2000–2004 na področjih razvojnih prioritet SRS. Drugi način pa je oblikovanje modela, ki prav tako razvršča države Evropske unije po doseženem stanju razvoja na področju razvojnih prioritet. Oba načina imata prednosti in slabosti, sta še nedodelana, vendar omogočata razvojna rangiranja, ki smo jih v Poročilu tudi uporabili, prikazujemo pa ju na koncu analitične priloge.

Letošnje Poročilo se razlikuje od lanskega in se bo razlikovalo tudi od Poročila, ki ga bomo pripravili naslednje leto. Ker je bila v preteklem letu sprejeta nova strategija (SRS) ni smiselno, da bi z letošnjim Poročilom prvenstveno ugotavljali uresničevanje SGRS. Načeloma pa je takšno ugotavljanje s pomočjo kazalnikov v analitični prilogi tudi možno, saj le-ti zajemajo obdobje od leta 1995 (1996) do leta 2000, od leta 2000 pa so podatki praviloma izkazani letno do zadnjega razpoložljivega podatka. Ker je bila strategija (SRS) sprejeta sredi leta 2005, večina razpoložljivih podatkov pa pokriva leto 2004, s Poročilom tudi še ne moremo ugotavljati, kako se uresničujejo usmeritve nove strategije. Zato sodi letošnje Poročilo med dokumente, ki prvenstveno izkazujejo izhodiščno stanje razvoja in razvojnih trendov, na osnovi katerih bomo lahko v naslednjih letih ugotavljali uresničevanje zastavljenih ciljev in usmeritev SRS.

Pri pripravi Poročila smo uporabili zadnje uradne podatke, ki pokrivajo različna časovna obdobja (večinoma pa leti 2003 in 2004), zato Poročilo ne podaja presečnega stanja dogajanj v izbranem trenutku. V njem (in v prilogi) smo upoštevali zadnje razpoložljive podatke z mednarodnimi primerjavami po stanju 31. 3. 2006, besedilo Poročila pa smo obogatili tudi z novejšimi podatki za Slovenijo, ki so jih objavile različne institucije (največ Statistični urad Republike Slovenije), vendar še nimajo mednarodne primerljivosti (Eurostat za države članice EU podatke objavlja praviloma z določenim zamikom). Obdobje, na katerega se Poročilo nanaša, je tako določeno s stanjem razpoložljivih podatkov do 31. 3. 2006.

Poročilo sestavljata dva dela. Prvi, krajši del predstavlja sintezo razvoja in izhodišča uresničevanja ciljev SRS ter je hkrati tudi povzetek ugotovitev Poročila. Drugi del predstavlja analizo uresničevanja strateških prioritet, ki podpirajo cilje razvoja Slovenije.

The background features two large, stylized, light gray letters 'A' and 'R'. The 'A' is positioned on the left and the 'R' is on the right, both rendered in a classic, slightly decorative serif font. The 'A' has a wide base and a sharp peak, while the 'R' has a thick vertical stem and a curved, flared top. The 'R' in the foreground is a darker shade of gray and is positioned lower than the 'R' in the background, creating a sense of depth.

Poročilo o razvoju

1. Sintezna ocena razvoja

CILJI SRS: Gospodarski razvojni cilj je v desetih letih (do 2013) preseči povprečno raven ekonomske razvitosti Evropske unije (merjeno z BDP na prebivalca po standardu kupne moči) in povečati zaposlenost v skladu s cilji Lizbonske strategije. Družbeni razvojni cilj je izboljšanje kakovosti življenja in blaginje posameznic in posameznikov, merjene s kazalniki človekovega razvoja, socialnih tveganj in družbene povezanosti. Medgeneracijski in sonaravni razvojni cilj je uveljavljanje načela trajnosti kot temeljnega kakovostnega merila na vseh področjih razvoja, vključno s ciljem trajnostnega obnavljanja prebivalstva. Razvojni cilj Slovenije v mednarodnem okolju je, da bo s svojim razvojnimi vzorcem, kulturno identiteto in angažiranim delovanjem v mednarodni skupnosti postala v svetu prepoznavna in ugledna država.

UGOTOVITVE: Slovenija zmanjšuje gospodarski razvojni zaostanek za povprečjem Evropske unije, vendar z vidika zastavljenih ciljev SRS prepočasi. Z nadaljevanjem dosedanjih trendov cilja ne bo mogla uresničiti, zato so gospodarske reforme, ki bi pospešile predvsem konkurenčnost gospodarstva (kjer so razvojni zaostanki največji), nujne. Na področju družbenega razvojnega cilja so rezultati razvoja Slovenije zelo dobri tako na področju moderne socialne države kot na področju večje zaposlenosti, ugodni pa so tudi trendi, ki izboljšujejo še obstoječe slabosti, ki so predvsem na trgu dela (dolgotrajna brezposelnost, fleksibilnost trga dela). Pri trajnostnem razvoju z vidika okolja je opazno izboljševanje integracije okoljskih ciljev v gospodarski razvoj, ključni slabosti sta še visoka energetska intenzivnost, ki se znižuje, in hitra rast cestnega v blagovnem prometu. Bistveno slabši razvojni rezultati so pri trajnostnem razvoju z vidika demografskih stanj in trendov.

V obdobju 2000–2004 razvoj v Sloveniji ni bil usklajen. Gospodarski razvoj je bil počasnejši od socialnega in okoljskega. To pa je razvojni vzorec, ki ga druge države Evropske unije s hitro gospodarsko rastjo nimajo. Očitno je, da v tem obdobju Slovenija ni dejansko spremenila razvojnega koncepta, čeprav je sprejeta Strategija gospodarskega razvoja v ospredje razvojnih aktivnosti postavila prav gospodarski razvoj.

Razvojne trende spremlja in usmerja tudi država, vendar s svojo institucionalizacijo in učinkovitostjo zahtevnim nalogam na področju izvajanja razvojne funkcije doslej ni bila kos. Z zapletenimi birokratskimi predpisi, visokim deležem lastništva in visoko kontrolo v gospodarskih subjektih, počasno liberalizacijo mrežnih dejavnosti ter visokimi javnofinančnimi izdatki, ki jih je spremljala visoka skupna obdavčitev, predvsem pa obdavčitev dela in potrošnje, je bila Slovenija okolje, ki hitrejšega razvoja ni vzpodbujalo, v določeni meri je na področjih podjetništva in investiranja delovalo celo zaviralno.

Če Slovenija ne bo spremenila razvojnega vzorca, ciljev SRS ne bo dosegla. Še več, prehitijo jo lahko tudi nekatere sedaj manj razvite države, članice Evropske unije (predvsem baltiške države), ki že dosegajo pospešene stopnje gospodarske rasti, imajo pa tudi bistveno bolj spodbudna okolja za dolgoročno pospešen razvoj.

ANALIZA: Razvoj Slovenije ocenjujemo z vidika doseganja strateških ciljev SRS in z vidika vloge države pri razvoju Slovenije.

1.1. Razvojni trendi z vidika doseganja strateških ciljev

Strategija razvoja Slovenije (SRS) opredeljuje štiri temeljne razvojne cilje države: (i) gospodarski razvojni cilj – v desetih letih preseči povprečno raven ekonomske razvitosti Evropske unije, (ii) družbeni razvojni cilj – izboljšati kakovost življenja in blaginje, (iii) medgeneracijski in sonaravni razvojni cilj – uveljavljati načela trajnosti na vseh področjih razvoja, vključno s trajnim obnavljanjem prebivalstva, in (iv) razvojni cilj Slovenije v mednarodnem okolju – postati v svetu prepoznavna in ugledna država. Čeprav so podatki, ki omogočajo oceno razvoja, na voljo šele za leto 2004 in le delno za leto 2005, oceno podajamo po teh temeljnih ciljih. Tak pristop nam daje najboljšo osnovo za spremljanje razvoja v naslednjih letih, omogoča pa nam tudi oceniti razvoj v obdobju od leta 2000 do leta 2004, saj se tedanji temeljni razvojni cilji (opredeljeni s Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije, 2001) vsebinsko niso bistveno razlikovali. Zaradi pomanjkanja ustreznih kazalnikov žal ne moremo podati objektivne ocene doseganja četrtega razvojnega cilja (mednarodna prepoznavnost).

Gospodarski razvojni cilj

Slovenija zmanjšuje gospodarski razvojni zaostanek za EU, vendar z vidika zastavljenih ciljev prepočasni. Slovenija je v letu 2004 dosegla že 79 % povprečnega bruto domačega proizvoda Evropske unije na prebivalca po kupni moči (po oceni Eurostata za leto 2005 že 81 %). S tem se je med državami, članicami Evropske unije, uvrstila na 16. mesto, kar je mesto bolje kot leta 2000. Po hitrosti gospodarskega razvoja v obdobju 2000–2004 je Slovenija med državami Evropske unije povsem povprečna in se uvršča na osmo do deseto mesto.¹ Če bo Slovenija razvoj nadaljevala z enakim tempom, bo leta 2013 dosegla šele 94 % evropskega povprečja, cilj SRS pa je preseči povprečno raven razvitosti Evropske unije. Podoben sklep ponuja tudi primerjava realnih stopenj gospodarske rasti. Povprečna gospodarska rast Slovenije je povprečno rast EU-15 v obdobju 2000–2005 letno presegala za 1,6 odstotne točke, izračuni pa kažejo, da bi jo morala presegati za skoraj dvakrat toliko, če želi doseči zastavljeni strateški cilj. Vse to kaže, da bodo za doseganje ciljev SRS potrebne korenite spremembe.

Gospodarski razvoj v Sloveniji je bil ugodnejši pri zagotavljanju makroekonomske stabilnosti in zaposlenosti kot na področju konkurenčnosti gospodarstva. Makroekonomska stabilnost je zagotavljala zadovoljive pogoje razvoja, saj se je Slovenija po makroekonomskih kazalnikih (z izjemo inflacije) v letu 2004 uvrščala v prvo polovico držav Evropske unije, najvišje pri javnem dolgu, saj so nižjega

¹ V obdobju od 1996 do 2000 je Slovenija svoj razvojni zastanek za EU-25, merjen z BDP po kupni moči na prebivalca, zmanjšala za 4 odstotne točke, v obdobju od 2000 do 2004 pa za 6 odstotnih točk. Tempo razvoja so v tem obdobju pospešile tudi druge manj razvite države EU. Med temi državami (13 držav) je Slovenija zasedla šesto do osmo mesto, hitrejši razvoj izkazujejo Estonija in Litva (10 odstotnih točk), Grčija (9 odstotnih točk), Latvija in Madžarska (8 oz. 7 odstotnih točk).

imele le štiri države (vse tri baltiške in Irska). V letu 2005 se je nadaljevalo tudi zniževanje inflacije, tako da je ob koncu leta Slovenija že izpolnila tudi maastrichtski kriterij cenovne stabilnosti. Dodatno stabilnost bo v makroekonomsko okolje prinesel tudi prevzem evra z letom 2007.

Gospodarska rast je omogočila tudi povečanje zaposlenosti. Stopnja zaposlenosti se postopno povečuje in že od leta 2004 Slovenija presega evropsko povprečje, stopnja brezposelnosti pa je nekoliko pod njim. Nižja od povprečja EU je tudi dolgotrajna brezposelnost, čeprav je delež dolgotrajno brezposlenih še vedno visok. Zaskrbljujoča je predvsem nizka stopnja zaposlenosti starejših in brezposelnost mladih. Razmere na trgu dela še niso zadovoljive tudi z vidika zaposlovanja, čeprav je bil dosežen napredek. Neizkoriščeno možnost za večjo fleksibilnost in večjo zaposlenost predstavljajo predvsem delne zaposlitve.

Bistveno slabši rezultati razvoja Slovenije so bili doseženi na področju konkurenčnosti in spodbujanja podjetniškega razvoja, saj se v letu 2004 po konkurenčnosti gospodarstva med državami Evropske unije Slovenija uvršča v zadnjo tretjino. Slovenijo še vedno pesti nizka produktivnost, ki izhaja iz razmeroma neugodne gospodarske strukture, z visokim deležem predelovalnih dejavnosti; med slednjimi je visok delež delovno intenzivnih ter tehnološko srednje zahtevnih dejavnosti, v katerih je večina vodilnih slovenskih izvoznikov. Podjetništvo, ki bi z dinamičnim nastajanjem novih podjetij in njihove rasti lahko postopno nadomeščalo staro in predvsem nizko tehnološko intenzivno industrijo ter pospešilo razvoj najbolj dinamičnih, na znanju temelječih storitev, je slabo razvito, prav tako pa je tudi priliv tujih neposrednih naložb med najnižjimi v Evropski uniji. Do intenzivnejšega razvoja tržnih storitev je prišlo šele v letu 2004, že od leta 2000 pa se postopno krepijo tudi na znanju temelječe tržne in netržne storitve. Še vedno slabo razvit ostaja tudi bančni sektor, ki bi s ponudbo ustreznih finančnih aranžmajev lahko bil pomemben dejavnik dinamičnega podjetniškega razvoja. Ocene mednarodnih institucij (WEF, IMD, EBRD, Svetovna banka) kažejo, da ima Slovenija probleme s konkurenčnostjo in podjetništvom predvsem na področjih učinkovitosti podjetij, infrastrukture, konkurence, kakovosti nacionalnega poslovnega okolja, lastniške vloge države v gospodarstvu, pravne varnosti ter davčnih obremenitev, zlasti stroškov dela.

Na konkurenčnost gospodarstva pomembno vpliva tudi učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj. Slovenija med članicami Evropske unije dosega ugodne uvrstitve pri kazalnikih, ki kažejo razvojna vlaganja (javnofinančna in zasebna sredstva za izobraževanje – prva tretjina; izdatki za razvojno-raziskovalno dejavnost – prva polovica držav Evropske unije; stanje na področju vlaganj v informacijsko-komunikacijske tehnologije pa se je poslabšalo). Vendar pa Slovenija dosega bistveno manj ugodne rezultate pri kazalnikih, ki kažejo uspešnost teh vlaganj v razvoj družbe, temelječe na znanju (prebivalci s terciarno izobrazbo, inovacije, patenti, delež raziskovalcev v gospodarstvu, število diplomantov naravoslovnih in tehničnih ved, sodelovanje javne raziskovalne sfere z gospodarstvom). V obdobju 2000–2004 so bile spremembe na tem področju med najpočasnejšimi v Evropski uniji (23. mesto); ugodnejša gibanja so bila dosežena le pri rasti sredstev za razvojno-raziskovalno dejavnost. Posledično je neugodna tudi ocena tehnološkega indeksa (WEF), ki Slovenijo v letu 2005 uvršča v zadnjo tretjino držav, članic Evropske unije.

Države s hitro rastočim gospodarstvom Evropske unije² se po makroekonomskih kazalnikih, kazalnikih konkurenčnosti in kazalnikih znanja uvrščajo razmeroma visoko (predvsem v primerjavi z doseženo stopnjo razvoja).³ Slovenija se po stanju primerjalno uvršča podobno kot Litva, pri čemer izkazuje nekoliko slabše vrednosti makroekonomskih kazalnikov ter za spoznanje boljše vrednosti kazalnikov konkurenčnosti in znanja. Po hitrosti izboljševanja vseh treh skupin kazalnikov v obdobju 2000–2004 med državami s hitro rastočim gospodarstvom prednjači Irska, sledita ji Estonija in Litva, Slovenija pa se po hitrosti sprememb uvršča v sredino, kar potrjuje povezanost med vsemi tremi skupinami kazalnikov in gospodarsko rastjo, kjer se Slovenija tudi uvršča na sredino.

Družbeni razvojni cilj

Zelo ugodne razvojne rezultate Slovenija dosega na področju moderne socialne države in večje zaposlenosti. Po kazalnikih stanja se Slovenija med državami članicami Evropske unije uvršča med države z ugodnimi razmerji na trgu dela, v sistemu socialne zaščite ter relativno tudi po doseženi življenjski ravni, tveganju revščine in dohodkovni neenakosti. Pri socialnem razvoju je Slovenija najslabše (12. mesto) uvrščena po dolgotrajni brezposelnosti. Tako ugodni rezultati socialnega razvoja so bili doseženi ob znižanju deleža izdatkov za socialno zaščito v bruto domačem proizvodu, kar je posledica izvedene pokojninske reforme, ki znižuje izdatke za pokojnine. Slovenija dosega razmeroma visoke ocene indeksa človekovega razvoja ter nizko razliko med dohodki moških in žensk. Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji je v Sloveniji med vsemi članicami Evropske unije najnižja, po stopnji tveganja revščine po socialnih transferjih pa je Slovenija na drugem mestu. Ne glede na dobre rezultate je lahko razvojni problem nizko zaupanje med ljudmi in v institucije.

Članice Evropske unije s hitro rastočim gospodarstvom dosegajo praviloma slabše rezultate razvoja pri kazalnikih moderne socialne države in večje zaposlenosti⁴. Mednarodne primerjave torej kažejo, da je stopnja socialnega razvoja v Sloveniji nadpovprečno visoka glede na doseženo raven gospodarske razvitosti.

Zdravstveno zavarovanje in zdravstveno varstvo kažeta razmeroma ugodne rezultate, pogoji razvoja (z vidika javnih in zasebnih sredstev) so v Sloveniji v primerjavi z bruto domačim proizvodom boljši kot v povprečju Evropske unije, prav tako je relativno dobra dostopnost do zdravstvenih storitev. Šibki točki sta

² Države s hitro rastočim gospodarstvom Evropske unije smo določili na podlagi kazalnikov bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči in povprečna realna rast bruto domačega proizvoda v obdobju 2000–2004. Hitro rastoče države so: Irska, Grčija, Luksemburg, Španija, Združeno kraljestvo (EU-15) ter Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Slovaška in Slovenija med novimi članicami (EU-10).

³ Med EU-15 se v prvo tretjino držav Evropske unije po vseh treh skupinah kazalnikov uvršča Združeno kraljestvo; Irska in Luksemburg nekoliko zaostajata pri kazalnikih znanja, kar pa nadomeščata z zelo visokimi vhodnimi neposrednimi tujimi investicijami. Med EU-10 se najvišje uvršča Estonija, ki je nekoliko slabša le pri makroekonomskih kazalnikih.

⁴ Kazalniki kažejo razmeroma slabe rezultate razvoja na področju zaposlovanja in fleksibilnosti trga dela (Španija in Madžarska), pri socialnem razvoju zaostajajo zlasti Irska in Združeno kraljestvo, pri obeh vrstah kazalnikov pa so rezultati stanja slabi v Grčiji, Estoniji, Latviji, Litvi in Slovaški.

predvsem ne vključenost dela prebivalstva v zavarovanje in dolge čakalne vrste. Slednje je posledica tudi poslabševanja razmerja med številom zdravnikov in prebivalstvom, ki je pod povprečjem EU, kar vpliva tudi na kakovost zdravstvenih storitev.

Medgeneracijski in trajnostni razvojni cilj

Pri trajnostnem razvoju z vidika okolja oziroma integracije okoljskih komponent v gospodarski razvoj se Slovenija uvršča v sredino držav članic Evropske unije, pri čemer jo najbolj obremenjuje energetska intenzivnost in visoka poraba nitratnih gnojil na enoto kmetijske zemlje. Pri drugih kazalnikih Slovenija dosega rezultate, ki jo uvrščajo v prvo ali na začetek druge tretjine držav Evropske unije. Od leta 2000 do leta 2004 se je integriranost okoljskih vsebin v gospodarski razvoj povečala bolj kot v povprečju Evropske unije (9. mesto), med različnimi kazalniki je bilo gibanje neugodno le pri deležu cestnega v blagovnem prometu (19. mesto)⁵.

Trajnostni razvoj z vidika demografskih trendov kaže slabo demografsko stanje in trende v Sloveniji. Po stanju se je leta 2004 med članicami Evropske unije Slovenija uvrstila na 22. mesto, pri gibanjih v obdobju 2000–2004 pa je zasedla predzadnje mesto⁶. Kritična kazalnika sta nizka rodnost in izjemno hitro povečevanje deleža prebivalstva, starejšega od 65 let.

Po zmanjševanju regionalnih razlik, merjenih z bruto domačim proizvodom na prebivalca, v obdobju zadnjih dveh let, so le-te pričele ponovno naraščati, vendar ne zaradi zmanjševanja razvitosti v najmanj razviti Pomurski regiji, pač pa predvsem zaradi hitrejše krepitve regije z državnim središčem. Regionalne razlike so v Sloveniji majhne in sodijo med najnižje v državah Evropske unije. Na področju brezposelnosti se trendi zmanjševanja medregionalnih razlik, pričeti leta 2002, nadaljujejo; na področju dohodka (merjenega z osnovo za dohodnino na prebivalca) pa so medregionalne razlike majhne in stabilne že od leta 1995. Demografski trendi se podobno kot na ravni države poslabšujejo, nadaljuje se koncentracija prebivalstva v Osrednjeslovenski regiji, problematično pa je predvsem upadanje števila prebivalstva v obrobni pokrajini.

Sklenemo lahko z ugotovitvijo, da doseženi razvoj Slovenije v obdobju 2000–2004 ni bil uravnotežen. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije (SGRS, sprejeta leta 2001) se je opredelila za uravnotežen razvoj (med gospodarsko, socialno in okoljsko komponento razvoja), vendar pa je zaradi ugotovitve, da so zaostanki Slovenije za razvitimi državami največji na gospodarskem področju, postavila prioriteto, da večja uravnoteženost razvoja zahteva predvsem hitrejši gospodarski razvoj. Kljub

⁵ Med državami s hitro rastočim gospodarstvom Evropske unije je bilo stanje integriranosti okolja v gospodarski razvoj bistveno slabše kot v Sloveniji v štirih državah (Irska, Luksemburg, Španija in Združeno kraljestvo), podobno pa na Slovaškem in Madžarskem. Izboljševanje integriranosti v obdobju 2000–2004 je bilo hitrejšo kot v Sloveniji le v Združenem kraljestvu in na Madžarskem.

⁶ Demografski trendi so med državami s hitro rastočim gospodarstvom pri EU-15 manj ugodni le v Grčiji, pri čemer imajo tendenco hitrega izboljševanja; pri EU-10 pa so razmeroma ugodni le na Slovaškem, vendar se v vseh državah izboljšujejo hitreje kot v Sloveniji.

takšni strateški opredelitvi pa podatki kažejo, da je tudi v obdobju izvajanja SGRS socialni razvoj napredoval hitreje kot gospodarski in okoljski, pri čemer je slednji merjen le s kazalniki integriranosti varstva okolja v gospodarski razvoj.

Neuravnoteženost razvoja je splošna značilnost tudi drugih držav Evropske unije s hitro rastočim gospodarstvom in delno odslikava njihove različne prioritete in izhodiščne razmere. V hitro rastočih državah najdemo različne kombinacije razvoja, vendar v nobeni od posebej analiziranih drugih desetih držav nista socialni in okoljski razvoj napredovala hitreje od gospodarskega. Takšen razvoj v Sloveniji je posebnost in predvsem posledica kombinacije politik, ki so prioriteto podpirale socialni razvoj, integracijo okoljskih politik v gospodarstvo ter makroekonomsko stabilnost, ne pa tudi razvoja konkurenčnosti gospodarstva.

1.2. Vloga države pri razvoju

Institucionalno okolje doslej ni prispevalo dovolj k razvoju. Po učinkovitosti vlade, kot jo ocenjuje IMD, Slovenija med članicami Evropske unije zaseda šele 18. mesto (2005). Prav tako slabo ocenjuje učinkovitost javnih institucij WEF (2005: 17. mesto)⁷. Tudi pričujoče poročilo izkazuje razvojne probleme na različnih področjih, ki izhajajo iz delovanja državnih organov in javnih institucij. Združimo jih lahko v tri skupine: administrativne in druge ovire pri razvoju podjetništva in investiranja; še vedno velik lastniški in upravljavski delež države v podjetniškem sektorju; prepočasna liberalizacija mrežnih dejavnosti in šibko varovanje konkurence.

Zapleteni birokratski predpisi so resna ovira podjetništvu (število dni, potrebnih za pridobitve dovoljenj, stroški registracij), investitorjem (pridobitev gradbenih dovoljenj) in poslovanju podjetij (plačilna nedisciplina, sodni zaostanki). Z uvedbo programa odpravljanja birokratskih ovir ter njegovo dograditvijo v program VEM je bil dosežen določen napredek. Napredek na področju sodnih zaostankov je še vedno nezadosten na področju izvršb, ki so za podjetja zelo pomembna. Kritično je še vedno tudi področje prostorskega urejanja, ki omejuje posege v prostor z zapleteno prostorsko dokumentacijo in številnimi omejitvami, ki postopke pridobivanja gradbenih dovoljenj še podaljšujejo in dražijo z zahtevami po posebnih študijah. Še vedno so močne tudi ovire na trgu z zemljišči (nepremičninske evidence).

Ohranjanje velikega lastniškega deleža in neposredne lastniške kontrole države v gospodarstvu slabi podjetniške iniciative. Kljub številnim programom o umiku države iz lastništva in lastniške kontrole podjetij se to še ni zgodilo, nerealizirani so doslej ostali tudi programi privatizacije v finančnem sektorju in mrežnih dejavnostih. Velik lastniški in kontrolni delež države vpliva na podjetniške poslovne iniciative in posledično tudi na rezultate podjetij, ki so praviloma slabši kot v podjetjih v zasebni lasti. Uspešnost slovenskih podjetij ocenjujejo slabo tudi mednarodne institucije (IMD Slovenijo med državami Evropske unije uvršča na 19. mesto), prav tako pa je slaba

⁷ Med analiziranimi hitro rastočimi državami je IMD učinkovitost vlade v letu 2005 slabše od Slovenije ocenil le še v Grčiji. Najbolje ocenjene države (Litva in Latvija nista bili ocenjevani) so Irska, Luksemburg, Estonija in Slovaška, vse štiri države se nahajajo v prvi tretjini vseh držav, članic Evropske unije. Učinkovitost javnih institucij je ocenjeval WEF in med analiziranimi državami Slovenijo uvrstil na sredino. Boljše od Slovenije so bile: Irska, Luksemburg, Združeno kraljestvo, Estonija in Madžarska.

tudi ocena poslovanja in strategij podjetij (WEF uvršča Slovenijo med državami Evropske unije na 21. mesto).

Podobno slabo stanje je tudi na področju liberalizacije mrežnih dejavnosti, kjer se konkurenca vzpostavlja počasi, tam, kjer je že prisotna, pa je tržni delež prevladujočega operaterja razmeroma visok. V telekomunikacijskih storitvah, predvsem mobilni telefoniji, kjer je že konkurenca, so zaznani njeni pozitivni vplivi pri zniževanju cen. Prav tako pa lahko tudi zniževanje cen električne energije za industrijo pripišemo povečanju konkurence. Zaradi počasnosti liberalizacije mrežnih dejavnosti in zaradi združevanj in prevzemov drugih podjetij na majhnem slovenskem trgu je ocena konkurence v Sloveniji s strani mednarodnih institucij (EBRD, WEF) neugodna, kar je tudi posledica neustreznega in premalo aktivnega delovanja institucije za varstvo konkurence, ki bi morala odpravljati različne vrste tržnih nepravilnosti, ukvarja pa se pretežno le s koncentracijami.

Skupna davčna obremenitev je v Sloveniji visoka, nadpovprečno obremenjena pa sta tako potrošnja kot delo⁸. Po skupni davčni obremenitvi je Slovenija (40,1 % BDP) deseta država Evropske unije; za Švedsko, kjer je obremenitev največja, zaostaja za 10,7 odstotnih točk; Litvo, kjer je obremenitev najmanjša, pa presega za 11,6 odstotnih točk BDP. Posebej je v Sloveniji visoka obremenitev z davki na potrošnjo (4. mesto) in z davki na delo (7. mesto). Davki na kapital pa so v Sloveniji zelo nizki, nižje imajo le baltiške države.

Visoki javnofinančni izdatki so se v primerjavi z BDP v zadnjih dveh letih že nekoliko znižali, njihova struktura in poraba pa še nista dovolj učinkoviti⁹. Po višini javnofinančnih izdatkov se Slovenija med državami, članicami Evropske unije, uvršča v sredino, vendar visoki izdatki za t. i. "državotvorne naloge" (8. mesto) znižujejo možnosti financiranja izdatkov, ki bolj prispevajo h gospodarski rasti. Tako so v Sloveniji nižji kot v povprečju Evropske unije predvsem izdatki za gospodarske dejavnosti ter stanovanjski in prostorski razvoj; po izdatkih za izobraževanje in zdravstvo pa se Slovenija uvršča v zgornjo polovico držav EU. Nižji izdatki za gospodarske dejavnosti so v Sloveniji posledica tudi neustreznega proračunskega načrtovanja, saj gre tu večinoma za izdatke, ki so najbolj fleksibilni, zato država pri vsakokratnih krčenjih celotnih proračunskih izdatkov krči prav te (subvencije in investicijske transferje). Visoki javnofinančni izdatki in njihovo nerazvojno razporejanje negativno vplivajo na gospodarsko rast in razvoj, zato je treba skupno višino izdatkov znižati, razporejanje pa ustrezno prestrukturirati (na kar Slovenijo opozarjajo ne le mednarodne primerjave, temveč tudi priznane mednarodne institucije).

⁸ Med državami s hitro rastočim gospodarstvom v Evropski uniji je davčna obremenitev višja kot v Sloveniji le v Luksemburgu, davki na potrošnjo in davki na delo pa so v Sloveniji najvišji.

⁹ Med državami s hitro rastočim gospodarstvom imajo višje javnofinančne izdatke le Luksemburg, Grčija, Madžarska. Slovenija za javno upravo, obrambo ter javni red in varnost (t. i. "državotvorne naloge") nameni 11,2 % BDP, Irska polovico, baltiške države pa približno tretjino manj. Izdatki za socialno zaščito so med hitro rastočimi državami večji kot v Sloveniji le v Grčiji in Luksemburgu. Na drugi strani pa so izdatki za gospodarske dejavnosti nižji od slovenskih (3,5 % BDP) le v Združenem kraljestvu, Estoniji in Latviji, v drugih državah pa se gibljejo med 4,2 % in preko 5 % BDP. Izdatki za zdravstvo se gibljejo v visokem razponu od 2,3 % BDP (Slovaška) do 6,6 oziroma 6,7 % BDP (Slovenija in Irska). Čeprav ima Slovenija višje izdatke za izobraževanje (5,8 % BDP) od povprečja EU-15 (5,4 %), jo baltiške države in Madžarska prehitujejo.

Učinkovitost javnofinančnih sredstev v Sloveniji ni optimalna. Višina javnofinančnih sredstev ter drugih instrumentov (davčne olajšave, državne garancije, posojila, prevzemi dolgov ipd.) še ni jamstvo za uspešno doseganje ciljev, ki jih ta sredstva in drugi instrumenti podpirajo. V Sloveniji se na številnih področjih (izobraževanje, zdravstvo, raziskave in razvoj, državne pomoči, socialni transferji) kaže, da razpoložljiva sredstva niso ustrezno razdeljena in s tem tudi učinkovito porabljena, zato tudi ne dajejo pričakovanih učinkov. Vzrokov za neoptimalnost je več, med drugimi tudi neuskklajenost politik na državni ravni, proračunsko načrtovanje brez preverjanja kvalitete programov financiranja, pomanjkanje evidenc in naknadne evalvacije programov in njihovih učinkov pri prejemnikih.

Vlada se je na opisane slabosti v razvojnih gibanjih in stanju odzvala najprej s sprejemom SRS, nato pa še s podrobneje razdelanim Programom reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji in se s tem vključila v razvojne usmeritve Evropske unije. Za korenite spremembe na področju gospodarstva in socialne politike v Sloveniji pa je sprejela Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji, ki so v prvi vrsti usmerjene v pospešitev konkurenčnosti in gospodarske rasti, kateremu naj bi bila podrejena tudi znanje, kakovostna delovna mesta ter učinkovita in cenejša država. Reforme odgovarjajo na vse ključne razvojne probleme Slovenije (poslovno okolje in administrativne ovire, privatizacija, obdavčitev, javnofinančni izdatki in njihova učinkovitost ter poraba razvojnih sredstev, tako domačih kot pridobljenih iz proračuna Evropske unije). Reforme je vlada pričela izvajati šele letos, zato bo njene učinke možno ugotavljati naslednje leto, tako kot bomo lahko pričeli ugotavljati realizacijo ciljev in prioritet Strategije razvoja Slovenije šele v naslednjem letu.

2. Razvoj po razvojnih prioritetah SRS

SRS opredeljuje pet razvojnih prioritet: (1) konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast; (2) učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta; (3) učinkovita in cenejša država; (4) moderna socialna država in večja zaposlenost in (5) povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja.

2.1. Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast

USMERITVE SRS: Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast je prva razvojna prioriteta Strategije razvoja Slovenije (SRS), ki vključuje: spodbujanje podjetniškega razvoja in povečanje konkurenčnosti, povečanje prilivov razvojno spodbudnih domačih in tujih naložb, podporo internacionalizaciji gospodarstva, povečanje konkurenčne sposobnosti storitev ter uspešno sodelovanje v ERM2 in prevzem evra.

Navedene sklope v Poročilu združujemo v tri dele. V prvem delu, pri sodelovanju v evropskem tečajnem mehanizmu ERM2 in prevzemu evra, se SRS osredotoča na tri temeljne naloge: povečati prilagodljivost fiskalne in dohodkovne politike, zagotoviti dolgoročno vzdržnost javnih financ in cenovno stabilnost. V drugem delu, pri povečanju konkurenčnosti in spodbujanju podjetniškega razvoja, daje SRS poudarke: razvoju področij, kjer ima Slovenija konkurenčne prednosti; podjetništvu ter razvoju majhnih in srednje velikih podjetij; spodbujanju in razvoju inovativnega okolja in inovativnosti; internacionalizaciji ter konkurenci na trgu mrežnih dejavnosti. V tretjem delu, pri povečanju konkurenčne sposobnosti storitev, SRS prioriteto opredeljuje potrebo po okrepitevi dejavnikov učinkovitosti storitev ter poenostavitvi administrativnega okolja za njihovo izvajanje, poseben poudarek pa je dan storitvam, ki so najtesneje povezane s poslovanjem (poslovne, finančne, distribucijske, infrastrukturne), saj imajo te storitve največji vpliv na povečanje produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva.

UGOTOVITVE: Po treh letih razmeroma skromne gospodarske rasti je v letu 2004 prišlo do njene ponovne pospešitve, gospodarska rast je bila najvišja v zadnjih petih letih in je nekoliko preseгла povprečje celotnega obdobja 1996–2004. Nekoliko nižja, vendar še vedno nadpovprečna rast se je nadaljevala tudi v letu 2005. Od vstopa Slovenije v mehanizem deviznih tečajev ERM2 junija 2004 je kombinacija ekonomskih politik zagotavljala stabilno makroekonomsko okolje in omogočila izpolnjevanje maastrihtskih meril za prevzem evra v začetku leta 2007, vključno s kriterijem cenovne stabilnosti, ki ga je Slovenija prvič izpolnila novembra 2005. Kljub izpolnjevanju nominalnih fiskalnih kriterijev za prevzem evra struktura izdatkov države in izzivi fiskalne politike v obdobju po prevzemu evra kažejo na potrebo po nadaljnjem prestrukturiranju in povečanju prilagodljivosti. Rast plač se po letu 2001, ko je zadnjič preseгла rast produktivnosti, giblje v makroekonomsko vzdržnih okvirih.

Konkurenčnost slovenskega gospodarstva se povečuje, vendar pa hitrejša konvergenca z EU brez strukturnih reform ni možna. Ključni kazalniki konkurenčnosti kažejo

nadaljevanje postopnega izboljševanja na področju produktivnosti dela in tržnih deležev ter nihanja stroškovne konkurenčnosti, kjer imajo negativne vplive zlasti drugi dohodki in pogoji menjave. Tudi spremembe v strukturi dodane vrednosti, zaposlenosti in izvoza so bile v zadnjem petletnem obdobju ugodne, vendar ostajajo velika strukturna neskladja v primerjavi z evropskim povprečjem. Struktura investicij kaže krepitev naložb v stroje in opremo oziroma povečanje vlaganj v tržne dejavnosti ter zaostajanje v mednarodnih primerjavah na področju naložb v programsko opremo. Za povečanje konkurenčnosti je izjemno pomembno prodorno podjetništvo, kjer se Slovenija kljub napredku v zadnjem letu v mednarodnih primerjavah uvršča zelo nizko po stopnji podjetniške aktivnosti, pa tudi po dostopnosti do virov financiranja. Internacionalizacija slovenskega gospodarstva še vedno poteka predvsem preko zunanjetrgovinskih tokov, precej manj pa preko neposrednih tujih investicij (NTI). Zlasti skromne vhodne NTI kažejo na nizko konkurenčnost Slovenije kot investicijske lokacije in na neizkoriščanje razvojnih možnosti, ki jih ponujajo vhodne NTI. Konkurenca se v večini mrežnih dejavnosti (elektronske komunikacije, energetika) vzpostavlja počasi, tam, kjer je že prisotna, pa je tržni delež prevladujočega operaterja razmeroma visok.

Do intenzivnejšega razvoja storitev je prišlo šele v zadnjem obdobju, kar prispeva k zmanjševanju razkoraka do struktur EU na področju deleža storitev v dodani vrednosti in zaposlenosti, zlasti deleža na znanju temelječih storitev, ki imajo največji vpliv na povečanje produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva. Kljub pozitivnim premikom ima Slovenija še vedno precej neizkoriščen potencial rasti zlasti na področju poslovnih storitev. Najbolj problematična ostaja šibka konkurenčnost slovenskih storitev na zunanjih trgih ter nezadostna inovativnost storitvenih podjetij. Slovenija kljub stalnemu napredku še vedno močno zaostaja tudi po razvitosti finančnih storitev. Zlasti pereča je premajhna vloga finančnega sektorja pri podpori rasti podjetniškega sektorja, ki se kaže v nizkem deležu bančnih kreditov podjetjem, pa tudi v nerazvitem primarnem trgu kapitala.

ANALIZA: Tudi v analitičnem delu obravnavano tematiko razdeljujemo na tri dele. V prvem delu predstavljamo stanje in trendna gibanja na področju sodelovanja v evropskem tečajnem mehanizmu ERM2 in prevzemu evra, v drugem povečevanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja in v tretjem delu povečevanju konkurenčne sposobnosti storitev.

2.1.1. Sodelovanje v evropskem tečajnem mehanizmu ERM2 in prevzem evra

V letu 2004 je po treh letih razmeroma skromne gospodarske rasti prišlo do njene pospešitve, ki se je nadaljevala tudi v letu 2005 in bila nekoliko nad dolgoletnim povprečjem. V letu 2004 je bila gospodarska rast (4,2 %) ob nadaljevanju razmeroma visoke rasti domače potrošnje spodbujena predvsem s povečanim tujim povpraševanjem kot posledico oživljanja najpomembnejših izvoznih trgov in pozitivnih učinkov vstopa Slovenije v EU. V letu 2005 se je prispevek tujega povpraševanja h gospodarski rasti še relativno okrepil, na zmanjšanje prispevka domačega povpraševanja pa je vplivala predvsem umiritev investicijske aktivnosti in manjše povečanje zalog glede na leto poprej. Pomemben dejavnik gospodarske

rasti v letu 2005, ki je znašala 3,9 %, je bila rast izvoza cestnih vozil, ki je k skupni rasti izvoza blaga (8,7 %) prispevala okrog 40 %. Do opazne zmanjšane rasti investicij je prišlo zaradi upočasnjene rasti investicij v stroje in opremo, ki se je močnejše okrepila šele ob koncu leta. Na slednje je verjetno vplival režim investicijskih olajšav, ki z letom 2006 postaja manj ugoden. Obseg investicij v cestno infrastrukturo se je po visokih stopnjah rasti v predhodnih letih ustalil na visoki ravni, intenzivno pa je naraščal le obseg investicij v stanovanjsko gradnjo, s čimer se je nadaljevalo gibanje, ki se je začelo leta 2004. Realna rast zasebne potrošnje je bila v letu 2005 skladna z gibanjem plač in zaposlenosti in se je v povprečju gibala na podobni ravni kot v letu 2004. Kljub pospešenemu zadolževanju prebivalstva je bilo povečanje trošenja gospodinjstev zmerno in makroekonomsko vzdržno, saj je bila visoka rast bančnih kreditov prebivalstvu, ki se je nadaljevala že tretje leto, v večji meri posledica dolgoročnega zadolževanja prebivalstva in se je le delno prelila v končno potrošnjo. Tudi drugi kazalniki ne kažejo poslabšanja makroekonomske stabilnosti. Ob ugodnih izvoznih gibanjih in nizki rasti uvoza ter višjem storitvenem presežku se je primanjkljaj tekočega računa iz leta 2004 znižal, kljub stabilizaciji tečaja in izrazitemu poslabšanju pogojev menjave 2005 zaradi naraščajočih cen energentov in surovin. Povečanje bruto zunanjega dolga, ki se je v obdobju 1995–2004 več kot potrojil, je v večji meri izviral iz zadolževanja zasebnega sektorja, od leta 2003 izraziteje iz zadolževanja bank v tujini, ki so si na ta način zagotavljale cenejše vire za pospešeno kreditno dejavnost. Kljub povečevanju bruto zunanjega dolga v celotnem obdobju 1995–2004 pa dinamični kazalnik zadolženosti, ki skupne devizne rezerve primerja s kratkoročnim dolgom po zapadlosti, kaže na še vedno zadovoljivo kratkoročno likvidnost Slovenije.

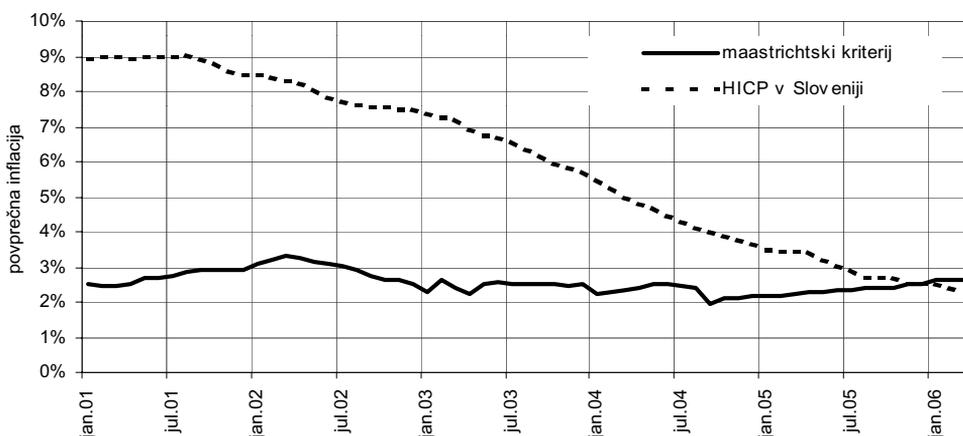
Od vstopa Slovenije v mehanizem deviznih tečajev ERM2 junija 2004 je kombinacija ekonomskih politik zagotavljala stabilno makroekonomsko okolje in omogočila izpolnjevanje maastrichtskih meril za prevzem evra. Slovenija je ob koncu leta 2005 izpolnjevala štiri od petih nominalnih konvergenčnih kriterijev za prevzem evra, in sicer oba kriterija, ki se nanašata na fiskalne razmere (primanjkljaj države in dolg države v primerjavi z bruto domačim proizvodom), ter oba kriterija s področja denarne politike (obrestne mere in inflacija). Formalno pa še ni mogla izpolniti kriterija stabilnosti tečaja, ki predvideva ohranjanje stabilnega tečaja najmanj dve leti v okviru sodelovanja v mehanizmu deviznih tečajev ERM2. Vendar pa v 21-mesečnem sodelovanju v mehanizmu deviznih tečajev tečaj tolarja ni zanihal za več kot 0,15 % od centralne paritete (dovoljena nihanja znašajo ± 15 %), kar kaže, da bo v referenčnem obdobju¹⁰ izpolnjen tudi ta konvergenčni kriterij.

Novembra 2005 je Slovenija prvič izpolnila maastrichtski kriterij glede cenovne stabilnosti. Do postopnega in vzdržnega umirjanja inflacije v zadnjih treh letih so privedle spremembe usmeritev ekonomskih politik, ki pred tem niso bile primarno usmerjene v zniževanje inflacije, zaradi česar je inflacija med leti 1995–2002 vztrajala na ravni med 7 % in 10 %. Ukrepi, predstavljeni v Programu vstopa v ERM II in prevzema evra, so že takoj po vstopu v mehanizem deviznih tečajev privedli do hitre upočasnitve rasti cen. Dodatno so k umiritvi rasti cen prispevali enkratni dejavniki, predvsem sprememba trgovinskih režimov. Za leto 2005 je bilo značilno

¹⁰ Prevzem evra je načrtovan v začetku leta 2007, kar pomeni, da bo treba kriterije nominalne konvergence izpolniti najkasneje v sredini leta 2006. Razlogi in postopki za čimprejšnji prevzem evra so podrobneje predstavljeni v Programu vstopa v ERM II in prevzema evra, ki sta ga novembra 2003 sprejeli vlada RS in Banka Slovenije.

nadaljevanje teh politik. Banka Slovenije je ohranjala stabilen tečaj tolarja, vlada pa je nadaljevala z izvajanjem restriktivnega načrta uravnavanja reguliranih cen, blaženjem nihanj cen nafte ter vodenjem dohodkovne politike v skladu s socialnim sporazumom. Medletna rast cen življenjskih potrebščin se je tako do konca leta 2005 znižala na 2,3 %, povprečna inflacija pa na 2,5 %. Na podlagi razpoložljivih pojasnil glede izračuna maastrichtskega kriterija inflacije je njegovega vrednost novembra in decembra znašala 2,5 %, tako da je Slovenija v zadnjih dveh mesecih leta 2005 izpolnjevala tudi ta kriterij. Za nadaljnje zniževanje inflacije po prevzemu evra pa bo pomembno predvsem izvajanje strukturnih reform v smeri odpravljanja strukturnih neskladij, ki se še ohranjajo v slovenski ekonomiji¹¹.

Slika 1: Povprečna inflacija v Sloveniji in maastrichtski kriterij

Vir: SI-Stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Cene (SURS), 2006; Eurostat Portal Page – Structural Indicators – General Economic Background – Inflation rate, 2006.

Slovenija izpolnjuje fiskalni kriterij glede višine primanjkljaja države od leta 2002, višina dolga države pa je ves čas precej nižja od maastrichtskega kriterija. Fiskalni kriterij glede višine primanjkljaja države, ki znaša 3 % BDP, Slovenija izpolnjuje od leta 2002¹². V letih 2000 in 2001 je primanjkljaj države znašal 3,9 oziroma 4,3 % BDP, leta 2002 pa se je znižal na 2,7 % BDP in do leta 2005 upadel na 1,8 % BDP. Upadanje primanjkljaja države je bilo posledica tako zvišanja prihodkov kot počasnejše rasti izdatkov. Na hitrejšo rast prihodkov, katerih delež v primerjavi z BDP se je povečal od 44,3 % leta 2000 na 45,5 % leta 2005, je poleg gibanj makroekonomskih agregatov vplivalo na eni strani povešanje davčnih stopenj davka na dodano vrednost leta 2003, poveševanje trošarin za tobak in tobakne izdelke,

¹¹ Strukturna neskladja so podrobneje predstavljena v točki 2. 1. 2. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja.

¹² Po reviziji podatkov o primanjkljaju in dolgu države skladno z metodologijo ESR-95 (Evropski sistem računov, ki predstavlja metodološki normativ za vse članice Evropske unije) je bila višina primanjkljaja države v letih 2000 in 2001 še nad dovoljeno mejo 3 % bruto domačega proizvoda, kar je bila predvsem posledica knjiženja vojnih odškodnin (za katere je država kasneje izdala obveznice) v času evidentiranja zahtevkov na sodišču.

uedba okoljskih taks ter hitrejša rast prihodkov iz davka na izplačane plače in iz davka na dohodek pravnih oseb. Na drugi strani so se med prihodki zmanjševale predvsem carine zaradi prostotrgovinskih in pridružitvenega sporazuma ter odprave carin za EU maja 2004. Delež izdatkov se je v primerjavi z bruto domačim proizvodom znižal z 48,1 % leta 2000 na 47,3 % leta 2005. Znižanje je bilo v celoti doseženo v letih 2004 in 2005, delno z večjo racionalnostjo države, delno pa s pokojninsko reformo in krčenjem investicij.¹³ Dolg države, ki je predvsem dolgoročen¹⁴ in se v največji meri generira na ravni centralne države, se je v obdobju 2000–2004 povešal s 27,6 % na 29,5 % BDP, vendar ostal med najnižjimi v EU in daleč pod dovoljeno mejo 60 % BDP. V letu 2005 se je javnofinančni položaj države ponovno izboljšal, primanjkljaj države je znašal 1,8 % BDP, dolg države pa okoli 29,1 % BDP¹⁵.

*Kljub izpolnjevanju nominalnih fiskalnih kriterijev za prevzem evra razmeroma visok strukturalni primanjkljaj v zadnjih letih kaže na **nujnost spremembe usmeritev fiskalne politike**.* V letu 2004, ko je bila dosežena razmeroma visoka gospodarska rast, se je ciklično prilagojeni oziroma strukturalni primanjkljaj ohranil na razmeroma visoki ravni in je znašal 1,9 % BDP¹⁶. Razmeroma visok strukturalni primanjkljaj, ki naj bi se po oceni iz Konvergenčnega programa 2005–2008 lani le malenkostno znižal, pomeni, da ima pri danih omejitvah Pakta stabilnosti in rasti fiskalna politika skromen manevrski prostor ob morebitnem poslabšanju gospodarskih razmer. To pomeni nevarnost približevanja zgornji meji dovoljene višine primanjkljaja države, nad katero se v skladu z določili Pakta stabilnosti in rasti sproži postopek presežnega primanjkljaja. Zato je treba izdatke države¹⁷ zmanjšati in prestrukturirati ter s tem povečati njihovo prilagodljivost, kar bo fiskalni politiki omogočilo krepitev stabilizacijske vloge po prevzemu evra.

*Usmeritve **dohodkovne politike** so pozitivno prispevale k ohranjanju makroekonomske stabilnosti in izpolnjevanju mastrichtskih kriterijev.* Socialni partnerji so leta 2003 sklenili Socialni sporazum za obdobje 2003–2005, kjer so kot cilj postavili zaostajanje realne rasti bruto plače na zaposlenega za rastjo produktivnosti za eno odstotno točko z namenom preprečevanja prekomerne rasti plač, ki bi lahko povečala inflacijske pritiske, poslabšala stroškovno konkurenčnost in povzročila previsoko rast javnofinančnih izdatkov za plače. Dejansko se rast plač po letu 2001, ko je zadnjič preseгла rast produktivnosti, giblje v makroekonomsko vzdržnih okvirih¹⁸. Glede na pozitiven prispevek omejevalne plačne politike k ohranjanju makroekonom-

¹³ Podrobneje so javnofinančni izdatki opredeljeni v točki 2. 3. 1. Kakovost javnih financ.

¹⁴ Dolgoročni dolg je leta 2004 predstavljal 94,6 % dolga države.

¹⁵ V juniju 2005 je vlada odplačala 80,9 mlrd SIT (1,2 % BDP) dolga s prilivi iz naslova prodaje deleža v Novi Ljubljanski banki v letu 2002. Omenjena transakcija se odraža kot negativna prilagoditev dolga v letu 2005.

¹⁶ Konvergenčni program 2005–2008.

¹⁷ Strukturo javnofinančnih izdatkov kaže točka 2. 3. 1. Kakovost javnih financ.

¹⁸ Po izpolnitvi cilja socialnega sporazuma v letu 2003 je v letu 2004 prišlo celo do povečanja razkoraka med rastjo plač in rastjo produktivnosti na 2,1 odstotne točke, kar je bilo posledica povečevanja razkoraka med rastjo plač v posameznih sektorjih. Ob zaostajanju rasti plač v zasebnem sektorju za rastjo produktivnosti za eno odstotno točko, so se plače v javnem sektorju znižale za 0,8 % in tako za skupno produktivnostjo dela zaostajale za 4,9 odstotne točke.

ske stabilnosti in doseganju inflacijskega cilja v obdobju sodelovanja v ERM2 je v izhodiščih socialnega sporazuma predlagano, da se zaostajanje plač za rastjo produktivnosti za eno odstotno točko ohrani tudi v letu 2006 in da se hkrati poveča prilagodljivost plač.

2.1.2. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja

Na področju **produktivnosti dela**,¹⁹ ki je kazalnik konkurenčnosti podjetniškega sektorja, se nadaljuje postopno zmanjševanje zaostanka za povprečno produktivnostjo v EU. Rast produktivnosti dela se po relativno visoki rasti v drugi polovici devetdesetih let (4,8-odstotna realna povprečna letna stopnja) postopno umirja (3,1 % v letih 2000–2005), vendar se zaradi precej nižje rasti produktivnosti dela v večini razvitejših članic EU zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem zmanjšuje. V letu 2004 je bila produktivnost dela v Sloveniji, izražena v tekočih cenah, na ravni 50,1 %, po kupni moči pa na ravni 75,7 % povprečja EU-15. Slovenija ima še vedno drugo najvišjo raven produktivnosti med novimi članicami EU (za Malto), po povprečni rasti produktivnosti v obdobju 1995–2004 pa je med članicami EU na šestem mestu (za baltiškimi državami, Poljsko, Irsko in Madžarsko).

Druga dva pomembna kazalnika konkurenčnosti podjetniškega sektorja kažeta nadaljevanje postopnega izboljšanja na področju **tržnih deležev ter slabšanje stroškovne konkurenčnosti**. Po padanju v obdobju 1996–2000 se agregatni tržni delež²⁰ Slovenije v najpomembnejših trgovinskih partnericah od leta 2000 dalje povečuje, kar kaže na izboljševanje izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. V obdobju 2001–2004 je bila povprečna letna rast tržnega deleža Slovenije višja kot v večini članic evro območja, vendar je precej zaostajala za rastjo nekaterih novih članic EU. Potem ko se je do leta 2003 položaj slovenskih izvoznikov izraziteje izboljšal na trgih izven EU, je v zadnjih dveh letih najhitreje naraščal njihov delež na trgih EU, vendar v glavnem na področju strojev in transportne opreme (predvsem cestnih vozil), konkurenčnost drugih sektorjev industrijskih proizvodov na evropskih trgih pa se ni opazneje izboljšala. Po izrazitem izboljšanju v drugi polovici devetdesetih let in upočasnjem izboljševanju v letih 2002–2003 se je stroškovna konkurenčnost slovenskega gospodarstva v primerjavi z EU v letu 2004 rahlo poslabšala²¹. Stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda so v obdobju zadnjih petih let nihali nad doseženo ravno konec devetdesetih let. V letu 2004 so se stroški dela na enoto dodane vrednosti povečali izraziteje kot v celotnem gospodarstvu v predelovalnih dejavnostih, kjer pa so, zaradi izrazitejšega upadanja v predhodnih letih, ostali pod ravno s konca devetdesetih let.

Na konkurenčnost vpliva vrsta dejavnikov, med katerimi posebej analiziramo strukturo in strukturne spremembe gospodarstva, podjetništvo, internacionalizacijo in konkurenčnost mrežnih dejavnosti.

¹⁹ Produktivnost je izražena kot bruto domači proizvod na delovno aktivnega po metodologiji nacionalnih računov.

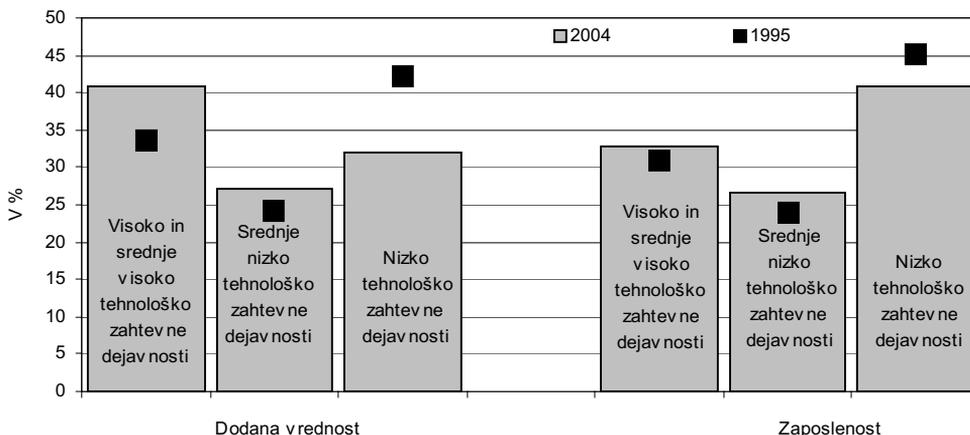
²⁰ V izvozu blaga.

²¹ V celotnem gospodarstvu je bilo poslabšanje v največji meri posledica zaostajanja implicitnega deflatorja BDP oziroma dodane vrednosti za inflacijo zaradi poslabšanih pogojev menjave, v predelovalnih dejavnostih pa v celoti.

(1) Strukturne spremembe: V zadnjih desetih letih je za slovensko gospodarstvo značilno razmeroma počasno prestrukturiranje v smeri krepitve in rasti storitvenih dejavnosti, ob hitrem upadanju pomena kmetijstva in rahlem zmanjšanju deleža industrije. V obdobju 1995–2004 se je pomen kmetijstva v strukturi bruto dodane vrednosti zmanjšal za 1,7 strukturne točke na 2,5 %, delež storitev pa povečal za 1,8 strukturne točke na 62,3 % celotne dodane vrednosti. Zmanjšanje deleža industrije (29,5 % v letu 2004) je bilo minimalno (za 0,4 strukturne točke), tako da se je strukturni razkorak do evropskega povprečja na tem področju še povečal.²² Pomembnejše strukturne razlike v primerjavi z evropskim povprečjem ostajajo tudi na področju poslovnih storitev²³.

Prestrukturiranje predelovalnih dejavnosti v smeri krepitve tehnološko zahtevnejših in nadpovprečno produktivnih dejavnosti poteka prepočasi. Po relativno počasnem prestrukturiranju v obdobju 1995–2002 in pospešku v letu 2003 se je proces strukturne preobrazbe v letu 2004 ponovno umiril²⁴. V desetletnem obdobju se je v dodani vrednosti in zaposlenosti povečal delež visoko in srednje visoko tehnološko zahtevnih dejavnosti in zmanjšal delež nizko tehnološko zahtevnih, še vedno pa se povečuje delež srednje nizko tehnološko zahtevnih dejavnosti, kar je lahko z razvojnega vidika nespodobno. Med tehnološko zahtevnejšimi dejavnostmi se je najbolj okrepil pomen kemične industrije, med nizko tehnološko zahtevnimi dejavnostmi pa je zmanjšanje največje v tekstilni industriji. Na počasnost

Slika 2: Spremembe v strukturi dodane vrednosti in zaposlenosti predelovalnih dejavnosti v obdobju 1995–2004

Vir: Nacionalni računi (SURS), september 2005; preračuni UMAR.

²² V letu 1995 je bil delež industrije v Sloveniji za 6,3 strukturne točke večji kot v Evropski uniji, leta 2004 pa je ta razlika znašala 9 strukturnih točk.

²³ Poslovne storitve so podrobneje opredeljene v točki 2. 1. 3. Povečanje konkurenčne sposobnosti storitev.

²⁴ Intenzivnost prestrukturiranja v predelovalnih dejavnostih, merjena s spremembami v strukturi dodane vrednosti, je bila v letu 2003 na visoki ravni (vrednost kazalnika intenzivnosti strukturnih sprememb je znašala 1,02), v letu 2004 pa se je ponovno znižala (0,52) in se približala povprečju druge polovice devetdesetih let. Intenzivnost prestrukturiranja, merjena s spremembami v strukturi zaposlenosti, se ni bistveno spreminjala in se tudi v letu 2004 ohranja na nizki ravni (0,29) (Kovačič, Kmet Zupančič, Kušar, 2003).

prestrukturiranja kaže tudi podatek za Slovenijo, ki kaže njen zaostanek za povprečjem EU²⁵ pri deležu tehnološko najzahtevnejših dejavnosti ter skromen vpliv strukturnih sprememb na rast produktivnosti predelovalnih dejavnosti²⁶.

Spremembe v strukturi blagovnega izvoza potekajo v smeri krepitve deleža tehnološko zahtevnejšega izvoza, vendar so strukturna neskladja v primerjavi z evropskim povprečjem in tudi z novimi članicami EU še vedno velika. Na krepitev deleža tehnološko zahtevnejšega izvoza kažejo tako spremembe v strukturi izvoza po panogah kot spremembe v strukturi izvoza po proizvodih. Gibanja so bila spodbudna zlasti v letih 2000–2004, ko se je delež visoko tehnološko intenzivnih proizvodov v strukturi blagovnega izvoza okrepil bolj kot v povprečju EU, pa tudi bolj kot v skupini novih članic EU, vendar kljub ugodnim gibanjem zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem ostaja velik²⁷. Na drugi strani se v Sloveniji zmanjšuje delež tehnološko nizko intenzivnih proizvodov in panog, delovno intenzivnih proizvodov ter proizvodov, za katere je značilna intenzivna raba naravnih virov, pri tem pa v primerjavi s povprečjem EU še vedno ostaja relativno visok delež delovno intenzivnih proizvodov.

Z vidika povečevanja konkurenčnosti gospodarstva kažejo **spremembe v strukturi investicij** relativno ugodno sliko na področju investicij v stroje in opremo oziroma vlaganj v tržne dejavnosti ter zaostajanje v mednarodnih primerjavah na področju naložb v programsko opremo²⁸. Investicijska aktivnost se je, po razmeroma visoki rasti v primerjavi z BDP v drugi polovici devetdesetih let, po letu 2000 upočasnila, analiza tehnične strukture investicij pa kaže na relativno visoke realne stopnje rasti naložb v programsko opremo ter v opremo in stroje. Slednje pa se ob relativno nizki rasti cen strojev in opreme ne odraža tudi v enakovredni krepitvi deleža teh naložb v strukturi investicij oz. v primerjavi z BDP²⁹. V mednarodnih primerjavah dosega Slovenija višji delež investicij v stroje in opremo v primerjavi z BDP kot v povprečju EU-25, pa tudi višjega kot večina novih članic EU, kar je ugodno izhodišče za povečevanje konkurenčne sposobnosti Slovenije, vendar moramo pri tem opozoriti, da ima Slovenija v primerjavi z večino teh držav tudi višji delež industrije v dodani vrednosti gospodarstva. Manj ugodna so gibanja na področju investicij v programsko opremo, kjer kljub povečanju v zadnjih letih Slovenija precej zaostaja za EU.

²⁵ Delež srednje visoko in visoko tehnološko zahtevnih dejavnosti v dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti je leta 2004 v Sloveniji znašal 40,8 %, v EU-25 je po podatkih za leto 2003 dosegal 43 %, v nekaterih razvitejših državah in tistih, ki so na tem področju v preteklosti naredile pomemben premik, pa je bil še bistveno višji (Nemčija 56,1 %, Irska 59,4 %, Finska 46,1 %, Madžarska 49,3 %).

²⁶ V obdobju 1995–2004 je bila rast produktivnosti v glavnem posledica rasti produktivnosti znotraj sektorjev, prispevek strukturnih premikov pa je bil manj kot 10-odstoten.

²⁷ Po metodologiji UNCTAD, ki temelji na tromestni klasifikaciji proizvodov, so v letu 2004 visoko tehnološko intenzivni proizvodi v Sloveniji predstavljali 17,5 % slovenskega blagovnega izvoza, v povprečju EU-25 pa 23,2 %. Po metodologiji Evropske komisije, ki temelji na petmestni klasifikaciji in tako upošteva samo najbolj visoko tehnološke proizvode, pa je bil delež teh proizvodov v slovenskem izvozu samo 5,8-odstoten, povprečje za EU-25 pa je znašalo 17,8 % (EIS, 2005).

²⁸ Investicije v informacijsko-komunikacijske tehnologije so podrobneje analizirane v točki 2. 2. 2. Raziskave, razvoj in uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij.

²⁹ V zadnjih desetih letih se je tako ob precej nižjih realnih stopnjah rasti v investicijski strukturi najbolj povečal delež naložb v gradbe in objekte.

Relativno ugodno sliko z vidika povečavanja konkurenčnosti gospodarstva kažejo spremembe v strukturi investicij po namenu, kjer se najbolj krepi delež naložb tržnih dejavnosti.

(2) Spodbujanje in razvoj podjetništva: Za Slovenijo je značilna nizka stopnja podjetniške aktivnosti. V obdobju 1999–2004 se je število podjetij v poslovnem sektorju³⁰ povečalo le za 2,6 %, stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti³¹ pa je s 4,6 % (2002) upadla na 2,6 % (2004), vendar se je v letu 2005 dvignila na 4,4 %, kar pa je še vedno četrta najnižja stopnja med članicami EU³² (Minniti in sodelavci, 2006). Obenem je za Slovenijo značilna razmeroma visoka smrtnost nastajajočih podjetij. Indeks smrtnosti se je celo povečal od 2,1 v letu 2002 na 2,7 v letu 2004, leto kasneje pa se je vrnil na raven iz leta 2002. Med članicami EU so višjo vrednost v letu 2005 izkazovali v Franciji, Grčiji in Belgiji. To kaže na dokaj nizko uspešnost podjetniškega procesa, kar je problematično tako z vidika izgubljenih denarnih sredstev in vložnega časa podjetnikov kot tudi oportunitetnih stroškov nerealiziranih donosov.

Med pomembnejšimi dejavniki, ki vplivajo na podjetniško aktivnost, sta v Sloveniji šibka zlasti dostopnost do alternativnih virov financiranja in regulatorno okolje za poslovanje podjetij. Pri ustanavljanju novih podjetij so poleg bančnih virov najpomembnejši neformalni investitorji (Bygrave in sodelavci, 2004). V letu 2004 so naložbe neformalnih investitorjev v Sloveniji dosegle 0,61 % BDP, kar predstavlja šele 13. mesto med šestnajstimi ocenjenimi članicami EU. Zaradi negativne povezave med obsegom neformalnega investiranja in davčnimi obremenitvami posameznikov (Bygrave in Hunt, 2005) je podjetniška aktivnost odvisna tudi od davčnega sistema. Druga alternativna oblika financiranja podjetij je tvegani kapital, ki ni tako pomemben pri ustanavljanju podjetij, ampak bolj pri pospeševanju rasti že uveljavljenih podjetij (SME Access to finance, 2005 ter Bygrave in sodelavci, 2004). Njegova prisotnost v Sloveniji je v mednarodni primerjavi zanemarljiva. Po podatkih GEM (Global Entrepreneurship Monitor) so v letu 2004 naložbe tvegane kapitala v Sloveniji dosegle komaj 0,009 % BDP, kar Slovenijo med članicami EU (16 držav) uvršča na zadnje mesto. Podobno neprijazno za poslovanje podjetij je tudi regulatorno okolje, ki pa se postopno izboljšuje.³³

(3) Internacionalizacija gospodarstva: V letih 2004 in 2005 je prišlo do povečanja stopnje internacionalizacije slovenskega gospodarstva. Na področju zunanje trgovine se je zelo povečal delež izvoza in uvoza v BDP.³⁴ Povečanje, ki je prekinilo stagnacijo,

³⁰ Po Standardni klasifikaciji dejavnosti so to dejavnosti od C do K.

³¹ Stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti je merjena kot delež prebivalstva (18–64 let), ki načrtuje ustanovitev podjetja ali vodi podjetje, mlajše od 42 mesecev (Rebernik in sodelavci, 2005).

³² Povprečje za EU (2004: 5,40) je ocenjeno na podlagi podatkov za 16 članic: Poljska, Irska, Združeno kraljestvo, Francija, Grčija, Danska, Španija, Nizozemska, Nemčija, Finska, Italija, Madžarska, Portugalska, Švedska, Belgija in Slovenija (Acs in sodelavci, 2005). V letu 2005 sta bili v raziskavo Global Entrepreneurship Monitor (GEM) namesto Poljske in Portugalske vključeni Avstrija in Latvija.

³³ Regulatorno okolje za poslovanje podjetij analiziramo v točki 2. 3. 2. Institucionalna konkurenčnost države.

³⁴ Večina zunanje trgovine odpade na proizvode. Leta 2005 je v Sloveniji od 65,1-odstotnega povprečnega deleža namenske s tujino v BDP 55,0 odstotnega deleža odpadlo na proizvode in 10,1 odstotnega deleža na storitve. Ustrezen delež storitev v EU-25 je bil v letu 2004 bistveno večji (15,1-odstoten).

oziroma celo rahlo zmanjševanje izvozno-uvozne intenzivnosti slovenskega gospodarstva v obdobju 2000–2003, je posledica ponovnega oživljanja povpraševanja v trgovinskih partnericah ter včlanitve Slovenije v EU. V letih 2004 in 2005 se je nadaljevala tudi tendenca povečevanja neposrednega investiranja slovenskih podjetij v tujino, predvsem z investiranjem na trge nekdanje Jugoslavije. V letu 2004 so se povečali tudi prilivi in penetracija NTI v slovenskem gospodarstvu, vendar so se v letu 2005 ponovno zmanjšali, tako da vhodne NTI ostajajo skromne, njihovi prilivi pa iz leta v leto kažejo precejšnja nihanja. Slovenija je bila v letu 2005 neto izvoznica NTI (odlivi so bili večji od prilivov), kar je izjema med novimi državami članicami.

Internacionalizacija slovenskega gospodarstva poteka v prvi vrsti preko zunanjetrgovinskih tokov precej manj pa preko neposrednih tujih investicij. To prepričljivo potrjuje primerjava z drugimi državami EU-25, kjer imajo NTI v povprečju bistveno bolj pomembno vlogo v internacionalizaciji kot v Sloveniji. Leta 2004 je bilo razmerje med deležem menjave s tujino v BDP in deležem NTI v BDP v EU-25 1,5, v Sloveniji pa kar 4,1. Razlika med zunanjetrgovinsko intenzivnostjo Slovenije in povprečjem EU-25 se od leta 2000 naprej stalno povečuje v prid Slovenije, saj je bil leta 2000 le za 0,9 odstotne točke višji povprečen delež menjave s tujino v BDP, leta 2004 pa kar za 6,3 odstotne točke. Drugačna je situacija pri NTI, kjer so zaostanki za EU-25 veliki in se ne zmanjšujejo. V obdobju 2000–2004 je delež stanja NTI v BDP stalno zaostajal za povprečjem EU-25 za več kot 10 odstotnih točk pri vhodnih in za več kot 30 odstotnih točk pri izhodnih NTI. Če je glede na slovensko stopnjo razvitosti taka situacija pri izhodnih NTI pričakovana, to nikakor ne velja za vhodne NTI.

Povečevanje izvozno-uvozne intenzivnosti slovenskega gospodarstva nedvomno kaže na povečevanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in pozitivno vpliva na gospodarsko rast. Pozitivne makroekonomske posledice (Burger, Jaklič in Rojec, 2005) potrjujejo upravičenost spodbujanja izhodne internacionalizacije tudi na makro ravni. Po drugi strani skromne vhodne NTI v Slovenijo kažejo na nizko konkurenčnost Slovenije kot investicijske lokacije³⁵ in na neizkoriščanje razvojnih možnosti. Vpliv tujega lastništva na rast produktivnosti (Damijan, Jaklič in Rojec, 2005) je dvojen; krepi inovacijsko sposobnost podjetja, hkrati pa z boljšimi organizacijskimi tehnikami dodatno prispeva k rasti produktivnosti v podjetju.

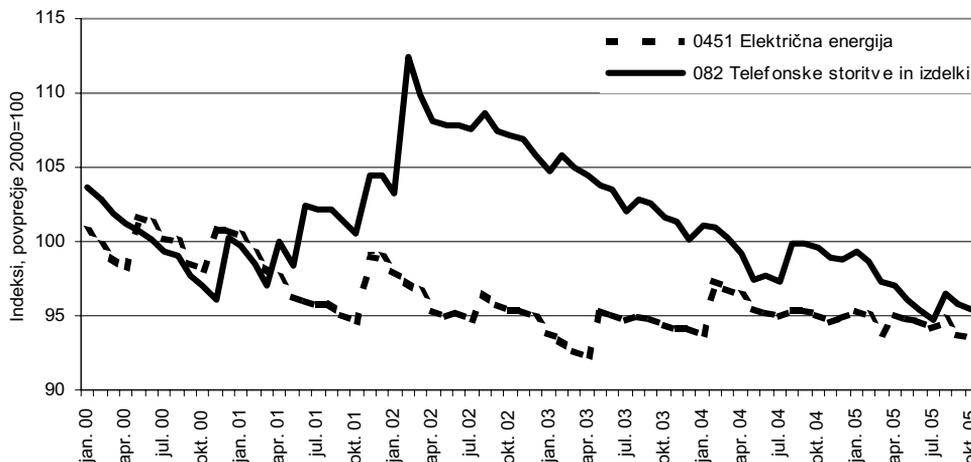
(4) Struktura in odprtost trgov na področju mrežnih dejavnosti: *Konkurenca se v večini mrežnih dejavnosti vzpostavlja počasi, tam, kjer je že prisotna, pa je tržni delež prevladujočega operaterja razmeroma visok. Na področju elektronskih komunikacij je problematika največja v fiksni telefoniji, kjer se konkurenca šele vzpostavlja, ter na trgu tretje generacije mobilne telefonije, kjer je bila licenca podeljena enemu samemu ponudniku. Na trgih mednarodnih klicev v fiksni telefoniji, široko- in ozkopasovnega dostopa do interneta ter v mobilni telefoniji je konkurenca*

³⁵ Uspešnost države v pritegovanju NTI merimo s tem, kako uspešno izkorišča svoje potenciale za pritegovanje NTI. V letu 2004 se je Slovenija med 140 državami po indeksu potenciala za pritegovanje NTI uvrstila na visoko 28. mesto, po dejanski uspešnosti pritegovanja NTI pa na precej nižje 60. mesto (definicija obeh indeksov: *World Investment Report 2005*, 2005). To kaže na slabo investicijsko klimo v Sloveniji in na nizko uspešnost slovenske politike pri pridobivanju NTI. Precej boljša je Slovenija pri indeksu uspešnosti investiranja v tujini, kjer je leta 2004 dosegla 28. mesto (leta 2000 pa šele 61. mesto).

prisotna, a z relativno visokim deležem največjih ponudnikov³⁶ na vseh trgih razen pri ozkopolovnem dostopu do interneta. Na področju *energetike* pri električni energiji še vedno obstaja velika stopnja koncentracije ponudnikov na proizvodnem trgu in trgu na debelo (Poročilo o stanju na področju energetike v Sloveniji v letu 2004, 2005). V letu 2004 je bil glede na inštalirano moč delež največjega ponudnika električne energije upravičenim odjemalcem skoraj 70-odstoten³⁷. Na trgu na drobno z električno energijo je koncentracija ponudnikov bolj razpršena in le srednje visoka. Delež največjega ponudnika glede na dobavljeno energijo (v GWh) je na tem trgu dosegel 26 %, skupni delež največjih treh pa je bil malo nad 60 %³⁸. Pri oceni stopnje koncentracije na tem trgu moramo upoštevati še dejstvo, da so vsa slovenska distribucijska podjetja v večinski državni lasti. Na področju *zemeljskega plina* v letu 2004 konkurence med dobavitelji dejansko še ni bilo, saj je eno podjetje dobavljalo plin tako distribucijskim podjetjem kot upravičenim odjemalcem na prenosnem omrežju.

Gibanje cen storitev v mrežnih dejavnostih je v veliki meri odraz načina oblikovanja teh cen v preteklosti ter vpliva drugih dejavnikov in le deloma odraža procese liberalizacije in vzpostavljanje konkurenčne tržne strukture. Relativne cene telekomunikacijskih storitev (v primerjavi z indeksom cen življenjskih potrebščin – CPI) po hitri rasti v devetdesetih letih od leta 2002 dalje upadajo. Cene storitev v

Slika 3: Gibanje cen v nekaterih mrežnih dejavnostih v primerjavi s CPI

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Cene (SURS), 2005.

³⁶ Na trgu mobilne telefonije je po podatkih Eurostata delež prevladujočega operaterja 78-odstoten (2004), v povprečju EU-15 pa manj kot 50-odstoten. Na trgu širokopolovnega dostopa z več kot 60 % prevladuje ADSL tehnologija, kjer je imel največji ponudnik v letu 2004 več kot 95-odstotni tržni delež (Hrovatin, 2005), vendar se razmere na tem trgu po septembru 2005, ko je bila razvezana zanka ISDN-ADSL, postopno izboljšujejo. Na trgu mednarodnih klicev v fiksni telefoniji je tržni delež prevladujočega operaterja več kot 95-odstoten in ima tendenco počasnega upadanja (Analize upoštevanih trgov 2005, APEK 2005).

³⁷ V izračunu je upoštevana le tista polovica proizvodnje nuklearke, ki se trži v Sloveniji.

³⁸ Upoštevani so tudi dobavitelji iz tujine.

mobilni telefoniji se pod vplivom konkurence znižujejo, cene storitev v fiksni telefoniji pa se po uravnoteženju v obdobju 2001–2002, povezanim z odpravljanjem navzkrižnega subvencioniranja, zadnja leta ohranjajo na ravni med 70 in 80 % povprečja EU. Maloprodajne *cene električne energije za gospodinjstva* so pod vladnim nadzorom. V času najvišje inflacije v začetku devetdesetih let so se relativne cene elektrike v primerjavi s CPI močno znižale, kasneje so se do konca desetletja povečevale hitreje od inflacije. Od leta 1994, ko so bile cene električne energije za gospodinjstva za polovico nižje kot v EU-15 (Electricity prices – households, 2005), se je razlika do evropskih cen v letu 1998 znižala na manj kot 20 % in se ohranila med 15 in 20 % vse do leta 2005³⁹. Zaradi rahlega znižanja povprečne evropske cene se je po letu 2000 relativna cena električne energije v Sloveniji povečini zniževala⁴⁰. Pri *ceni električne energije za industrijo*⁴¹ so bila gibanja podobna, z razliko, da je slovenska cena že v letu 1998 preseгла povprečno v EU-15 (Electricity prices – industrial users, 2005), v obdobju 2000–2005 pa je za povprečjem EU-15 zaostajala za od 3 % do 10 %. 10-odstotkov nižjo ceno električne energije za industrijo glede na EU v letu 2005 je deloma že mogoče pripisati povečani konkurenci, zlasti zaradi povečane mednarodne menjave električne energije⁴².

2.1.3. Povečanje konkurenčne sposobnosti storitev⁴³

V razvitih gospodarstvih ustvarijo storitve največji delež dodane vrednosti, zato sta produktivnost in konkurenčnost storitvenega sektorja ključni determinanti gospodarske rasti. Poleg neposrednega vpliva imajo storitve tudi posredni vpliv na učinkovitost in konkurenčnost prek vmesne porabe storitev v proizvodnji proizvodov in drugih storitev (npr. poslovne, informacijske, komunikacijske, finančne storitve) (European Competitiveness Report, 2002).

V Sloveniji se delež storitvenega sektorja postopno povečuje, čeprav še precej zaostaja za povprečjem Evropske unije. V letu 2004 so storitvene dejavnosti ustvarile 62,3 % dodane vrednosti slovenskega gospodarstva in zaposlovale 53,8 % vseh zaposlenih, kar je precej manj, kot znaša povprečje EU-25. V desetih letih (1995–2004) se je njihov delež v dodani vrednosti povečal le za 1,8, v zaposlenosti pa za 7,9 strukturne točke. Do leta 2003 se je zaostajanje Slovenije za EU po deležu storitev v dodani vrednosti še povečevalo, v letu 2004 pa se je prvič zmanjšalo. Pri

³⁹ V začetku leta 2005 je slovenska cena električne energije (brez davka) za tipičnega gospodinjanskega porabnika s 3500 kWh letne porabe za povprečno tehtano v EU-15 zaostajala za 19,8 %, za povprečno tehtano v EU-25 za 17,7 % in za povprečno netehtano ceno držav EU-25 za le 7,7 %.

⁴⁰ Regulacija cen električne energije poleg stroškov proizvodnih podjetij upošteva tudi gibanje evropskih cen električne energije.

⁴¹ Primerjava cene (brez davka) velja za srednje velikega industrijskega porabnika z 2000 MWh letne porabe.

⁴² Električno energijo Slovenija uvaža zlasti iz Avstrije, kjer je bila v letu 2004 cena elektrike za tovrstnega industrijskega porabnika za 9,2 % nižja, v letu 2005 pa za 1,6 % višja od slovenske.

⁴³ Analizo konkurenčnosti storitvenega sektorja omejujemo na spremljanje strukturnih premikov v sektorju storitev ter analizo gibanja tržnih deležev. Poudarek je na analizi pretežno tržno usmerjenih storitev, zlasti nas z vidika konkurenčnosti gospodarstva zanimajo storitve, ki temeljijo na znanju, saj te največ prispevajo k produktivnosti, ostale, pretežno javne storitve (npr. izobraževanje, zdravstvo, javna uprava) pa so obravnavane v drugih točkah poročila.

tem so nove članice EU v povprečju krepile te dejavnosti intenzivneje in tako po deležu storitev v dodani vrednosti prehitele Slovenijo, še vedno pa za njo zaostajajo po deležu poslovnih in finančnih storitev, vendar se je razlika zmanjšala (Tabela 1).

Povečanje produktivnosti v storitvah⁴⁴ je bilo v zadnjem desetletnem obdobju po oceni višje kot v povprečju EU-25. Produktivnost storitvenih dejavnosti (merjena z dodano vrednostjo na zaposlenega) se je v obdobju 1995–2004 realno povečala 19,4-odstotno, ob istočasnem 17,5-odstotnem povečanju števila zaposlenih, kar je pričakovano precej nižje kot v predelovalnih dejavnostih (82,2-odstotno povečanje produktivnosti ob 14-odstotnem znižanju zaposlenosti), ki so bolj izpostavljene konkurenci na tujih trgih. Iz primerjav z EU po posameznih storitvenih dejavnostih pa je razvidno, da se je dodana vrednost na zaposlenega v povprečju EU-25 v obdobju 1995–2003 v večini storitvenih dejavnosti povečala manj kot v Sloveniji, iz česar lahko sklepamo, da se je zaostanek za evropskim povprečjem zmanjševal.

*Premiki v strukturi dodane vrednosti in zaposlenosti storitvenega sektorja so ugodni, saj se najhitreje krepijo na znanju temelječe storitve, ki imajo največji vpliv na povečanje produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva. Delež na znanju temelječih storitev*⁴⁵ v skupni dodani vrednosti slovenskega gospodarstva je v letu 2004 znašal 26,3 %, v skupni zaposlenosti pa 25 %, kar je za 2,0 oziroma 5,9 strukturne točke več kot leta 1995. Glavnino rasti so ustvarile tržne storitve (poslovne storitve, poštna in telekomunikacijska dejavnost, finančno posredništvo), med njimi največ poslovne storitve, le-te so v letih 1995–2004 povečale delež v dodani vrednosti za 2,6, v zaposlenosti pa za 3,6 strukturne točke. Od poslovnih storitev so se v prvi polovici obdobja krepile predvsem računalniške in informacijske storitve, v zadnjih letih pa druge poslovne storitve⁴⁶. Povečal se je tudi delež poštne in telekomunikacijske dejavnosti, in sicer najbolj v letih 2001–2003, kar lahko povezujemo z učinki postopne liberalizacije trga telekomunikacij in z veliko ekspanzijo mobilne telefonije. Delež finančnega posredništva se je v dodani vrednosti rahlo zmanjšal, v zaposlenosti pa povečal⁴⁷.

Čeprav poslovne storitve hitro rastejo, Slovenija za evropskim povprečjem tu še vedno najbolj zaostaja, se pa razkorak v zadnjih letih zmanjšuje. Konec devetdesetih let se je zaostajanje Slovenije na področju poslovnih storitev še povečevalo, v letih 2000–2002 pa se je razlika zmanjšala od 4,1 na 3,1 strukturne točke, kar lahko skoraj v celoti pripisujemo preboju na področju drugih poslovnih storitev. Hitra rast teh storitev se je nadaljevala tudi v letih 2003 in 2004, zato lahko pričakujemo nadaljnje dohitevanje razvitejših držav.

⁴⁴ Merjenje produktivnosti storitev spremljajo številni problemi (Wöfl, 2003), zato na tem mestu podajamo zgolj oceno na podlagi izbranega merila.

⁴⁵ V na znanju temelječe storitve se po definiciji OECD (2001) uvrščajo naslednje dejavnosti Standardne klasifikacije dejavnosti: poštna in telekomunikacijska dejavnost (64), finančno posredništvo (65–67), poslovne storitve (71–74), izobraževanje (80), zdravstvo in socialno skrbstvo (85).

⁴⁶ Na podlagi podatkov o številu delovno aktivnih ter podatkov o prihodkih ocenjujemo, da so se krepile storitve iz skupine 74.1 Pravne, računovodske, knjigovodske in revizijske dejavnosti, davčno svetovanje, raziskovanje trga in javnega mnenja, podjetniško in poslovno svetovanje.

⁴⁷ Razvitost finančnega posredništva in njegovo vlogo pri razvoju podjetniškega sektorja podrobneje analiziramo v Okviru 1.

Na povečevanje pomena najproduktivnejših storitvenih dejavnosti kažejo tudi podatki o demografiji podjetij. V obdobju 1999–2004 se je med pretežno tržnimi storitvami (G-K) število podjetij najbolj povečalo (za 93 %) v dejavnosti finančnega posredništva ter v dejavnosti nepremičnine, najem in poslovne storitve (za 26 %). V obeh dejavnostih je (po podatkih za leto 2002) najvišja tudi stopnja ustanavljanja podjetij (finančno posredništvo 14,6 %, poslovne storitve 10,8 %).

Tabela: Razlike med Slovenijo in EU po deležu dejavnosti v skupni dodani vrednosti, v strukturnih točkah, v obdobju 1995–2004

	Razlike med Slovenijo in EU-25 ¹					Razlike med Slovenijo in novimi članicami EU-10				
	1995	2000	2002	2003	2004	1995	2000	2002	2003	2004
STORITVE	-7,1	-9,2	-9,7	-9,7	-9,3	4,1	-2,0	-3,7	-3,3	-2,0
Trgovina, gostinstvo, transport (G-I)	0,1	-1,3	-0,7	-0,2	-0,4	-4,2	-3,1	-6,4	-5,4	-5,3
Poslovne in finančne storitve (J-K)	-4,8	-6,5	-7,1	-7,6	-7,0	6,0	2,6	2,4	2,1	2,4
Javne storitve (L-P)	-2,4	-1,5	-1,9	-2,0	-2,0	2,3	1,4	0,3	-0,1	0,8
Na znanju temelječe storitve (I64+J+K71+K72+K73+K74+M+N)	n. p.	-5,1	-4,5	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.
Na znanju temelječe tržne storitve (I64+J+K71+K72+K73+K74)	n. p.	-4,6	-3,9	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.

Vir: Statistične informacije SURS - Nacionalni računi (2005), OECD Science Technology and Industry Scoreboard 2005 (2005), OECD Science Technology and Industry Scoreboard 2005 (2003).

Opombe: ¹Pri na znanju temelječih storitvah se podatki nanašajo le na stare članice EU (EU-15).

Konkurenčnost slovenskih storitev na zunanjih trgih je šibka in ne kaže tendenc izboljševanja. Analiza deležev slovenskega izvoza storitev na trgih najpomembnejših EU partneric⁴⁸ kaže v obdobju 2000–2004 na zelo skromno rast tržnih deležev. Največje povečanje je bilo doseženo pri transportnih storitvah, najmanjše pa pri drugih storitvah (razne poslovne storitve). Druge nove članice EU, zlasti Češka, Poljska in Slovaška, so v tem obdobju dosegle precej višjo rast tržnih deležev v izvozu storitev.

Ne glede na hitrejši razvoj storitev v Sloveniji v zadnjem obdobju ostajajo na področju storitev mnoge pomanjkljivosti in slabosti, ki izhajajo iz nezadostne konkurence, slabe specializacije v nekaterih storitvah, šibke inovativnosti storitvenih podjetij (tudi v smislu uporabe zahtevnejših oblik e-poslovanja), neustrezne usposobljenosti, pomanjkanja posebnih znanj ter kompetenc, potrebnih pri razvoju in trženju storitev, nezadostne prilagojenosti ponudbe storitev kupcem in nenazadnje omejene internacionalizacije storitvenih podjetij (Stare, 2005).

⁴⁸ Glede na pomanjkanje ustreznih podatkov za EU-15 smo se osredotočili samo na najpomembnejše izvozne trge za slovenske storitve, kjer je bila na prvem mestu v letu 2004 Nemčija, sledijo Italija, Avstrija in Združeno kraljestvo.

Okvir 1: Razvoj finančnih storitev

V Sloveniji so finančne storitve relativno slabo razvite, zaostanki za razvitejšimi državami članicami Evropske unije so veliki. Najmanjši zaostanek Slovenija dosega na področju zavarovalništva, kjer je v letu 2004 po obsegu zavarovalnih premij glede na BDP dosegla več kot polovico vrednosti povprečja Evropske unije in preseгла povprečje novih članic EU. V strukturi je bil obseg neživiljenjskih zavarovanj nekoliko višji, obseg življenjskih zavarovanj pa kljub napredku v zadnjih letih še vedno precej nižji od povprečja EU-25. Bilančna vsota bank, ki predstavlja kar 60 % bilančne vsote finančnega sistema in je zato pomemben pokazatelj razvitosti finančnega sektorja, se v zadnjih letih pospešeno krepi, vendar Slovenija v zadnjih dveh letih na tem področju izgublja prednost pred skupino novih članic EU in močno zaostaja za povprečjem EU-25, pa tudi za nekaterimi starimi članicami, ki so po razvitosti primerljive Sloveniji (npr. Portugalska in Grčija). Prepočasen napredek je opaziti tudi na trgu kapitala, kjer je obseg tržne kapitalizacije v primerjavi z BDP precej nižji kot v povprečju EU-25 in tudi nekoliko pod povprečjem novih držav članic.

Vloga slovenskega finančnega sektorja pri podpori rasti podjetniškega sektorja je relativno nizka, do postopnih premikov na tem področju prihaja šele v zadnjem obdobju. Za Slovenijo je v mednarodnih primerjavah značilen relativno nizek delež kreditov podjetniškemu sektorju v bruto domačem proizvodu (Jazbec, Masten, 2004, str. 91), k čemur je prispevala tudi velika vpetost poslovnih bank v operacije centralne banke pri zagotavljanju stabilnega tečaja v preteklih letih. Šele v zadnjem obdobju zaradi priprav na vstop v EMU prihaja do postopnega zniževanja obsega vrednostnih papirjev centralne banke v bilancah poslovnih bank. Del s tem ustvarjene presežne likvidnosti se preusmerja v kreditno aktivnost bank, ki se ob hitrem zniževanju obrestnih mer krepi, zlasti hitro narašča obseg deviznih kreditov, ki so vse pomembnejši dolžniški vir financiranja podjetij. V povezavi z zniževanjem obrestnih mer je v zadnjem obdobju prišlo tudi do pozitivnih premikov pri razvoju drugih oblik poslovanja, saj je upadanje obrestnih prihodkov banke sililo k postopnem uvajanju drugih finančnih storitev, s čimer so nadomeščale izpad obrestnih z neobrestnimi prihodki. S temi spremembami se banke postopno prilagajajo razmeram na enotnem finančnem trgu EU. Z vidika podpore finančnega sektorja razvoju podjetništva je pomemben tudi razvoj primarnega trga kapitala, ki pa je v Sloveniji zelo slabo razvit, saj je javnih ponudb lastniških vrednostnih papirjev zelo malo, nekoliko bolj je razvit primarni trg dolžniških vrednostnih papirjev, kjer pa prevladujejo država in finančne institucije.

Do poglobljanja slovenskega finančnega trga postopno prihaja tudi z razvojem finančnih institucij, ki ponujajo dodatno pokojninsko zavarovanje. Vzajemni pokojninski skladi, pokojninske družbe in zavarovalnice z uveljavitvijo pokojninske reforme v letu 2000 postajajo vse pomembnejši finančni posrednik. Zaradi predpisov o doseganju minimalne donosnosti so te institucije usmerjene k izredno konservativni naložbeni politiki, pri tem pa se zaradi majhnosti in nerazvitosti slovenskih finančnih trgov srečujejo s pomanjkanjem naložbenih možnosti, ki so jih vedno bolj prisiljene iskati na tujih kapitalskih trgih. Dodatne možnosti za njihove naložbe ponuja tudi hipotekarno bančništvo, ki je v nekaterih evropskih državah že dobro razvito, Slovenija pa sedaj ureja zakonsko podlago zanj.

Poleg zmanjševanja razvojnega razkoraka v razvitosti finančnega sektorja je za slovenski finančni sistem izrednega pomena tudi nadaljnje vzpostavljanje integriranega evropskega finančnega trga. Nadaljnji procesi integracije bodo pomembno prispevali k večji učinkovitosti evropskega finančnega trga, zmanjšali ovire za prost pretok finančnih storitev in kapitala, vzpostavili učinkovito implementacijo pravnih predpisov in okrepili sodelovanje nadzornikov, kar bo povečalo učinkovitost nadzora finančnega sistema⁴⁹.

⁴⁹ Green paper on Financial Services Policy (2005–2010), 2005.

2.2. Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta

USMERITVE SRS: Za učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporabo znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta SRS poudarja naslednje prioritete: izboljšati kakovosti terciarnega izobraževanja in spodbujati vseživljenjsko izobraževanje ter povečati učinkovitost in obseg vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj.

UGOTOVITVE: Slovenija nadaljuje s krepitvijo dejavnikov na znanju temelječe družbe, čeprav je napredek po dejavnikih različen. Izobrazbena struktura prebivalstva se izboljšuje in počasi se približuje povprečju EU po deležu zaposlenih s terciarno izobrazbo, ki v Sloveniji dosegajo celo višjo stopnjo zaposlenosti kot v povprečju EU. Celotni izdatki za izobraževanje so visoki, vendar pa Slovenija zaostaja po izdatkih na udeleženca v terciarnem izobraževanju. Tudi razmerje med številom študentov in pedagoškim kadrom močno zaostaja za razvitimi državami.

Napredek je opazen tudi pri vlaganjih v raziskovalno-razvojno dejavnost in pri dostopu do interneta, zaostanek pa je viden v nezadostnem izkoriščanju inovacijskih potencialov za povečanje konkurenčnosti gospodarstva (nizek delež podjetij ki inovirajo, šibko trženje novih proizvodov in storitev, nezadostno sodelovanje med podjetji in raziskovalnim sektorjem, majhno število patentov, relativno upadanje števila diplomantov naravoslovnih in tehničnih ved, nezadostna vlaganja v informacijsko-komunikacijske tehnologije). Hitrejša premagovanje omenjenih pomanjkljivosti z usklajeno politiko in instrumenti na različnih področjih je največji izziv za politiko in usmeritev, ki jo že napovedujejo sprejeti razvojni dokumenti.

ANALIZA: Naložbe v znanje, raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD), inoviranje in informacijsko-komunikacijsko tehnologijo so temeljni vzvodi za povečanje učinkovitosti in krepitev dolgoročne konkurenčnosti držav, zato ne preseneča, da te dejavnike obravnava vrsta študij in analiz Evropske komisije in OECD. Na podlagi uporabe različnih kazalnikov in njihove primerjave ugotavljajo, da obstajajo med državami znatne razlike glede učinkovitosti transformacije naložb v znanje v ekonomsko uspešnost in gospodarski razvoj (Key Figures, 2005, EIS, 2005, OECD, 2005). Sumarni kazalnik naložb v znanje (naložbe v terciarno izobraževanje, razvojno-raziskovalno dejavnost in programsko opremo)⁵⁰ kaže zaostajanje Slovenije za povprečjem EU-15 v letu 2002 (v Sloveniji je delež naložb v znanje 3,0 %, v EU-15 pa 3,8 % BDP). Zaostajanje je še posebej izrazito za skandinavskimi državami, položaj Slovenije pa je boljši v primerjavi s sredozemskimi državami članicami EU in večino držav novih članic.

2.2.1. Izobraževanje in usposabljanje

Izobrazbena sestava odraslega prebivalstva (25–64 let) se v Sloveniji izboljšuje. Ekonometrične analize vpliva različnih dejavnikov na gospodarsko rast izpostavljajo predvsem pomen deleža prebivalstva/zaposlenih s terciarno izobrazbo, kjer Slovenija še precej zaostaja za najbolj razvitimi. Kljub povečanju deleža prebivalstva s terciarno

⁵⁰ Kazalnik Investicije v znanje kaže, da Slovenija za povprečjem EU najbolj zaostaja glede relativnega deleža naložb v programsko opremo v BDP.

izobrazbo na 20,0 % v letu 2005, se Slovenija le počasi približuje povprečju EU-25 (22,8 %), zaostanek je še posebej velik v primerjavi s skandinavskimi državami, Slovenijo pa močno prehitevata tudi Estonija in Litva⁵¹. Zaostanek Slovenije je dokaj enakomerno porazdeljen po starostnih skupinah – najmanjši zaostanek za povprečjem EU-25 je pri deležu terciarno izobraženih v starostni skupini 35–39 let, največji pa v starostni skupini 25–29 let, kar kaže na pogosto odločanje za študij v kasnejših letih, pa tudi na dolgotrajnost študija v Sloveniji. Tako kot v drugih državah se delež terciarno izobraženih prebivalcev s starostjo zmanjšuje. V državah OECD je povprečna razlika med starostnima skupinama 25–34 let in 55–64 let 12 odstotnih točk, podobna razlika pa je tudi v Sloveniji.

Zaostajanje na področju deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo se odraža tudi v podatkih o povprečnem številu let šolanja delovno aktivnega prebivalstva, ki se v Sloveniji sicer iz leta v leto povečuje, vendar je še vedno precej nižje kot v večini razvitejših držav (pri moških znaša 11,5, pri ženskah pa 11,8; povprečje OECD držav pri moških je 12,4 in 12,5 pri ženskah). Med evropskimi državami imajo delovno aktivni manj let šolanja kot v Sloveniji le še v Grčiji, Italiji in na Portugalskem. Zaposlovanje bolj izobraženih (predvsem terciarno) je pomembno z vidika omogočanja večje inovativnosti in ima pozitiven vpliv na produktivnost dela in gospodarsko rast, kar potrjujejo tudi analize držav OECD (Gemmell, 1996). Boljša izobrazba praviloma povečuje tudi zaposljivost iskalca zaposlitve – stopnje zaposlenosti terciarno izobraženih so posledično praviloma višje kot pri nižje in sredje izobraženih. Stopnja zaposlenosti terciarno izobraženih je v Sloveniji nekoliko nad povprečjem EU, stopnja zaposlenosti nizko izobraženih pa precej zaostaja za povprečjem EU in kaže na precejšen problem strukturne brezposelnosti v Sloveniji.⁵² Izobrazba vpliva tudi na verjetnost pojavljanja na trgu dela (stopnja aktivnosti) in dohodke oz. donosnost izobraževanja⁵³. Donosnost izobraževanja za posameznika prav tako narašča z izobrazbo. Vodopivec (2004) ugotavlja, da se je s tranzicijo najbolj povečala donosnost terciarnega izobraževanja⁵⁴.

Povečanje povprečnega števila let šolanja za eno leto naj bi po nekaterih študijah za druge države v povprečju povečalo agregatno produktivnost za 0,45 odstotne točke. Vendar pa Dessus (1999) trdi, da je vpliv dodatnega leta izobraževanja na produktivnost odvisen tudi od kvalitete izobraževanja. Rezultati njegove analize potrjujejo tezo, da se vpliv človeškega kapitala na produktivnost med državami razlikuje. Razlike naj bi bile povezane z obsegom izdatkov za izobraževanje, pomembno pa naj bi bilo tudi razmerje med učitelji in učenci na primarni ravni izobraževanja (de la Fuente in Ciccone, 2002). V Sloveniji je obseg izdatkov za izobraževanje sicer razmeroma visok – javni izdatki znašajo 6 % BDP, kar je več,

⁵¹ Najvišje deleže terciarno izobraženih v EU imata Švedska (33 %) in Danska (32 %), ZDA pa z 38 % močno prehitevajo EU (Education at Glance, 2005).

⁵² V drugem kvartalu 2005 je znašala stopnja zaposlenosti terciarno izobraženih v Sloveniji 86,5 % (EU-25: 82,5 %), srednje izobraženih 70,7 % (EU-25: 68,7) in nizko izobraženih 40,7 % (EU-25: 46,4 %).

⁵³ Donosnost izobraževanja za posameznika se največkrat meri kot vpliv dosežene izobrazbe na posameznikove zasluge oziroma s t. i. Mincerjevo funkcijo zaslužkov.

⁵⁴ Prevedeno v letne donosne izobraževanja je donosnost v letu 2001 znašala 2 % za zaposlene z osnovno šolo, 3 % za zaposlene s poklicno izobrazbo, 8 % za zaposlene s srednjo šolo, 15 % za zaposlene z višjo izobrazbo in kar 20 % za tiste s 4-letno visoko šolo.

kot znaša povprečje EU (5,2 %), boljše pa je tudi razmerje med učitelji in učenci na primarni in nižji sekundarni ravni izobraževanja⁵⁵. Po drugi strani so nekatere raziskave⁵⁶ opozorile na problem kakovosti izobraževanja v Sloveniji, zato bi glede na visoka vlaganja moralo biti v ospredju vprašanje, kako izboljšati pedagoški proces in povečati učinkovitost sredstev vloženih v izobraževanje.

Tabela 2: Izbrani kazalniki s področja izobraževanja in usposabljanja

	Slovenija	EU-25	EU-15	Finska
Delež terciarno izobraženih prebivalcev (25–64 let) v % (2. kvartal 2005)	20,0	22,8	24,0	34,5
Javni izdatki za izobraževanje v % BDP (2002)	5,98	5,22	5,22	6,39
Delež zasebnih izdatkov za izobraževalne ustanove na terciarni ravni v % (2002)	23,3	17,2	12,8	3,7
Letni izdatki za izobraževalne ustanove na študenta terciarnega izobraževanja, v EUR SKM (2002)	6.138	7.946	8.562	10.160
Število študentov na 1000 prebivalcev (2003)	50,9	37,0	35,6	56,0
Število diplomantov na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let (2003)	46,6	52,9	51,2	59,8

Viri: SURS, Eurostat, OECD, preračuni UMAR.

Opomba: Kazalniki, viri in opombe so podrobneje predstavljeni v prilogi.

Kakovost izobraževanja se med drugim odraža tudi z izobraževalnim kadrom. S hitro rastjo števila študentov⁵⁷ se je namreč v Sloveniji iz leta v leto slabšalo razmerje med študenti in visokošolskimi učitelji – v šolskem letu 2004/2005 je znašalo 22,6 in je daleč za primerljivim povprečjem držav OECD (14,9 v letu 2003). Slovenija se je po številu študentov na 1000 prebivalcev sicer že približala najbolj razvitim državam, visok pa je tudi bruto koeficient vključenosti v terciarno izobraževanje glede na populacijo v starosti 20–24 let, ki je v letu 2002/2003 dosegel blizu 68 % (EU okoli 56 %). Vendar pa je ob teh podatkih treba opozoriti tudi na visok osip in nizko število diplomantov (v letu 2003 46,6 oseb na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let; EU-25 52,9 oseb), kar opozarja na problem kakovosti terciarnega izobraževanja.

Visoka vključenost v terciarno izobraževanje in dolgotrajnost študija povečuje tudi celotne izdatke za terciarno izobraževanje. V Sloveniji se to odraža zlasti v visokih zasebnih izdatkih, ki so bistveno višji kot v večini držav EU. V deležu do celotnih javnih in zasebnih izdatkov za izobraževalne ustanove terciarnega izobraževanja (1,3 % BDP) so zasebni izdatki v letu 2002 znašali kar 23,3 % (EU 17,2 %). Po drugi strani so javna vlaganja neposredno v ustanove terciarnega izobraževanja razmeroma nizka (1,0 % BDP), bistveno več javnih sredstev kot druge evropske države pa Slovenija nameni za štipendije in druge oblike socialnih ugodnosti študentom (0,3 % BDP). Celotni javni izdatki za terciarno izobraževanje so v

⁵⁵ Na primarni ravni (ISCED 1) je bilo v letu 2002/2003 razmerje v Sloveniji 12,8 (EU-25: 15,0), na nižji sekundarni ravni (ISCED 2) pa 13,0 (EU 25: 13,3) (Statistics in focus, 10/2005).

⁵⁶ Raziskava o funkcionalni pismenosti odraslih ter raziskava Timms 2003 o znanju petnajstletnikov na področju matematike in naravoslovja (Poročilu o razvoju 2005, 2005).

⁵⁷ Število študentov na terciarni ravni se je v Sloveniji v obdobju 1998–2003 povečalo za 42,7 %, kar je več kot je v tem obdobju po ocenah Eurostata v povprečju poraslo število študentov v EU-25 (za 32,3 %).

Sloveniji višji od evropskega povprečja (1,1 %), vendarle pa tudi precej nižji kot v skandinavskih državah.

Kljub relativno visokim celotnim neposrednim izdatkom za ustanove terciarnega izobraževanja Slovenija zaostaja za večino bolj razvitih držav EU, če letno vložena sredstva preračunamo na študenta. V letu 2002 so ti izdatki na študenta znašali 6.139 EUR SKM⁵⁸ (EU-25: 7.946 EUR SKM), v nekaterih skandinavskih državah pa skoraj dvakrat toliko. Po tem kazalniku kakovosti terciarnega izobraževanja za evropskim povprečjem zaostajajo vse nove članice EU razen Cipra.

2.2.2. Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT)

V letu 2004 je bil dosežen določen napredek pri vlaganjih v RRD, saj se je njihov delež v BDP povečal na 1,61 % v primerjavi s predhodnim letom, ko je znašal 1,53 %. S tem je razkorak do povprečja EU-25 dosegel najmanjšo vrednost, k čemur pa je pripomoglo tudi relativno zmanjšanje vlaganj v RRD v EU-25, ki je opazno od leta 2003 naprej. Najbolj pozitivno je, da se naložbe slovenskega poslovnega sektorja v RRD od leta 1996 povečujejo hitreje od naložb vladnega sektorja, kar prispeva k zmanjševanju zaostanka slovenskega poslovnega sektorja za deležem v EU-25. Vendar je Slovenija še daleč do barcelonskega cilja, po katerem naj bi poslovni sektor do leta 2010 za RRD namenil 2 % BPD. Čeprav število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev v Sloveniji sicer ne zaostaja veliko za povprečjem EU-25, pa je struktura njihove zaposlitve bistveno drugačna. Delež raziskovalcev, zaposlenih v poslovnem sektorju, se v Sloveniji po letu 2000 vseskozi povečuje⁵⁹, vendar z 38 % v letu 2004 močno zaostaja za povprečnim deležem v EU-25 (49,5 %). Po drugi strani je delež zaposlenih raziskovalcev v vladnem sektorju mnogo višji, kot je povprečje EU-25.

Na sposobnost države za uvajanje novih proizvodov in tehnologij vpliva tudi razpoložljivost ustreznih kadrov in zlasti priliv diplomantov naravoslovnih in tehničnih ved. V Sloveniji se je njihovo število na tisoč prebivalcev v letu 2003 znižalo na 8,7, kar je še povečalo zaostanek za povprečjem EU-25, ki je znašalo 12,3. Poleg tega se je v obdobju 1998–2003 delež diplomantov naravoslovnih in tehničnih ved v celotnem številu diplomantov v Sloveniji zmanjšal od 23,8 na 18,6 %, v EU-15 pa je ostal skoraj nespremenjen na ravni okoli 26 %. Slovenija zamuja s prilagajanjem strukture visoko izobraženih kadrov potrebam, ki jih narekuje hiter tehnološki razvoj. Nadaljevanje takšnih gibanj lahko oslabi inovativno sposobnost slovenskih podjetij v mednarodni konkurenci. Ob tem ni nepomembno dejstvo, da tehnične oziroma naravoslovne fakultete praviloma še niso pričele s prenovo programa v skladu z bolonjskim procesom in čakajo na zakonsko obveznost, da to storijo. Pozitivno je, da se ustrezne institucije zavedajo problema pomanjkanja diplomantov naravoslovnih

⁵⁸ SKM-standard kupne moči.

⁵⁹ Ob tem je treba dodati, da se v poslovnem sektorju zelo počasi povečuje število zaposlenih raziskovalcev z doktoratom, kljub davčni olajšavi, ki naj bi to spodbujala. To pomeni, da se v poslovnem sektorju zaposlujejo predvsem strokovnjaki za razvojno delo, kar pa ne spodbuja lastnih raziskav v podjetjih in hkrati hromi sodelovanje z javnimi raziskovalnimi inštituti in univerzo.

in tehničnih ved in so skladno s tem že sprejele konkretne ukrepe za povečanje vpisa na te študije.

Na področju inovacij in inovativnosti ter patentnih prijav je Slovenija nekoliko napredovala. Čeprav ni na razpolago novih podatkov o inovacijski dejavnosti podjetij v Sloveniji⁶⁰ (Poročilo o razvoju 2005, 2005) pa je možno na podlagi podatkov sumarnega inovacijskega indeksa (SII) ugotoviti, kakšna so gibanja v Sloveniji v primerjavi z drugimi članicami EU-25 in na katerih področjih ima Slovenija prednosti oziroma slabosti. Evropsko inovacijsko poročilo (European Innovation Scoreboard 2005 – EIS) ugotavlja, da je Slovenija v letu 2005 v primerjavi z letom 2004 nekoliko napredovala po vrednosti sumarnega inovacijskega indeksa⁶¹ in se uvrstila na drugo mesto med novimi članicami, za Estonijo, in na 14. mesto med EU-25. Slovenija ima dobro podlago zlasti pri dejavnih ustvarjanja znanja, vendar premalo izkorišča svoje inovacijske potencialne za povečanje konkurenčnosti gospodarstva. Dosega precej uravnotežene rezultate pri posameznih kategorijah SII, najslabše pa se uvršča pri kazalnikih intelektualne lastnine. Pomanjkljivost Slovenije je tudi nizek delež podjetij, ki inovirajo, šibko trženje novih proizvodov in storitev (proces pretvorbe invencij v tržno uspešne inovacije), nizek delež visokotehnoloških proizvodov v izvozu. Slovenija močno zaostaja tudi po številu patentnih prijav na evropskem patentnem uradu (EPU) na milijon prebivalcev. V letu 2003 (začasni podatki) je imela Slovenija na EPU 21,9 patentne prijave, EU-25 pa 133,6 (2002). Povprečna letna stopnja rasti patentnih prijav za države članice EU-25 je v obdobju 1996–2002 znašala 6,5 %, za Slovenijo pa 10,5 %. Slovenija se po vrednosti kazalnika uvršča pred vse nove države članice EU-25, prav tako pa tudi pred Španijo, Grčijo in Portugalsko.

Čeprav je Slovenija v zadnjih letih okrepila napore za izboljšanje instrumentov, ki krepijo inovacijsko sposobnost gospodarstva, pa prepočasne spremembe v institucionalni ureditvi RRD v letu 2005 niso dajale dodatnih impulzov za hitrejšo zmanjševanje razkoraka. Problematično ostaja zlasti šibko sodelovanje med poslovnim sektorjem in javnimi raziskovalnimi institucijami, finančna podpora majhnim in srednjim podjetjem za večjo inovativnost ter odsotnost sistematične evalvacije učinkov sprejetih instrumentov.

Zaradi vsestranskih možnosti uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) in njihovega vpliva na inoviranje so naložbe v IKT pomemben element vlaganj v znanje⁶² ter povečevanja ekonomske učinkovitosti (Okvir 2). Slovenija glede vlaganj v IKT v zadnjih letih nazaduje po deležu vlaganj v IKT v BDP in tudi glede zaostanka za EU-25. Vlaganja so v letu 2004 znašala samo 5,2 % BDP (EU-25: 6,4), leta 2000 pa so bila še 7,3 % BDP. Tudi učinkovito izkoriščanje učinkov mrežne uporabe teh tehnologij je možno šele ob zadostni ravni vlaganj v IKT in spremljajočih organizacijskih spremembah na vseh ravneh (v podjetjih ali institucijah).

⁶⁰ Zadnji podatki izhajajo iz statistične raziskave o inovacijski dejavnosti v predelovalnih in izbranih storitvenih dejavnostih, ki jo izvaja SURS na dve leti, in se nanašajo na obdobje 2001–2002.

⁶¹ Sumarni indeks je sestavljen iz 26 kazalnikov, ki so razvrščeni v pet kategorij, ki odražajo različne razsežnosti inovacijske učinkovitosti: inovacijski potencial, ustvarjanje znanja, inovativnost na ravni podjetij, uporabo inovacij in intelektualno lastnino.

⁶² Naložbe v IKT vsebujejo poleg naložb v programsko opremo tudi naložbe v računalnike in telekomunikacijsko opremo (IKT).

Gibanja v rabi interneta za Slovenijo kažejo precejšnje izboljšanje v letu 2005 glede na prejšnje leto. Delež uporabnikov interneta se je skokovito povečal od 37 % na 47 % in s tem se je zmanjšal zaostanek Slovenije za EU-25, kjer je ta delež 51 %. Napredek je bil dosežen tudi na področju širokopasovnega dostopa uporabnikov do interneta, kar je po eni strani posledica povečane zahtevnosti uporabnikov, po drugi strani pa večjega števila ponudnikov. Po deležu dostopa gospodinjstev do interneta je bila Slovenija v letu 2004 pred EU-25, v letu 2005 pa je slednja napredovala hitreje, tako da sta bili v letu 2005 obe na ravni 48 %. Bistveno več uporabnikov je med mlajšimi, zato ne preseneča, da je delež tistih, ki imajo dostop do interneta, v gospodinjstvih z otroki večji (64 %) kot delež v gospodinjstvih brez otrok (41 %). Med najpogostejšimi razlogi, zaradi katerih slovenska gospodinjstva nimajo dostopa do interneta, so bili v letu 2004 po vrstnem redu naštetih naslednji razlogi: da ga ne želijo imeti, da so previsoki stroški opreme in previsoki stroški dostopa, sledi pa pomanjkanje znanja. Tudi podjetja imajo skoraj vsa dostop do interneta, večina med njimi širokopasovnega, kar je dobro izhodišče za uporabo e-storitev ter povečanje učinkovitosti poslovanja. Med e-storitvami največ uporabljajo e-bančništvo ter storitve e-uprave, precej manj pa e-nakupovanje/prodajo, kjer podjetja kot glavni vzrok navajajo varnostne težave glede plačil.

Okvir 2: Vpliv IKT na gospodarsko rast in produktivnost

V preteklem desetletju je Slovenija dosegla razmeroma soliden napredek v razvoju IKT dejavnosti, zlasti kar zadeva povečevanje deleža teh dejavnosti v dodani vrednosti in zaposlenosti poslovnega sektorja, manj pa glede deleža izvoza. Velikost in dinamika rasti IKT dejavnosti neposredno spodbuja gospodarsko rast, vendar ni predpogoj za izkoriščanje prednosti, ki jih omogoča uporaba IKT. Zato je zelo pomembno, koliko posamezna država investira v IKT in kako učinkovito jo uporablja.

Na podlagi mednarodno primerljive metodologije je bila v Sloveniji v letu 2005 opravljena prva ocena, ki je pokazala na pomemben vpliv naložb v IKT na gospodarsko rast in produktivnost (Stare, Bučar, 2005). IKT kapital je v Sloveniji v obdobju 1995–2001 v povprečju prispeval 16,4 % h gospodarski rasti, kar je primerljivo s povprečjem v EU-15 (19,0 %) in v nekaterih novih članicah EU in precej manj kot v ZDA (23,3 %). Na pomen IKT za produktivnost v Sloveniji je opozorila tudi analiza po skupinah dejavnosti (proizvajalci IKT in uporabniki IKT). V obdobju 1995–2002 so imeli proizvajalci IKT in intenzivni uporabniki IKT višjo rast produktivnosti kot dejavnosti, ki IKT ne uporabljajo intenzivno⁶³ (Kotnik, 2005).

Da je intenzivnost uporabe IKT pomembna za izkoriščanje učinkov IKT, je potrdila tudi analiza na sektorski in podjetniški ravni. Raziskovanje intenzivnosti uporabe v podjetjih v obdobju 1996–2002 je pokazalo, da storitvena podjetja v Sloveniji intenzivneje uporabljajo IKT kot predelovalna, bodisi, da to merimo z deležem naložb v IKT v celotnih naložbah bodisi z obsegom naložb v IKT na zaposlenega.

⁶³ Zaradi nepopolnosti podatkov in metodoloških problemov je potrebna previdnost pri tolmačenju rezultatov.

Regresijska analiza je potrdila, da ima uporaba IKT statistično značilen pozitiven vpliv na produktivnost slovenskih podjetij. Vendar pa je vpliv IKT na produktivnost znatno močnejši v podjetjih, ki intenzivneje uporabljajo IKT. To nakazuje, da čim bolj je razširjena uporaba IKT v podjetju (v različnih funkcijah in povezavah), tem večje so koristi njene rabe. Za podjetja to pomeni, da morajo IKT uvajati čim bolj celovito (vključitev v vse poslovne procese), saj lahko tako dosežejo večje učinke IKT na produktivnost (Stare, Jaklič, Kotnik, 2005).

Ugotovitve kažejo, da so nadaljnje investicije v IKT še kako pomembne za konkurenčnost podjetij in Slovenije, seveda upošteva nujnost čim večjega izkoriščanja potencialov IKT in spremljajočih sprememb na področju organizacije, izobraževanja in usposabljanja. IKT so temeljna infrastruktura za nove poslovne modele oziroma za globalizacijo in drobitev verige ustvarjanja dodane vrednosti na več mednarodnih lokacijah. IKT omogočajo opravljanje poslovnih funkcij pri zunanjih izvajalcih (outsourcing) doma ali v državah z ugodnimi razmerami, bodisi da gre za nižje stroške dela, razpoložljivost izobražene delovne sile, spodbudno podjetniško okolje itd. Analize potrjujejo, da imata, ne glede na množico dejavnikov, ki predstavljajo tehnično/institucionalni temelj za široko uporabo IKT v posamezni državi⁶⁴, znanje in usposobljenost ključno vlogo za absorpcijo IKT in njihovo učinkovito uporabo na vseh ravneh. Ne gre zgolj za razpoložljivost visoko usposobljene delovne sile, temveč za njeno kakovost, prilagodljivost in sposobnost vseživljenjskega učenja in inoviranja ob spreminjajočih se zahtevah IKT.

⁶⁴ Opremljenost z IKT, zmogljiva in stroškovno dostopna telekomunikacijska infrastruktura, učinkovit regulacijski okvir, konkurenčni trgi proizvodov in storitev.

2.3. Učinkovita in cenejša država

USMERITVE SRS: Glavne usmeritve SRS v okviru tretje prioritete lahko razdelimo na tri področja. Prvo je razvojno prestrukturiranje javnih financ, ki obsega cilj zmanjšanja javnofinančnih odhodkov v razmerju do BDP za najmanj dve odstotni točki, prestrukturiranje odhodkov v smeri proritete strategije in absorbcije sredstev EU ter celovito davčno reformo s cilji razbremenitve dela, spodbujanja konkurenčnosti in zaposlovanja ter poenostavitve sistema. Drugo je povečanje institucionalne konkurenčnosti in učinkovitosti države. V ta okvir sodijo zmanjšanje lastniške vloge države v gospodarstvu, izboljšanje kakovosti predpisov in zmanjševanje administrativnih bremen, uvajanje javno-zasebnega partnerstva pri infrastrukturnih naložbah in javnih službah ter večja učinkovitost delovanja uprave. Tretje področje je izboljšanje delovanja pravosodnega sistema z usposabljanjem sodnikov, večjo učinkovitostjo in zmanjševanjem sodnih zaostankov.

UGOTOVITVE: Izdatki sektorja države v primerjavi z BDP so se znižali šele v zadnjih dveh letih, delno tudi s krčenjem izdatkov za investicije. Visoki izdatki za izobraževanje in zdravje so pomembna naložba v razvoj, vendar pa se je skupni delež vseh izdatkov države, ki najbolj prispevajo h gospodarski rasti, zmanjšal pod povprečje EU. Mednarodne primerjave kažejo, da skupna davčna obremenitev v Sloveniji narašča, nadpovprečno obremenjeni pa sta tako potrošnja kot delo. Institucionalno okolje je v Sloveniji med najmanj spodbudnimi za gospodarski razvoj in konkurenčnost. Ohranjanje velikega lastniškega deleža in neposredne lastniške kontrole države v gospodarstvu je razvojno gledano slabo. Zmanjševanje sodnih zaostankov se nadaljuje, kritično pa ostaja področje izvršbe. Pomembna ovira za večjo učinkovitost sodišč so predpisi, ki podaljšujejo trajanje postopkov.

ANALIZA: Analiza obsega vsa tri temeljna področja, ki so definirana tudi z usmeritvami SRS: kakovost javnih financ, institucionalna konkurenčnost države in učinkovitost pravosodja.

2.3.1. Kakovost javnih financ

Javnofinančna politika ima poleg zagotavljanja makroekonomske stabilnosti⁶⁵ pomembno vlogo tudi pri strukturnih reformah. Z ustrezno strukturo davčne obremenitve in izdatkov ter z njihovo ciljno učinkovitostjo mora podpreti doseganje razvojnih proritete države. Vendar to ne pomeni, da je potrebno izdatke povečevati⁶⁶. Mnoge študije dokazujejo, da višji delež javnofinančnih izdatkov negativno vpliva na gospodarsko rast in da povečanje celotnih izdatkov na dolgi rok vodi v kumulativno znižanje gospodarske rasti.⁶⁷ Tudi v dokumentih EU se vse bolj poudarja kakovost in ne le uravnoteženost javnih financ, pri čemer se kakovost ocenjuje predvsem skozi njihov prispevek h gospodarski rasti in njihovo dolgoročno vzdržnost

⁶⁵ Ta vloga je analizirana v točki 2. 1. 1. Sodelovanje v evropskem tečajnem mehanizmu ERM2 in prevzem evra.

⁶⁶ Tanzi in Schuknecht (2005, str. 7) poudarjata, da tudi za javno porabo velja zakon padajočih donosov, saj povečevanje javne porabe nad določeno mejo prispeva vse manj družbene koristi. Po njuni oceni naj bi bila s tega vidika optimalna raven javne porabe na ravni okoli 35 odstotkov bruto domačega proizvoda.

⁶⁷ Romero in Strauch, 2003, str. 22; Clemens, Veldhuis, 2004, str. 2.

(European Commission, 2005, str. 1-2).

Izdatki sektorja države v primerjavi z BDP so se znižali šele v zadnji dveh letih, delno tudi s krčenjem izdatkov za investicije.⁶⁸ Izdatki so se v primerjavi z BDP v letih 2004 in 2005 skupaj zmanjšali za 0,8 odstotne točke. Zmanjšanje deleža izdatkov je bilo delno doseženo z večjo racionalnostjo države (nižjim deležem vmesne porabe in plačil prihodkov od lastnine) ter s pokojninsko reformo (rahel upad deleža teh izdatkov v BDP), delno pa s krčenjem deleža izdatkov za investicije. Delež izdatkov sektorja države v Sloveniji je po znižanju zdaj približno na ravni povprečja EU-25, kjer so se sicer izdatki v zadnjih letih povečali, nadpovprečno visoki pa so izdatki za vmesno porabo, zaposlene, subvencije in investicije. Ta primerjava potrjuje potrebo po nadaljevanju zniževanja deleža skupnih izdatkov zlasti za vmesno porabo in zaposlene, zaustaviti je treba tudi rast deleža izdatkov za druge transferje in subvencije (vključno z državnimi pomočmi) ter povečati njihovo ciljno učinkovitost, javne investicije pa je treba izvajati tudi preko javno-zasebnega partnerstva.

Visoki izdatki za izobraževanje in zdravje so pomembna naložba v razvoj, vendar pa se je skupni delež vseh izdatkov države, ki najbolj prispevajo h gospodarski rasti, zmanjšal pod povprečje EU. V obdobju 2000–2004 je Slovenija po deležu t. i. »produktivnih izdatkov«⁶⁹ države v BDP postopno zaostala za EU (Slovenija: 16,1 %; EU-15: 16,8 % BDP v 2003). Razlog je predvsem nizka raven izdatkov za stanovanjske in komunalne dejavnosti ter znižanje izdatkov za gospodarske dejavnosti. V okviru tega večino državnih pomoči, namenjenih gospodarstvu, Slovenija še vedno usmerja v sektorske namesto v horizontalne cilje ter v reševanje in prestrukturiranje podjetij v težavah. Na drugi strani pa je gotovo razvojno spodbudno, da Slovenija presega evropsko povprečje po višini izdatkov države za izobraževanje in zdravstvo in da se njihov delež ne zmanjšuje. Če primerjamo strukturo slovenskih javnih izdatkov s tisto, ki bi po analitičnih ugotovitvah najbolj prispevala k doseganju ciljev Lizbonske strategije, to je povečevanju gospodarske rasti in zaposlenosti, ugotovimo, da bi bile smiselne določene prilagoditve. Navzgor odstopa zlasti delež izdatkov za t. i. »državotvorne naloge« in socialno zaščito, zaostanki pa so pri deležu izdatkov za ekonomske zadeve ter za stanovanjske in komunalne dejavnosti.

Mednarodne primerjave kažejo, da skupna davčna obremenitev v Sloveniji narašča, nadpovprečno obremenjeni pa sta tako potrošnja kot delo. Po celotni obremenitvi z davki in prispevki v deležu BDP se je Slovenija v letu 2003 uvrstila na deveto mesto v EU in pred vse druge nove članice. Primerjava implicitnih davčnih stopenj pokaže, da sta v Sloveniji nadpovprečno obremenjeni tako potrošnja kot delo, in sicer tako glede na povprečje novih kot starih članic. Pri tem se je obremenitev v Sloveniji v zadnjih letih povečala, v povprečju drugih držav članic pa se je zmanjševala. V obdobju od leta 2000 do leta 2004 se je obremenitev s tekočimi davki na dohodke in premoženje povečala s 7,6 na 8,5 % BDP zlasti zaradi učinkov sprememb v osnovah in olajšavah davka od dohodka pravnih oseb. Povečala se je tudi obremenitev z drugimi davki na proizvodnjo od 2,4 % na 3 % BDP zaradi

⁶⁸ Pri analizi izhajamo iz uradnih podatkov SURS, pripravljenih na podlagi primerljive evropske metodologije (ESR-95).

⁶⁹ Na podlagi rezultatov več mednarodnih analiz mednje štejemo izdatke, namenjene za izobraževanje, gospodarske dejavnosti, raziskavam in razvoju, investicijam, stanovanjskemu in prostorskemu razvoju ter zdravstvu.

nominalno progresivnega davka na izplačane plače⁷⁰ in uvedbe novih ekoloških taks. Med davki na proizvode in storitve se je povečeval delež trošarin ob hkratnem zmanjševanju deleža prihodkov od carin. Deleži drugih davkov in prispevkov so ostali praktično nespremenjeni. Pritiski mednarodne konkurence bodo v naslednjih letih zahtevali predvsem zniževanje davčne obremenitve dela, visoko obdavčevanje potrošnje pa je manj distorzno. Kot kažejo primerjave, je v Sloveniji nizko predvsem obdavčenje kapitala.

2.3.2. Institucionalna konkurenčnost države*

Institucionalno okolje je v Sloveniji po številnih mednarodnih raziskavah med najmanj spodbudnimi za gospodarski razvoj in konkurenčnost. Rezultati mednarodnih raziskav za leto 2005 ponovno opozarjajo na institucionalne slabosti Slovenije. Čeprav je pri tovrstnih mednarodnih primerjavah potrebna velika mera previdnosti, saj temeljijo na raznolikih metodoloških pristopih in v veliki meri na anketnih podatkih, zaradi česar so močno odvisne od dejavnikov, ki določajo individualne zaznave (kulturne norme, raven politične svobode, pričakovanja, splošno zadovoljstvo ipd.), je njihovo sporočilo za Slovenijo zelo jasno in enoznačno. Največje slabosti so zaznane na področjih davkov, poslovnega okolja in obremenjenosti s predpisi, liberalizacije in regulacije mrežnih dejavnosti, privatizacije, trga dela in pravne države.

Vrednost indeksa tranzicije EBRD,⁷¹ ki meri doseganje standardov tržnega gospodarstva na ključnih področjih transformacije ekonomskega sistema, je za Slovenijo že tri leta (od 2002 do 2005) nespremenjena. Slovenija tako zdaj zaostaja že za vsemi tranzicijskimi državami, ki so skupaj z njo vstopile v EU. Največji zaostanki so na področjih politike konkurence⁷² (izpostavljena je prepočasna liberalizacija in potreba po boljšem reguliranju mrežnih dejavnosti, posebno teleko-munikacij in energije), poslovnega okolja oziroma reform podjetniškega sektorja (dolgi in dragi postopki registracije, pomanjkanje zemljišč, dolgotrajnost sodnih postopkov), reforme nebančnih finančnih institucij in privatizacije velikih podjetij.

Vrednost indeksa konkurenčnosti javnih institucij, ki ga meri WEF v okviru svoje analize konkurenčnosti držav, se je za Slovenijo v letu 2005 zmanjšala; v petih letih

* Pri pripravi teksta je sodeloval Andrej A. Chiaietta.

⁷⁰ Konec leta 2005 je bil sprejet zakon o postopni odpravi davka na izplačane plače, kar pomeni pomembno razbremenitev stroškov dela in spodbudo za zaposlovanje. Uvedene pa so bile tudi nekatere poenostavitve v davčni zakonodaji.

⁷¹ Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD) od leta 1994 ocenjuje potek tranzicijskih reform v 27 državah, v katerih deluje, s posebnimi indeksi tranzicije (transition index). Indeks tranzicije s pomočjo 11 kazalnikov pokriva 6 ključnih področij reform (liberalizacijo, privatizacijo, podjetja, infrastrukturo, finančne institucije in pravno okolje). Vsak posamezen kazalnik odraža sintetično oceno napredka s strani glavnih ekonomistov EBRD, ugotovljenega na podlagi različnih podatkov, deskriptivnih informacij o reformah in njihove analize.

⁷² Po kazalnikih konkurenčnosti WEF se stopnja konkurence povečuje, saj se je uvrstitev Slovenije po kazalniku, ki meri stopnjo domače konkurence, v zadnjih treh letih (2003–2005) izrazito izboljšala od 74. na 50. mesto, še vedno pa je to relativno nizka uvrstitev. Učinkovitost politike konkurence se je po oceni WEF izrazito poslabšala (2003: 34.; 2005: 51. mesto). Institucija politike konkurence v Sloveniji se pretežno ukvarja le s presojami koncentracij. V letu 2003 so presoje koncentracij predstavljale 86 %, v letu 2004 91 %, v prvi polovici leta 2005 pa 90 % vseh postopkov.

je Slovenija po tem indeksu izgubila pet mest in se uvrstila na 35. mesto. Najslabše ocenjena področja so višina davčne obremenitve in učinkovitost davčnega sistema, čas za ustanovitev podjetja in obremenjujoča regulacija, potratnost javne porabe ter neučinkovitost pravosodja. Podobni so tudi rezultati pri indeksu učinkovitosti države, ki ga ocenjuje IMD, saj je Slovenija tu v petih letih izgubila štiri mesta in zaostaja za povprečno oceno držav EU-25 in novih članic.

Analiza poslovnega okolja in uspešnosti podjetij, ki sta jo izvedli EBRD in Svetovna banka (BEEPS⁷³), je pokazala, da se je leta 2005 institucionalna konkurenčnost Slovenije po oceni slovenskih podjetij malenkost poslabšala v primerjavi z zadnjo meritvijo leta 2002. BEEPS analizira sedem področij učinkovitosti države, pomembnih za poslovanje podjetij. Primerjava povprečnih sprememb ocen osmih tranzicijskih držav, ki so že vstopile v EU, pokaže, da je Slovenija s povprečnim poslabšanjem ocen za 0,09 podpovprečna (povprečje osmih držav je izboljšanje za 0,05). Močno izboljšanje zaznane institucionalne podpore poslovanju izkazuje Slovaška (0,59), sledi ji Poljska (0,22), na Češkem se je percepcija močno poslabšala (0,49), večje poslabšanje pa je zaznati tudi na Madžarskem (0,24). Druga raziskava Svetovne banke (Doing Business 2006) pa je pokazala, da je Slovenija po indeksu enostavnosti poslovanja v letu 2005 med 22. članicami EU (brez Luxemburga, Cipra in Malte) uvrščena na 20. mesto (63. mesto med 155 državami v raziskavi), z izrazito nadpovprečnim številom dni, potrebnih za odprtje novega podjetja⁷⁴.

*Ohranjanje velikega lastniškega deleža in neposredne lastniške kontrole države v gospodarstvu je razvojno gledano slabo*⁷⁵. Za lastniško strukturo podjetniškega sektorja je značilen na eni strani zelo majhen pomen neposrednih in portfolio tujih investitorjev, na drugi strani pa velik lastniški delež države oziroma delež, ki ji omogoča lastniško kontrolo⁷⁶. Povprečen delež podjetij pod tujo kontrolo v predelo-

⁷³ EBRD in Svetovna banka sta v letih 1999, 2002 in 2005 izvedli analizo poslovnega okolja in uspešnosti podjetij (Business Environment and Enterprise Performance Study - BEEPS) za 26 »tranzicijskih« držav in Turčijo ter za izbrane primerjalne države. Anketa BEEPS je oblikovana za spremljanje učinkovitosti države na dveh temeljnih vprašanjih, pomembnih za učinkovitost podjetij: vprašanja o regulaciji podjetij (licenciranje, davki, carine, ter regulacija trga dela in trgovine) in vprašanja o institucijah in lastniških pravicah (korupciji, kriminalu in pravnem sistemu). Na tej podlagi BEEPS analizira sedem temeljnih področij učinkovitosti države, v okviru katerih poskuša prepoznati ovire pri poslovanju podjetij s posamičnimi indeksi.

⁷⁴ Najbolj problematično je povprečno število dni, potrebnih za odprtje novega podjetja, saj je Slovenija s 60 dnevi za 9 zahtevnih postopkov krepko preseгла povprečje drugih evropskih držav (povprečje EU je 27,6 dni za 7,5 postopkov).

⁷⁵ Mueller (2003, str. 373-380) povzema ugotovitve 71 primerjalnih analiz uspešnosti javnih in zasebnih podjetij, ki dobavljajo istovrstne dobrine ali storitve. Ugotavlja, da so bila le v petih primerih javna podjetja učinkovitejša od zasebnih, v desetih primerih ni bilo značilnih razlik v uspešnosti, ostalih 56 študij pa je ugotovilo, da so podjetja v državni lasti značilno manj učinkovita od zasebnih. Če dobrino ali storitev dobavlja državna administracija ali podjetje v državni lasti, to na splošno vodi v nižje dobičke in/ali višje stroške ter v nižjo produktivnost. Do podobnih ugotovitev prihajata Djankov in Murrell (2000) v analizi učinkov privatizacije na uspešnost in prestrukturiranje podjetij. V študiji sta s pomočjo meta analize 31 empiričnih analiz za različne tranzicijske države preučevala učinke privatizacije na rast obsega proizvodnje/prodaje in na rast produktivnosti podjetij. Njun zaključek je nedvoumen; pozitivni agregatni učinki privatizacije na uspešnost podjetij so statistično značilni ekonomsko pomembni. Zato je razvojno gledano slabo, da država še naprej ostaja ključni lastnik večjega dela najpomembnejših slovenskih podjetij.

⁷⁶ Tudi primerjava lastniške strukture podjetij, ki kotirajo na borzah v državah EU, kaže, da je Slovenija v primerjavi z drugimi razvitimi državami zelo posebna, na eni strani po majhnem pomenu neposrednih in portfolio tujih investitorjev v podjetniškem sektorju in na drugi strani po velikem lastniškem deležu in nadzoru države v podjetniškem sektorju (FESE 2002, 2004).

valnih dejavnostih v majhnih razvitih državah, s katerimi se je smiselno primerjati, je 39,9-odstoten, v Sloveniji pa le 20,6-odstoten, v storitvenih dejavnostih pa je delež v majhnih razvitih državah 19,6-odstoten, v Sloveniji pa 9,1-odstoten (Rojec, Šušteršič, 2005, str. 16). Tako kot pri NTI (oziroma kontrolnih večinskih deležih) Slovenija tudi po strukturi lastništva na borzi odstopa od drugih razvitih držav po zelo visokem deležu javnega sektorja in po daleč najnižjem deležu tujih investitorjev (Rojec, Šušteršič, 2005, str. 18). Iz podatkov o lastništvu podjetij v borzni kotaciji in na prostem trgu Ljubljanske borze pa izhaja, da ima država skupaj z obema paradržavnima skladoma (KAD in SOD) med podjetji v borzni kotaciji več kot 25-odstotni lastniški delež v 10 od 28 podjetij, še v šestih pa ima delež, večji od 20 %. Med podjetji na prostem trgu pa ima država več kot 25-odstotni delež v sedmih od 110 podjetij, še v enajstih pa ima delež, večji od 20 %. To pa je neugodno, posebno še, če je tudi 20-odstotni delež države največji. Za obdobje zadnjih petih let (1999–2004) je za slovenska podjetja značilna pospešena lastniška konsolidacija. Povprečno število delničarjev se znižuje (od 931 na 662), lastniške in glasovalne pravice pa se koncentrirajo v rokah enega lastnika. Lastništvo se povečini koncentrirava v rokah domačih nefinančnih podjetij (46,1 % podjetij). Pogosti večinski lastniki so tudi formalni nasledniki PID-ov (v 22,7 % podjetij), delež podjetij v kontroli tujcev pa je relativno majhen (4,7 % podjetij). Posebni problem je tudi neustrezna ločenost med lastniško in menedžersko funkcijo v podjetjih, kar povzroča, da so lastniki pogosto tudi upravljavci. To je posebej slabo v podjetjih, kjer je država največji lastnik.

2.3.3. Učinkovitost pravosodja⁷⁷

Zmanjševanje sodnih zaostankov se nadaljuje, kritično pa ostaja področje izvršbe. V letih 2004 in 2005 se je zmanjšalo število nerešenih zadev na sodiščih, in sicer za 3,4 oziroma 12,0 %. Na področju zemljiške knjige se zaostanki še naprej hitro zmanjšujejo, vendar so še vedno veliki zlasti v Ljubljani in Mariboru, kritična pa je zlasti situacija na področju izvršbe: zadev v delu je trikrat več kot se jih letno reši. Kljub nekaterim pozitivnim premikom trajajo postopki še vedno nerazumno dolgo, kar je potrdilo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice⁷⁸.

Pomembna ovira za večjo učinkovitost sodišč so poleg pasivnosti strank in drugih udeležencev v okviru sodnega postopka, sodnih normativov in pogojev dela sodišč in sodnikov tudi predpisi, ki podaljšujejo trajanje postopkov. Letos smo se prvič posvetili tudi ugotavljanju trajanja sodnih postopkov in razlogom zanje, saj dolgotrajno reševanje sporov ustvarja pravno in ekonomsko negotovost in tako negativno vpliva na blaginjo družbe. Razlogi zaustavljanja ali podaljševanja postopka so različni, kažejo pa nam področja, na katerih bi lahko spremenili predpise in/ali

⁷⁷ Analizo sta pripravila Katarina Zajc in Aco Trampuž.

⁷⁸ Omenjeno sodišče pri presojanju pravičnega zadoščenja upošteva trajanje celotnega postopka, število stopenj, ki jih je pritožnik izkoristil v nacionalnem pravosodnem sistemu, težo (pomen) njegove pravice, o kateri se je odločalo ter ravnanje pritožnika v postopku. Sodišče prisodi zlasti visoke odškodnine, če se je zadeva dolgo časa obravnavala zgolj na eni ali dveh stopnjah ali če je postopek še vedno v teku. Po višini pravičnega zadoščenja izstopajo zlasti zahtevki iz delovnega razmerja ter izvršilni postopki.

razmislili o drugačni organiziranosti sodišč⁷⁹. Iz zbranih podatkov izhaja, da sta najpogostejša vzroka za dolgotrajnost postopkov, razen pri kazenskih in stečajnih zadevah, prekinitev oziroma mirovanje postopka in pa pasivnost strank oziroma čakanje na mnenje izvedenca. Vzrok so tudi zakonske določbe o mirovanju in prekinitvi postopka,⁸⁰ ki ne motivirajo strank v postopku in sodišča, da bi čim manjkrat prišlo do prekinitve oziroma da bi se postopek po prekinitvi čim prej zopet začel. Enako velja za motiviranje izvedencev, da svoje delo opravijo v določenem času. Zanimivo je, da zastoje v postopku povzročajo tudi zadeve, kjer je obravnavanje že končano, sodba pa še ni izdana.

Trajanja izvršilnih zadev, kjer je po oceni 53,9 % vseh nerešenih zadev celotnega sodstva, sodna statistika žal posebej ne meri. Spremljanje trajanja izvršilnih zadev bi bilo koristno, saj ga je v veliki večini zadev potrebno prišteti k času trajanja pravnih zadev, da dobimo objektivno sliko o času trajanja pravnih zadev na naših sodiščih. Z vidika gospodarskih transakcij je izvršba pomembna zadeva, saj za upnika šteje predvsem dejansko poplačilo in ne le pravna zmaga, zato si to področje zasluži posebno pozornost. Prav tako je potrebno v določenih zadevah sešteti čas trajanja postopka sodišč prve stopnje (okrožna in okrajna sodišča) in sodišč druge stopnje. Veliko zadev, ki so razsojene na prvi stopnji, gre namreč v ponovno odločanje na višja sodišča, ki pa zelo nerada odločajo meritorno, ampak zadeve raje vračajo v ponovno reševanje na prvo stopnjo. S tem se trajanje postopkov še dodatno podaljšuje.⁸¹

⁷⁹ V ta okvir sodijo tudi problemi prostorov, informatiziranje, kadrov in stimulativnega nagrajevanja sodnikov in sodnega osebja.

⁸⁰ ZPP, Uradni list RS št. 26/99 in nadaljnje spremembe.

⁸¹ Celotno trajanje spora meri Svetovna banka, ki nas s 1003 potrebnimi dnevi za poplačilo upnika uvršča na 140. mesto med 144 državami.

2.4. Moderna socialna država in večja zaposlenost

OPREDELITVE SRS: SRS poudarja, da je ohranjanje in izboljšanje dosežene ravni socialne varnosti, kakovosti življenja ter zdravja pomembna družbena vrednota. Prehod od države blaginje v družbo blaginje zahteva bolj učinkovito socialno državo, večjo lastno odgovornost in večje spodbujanje aktivnosti posameznikov, krepitev javnega in zasebnega partnerstva ter bolj raznoliko in delno konkurenčno ponudbo socialnih storitev, hkrati pa večjo družbeno kohezijo, izboljšano dostopnost storitev sistemov socialne zaščite, zdravstva, izobraževanja, kulture in stanovanj ter posebno skrb za najbolj ranljive skupine. Sisteme socialne zaščite bo treba prilagoditi potrebam dolgožive družbe ter zmanjšati socialna tveganja, revščino in socialno izključenost. K trajnostnemu povečanju blaginje in kakovosti življenja naj bi pomembno prispevala višja stopnja zaposlenosti. K njej bosta prispevala zlasti gospodarska rast in vlaganja v znanje.

UGOTOVITVE: Gibanja na trgu dela so pozitivna: stopnja zaposlenosti se povečuje in se približuje 66 %, stopnja brezposelnosti je do leta 2005 počasi upadala, prilagodljivost trga dela se z uporabo instrumentov začasnega in delnega zaposlovanja povečuje. Problem še naprej ostaja strukturna brezposelnost, zlasti pri starejših, še vedno relativno visoka nefleksibilnost v povezavi z varovanjem zaposlitve v delovni in drugi zakonodaji ter premajhen obseg vseživljenjskega učenja.

Sistemi socialne zaščite so bili v precejšnji meri prilagojeni potrebam, prebivalcem omogočajo relativno dobro zaščito in še ne pomenijo nesprejemljivih javnofinancijskih obremenitev. Ustrezajo današnji demografski strukturi (pokojninski sistem je bil reformiran tudi bolj dolgoročno), ne povsem pa tudi prihodnji. Vpeljane so bile sistemske rešitve, ki poleg javnih virov in javnopravnih izvajalcev omogočajo vključitev zasebnih virov in zasebnih izvajalcev, deleža zasebnih sredstev in izvajalcev pa naraščata. Življenjski standard se izboljšuje: po indeksu človekovega razvoja Slovenija konstatno izboljšuje svojo uvrstitev v primerjavi z drugimi državami; bruto plače kot pretežni vir dohodkov realno naraščajo, vendar po kupni moči še vedno za okrog 40 odstotnih točk zaostajajo za evropskim povprečjem; stopnja tveganja revščine in dohodkovna neenakost se zmanjšujeta in sta med najnižjimi v EU-25. Dostopnost dobrin in storitev javnih služb se izboljšuje, na enakost v dostopnosti pa negativno vplivajo šolnine za izredni študij, ne vključenost dela prebivalstva v zdravstveno zavarovanje in čakalne vrste v zdravstvu ter sistemsko neenotno urejena dolgotrajna oskrba in premajhne kapacitete zanj. Zadovoljstvo z življenjem in zaupanje sta relativno nizka, se pa povečujeta.

ANALIZA: V okviru četrte prioritete analiziramo tri temeljne sklope razvoja. Prvi sklop je usmerjen na trg dela, drugi v sisteme socialne zaščite, tretji sklop pa v življenjske pogoje ter probleme družbene izključenosti in socialne ogroženosti.

2.4.1. Izboljšanje prilagodljivosti trga dela

Stopnja zaposelnosti prebivalstva v starosti 15–64 let je v Sloveniji razmeroma visoka (65,3 % v letu 2004, v letu 2005 pa se je po oceni povzpela na 65,9 %⁸²; v letih 2004 in po oceni 2005 nad povprečjem EU) in ima tendenco rahlega naraščanja, vendar pa je stopnja zaposelnosti starejših (v starosti 55–64 let) med najnižjimi v EU. Nizka stopnja zaposelnosti starejših je v veliki meri posledica relativno zgodnjega upokojevanja ter visoke strukturne brezposelnosti, ki zadeva zlasti starejše brezposelne osebe, delno pa še vedno tudi množičnega predčasnega upokojevanja v začetku devetdesetih.

Stopnja brezposelnosti se je v obdobju 2000–2004 rahlo znižala, v letu 2004 je bila 6,3 %, v letu 2005 pa se je po neuradnih podatkih (po našem izračunu iz četrtnih podatkov) povečala na 6,5 %. Je nižja od povprečja EU in nižja kot v večini novih članic (nižja je le na Cipru). Problematično visoki sta brezposelnost med mladimi in nizko izobraženimi.

Prilagodljivost trga dela, merjena z razširjenostjo začasnih in delnih zaposlitev, se je v Sloveniji v obdobju 1996–2004 sicer povečala, predvsem na račun povečanega obsega začasnega zaposlovanja, razširjenosti delnih zaposlitev pa je kljub povečanju skromna. Začasne in delne zaposlitve so bolj pogoste med ženskami, so pa delne zaposlitve v Sloveniji kot možnost za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja bistveno manj uporabljane kot v razvitih evropskih državah. Sociologi (Ignjatovič, 2002) ugotavljajo, da v Sloveniji prihaja do starostne segregacije trga dela, ki je, ko gre za mlade, bistveno bolj prilagodljiv.

Na izboljšanje prilagodljivosti trga dela v Sloveniji kaže tudi ocena indeksa varovanja zaposlitve, ki ga je razvil OECD (OECD, 1999; OECD, 2004) in omogoča primerjavo zaposlitvene varnosti⁸³, ki jo daje delovna in druga zakonodaja, ki določa varovanje zaposlitve. Indeks varovanja zaposlitve je v Sloveniji v zgodnjih devetdesetih letih znašal 4,2, po legalizaciji agencij za posredovanje dela leta 1998 pa se je indeks znižal na 3,1. S sprejemom Zakona o delovnih razmerjih, ki je začel veljati leta 2003, se je indeks varovanja zaposlitve zmanjšal na 2,7, kar predstavlja še vedno primerjalno visoko nefleksibilnost (Vodopivec, 2005)⁸⁴. Za Dansko, ki velja za vzorčni primer varne fleksibilnosti, je po ocenah OECD omenjeni indeks v letu 2003 znašal 1,8 (OECD, Employment Outlook 2004). Večjo fleksibilnost spremlja praviloma aktivnejša vloga aktivne politike zaposlovanja in izobraževanja odraslih ter spremenjeni predpisi.

Pomemben dejavnik prilagodljivosti trga dela so poleg **regulacije trga dela** tudi **usposobljenost in izobraženost delovne sile in uveljavljenost vseživljenjskega izobraževanja**. Raziskava Andragoškega centra Slovenije o pismenosti odraslih in njihovi vključenosti v izobraževanje je pokazala, da se je delež odraslih, ki se

⁸² Po neuradnem izračunu UMAR na osnovi objavljenih anket o delovni sili SURS za vsa štiri četrletja 2005.

⁸³ Indeks varovanja zaposlitev, ki ga je razvil OECD, ima vrednosti 0 do 6, pri čemer nižje vrednosti označujejo bolj prožno zakonodajo.

⁸⁴ Indeks rigidnosti zaposlovanja (Svetovna banka; rigidity of employment index), ki naj bi meril podobne zadeve kot OECD-jev EPLI, kaže, da ima Slovenija vrednost 64, Danska 20 in Finska 48.

izobražujejo, v Sloveniji povečal z 31,9 % odrasle populacije v letu 1998 na 37 % v letu 2004. Kljub povečanju podatki o udeležbi, izmerjeni v mednarodnih raziskavah o udeležbi odraslih v izobraževanju in omenjeni raziskavi, kažejo, da so *spremembe v Sloveniji prepočasne, zato se zaostanek za razvitimi povečuje* (Ivančič, Drofenik, 2005). Podatki Eurostata o vključenosti prebivalstva 25–64 let v vse ravni izobraževanja in usposabljanja kažejo sicer ugodnejšo sliko, saj se po njih Slovenija uvršča takoj za države z najboljšimi rezultati (skandinavske države in Združeno kraljstvo), vendar tudi strokovnjaki Evropske komisije (CEC, 2005, str. 69) opozarjajo, da je kazalnik metodološko pomanjkljiv⁸⁵. Kljub pomanjkljivostim pa tudi ta kazalnik za Slovenijo kaže na pomemben problem izobraževanja odraslih pri nas, saj Slovenija spada med države z največjo razliko med vključenostjo nizko in visoko izobraženih v izobraževanje in usposabljanje, kar kaže na problem dostopa do izobraževanja in usposabljanja manj izobraženih. Vseživljenjsko izobraževanje in vključenost odraslih v izobraževanje je posebej pomembno za brezposelne, ki imajo v primerjavi z zaposlenimi slabšo izobrazbo.

2.4.2. Modernizacija sistemov socialne zaščite

V letu 2003 je delež javnih sredstev za socialno zaščito znašal 24,8 % BDP, kar je manj od povprečja držav Evropske unije (28 % BDP). Razlike med državami se odražajo v pojmovanju socialne zaščite kot vrednote, povezane z blaginjo prebivalstva ter v institucionalni organiziranosti sistemov. Za socialno zaščito tradicionalno največji delež BDP še vedno namenja Švedska (33,5 %), najmanj pa Estonija in Latvija (obe po 13,4 % BDP). Med novimi članicami EU največ sredstev za socialno zaščito namenja Slovenija, sledijo ji Češka, Madžarska in Poljska, navedene države pa presegajo 20-odstotne deleže BDP. Druge države, nove članice EU, za sisteme socialne zaščite namenjajo znatno manjše deleže od 20 %. V skandinavskih državah deleži sredstev zanje upadajo.

Financiranje socialne zaščite z javnimi viri je kombinirano tudi s prizadevanji posameznika, da sam s svojim delom in zaslužkom, lahko pa tudi s svojim finančnim in stvarnim premoženjem, krije izdatke za zdravstveno varstvo, za dolgotrajno oskrbo, družinsko varstvo ter si zagotavlja stabilne in trajne vire dohodka v okviru pokojninskega in invalidskega varstva ter varstva za primer brezposelnosti ali bolezenske odsotnosti iz dela. Delež zasebnih izdatkov za socialno zaščito znaša v Sloveniji nekaj nad 2 % BDP, kar je okoli desetine celotnih izdatkov. To je v evropskih razmerah relativno veliko. Večji posameznikov prispevek je v Sloveniji sistemsko omogočen in spodbujan z ureditvijo v zdravstvenem zavarovanju, kjer je delež zasebnih sredstev že dobrih 15 % vseh izdatkov za zdravstveno varstvo. Ta delež je zelo podoben deležem v državah EU-15. Nove države članice nimajo zasebnih sredstev za zdravstveno varstvo sistemsko urejenih, vendar so njihovi deleži sredstev ob relativno nižjem skupnem deležu za zdravstveno varstvo precej visoki (OECD, 2005).

⁸⁵ Problematično je tako merjenje udeležbe v izobraževanju in usposabljanju samo v zadnjih 4 tednih pred anketiranjem, tako da čas anketiranja močno vpliva na rezultat. Prav tako pa kazalnik nič ne pove o vrsti in trajanju izobraževanja in usposabljanja (npr. formalno/neformalno izobraževanje in usposabljanje).

Pokojninsko varstvo je drugo veliko področje socialne varnosti, kjer se z javnimi sredstvi kombinirajo zasebna sredstva⁸⁶, ki pa je še bolj različno organizirano in financirano kot zdravstveno varstvo. Kontinentalni evropski model in skandinavski model sta v veliki meri financirana iz javnih virov, praviloma na način socialnega zavarovanja. Denarne dobrobiti so v primerjavi s povprečnimi plačami v teh državah relativno visoke. Njihovi deleži so nad 10 % do 15 % BDP (v Italiji). Slovenski primerljivi delež je v letu 2003 znašal 11,2 % in je od leta 2000, ko je bila izvedena reforma, stabilen oziroma celo rahlo padajoč. V skupini baltiških držav (Estonija, Latvija, Litva) in Slovaške ter v skupini držav (Irska, Islandija in Združeno kraljestvo) s pretežno kapitalsko kritim načinom financiranja (preko zasebnih pokojninskih skladov in s prostovoljnim ali kolektivnim zavarovanjem) je delež javnih sredstev za financiranje dobrobiti iz javnih pokojninskih shem nizke (denarne dobrobiti so v primerjavi s plačami relativno nizke). Države z relativno visokimi pokojninskimi prejemki (med te spada tudi Slovenija) zmanjšujejo relativno raven dobrobiti, istočasno pa spodbujajo dodatna pokojninska zavarovanja. Slovenija je to obliko uvedla z letom 2000. V dodatno pokojninsko zavarovanje⁸⁷ je vključenih že nekaj več kot 50 % aktivnih zavarovancev, vendar se pokojnine iz tega naslova še ne izplačujejo.

Sistemi socialnega zavarovanja in drugi sistemi za zagotavljanje socialne varnosti imajo vgrajene spodbude za večjo in dalj časa trajajočo ostajanje v aktivnosti; vendar so spodbude še očitno premalo vabljive oz. primerjava prednosti, koristi z neprijetnostimi in marginalnimi dohodki še premalo pozitivni v korist aktivnosti, da večjih sprememb obnašanja še ni zaznati. Še vedno oz. sploh vedno bolj velja, da je glavni način za zagotavljanje socialne varnosti aktivnost in iz nje izvira dohodki. Aktivnost pa ni pomembna samo za pridobivanje dohodka, temveč je tudi element družbene vključenosti in povezanosti⁸⁸.

Sedanja organiziranost in vsebina sistemov socialne zaščite v glavnem ustrezata sedanji demografski strukturi prebivalcev Slovenije, prihodnji pa ne povsem. Količnik odvisnosti starejših (razmerje med številom oseb, starih 65 let in več, ter

⁸⁶ V zadnjem desetletju vse države EU (stare članice predvsem po letu 2000) zagotavljajo ustreznost pokojnin s kombinacijo javnih in zasebnih virov: vpeljane so različne oblike pogodbenega dolgoročnega varčevanja (long term contractual saving) v obliki dodatnih obveznih ali prostovoljnih pokojninskih shem. V novih članicah EU (z izjemo Češke) je uveljavljena oblika tritebrega pokojninskega sistema, kjer so obvezni pokojninski prispevki razdeljeni na del, s katerim se financirajo tekoči pokojninski izdatki, in drugi del, ki se po odločitvi posameznika zbira v pokojninskih skladih. Na koncu varčevalnega obdobja bo privarčevana vsota skupaj s pripisanim donosom pretvorjena v eno od oblik doživljenjske starostne pokojnine. V drugih novih članicah praviloma ni potrebno zniževati ravnih pokojninskih prejemkov, ker so že tako na zelo nizki ravni.

⁸⁷ V zagotavljanje financiranja niso vključena samo zasebna dodatna in dopolnilna sredstva posameznikov, pač pa so bile ustanovljene tudi posebne finančno-posredniške institucije zasebnega prava. Kombinacija tradicionalnih javnih blagajin in zasebnih finančnih posrednikov, katerih namena sta enaka (zagotavljanje socialne varnosti), je povečalo potrebo po urejanju in nadzoru države nad dejavnostjo finančnih posrednikov in pospešilo tudi spreminjanje tradicionalnih nosilcev socialnega zavarovanja. Slovenija je institucionalno strukturo vzpostavila, institucije pa večkrat še niso kos vsem razsežnostim kombiniranega zagotavljanja socialne varnosti.

⁸⁸ Zato je pri prenehanju aktivnosti zaradi različnih razlogov treba imeti na voljo in z instrumenti tudi podpirati druge oblike aktivnosti, ki ne pomenijo samo druženja temveč tudi prizadevanja za svoje in drugih dobro. Zato so razvite mreže prostovoljnih in civilnih organizacij in dejavnosti nujne za ohranjanje in razvijanje aktivnosti in družbene vključenosti. Podpora takšnim dejavnostim je za sisteme socialne varnosti ena od značilnosti modernega delovanja.

oseb v starosti 15–64 let) se povečuje (v letu 2004 znaša 19,8 %). Po projekcijah naj bi bilo to povečevanje v prihodnjih letih še hitrejše in tudi hitrejše kot v povprečju EU-25. S staranjem prebivalstva in pojavom dolgožive družbe se spreminja tudi relativna teža posameznih sistemov. Zaradi povečevanja števila zelo starih ljudi se povečuje potreba po dolgotrajni oskrbi. Pritisk na povečevanje dobrobiti iz pokojninskega zavarovanja se sedanji in bodoči aktivni generaciji blaži s podaljšano aktivnostjo in dodatnimi organiziranimi zavarovanji, kar naj bi v prihodnosti zagotavljalo primerne dohodke ob upokojitvi.

2.4.3. Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti

Vse od leta 1992, ko je na voljo prvi preračun za Slovenijo, se indeks človekovega razvoja⁸⁹ počasi, a kontinuirano izboljšuje. Med 177 državami, ki so vključene v merjenje, je Slovenija v letu 2003 zasedla 26. mesto in prvič preseгла mejo 0,90 (HDI je znašal 0,904). Povprečna vrednost HDI v EU-25 je 0,907, najvišji vrednosti imata Luksemburg in Švedska (0,949). Slovenija se je med državami EU-25 uvrstila na 15. mesto.

V obdobju 1995–2004 je povprečna bruto plača na zaposlenega realno porasla povprečno letno za 2,8 % in je za 1,1 odstotne točke zaostajala za rastjo produktivnosti dela. V letu 2002 je bila njena raven v zasebnem sektorju 16.416 SKM, kar predstavlja okoli 59 % povprečja bruto plač na zaposlenega v zasebnem sektorju držav EU (Slika 4). Za okoli 15 odstotnih točk je bila višja od bruto plač novih držav članic EU in se najbolj približuje ravni portugalske bruto plače (63,9 %).

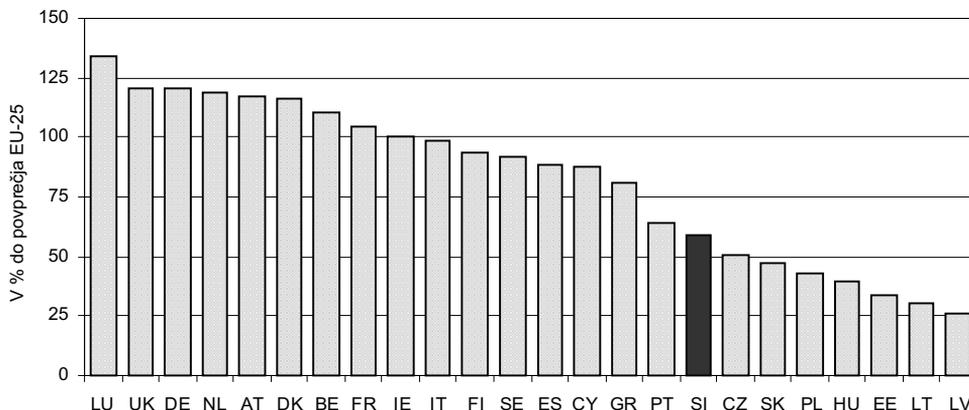
V strukturi zaposlenih je bilo v letu 2004 v Sloveniji okoli 25 % zaposlenih v javnem sektorju, bruto plača na zaposlenega pa je bila za 30 % višja kot v zasebnem sektorju predvsem zaradi višje izobrazbene ravni⁹⁰ zaposlenih. Med izobrazbenimi ravnmi so bruto plače na zaposlenega v javnem sektorju v primerjavi z zasebnim nekoliko nižje za zaposlene z visoko in višjo usposobljenostjo, bruto plače zaposlenih z nižjimi stopnjami usposobljenosti pa nekoliko višje, kar posebej velja za zaposlene s srednjo izobrazbo.

Plače žensk so nižje od plač moških. Razmerje se vse od leta 1995 izboljšuje in je v primerjavi z državami EU-25 in EU-15 med najugodnejšimi. Po zadnjih podatkih Eurostata so bile plače žensk v Sloveniji v letu 2002 za 9 % nižje od plač moških, po začasnih podatkih Statističnega urada RS pa so bile v letu 2003 nižje za 6,9 %. Eden pomembnih vzrokov za razlike je v večji zastopanosti žensk v dejavnostih, ki so v slabšem dohodkovnem položaju in imajo nižje povprečne plače. V povprečju vseh zaposlenih po strokovni usposobljenosti ni večjih razlik po spolu, so pa po dejavnostih, kar prav tako vpliva na razlike v plačah.

⁸⁹ Indeks človekovega razvoja (Human Development Indeks - HDI) združuje indekse dohodka oziroma dostopa do virov, izobrazbenosti in zdravja.

⁹⁰ V javnem sektorju je bilo v primerjavi z zasebnim skoraj trikrat več zaposlenih z visoko (visoka in višja) in polovico manj z nizko usposobljenostjo.

Slika 4: Bruto plače zasebnega sektorja v državah članicah, glede na povprečje EU-25 za leto 2002 po kupni moči (SKM)

Vir: EUROSTAT, SES (Survey of Earnings Structure) 2002.

Kratice držav: AT–Avstrija, BE–Belgija, CY–Ciper, CZ–Češka, DE–Nemčija, DK–Danska, EE–Estonija, ES–Španija, FI–Finska, FR–Francija, GR–Grčija, HU–Madžarska, IE–Irska, IT–Italija, LT–Litva, LU–Luksemburg, LV–Latvija, MT–Malta, NL–Nizozemska, PL–Poljska, PT–Portugalska, SE–Švedska, SI–Slovenija, SK–Slovaška, UK–Združeno kraljestvo.

Neenakost porazdelitve dohodkov med prebivalstvom, merjena s kvartilnim količnikom (dohodki najvišjih 20 % v primerjavi z dohodki najnižjih 20 %), se od leta 1998 zmanjšuje in je bila v letu 2003 med najnižjimi v državah EU-25 in EU-15. Kvartilni količnik je v Sloveniji leta 2003 znašal 3,1 (EU-25: 4,6), kar pomeni, da so imeli najbogatejši v povprečju 3,1-krat višje dohodke kot najrevnejši. Tudi dohodkovna neenakost, izmerjena z Ginijevim količnikom, se je v obdobju 1998–2003 v Sloveniji rahlo znižala in je najnižja med vsemi državami EU.

Pri plačah kot glavnem viru dohodkov je neenakost nekoliko večja (kar pomeni, da na nizko neenakost bolj vplivajo drugi viri dohodkov), distribuciji v javnem in zasebnem sektorju pa se nekoliko razlikujeta. Za porazdelitev plač v javnem sektorju je značilno, da so plače bolj enakomerno porazdeljene, vse od leta 2000 pa ima neenakost tendenco zmanjševanja. V zasebnem sektorju pa je več visokih plač, kar pomeni, da so zlasti plače po individualnih pogodbah vzrok za to, da ima neenakost v zasebnem sektorju tendenco povečevanja.

Tveganje revščine je v Sloveniji relativno nizko. Pod pragom tveganja revščine je v Sloveniji v letu 2003 živel 10 % slovenskega prebivalstva. Vse od leta 1997 se stopnja znižuje (v obdobju 1997–2003 se je znižala kar za 2,3 odstotni točki). Slovenija ima eno najnižjih stopenj med državami EU-25 in EU-15, saj je nižja stopnja izmerjena le na Češkem, podobne stopnje pa imajo predvsem skandinavske in nekatere druge razvite države, kot so Luksemburg, Finska, Danska, Švedska in Francija, med novimi članicami pa Madžarska.

Tveganje revščine podobno kot v drugih državah najbolj povečuje *brezposelnost*, kar dokazuje tudi podatek o stopnji tveganja revščine, ki je med brezposelnimi najvišja, kar 39,2-odstotna. Še posebej je problematična *dolgotrajna brezposelnost*. Zniževanje stopnje dolgotrajne brezposelnosti je zato eden pomembnih vzrokov za

izboljševanje slike ogroženosti z revščino v Sloveniji. V letu 2004 je bilo 3,1 % vseh aktivnih prebivalcev brezposelnih več kot eno leto. Vse od leta 2000 stopnja dolgotrajne brezposelnosti pada in je nižja od stopnje v EU-25 in EU-15. Problematično ostaja dejstvo, da je med brezposelnimi, starejšimi od 25 let, dolgotrajno brezposelnih več kot polovica in da se s starostjo delež dolgotrajno brezposelnih še povečuje. Dolgotrajni brezposelnosti so praviloma bolj izpostavljeni starejši in manj izobraženi ter invalidi.

Na zmanjševanje stopnje tveganje revščine je vplivalo tudi *zmanjšanje deleža odraslih, ki živijo v gospodinjstvih, v katerih ni nihče delovno aktiven*; to je obenem tudi strukturni kazalnik socialne izključenosti. V Sloveniji v takšnih gospodinjstvih živi 6,7 % odraslih prebivalcev. Do leta 2000 se je ta delež nekoliko povečal, od tedaj dalje pa pada (v obdobju 2000–2005 se je znižal za 2,3 odstotne točke) in je znatno (za več kot 3 odstotne točke) nižji kot v EU-25 in EU-15.

Statistični podatki o stopnji tveganja revščine pred socialnimi transferji in po njih kažejo, da bi bila brez socialnih transferjev, ki so jih upravičenci prejeli iz javnih sredstev, stopnja tveganja revščine v Sloveniji večja za 6 odstotnih točk. Od leta 1997 se je pozitiven učinek socialnih transferjev povečal za odstotno točko. Razlike med stopnjami tveganja pred socialnimi transferji in po njih kažejo, da je v Sloveniji vpliv socialnih transferjev na zniževanje revščine nižji kot v EU-25 in EU-15.

Velika večina slovenskih gospodinjstev živi v lastnih stanovanjih, za pokrivanje stanovanjskih stroškov pa namenjajo blizu petine svojih dohodkov. Leta 2002 je 84,6 % ljudi živelo v lastnih stanovanjih, 3,3 % je bilo najemnikov v neprofitnem stanovanju, 0,6 % najemnikov v socialnem stanovanju, drugi pa so bili najemniki profitnih ali službenih stanovanj, podnajemniki ali uporabniki stanovanj staršev ali drugih sorodnikov. V gospodinjstvih z dohodki pod mejo tveganja revščine je delež lastnikov sicer nekaj nižji, a še vedno visok in znaša 80,4 %. Primerjave z državami EU-15 kažejo, da v teh državah višina dohodkov bolj vpliva na razmerje med lastništvom in najemom stanovanja. Razlika pa je opazna tudi med južnoevropskimi in drugimi državami EU-15, saj je v južnoevropskih tudi med gospodinjstvi z nizkimi dohodki zelo visok delež lastnikov, ponekod višji kot v Sloveniji (v Grčiji 91 %, v Španiji 84,4 %), najnižji pa je v Nemčiji (le 27 %) in na Švedskem (34 %). Različne študije za razvite države kažejo, da lastništvo stanovanj zmanjšuje nagnjenost lastnikov k selitvam in s tem zmanjšuje njihovo mobilnost na trgu dela. Čeprav v Sloveniji analiz vpliva lastništva stanovanj na mobilnost na trgu dela nimamo, pa zaradi geografske majhnosti in velikih dnevnih migracij lahko sklepamo, da se selitvena mobilnost v veliki meri nadomešča z množičnimi dnevnimi migracijami, kar pa povečuje prometne tokove in okoljske obremenitve. Za pokrivanje stanovanjskih stroškov (stanovanja, vode, elektrike, ogrevanja) so v letu 2004 namenjala slovenska gospodinjstva 19,3 % svojih dohodkov. Po letu 1995 je ta delež do leta 2001 naraščal in nato spet rahlo upadel. S temi stroški so bila obremenjena nekoliko manj od evropskega povprečja (EU-25: 21,4 %; EU 15: 21,3 %).

Dostop do storitev javnih služb, ki vplivajo na kakovost življenja in večjo družbeno vključenost, se izboljšuje. Vključenost mladih v izobraževanje vseskozi narašča. V letu 2003 je bilo v izobraževanje (na katerikoli stopnji) vključenih 66,9 % prebivalcev, starih 15–24 let, kar je višji delež kot v državah EU-25 in EU-15. Za

izboljšanje izobrazbene strukture je najpomembnejši dostop do terciarnega izobraževanja. Nanj v Sloveniji poleg razpoložljivih kapacitet pomembno vplivajo zlasti sistem plačila šolnin, državne pomoči šolajočim in dohodkovni položaj staršev. Šolnine se plačujejo za izredni študij, ne pa za rednega. Štipendije (vseh vrst in za vse stopnje šolanja) so rahlo bolj skoncentrirane med revnejšimi gospodinjstvi. Raziskave (Bevc, 2001) kažejo, da je več študentov iz premožnejših kot iz revnejših gospodinjstev, kar kaže na neenakost dostopa do terciarnega izobraževanja. Ob visoki vključenosti mladih v izobraževanje pa je *vključevanje odraslih v formalno izobraževanje še vedno nizko*. Najbolj je dostopno tistim, ki so zaključili srednjo šolo, saj prejemajo ti največ finančnih spodbud od delodajalcev, najmanj izobraženi pa so v veliki meri prepuščeni svojim lastnim finančnim virom.⁹¹

Dostopnost do zdravstvenih storitev je v Sloveniji relativno dobra, ima pa nekaj šibkih točk v ne vključenosti dela prebivalstva v zavarovanje in v čakalnih dobah. V obvezno zavarovanje je vključeno skoraj celotno slovensko prebivalstvo (98,9 % po stanju 31. 12. 2004). Izjema je ožja skupina ljudi (22.536 ali 1,1 % prebivalcev), med njimi so tudi ljudje, ki so hkrati brez vsakih dohodkov, brez državljanstva Republike Slovenije in brez stalnega prebivališča, zato ne morejo biti vključeni v obvezno zavarovanje. Večina prebivalstva je vključena tudi v prostovoljno dopolnilno zavarovanje za doplačilo storitev do polne vrednosti. Dve skupini oseb, ki zaradi pomanjkanja finančnih virov sodita med najbolj ranljive (skupina oseb, ki ne more biti vključena v obvezno zavarovanje, in skupina, ki ni prostovoljno dopolnilno zavarovana zaradi nezmožnosti plačila premije), imata v primerjavi z drugimi otežen dostop do zdravstvenih storitev, saj je obema skupinama zagotovljeno le nujno zdravstveno varstvo.

V primerjavi z nekaterimi evropskimi državami ima Slovenija manj kadrovskih in drugih zdravstvenih zmogljivosti. V letu 2004 je imela na 100.000 prebivalcev 229,8 zdravnikov, kar Slovenijo uvršča med države z nizkom številom zdravnikov, pri čemer pa je opazen trend postopnega povečevanja. Tudi primerjava po številu bolniških postelj kaže na manjše kapacitete. Slovenija je imela v letu 2002 na 100.000 prebivalcev 508,9 bolniških postelj, države EU-25 pa v povprečju 639,1. Tako za Slovenijo kot za povprečje držav EU-25 je v zadnjem obdobju značilen trend zmanjševanja števila bolniških postelj. Čakalne dobe povzročajo neenakost med zavarovanimi osebami, saj si jih premožnejši poskušajo zagotoviti s plačilom iz lastnih sredstev.

Dostopnost do socialnovarstvenih storitev je po predpisih zagotovljena večini slovenskih prebivalcev, v praksi pa jo omejujejo še vedno nezadostna mreža storitev in programov (premajhne kapacitete in neenakomerna regionalna pokritost), težave pri financiranju in marsikdaj tudi slaba informiranost ali celo stigmatizacija potencialnih uporabnikov sistema. Pravica do storitev je zagotovljena vsem prebivalcem s stalnim prebivališčem, drugim pa le najnujnejše storitve. Osebe brez stalnega prebivališča, ki jih sicer ni veliko, se zato v določenih rizičnih situacijah znajdejo v težavah, še zlasti če postanejo odvisne od pomoči druge osebe in potrebujejo institucionalno oskrbo, do katere v okviru javne službe niso upravičene. Čeprav je bila pri storitvah dolgotrajne oskrbe dostopnost bistveno izboljšana,

⁹¹ Podrobneje je problem predstavljen v točki 2. 4. 1. Izboljšanje prilagodljivosti trga dela.

podaljševanje življenjske dobe, večanje števila starejših in spremenjene možnosti družin za oskrbo starejših še naprej zelo hitro večajo obseg potrebnih storitev. Dosedanji razvoj dolgotrajne oskrbe je šel predvsem v smeri razvijanja zmogljivosti za institucionalno oskrbo. Po številu postelj za institucionalno oskrbo starejših je v Sloveniji že blizu 4,7 postelj na 1000 prebivalcev, starejših od 65 let, kar bistveno ne odstopa od razvitih evropskih držav. Zaostanki pa so pri obsegu oskrbe na domu in drugih neinstitucionalnih oblik, saj je vanje vključenih manj kot 2 % prebivalcev, starejših od 65 let.

Dostopnost vrtcev in drugih oblik varstva predšolskih otrok pomembno vpliva na obseg in način vključevanja žensk na trg dela in usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. V Sloveniji je bilo v šolskem letu 2004/2005 v vrtcih okoli 75 % otrok med tretjim letom in začetkom šolanja in ena tretjina otrok pod tremi leti, kar pomeni da se Slovenija približuje ciljem, ki jih je leta 2002 v Barceloni postavil Evropski svet (90 % otrok v starosti 3 leta do začetka šolanja in vsaj 33 % otrok pod tremi leti). V državah EU-15⁹² je največ predšolskih otrok v varstvu za polni delovni čas na Danskem, sledi Švedska. Slovenija bi v tem vrstnem redu bila tretja, za Švedsko.

Subjektivno dojetje življenjskega okolja je v določeni meri v neskladju z objektivnimi dejstvi. Zadovoljstvo z življenjem je v Sloveniji skozi čas stabilno, se pa v primerjavi z drugimi evropskimi državami Slovenija uvršča v skupino držav z nižjimi stopnjami povprečnega zadovoljstva. Rezultati analiz kažejo, da je odnos med socioekonomskimi okoliščinami in izraženim zadovoljstvom zelo zapleten; iz podatkov namreč ni mogoče razbrati, da so spremembe življenjskih razmer vplivale na spremembe zadovoljstva. Ocena zadovoljstva tudi ni vedno višja v gospodarsko razvitejših državah. Rezultati longitudinalne analize v Sloveniji (Bernik, 2004) kažejo, da imata med vsemi dejavniki zadovoljstva z življenjem največjo težo samoocena zdravja in zakonski stan, manjšo pa izobrazba in samoocena družbenega statusa. Vedno pomembnejša determinanta zadovoljstva postaja tudi starost. Na izraženo zadovoljstvo (vedno bolj) pomembno vpliva zaposlitev (delo), njena kvaliteta in stopnja delovne avtonomije.

⁹² V državah EU-15 je največ predšolskih otrok v varstvu za polni delovni čas na Danskem (od 3 do 5 let 92 % in do vključno dveh let 58 %), sledi Švedska s 84 % otrok od 3 do 5 let in 42 % otrok do vključno dveh let, nato Nemčija z 72 % otrok od 3 do 5 let in 7 % otrok do vključno dveh let, okoli 50 % otrok od 3 do 5 let je v varstvu na Finskem (do dveh let 18 %), Avstriji (do dveh let 9 %), na Nizozemskem pa je 51 % otrok vključenih v varstvo do 4. leta, ko postanejo šoloobvezni.

Okvir 3: Zaupanje kot merilo socialnega kapitala

Zaupanje v institucije je v Sloveniji nizko, ni pa porazdeljeno med vse institucije enako. Ves čas empiričnih meritev so deležne izrazitega nezaupanja institucije političnega sistema (politične stranke, državni zbor, vlada) in sodni sistem. Izredno nizko je zaupanje v cerkev; sindikati in varuh človekovih pravic pa po razmeroma nizkih stopnjah zaupanja postopoma pridobivajo zaupanje. Visoko je zaupanje v institucije države blaginje, prav tako v izobraževalni sistem in medije. Najvišje stopnje zaupanja uživajo neformalne institucije, kot so družina in sorodniki.

Tudi zaupanje v druge je v Sloveniji nizko. V zadnjih petih letih je sicer prišlo do pomembnega dviga zaupanja med vsemi socialnimi sloji, a Slovenija kljub temu ostaja na repu evropskih držav. Povprečno zaupanje je v Sloveniji tretje najnižje med enaindvajsetimi v Evropsko družboslovno raziskavo (ESS) vključenimi državami. Najnižje po stopnji zaupanja v druge so uvrščene južnosredozemske in postsocialistične države, najvišje pa skandinavske. Tudi po odgovoru na vprašanje o pripravljenosti pomagati drugim prevladuje v Sloveniji (pa tudi v vzhodni in južni Evropi) podoba egoističnega in nesolidarnega okolja. Največjo solidarnost kažejo v skandinavskih državah in zahodni Evropi, kjer prevladuje pričakovanje, da so ljudje večinoma pripravljeni pomagati drugim.

2.5. Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

USMERITVE SRS: V peto razvojno prioriteto SRS uvršča več različnih področij: (i) trajno obnavljanje prebivalstva, (ii) skladnejši regionalni razvoj, (iii) zagotavljanje optimalnih pogojev za zdravje, (iv) izboljšanje gospodarjenja s prostorom (v) integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike in potrošniške vzorce in (vi) razvoj nacionalne identitete in kulture. Osnovni cilji na področju trajnega obnavljanja prebivalstva se nanašajo na izboljšanje pogojev za večjo vključenost delovno sposobnega prebivalstva, na ustvarjanje primernih delovnih in socialnih pogojev za starejše aktivne prebivalce ter primernih pogojev za ustvarjanje družine. Skladnejši regionalni razvoj naj bi se po opredelitvah SRS uresničeval na širokem področju – od oblikovanja pokrajin, krepitve policentričnega sistema, regionalnega razvojnega programiranja do ohranjanja poseljenosti, prometne povezanosti in krepitve lokalnih gospodarstev. Osnovna usmeritev na področju zdravja je integriranje varovanja zdravja v sektorske politike, zmanjševanje razlik v zdravju med regijami in skupinami prebivalstva, spodbujanje zdravih vedenjskih vzorcev ter izboljšanje dostopnosti in kakovosti zdravstvenih storitev. Osnovni cilji na področju gospodarjenja s prostorom se nanašajo na povečanje razpoložljivosti stavbnih zemljišč in razvoj nepremičninskega trga, usmeritve pa zajemajo tudi prednosti izrabe že obstoječih poselitvenih površin v naseljih. Glede podeželskega prostora (krajine) so trije poudarki, in sicer evidenca in zaščita najboljših kmetijskih zemljišč, povečevanje zemljišč za ekološko pridelavo hrane in pospeševanje zložbe kmetijskih zemljišč. Ker so dobrine in storitve, ki jih nudi narava, fizično omejene, je pri gospodarskem razvoju in izkoriščanju naravnih virov treba upoštevati okoljevarstvena merila. Zato je cilj trajnostnega razvoja prekinitev povezave med gospodarsko rastjo in pritiski na okolje. Pogoj za to pa je gospodarski napredek v smeri večje energetske in snovne učinkovitosti, internalizacija okoljskih stroškov (eksternalij) v cene proizvodov in storitev ter integracija okoljske politike v razvojno politiko. Na področju kulture pa je osnovna usmeritev uveljavljanje kulture v njeni celosti, to je etičnih, socialnih, gospodarskih in političnih razsežnostih, in njeno odpiranje sodobnemu svetu.

UGOTOVITVE: Pri trajnem obnavljanju prebivalstva gredo demografske značilnosti v Sloveniji v smeri upadanja rodnosti in upočasnjevanja umrljivosti, kar je splošna značilnost tudi drugih držav EU. V Sloveniji je naravni prirast negativen od druge polovice devetdesetih let, selitveni prirast pa je relativno nizek. Posledično se slabša starostna struktura prebivalstva ter večja indeks odvisnosti starega prebivalstva.

Po zmanjševanju regionalnih razlik v obdobju zadnjih dveh let, so le-te pričele ponovno naraščati, predvsem zaradi krepitve regije z državnim središčem. Takšna gibanja so prisotna v vseh hitro rastočih novih članicah Evropske unije in so značilna za obdobja pospešene gospodarske rasti in razvojnega dohitevanja razvitejših držav. Na določeni stopnji razvoja se pričnejo zniževati.

Na področju gospodarjenja s prostorom je več indikacij, da se dogajajo pozitivne spremembe. Vendar ostaja dejstvo, da so še prisotne pomembne ovire v ponudbi komunalno opremljenih zemljišč za gradnjo, pa tudi ovire v delovanju nepremičninskega trga, ki jih v razvitejših evropskih državah ne poznajo.

Prilagajanje gospodarstva ter poselitve pričakovanim podnebnim spremembam, uveljavljanju trajnostne rabe naravnih virov, zmanjševanju energetske in snovne intenzivnosti ter zmanjševanju nastajanja odpadkov se relativno počasi izboljšuje, okoljska politika pa še ni dovolj integrirana v razvojne usmeritve, predvsem na področju prometa.

Na področju zdravstva se pričakovano trajanje življenja v Sloveniji nadaljuje, vendar je tako pri ženskah kot pri moških še vedno nižje kot v povprečju Evropske unije (moški 1,7 let; ženske 0,6 let), vendar se razlika hitro znižuje pri obeh spolih. Umrljivost dojenčkov je v Sloveniji med najnižjimi v Evropski uniji, samoocena zdravja prebivalstva se izboljšuje, vendar je v povprečju nižja kot v državah Evropske unije.

Kultura je v Sloveniji med prebivalstvom razširjena podobno kot v drugih državah EU, tako javnofinančna kot zasebna sredstva zanjo pa rastejo in so po oceni nekoliko višja od povprečja EU-25. Ker radio in televizija med ponudbo zasedata prvo mesto tako po sredstvih kot po porabi prostega časa prebivalstva, lahko pomembno vplivata na kulturno zavest in razširjanje kulture. Zaradi razmeroma nizke participacije prebivalstva v kulturi je pomemben razvoj ljubiteljske kulture; potrebne pa bi bile tudi spremembe pri popularizaciji bralnih navad prebivalstva.

ANALIZA: V okviru točke obravnavamo pet področij: (i) trajno obnavljanje prebivalstva, (ii) skladnejši regionalni razvoj, (iii) izboljšanje gospodarjenja s prostorom (iv) integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike in potrošniške vzorce in (v) proizvodnja in poraba kulturnih dobrin. Področje o zagotavljanju optimalnih pogojev za zdravje smo z vidika dostopnosti obravnavali v predhodni točki, v analitični prilogi pa so prikazani še kazalniki o pričakovanem trajanju življenja, umrljivosti dojenčkov in zadovoljstvu prebivalstva z zdravljem.

2.5.1. Trajno obnavljanje prebivalstva

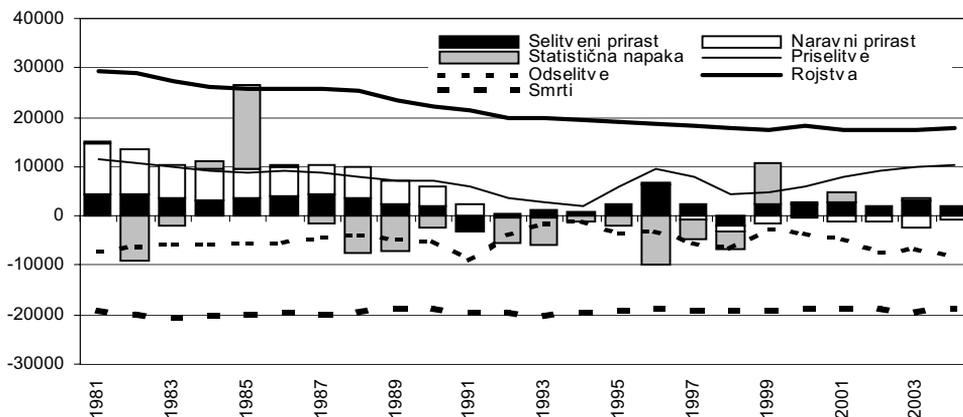
V Sloveniji sta se v preteklem desetletju dolgoročna trenda upadanja rodnosti in upočasnjevanja umrljivosti križala z gospodarskimi in političnimi spremembami, ki so bile tudi vzrok večjih nihanj v selitvah med Slovenijo in tujino. Tako se je število prebivalcev, ki je naraščalo že vse obdobje po drugi svetovni vojni in je po podatkih registra prebivalstva leta 1991 že preseгло 2 milijona, do leta 1998 zmanjšalo na dobrih 1.982 tisoč. Rodnost, ki se je že v začetku osemdesetih let znižala pod raven zagotavljanja enostavnega obnavljanja generacij, se je znižala še zaradi vpliva gospodarske in politične tranzicije. Proces upočasnjevanja umrljivosti se je na drugi strani zaradi tranzicije najprej upočasnjal, po obnovi gospodarske rasti v drugi polovici preteklega desetletja pa ponovno pospešil. Selitveni prirast je bil v povprečju nižji kot v osemdesetih letih, predvsem zaradi političnih sprememb ter slabih možnosti za zaposlovanje in visoke domače brezposelnosti. Ob upočasnjeni umrljivosti je bilo v drugi polovici devetdesetih let število rojstev že manjše od števila umrlih, tako da je naravni prirast, ki se je zmanjševal že od leta 1979 dalje, postal negativen. Čeprav je bil selitveni prirast od leta 1993 dalje (z izjemo leta 1998) pozitiven, se je število prebivalcev po podatkih registra prebivalstva vse do leta 1998 zmanjševalo⁹³,

⁹³ To kaže tudi na to, da uradna statistika prebivalstva in statistika selitev medsebojno metodološko nista usklajeni.

od tega leta dalje pa število prebivalcev ponovno počasi narašča. Leta 2005 je spet preseglo 2 milijona.

Z upadanjem števila rojstev in z upočasnjevanjem umrljivosti se počasi spreminja tudi starostna sestava prebivalstva. Zmanjšuje se delež otrok, povečujeta pa deleža delovno sposobnega in starega prebivalstva. Ta proces je za sedaj še počasen zaradi relativno velikih demografskih izgub v času obeh svetovnih vojn (zmanjšano število rojstev v času obeh vojn, povečana umrljivost med drugo ter povečana emigracija po drugi svetovni vojni), tako da Slovenija glede deleža starega prebivalstva še zaostaja za povprečjem EU. Lahko pa postane kritičen že v naslednjem desetletju in kasneje, ko bodo začele vstopati v kontingent starega prebivalstva številčne generacije, rojene po drugi svetovni vojni, kontingenti otrok ter delovno sposobnega prebivalstva pa se bodo začeli (zaradi nizke rodnosti v obdobju po letu 1980) zmanjševati. Razmerje med delovno sposobnim (15–64 let) in starim prebivalstvom (65 let in več) se bo od sedanjega 5 : 1 po projekcijah (Kraigher, 2005; Eurostat, 2005) do leta 2013 poslabšalo na 4 : 1. Po letu 2020 bo padlo na manj kot 3 : 1 in po letu 2040 na manj kot 2 : 1. Tega vedno bolj neugodnega razmerja pa ne bo mogoče kaj dosti popraviti niti z večjo rodnostjo niti s povečanim priseljevanjem.

Slika 5: Komponente rasti prebivalstva Slovenije (po registru prebivalstva) v obdobju 1981–2004

Vir: SURS.

Z vidika problemov staranja in nezadostnega obnavljanja prebivalstva je na eni strani treba izboljševati možnosti za večjo vključenost delovno sposobnega ter delno tudi starega prebivalstva v ekonomsko aktivnost, na drugi pa izboljšati možnosti, ki bi omogočile večjo rodnost v Sloveniji. Možnosti za aktiviranje starejšega prebivalstva so slabi predvsem zaradi nestimulativnih razmer ter premalo razvitih fleksibilnih oblik (npr. delne upokojitve) za zaposlovanje starejših na trgu dela. Po drugi strani pa sedanja visoka fleksibilnost zaposlovanja mladih (že nekaj let je preko 75 % novih zaposlitev le za določen čas in ta delež še narašča) ne omogoča zadostne gotovosti zaposlitve, ki bi lahko ob eni najbolj stimulatивnih politik na področju družinskega varstva v Evropi spodbudila večjo rodnost v Sloveniji. Poleg tega tudi stanovanjska politika še vedno ni dovolj prilagojena potrebam in možnostim mladih družin⁹⁴.

⁹⁴ To kaže tudi točka 2. 4. Moderna socialna država.

2.5.2. Skladnejši regionalni razvoj

Razlike v bruto domačem proizvodu na prebivalca so se v obdobju od leta 2000 do 2003 po regijah nekoliko povečale, predvsem v smeri povečanja prednosti Osrednjeslovenske regije pred drugimi. Medregionalne razlike so značilne tudi za večino držav EU, oziroma so navadno še večje, kot jih izkazuje Slovenija. V Sloveniji je namreč razmerje med najmanj in najbolj uspešno regijo po bruto domačem proizvodu na prebivalca okoli 1 : 2 (v letu 2003 1 : 2,1), po podatkih za leto 2002 pa je bilo npr. v Združenem kraljestvu razmerje med dvema ekstremnima vrednostma 1 : 4,3, v Belgiji 1 : 3,1, kar v 12 od 19⁹⁵ držav EU pa je bilo večje od 1 : 2 (European Commission, Eurostat, 2005). Na splošno se neskladja v EU po letu 1995 zmanjšujejo. To zmanjševanje je hitrejše med državami, kot pa med regijami, saj se notranja regionalna neskladja v številnih državah članicah povečujejo. Za večino držav članic EU je tudi značilno, da je gospodarska aktivnost osredotočena v regiji z glavnim mestom, kjer posledično BDP raste hitreje kot v povprečju države. To velja predvsem za nove članice EU. Tudi Tretje poročilo o napredku glede kohezije (European Commission, 2005) ugotavlja, da ni nenavadno, da se v državah, ki so v procesu zmanjševanja zaostanka, povečujejo notranja neskladja, kar se kaže v začetni geografski osredotočenosti gospodarske rasti, ki ji v kasnejši fazi sledi bolj uravnotežen razvojni vzorec. V državah EU so se namreč razvojna neskladja v obdobju od 1995–2002 povečala predvsem na Madžarskem, na Češkem, Slovaškem, v Združenem kraljestvu in Belgiji, najnižja pa so v Grčiji, Nemčiji, na Nizozemskem in Švedskem. Italija je edina država, kjer so se razlike občutneje zmanjšale, manj občutno pa tudi v Španiji in v Avstriji.

Medregionalna neskladja so večja na področju brezposelnosti. Stopnja registrirane brezposelnosti se v večini regij znižuje od leta 2000 dalje in je posledica zmanjšanja števila brezposelnih zaradi večje ponudbe delovnih mest v regijah, precej pa je k temu pripomoglo tudi črtanje brezposelnih iz evidenc zaradi različnih razlogov. Tudi v letu 2005 se je znižala glede na predhodno leto, vendar pa se je razlika med regijama z najnižjo in najvišjo brezposelnostjo vseeno nekoliko povečala, ker se je spet zvišala stopnja registrirane brezposelnosti v Pomurski in znižala v Goriški regiji. V letu 2005 se nadaljuje zmanjševanje medregionalnih razlik v brezposelnosti, merjeno s koeficientom variacije, ki se je začelo po letu 2002. Regije z visoko nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti so predvsem v vzhodni polovici države (Pomurska, Podravska, Savinjska, Zasavska, Spodnjeposavska, Koroška). Še vedno pa je v vseh regijah, tudi v tistih s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti, problematična strukturna brezposelnost, ki se v vsaki regiji kaže na drugačen način, v bistvu pa odraža neuskkljenosti ponudbe in povpraševanja po delovnih mestih.

Večja razvojna neskladja med regijami so tudi na področju demografskih gibanj. Število prebivalstva raste predvsem v regijah zahodne polovice države, koncentracija pa se nadaljuje v Osrednjeslovenski regiji. Rast števila prebivalstva v obdobju od leta 1995 do 2004 je bila deloma rezultat pozitivnega naravnega prirasta, večinoma

⁹⁵Upoštevani so podatki na ravni NUTS 2 EU-25 ter za Bolgarijo in Romunijo. Od naštetih držav jih osem (Danska, Ciper, Estonija, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta in Slovenija) nima NUTS 2 ravni, zato je primerjava mogoča le med 19 državami. To pomeni, da medregionalnih razlik slovenskih regij, ki so na ravni NUTS 3, ni povsem korektno primerjati z medregionalnimi razlikami drugih držav, ki so na ravni NUTS 2, vendar drugih podatkov ni. Medregionalne razlike na nižjih ravneh so običajno večje.

pa je posledica pozitivnega selitvenega gibanja, pri čemer so razlike med regijami majhne. Zaradi upadanja naravne rasti in podaljševanja trajanja življenja prebivalstva (večje je na zahodu kot na vzhodu Slovenije) se spreminja struktura prebivalstva po regijah. Posledica tega je rast indeksa staranja, ki je nadpovprečen tako v regijah na zahodu (Goriška), jugu (Obalno-Kraška, Notranjsko-Kraška), severovzhodu Slovenije (Pomurska), kot tudi v notranjosti države (Zasavska regija). Po tem kazalniku se zmanjšujejo razlike med regijami, saj se prebivalstvo pospešeno stara v vseh regijah. Posledica takih gibanj je tudi povečevanje indeksa odvisnosti starih in zmanjševanje indeksa odvisnosti mladih v vseh regijah. Upadanje števila prebivalstva, predvsem v obrobni pokrajini Slovenije, je problematično, saj ne prispeva k enakomernejši poselitvi, poleg tega pa tudi ekonomsko slabi regije zaradi manjšanja kadrovskega potenciala.

Razmeroma majhne regionalne razlike so tudi posledica koncepta policentričnega razvoja, ki se bolj ali manj uspešno uveljavlja že skoraj štiri desetletja. Dosedanji koncept je bil usmerjen predvsem v vzpostavljanje možnosti za enakomernejši gospodarski in socialni razvoj vseh delov države in s tem zmanjšanje regionalnih razlik ter izboljšanje kakovosti bivalnih razmer z enakomerno razmestitvijo delovnih mest in opremljenosti naselij. Ta koncept ne more več uspešno slediti sodobnemu konceptu policentrizma, ki temelji na približno enaki dostopnosti do storitvenih dejavnosti in družbene infrastrukture za vse prebivalce Slovenije, omogočanju avtonomije odločanja in upravljanja posameznih delov države ter krepitvi regionalne identitete. Pri novem konceptu pa je bistvenega pomena izbor regionalnih središč in dostopnost do naselij, ki imajo največ kvartarnih dejavnosti (Drozg, 2005).

2.5.3. Izboljšanje gospodarjenja s prostorom

V preteklosti uveljavljen sistem prostorskega načrtovanja povzroča dolge roke in povečuje ceno tudi redkim zazidljivim stavbnim zemljiščem, ki so takoj dostopna. Sistem na ravni plana konfliktnih interesov ne razrešuje, ampak končne odločitve prepušča soglasjem, ki jih mora pridobivati investitor tudi na zemljiščih, ki so po planu zazidljiva. Na primeru vzorčnih občin je bilo ugotovljeno,⁹⁶ da občine sicer razpolagajo z velikimi količinami nezazidanih zazidljivih zemljišč, vendar jih je le manjši del ustreznega velikostnega razreda in ustrezno komunalno opremljen⁹⁷. Le tretjina⁹⁸ potencialno zazidljivih zemljišč (po oceni) ni obremenjena z dodatnimi pogojnimi omejitvami (kot naravne vrednote, varstveni pas, nestabilen teren, kulturna dediščina, poplavno območje ipd.), katerih razplet ni predvidljiv in lahko bistveno vpliva na terminski potek izvajanja investicije. Pogojne omejitve namreč zahtevajo, da investitor v postopku priprave lokacijskega načrta ali v postopku priprave projekta za pridobivanje gradbenega dovoljenja pridobi soglasja od pristojnih soglasodajalcev.

⁹⁶ Dekleva. Ukrepi zemljiške politike kot podpora gradnji neprofitnih najemnih stanovanj, Ljubljana: 2005.

⁹⁷ Za Novo Gorico se je na primer izkazalo, da je le okoli 40 % po planu zazidljivih zemljišč v velikostnem redu nad 10.000 m², ki pridejo v poštev za gospodarske ali stanovanjske razvojne projekte. Če pa se upošteva, da je potrebno, da so zemljišča tudi komunalno opremljena, je od zazidljivih zemljišč takih le okoli 8 %.

⁹⁸ Rezultati na primeru Nove Gorice kažejo, da le slabih 30 % nezazidanih zemljišč za gradnjo ni pod nobenim pogojnimi varstvenimi režimom ter da je skoraj 40 % zemljišč, ki so opredeljena kot prosta zazidljiva zemljišča, pod več varstvenimi režimi prostora (najmanj dvema).

Ti pa lahko od investitorjev zahtevajo strokovne študije, ki bi morale biti izdelane že v fazi priprave prostorskih aktov.

Če želimo povečati ponudbo komunalno opremljenih zemljišč na kratki rok, je potrebno uzakoniti instrumente, ki lahko presežejo kaotično stanje podedovanih in pravno formalno veljavnih prostorskih aktov. Zato se predlagajo⁹⁹ radikalnejši instrumenti t. i. prednostnega razvojnega območja. Podobne primere najdemo tudi v tujini, vendar tuji primeri niso neposredno prenosljivi v slovenski okvir, ker po petnajstih letih še vedno niso zadovoljivo vzpostavljeni temelji za delovanje trga zemljišč.

Poleg izboljšanja na strani ponudbe stavbnih zemljišč je nujen tudi razvoj trga zemljišč. Ovire na tem trgu vplivajo na ponudbo in cene zemljišč. Nepremičninske evidence ostajajo velik problem, podedovan iz obdobja družbene lastnine, kljub zaključenemu projektu posodobitve nepremičninskih evidenc, ki je zlasti na področju informatizacije dosegel pomembne rezultate. Vendar so zemljiški kataster in zemljiška knjiga ostali v veliki meri neažurni in statistično nepregledni, tako da za velik del nepremičnin ni zagotovljena pravna varnost v prometu in preglednost trga, sodni zaostanki pa povečujejo transakcijske stroške in tveganja¹⁰⁰. S predvideno razgrnitvijo podatkov o nepremičninah bi se lahko kvaliteta nepremičninskih evidenc pomembno izboljšala. Drugi korak v smeri izboljšanja pogojev za delovanje nepremičninskega trga in zmanjšanja pritiskov na cene nepremičnin je pravo hipotekarno kreditiranje¹⁰¹, ki bi znižalo obresti na stanovanjska posojila. Po zadnjih podatkih o evropskem nepremičninskem trgu (CEPI, 2004) so bile v Sloveniji obresti na stanovanjske kredite v letu 2004 še vedno na ravni nad 7 %, povprečje EU pa je okoli 4 %. S komunalnimi obveznicami pa bi med drugim lahko zagotovili alternativni ali dopolnilni vir za financiranje komunalne infrastrukture, saj sedanji komunalni prispevek pretirano obremenjuje cene zemljišč, premajhni viri za financiranje te infrastrukture pa ovirajo ponudbo komunalno opremljenih zemljišč. Tretji pomemben korak za delovanje nepremičninskega trga je tudi uvedba nepremičninskih davkov.

Intenzivnost in ažurnost usmerjanja razvoja s prostorskimi akti se je izboljšala. Spremembe občinskih prostorskih planov kažejo ciklično naravo intenzivnosti urejanja prostora in ne odražajo stabilnega trenda gospodarskega razvoja, pač pa je na spremembe vplivala zakonodaja o lokalni samoupravi, termin lokalnih volitev in zlasti spreminjanje nacionalne prostorske zakonodaje. Tako je prilagajanje potrebam investitorjev in izražanje javnega interesa, kar prostorski plani dejansko so, doživelo prvi vrh v letu 1998, ko je 35 % občin s 55 % sloveskega prebivalstva spreminjalo svoje prostorske plane, drugi vrh (64 % in 76 %) pa je bil dosežen v zadnjem opazovanem letu 2004, ko so občine poskušale uveljaviti še zadnje spremembe pred začasno zamrznitvijo sprememb, ki jo je zahtevalo uveljavljanje Zakona o

⁹⁹ Dekleva. Teze za pripravo zakona o pridobivanju in opremljanju zemljišč na prednostnih razvojnih območjih za uresničevanje ciljev Strategije razvoja Slovenije, MOP. Ljubljana: 2006.

¹⁰⁰ Vendar lahko opazimo mnoge ukrepe in pobude, ki obetajo izboljšanje stanja evidenc. Omenimo kot primere projektov za zmanjševanje sodnih zaostankov, uvedbo doslej manjkajoče evidence trga nepremičnin na osnovi poročanja nepremičninskih posrednikov, polnjenje katastra stavb, pobude za nastavitve registra nepremičnin in nadaljevanje dela na evidencah prostorskih režimov in aktov.

¹⁰¹ Ta problem opredeljuje tudi točka 2. 1. 3. Povečanje konkurenčne sposobnosti storitev.

urejanju prostora iz leta 2003. Manjše občine so le redko spreminjale svoje prostorske plane, nekaj pa jih pa v 15-letnem obdobju celo ni sprejelo nič.

Ker spremembe prostorskih aktov ne kažejo, v koliki meri se s plani dejansko dosegajo opredeljeni poselitveni in drugi strateški cilji prostorskega razvoja, dogajanja v prostoru osvetljujejo izdana gradbena dovoljenja, ki kažejo, da se je razvojna funkcija prostora okrepila, saj se povečuje površina stavb, za katere je zaproseno gradbeno dovoljenje. Povečuje se zlasti površina stanovanjskih in industrijskih stavb, zmanjšuje pa površina trgovskih in pisarniških. Hkrati inšpektorat Ministrstva za okolje in prostor ugotavlja, da se je število novih nelegalnih gradenj v zadnjih treh letih zmanjšalo za tretjino¹⁰².

Pretežen del prostora na podeželju uporablja kmetijstvo, ki v zadnjih letih doživlja številne strukturne spremembe, z njim pa tudi celotno slovensko podeželje. Število kmetij se zmanjšuje (v zadnjih petih letih po stopnji $-2,2\%$ letno¹⁰³), povečuje pa se njihova velikost¹⁰⁴. Čeprav kmetijska zemljišča ugaslih kmetij prevzemajo v obdelavo druga kmetijska gospodarstva, pa se skupni proizvodni potenciali kmetijstva še vedno zmanjšujejo (v letu 2000 je bilo v Sloveniji 486.000, v letu 2005 pa 485.000 ha kmetijskih zemljišč v obdelavi). Razloga sta predvsem dva: (i) še naprej se povečuje nenačrtovano zaraščanje odmaknjenih in za kmetijsko pridelavo manj primernih zemljišč, (ii) hkrati pa je zlasti v primestnih podeželskih območjih prisotna tudi intenzivna in prostorsko potratna urbanizacija, ki praviloma posega na najboljša kmetijska zemljišča (Cof, 2005, cit. po Perpar in Kovačič, 2005). Čeprav je kmetijstvo še vedno tipična gospodarska dejavnost podeželskih skupnosti, pa podeželje postaja vse bolj tudi prostor bivanja in dela ljudi, ki se ukvarjajo z različnimi nekmetijskimi gospodarskimi dejavnostmi (Barbič, 2005).

2.5.4. Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike in potrošniške vzorce

Sektorji, ki imajo največji vpliv na okolje, so promet, energetika, kmetijstvo, predelovalna industrija in gospodinjstva¹⁰⁵. Na področju prometa je z vidika pritiskov na okolje pomemben predvsem delež cestnega prometa, ki pa v Sloveniji pospešeno narašča. Na področju energetike se je proces zmanjševanja energetske intenzivnosti v zadnjih letih zelo upočasnil, razmeroma ugodna raba alternativnih obnovljivih virov energije pa le počasi narašča. Obremenjevanje okolja s kmetijstvom se zmanjšuje, slabša pa je izkoriščenost gozda kot naravnega obnovljivega vira, ki se postopno povečuje. Prehitevanje rasti obsega proizvodnje "umazanih" industrij glede na rast v drugih panogah predelovalnih dejavnosti se je zmanjšalo.

¹⁰² Poročilo o delu inšpektorata RS za okolje in prostor za leto 2004, MOP, 2005

¹⁰³ V letu 2000 je bil izveden popolni popis kmetijskih gospodarstev, v letu 2005 pa je bilo popisovanje izvedeno na vzorcu.

¹⁰⁴ Povprečno veliko kmetijsko gospodarstvo je v letu 2005 obdelovalo 6,3 ha kmetijskih zemljišč (v letu 2000 5,6 ha) in redilo 6,6 glav velike živine (v letu 2000 6,2 glav). Ugodno je, da se povečuje število kmetij, ki obdelujejo nad 10 ha kmetijskih zemljišč.

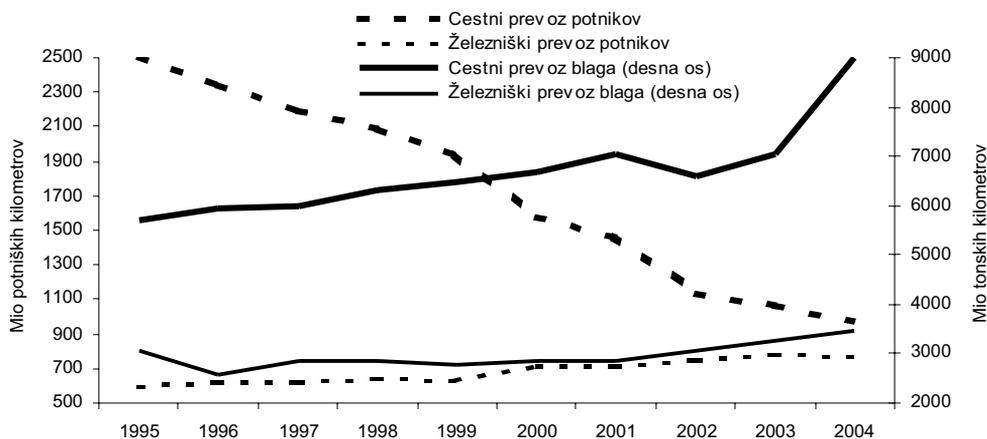
¹⁰⁵ V poročilu ocenjujemo le pritiske na okolje, ki so povezani z gospodarskim razvojem. Stanje okolja analizira Agencija RS za okolje v svojih poročilih »Kazalci okolja«.

Promet je eden od glavnih izzivov okoljske politike Slovenije in EU, saj se cilj o zaostajanju njegove rasti glede na gospodarsko rast ne uresničuje. Problematična je tudi struktura prometa, saj se krepi predvsem cestni promet. Najhitreje se povečuje potniški promet z osebnimi vozili, blagovni cestni promet ter tudi letalski potniški promet, torej oblike, ki imajo tudi največje negativne vplive na okolje. Zaradi takšnih trendov je cilj prometne politike EU vzpostaviti trajnostni prometni sistem, in sicer z doseganjem razmerja ("modal split") iz leta 1998 do leta 2010, ter nato povečevanje deleža okoljsko manj obremenjujočih prevoznih načinov (železnice, vodni, javni potniški promet).

Delež cestnega v *blagovnem prometu* v Sloveniji narašča še hitreje kot v EU. Od leta 1995 se je cestni blagovni promet (brez tranzita) v EU povečeval hitreje kot je znašala gospodarska rast, železniški pa je rahlo upadal. Delež cestnega v skupnem blagovnem prometu se je v letu 2002 (EU-15) povzpел na 79 %. Tudi v Sloveniji je rast cestnega blagovnega prometa v obdobju 1995–2004 prehitela gospodarsko rast, rast železniškega blagovnega pa je močno zaostajala. Tako se je delež cestnega blagovnega prometa povečal s 64,9 % na 72,2 % in je po podatkih za prva tri četrtletja leta 2005 že blizu ravni povprečja EU (76,2 %). V *potniškem prometu* najhitreje narašča promet z osebnimi vozili. Takšni trendi so značilni za EU, v Sloveniji pa so še bolj pospešeni. Število avtomobilov se je v Sloveniji povečalo s 351 (na 1000 prebivalcev) leta 1995 na 457 leta 2004 (v EU-25 2002: 463). Povečanje deleža prometa z osebnimi avtomobili v potniškem prometu je v Sloveniji med največjimi v državah EU, odraža pa se na zmanjšanju javnega cestnega potniškega prometa (za obdobje 1995–2004: 60,9 %) ter na skromni rasti železniškega potniškega prometa (1995–2004: 28,4 %).

O velikih pritiskih na okolje, ki jih povzroča promet, govorijo tudi podatki o emisijah toplogrednih plinov. Čeprav se skupne emisije toplogrednih plinov glede na bazno

Slika 6: Cestni in železniški, blagovni in javni potniški promet

Viri: SURS.

Opomba: pri cestnem prometu se podatki nanašajo na v državi registrirana tovorna vozila. Potniški promet ne zajema zasebnih prevozov s taksiji, avtobusi in osebnimi vozili.

leto (1986¹⁰⁶) niso dosti spremenile, pa so se emisije iz prometa povečale za več kot 100 %, predvsem zaradi povečanja osebnega prometa. Emisije toplogrednih plinov prometa predstavljajo že okrog 20 % vseh emisij, pri čemer dobre tri četrtine predstavljajo emisije iz osebnega prometa. Promet je tudi najhitreje rastoči sektor v porabi končne energije, tako v EU kot v Sloveniji, kjer dosega že skoraj tretjino vse končne rabe energije.

Energetika ima pomemben vpliv na okolje (emisije toplogrednih plinov, onesnaževanje zraka, vpliv na vodne ekosisteme in prostor), saj prispeva okoli tretjino vseh nastalih emisij toplogrednih plinov in tretjino emisij, ki onesnažujejo zrak. K zmanjšanju pritiskov na okolje poleg zmanjševanja energetske intenzivnosti prispeva tudi prehod s trdih goriv na tekoča in iz fosilnih goriv k vse večji uporabi obnovljivih virov. Vendar so ugodni učinki teh prehodov zmanjšani zaradi agregatnega povečevanja porabe energije. Slovenija je leta 2004 porabila 322 toe primarne energije na enoto BDP, kar je za polovico več kot v EU. Intenzivnost rabe primarne energije se je v obdobju 1995–1999 občutno znižala, v zadnjih štirih letih pa se je proces zniževanja upočasnil.

Z vidika pritiskov na okolje je poleg energetske intenzivnosti pomembna struktura virov primarne energije. Prevladujoči delež fosilnih goriv je ostal sicer nespremenjen, spremenila pa se je struktura v smeri povečanja deleža tekočih in zmanjšanja deleža trdnih goriv¹⁰⁷. V EU-15 se je od leta 1990 z implementacijo okoljske zakonodaje in liberalizacijo trga električne energije (ki je vzpodbujala soproizvodnjo toplote in električne energije – CHP) povečevala predvsem raba zemeljskega plina. V Sloveniji pa se delež zemeljskega plina v zadnjih letih ni spreminjal (2002: 11,3 %) in je tudi precej nižji kot v EU (2002: EU-15 23,6 %). Obratno pa je delež obnovljivih virov energije (OVE) v Sloveniji skoraj dvakrat višji kot v povprečju EU (2004: 11,7 %), kar je v največji meri posledica visokega deleža hidroenergije. Ker raba drugih alternativnih virov energije skromno narašča, se delež OVE v celotni energiji spreminja predvsem glede na vodnatost slovenskih rek.

*Za Slovenijo je še vedno značilen velik delež **energetsko intenzivnih predelovalnih dejavnosti**. Z opuščanjem nerentabilnih, starih proizvodenj in povečevanjem produktivnosti se energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti od leta 1994 zmanjšuje, vendar se je v zadnjih letih ta proces upočasnil. Posledično so se tudi emisije toplogrednih plinov v obdobju zadnjih desetih let glede na leto 1986 najbolj zmanjšale iz industrije, predvsem iz njihove porabe goriv (skoraj za polovico) kot tudi iz procesne emisije. Vendar pa je še vedno visoka energetska intenzivnost v Sloveniji tudi posledica visokega deleža predelovalnih dejavnosti v dodani vrednosti, pri čemer skoraj polovico ustvarijo visoko energetske intenzivne panoge (kovinska, nekovinska, papirna in kemična industrija). Hkrati so to tudi proizvodnje, ki imajo najvišje okolju škodljive emisije na enoto proizvoda. V zadnjem obdobju (1999–2004) se je obseg teh dejavnosti letno povečeval več kot dvakrat hitreje od drugih predelovalnih dejavnosti. Prehitevanje, ki se je večalo vse do leta 2003, se je lani ustavilo.*

¹⁰⁶ S pristopom h Kjotskemu protokolu se je Slovenija zavezala k 8-odstotnemu zmanjšanju emisij toplogrednih plinov do obdobja 2008–2012 glede na vrednost leta 1986.

¹⁰⁷ Fosilna goriva so najpomembnejši vir toplogrednih plinov, vendar imajo med njimi največje učinke trdna goriva in najnižje zemeljski plin.

O procesu zmanjševanja negativnih vplivov na okolje v podjetjih kažejo tudi podatki o pridobljenih okoljskih certifikatih. Certifikat ISO 14001, ki predstavlja mednarodno priznani standard poslovanja, zagotavlja vse okoljevarstvene vidike ravnanja s surovinami, energijo, procesi in izdelki. Ta certifikat ima preko 300¹⁰⁸ podjetij (leta 2000: 88 podjetij), certifikat EMAS (EU okoljevarstveno vodenje organizacij) pa le eno podjetje. Znaka za okolju prijazen izdelek "marjetico" EU nima še noben slovenski proizvod, čeprav kriterije izpolnjujejo.

Intenzifikacija in specializacija kmetijstva sta tesno povezani z večjimi okoljskimi obremenitvami¹⁰⁹. Kmetijska pridelava, merjena s povprečnimi pridelki na ha površin, je v Sloveniji glede na povprečje EU nižja. Pidelava poljščin na enoto zasejane površine se sicer, ob nihanjih zaradi vremenskih pogojev, rahlo povečuje, vendar je bila v letu 2004 še vedno skoraj za desetino (pri koruzi) in za četrtno (pri pšenici) nižja od povprečne v EU. Podobno je pri kazalniku mlečnosti krav (količina mleka na glavo živali). Nižja intenzivnost pridelave je tudi posledica omejenih naravnih pogojev in skromne velikosti velike večine kmetij. Čeprav je kmetijska pridelava z vidika rabe naravnih virov v povprečju še razmeroma nizka in pritiski na okolje v povprečju še niso problematični, pa se lahko pojavljajo preobremenitve okolja na območjih njegove intenzivne rabe. Najboljša kmetijska zemljišča so namreč na območju talne vode, z izjemno pomembno vodooskrbno vlogo, kar dodatno omejuje možnosti intenzifikacije kmetijstva. Med opazovanimi kazalniki kmetijstva najbolj izstopa poraba nitratnih gnojil, ki se sicer zmanjšuje, vendar še vedno precej presega povprečno porabo v EU; v letu 2002 za 42 %. Več teh gnojil so porabile le visoko kmetijsko intenzivne države (Nizozemska, Belgija, Nemčija), v novih članicah pa je poraba precej nižja. Poraba pesticidov se je v letu 2004 v Sloveniji povečala (kazalnik ni mednarodno primerljiv). Drobnemu, mozaičnemu in ekološko občutljivemu pokrajinskemu vzorcu najbolj ustreza ekološka in integralna pridelava¹¹⁰, katere delež v skupni površini kmetijskih zemljišč še nadalje narašča in je višji od povprečja EU in tudi višji kot v povprečju EU-15. Ekološko in integrirano obdelanih zemljišč v kontroli je v skupni površini kmetijskih zemljišč že 13,4 % (v ekološki 4,7 % in v integrirani obdelavi 8,7 %).

Intenzivnost poseka lesa¹¹¹, ki je osnovni kazalnik gospodarske izkoriščenosti gozdov, je v Sloveniji relativno nizka, čeprav je les eno izmed redkih nacionalnih naravnih bogastev. Po povečanju v letu 2003 se je intenzivnost poseka v letu 2004 zopet znižala, znižal se je še posebej nujen negovalni posek. Spodbudno pa je, da se je posek povečal v zasebnih gozdovih. Nizka sečnja ima s stališča trajnostnega razvoja

¹⁰⁸ Po številu prebivalcev najbolj primerljiva Latvija jih ima okoli 100, Irska pa 300.

¹⁰⁹ Kmetijstvo vpliva na okolje preko emisij toplogrednih plinov, zakisljevanja, onesnaževanja vode zaradi uporabe kemikalij, degradacije naravnega okolja in rabe vode za namakanje. Vplive kmetijstva na okolje lahko merimo s številnimi kmetijsko-okoljskimi kazalniki. Evropska unija v svojem Poročilu o napredku pri izvajanju integracije na osnovi kmetijsko-okoljskih kazalnikov (ang. IRENA, Indicator Reporting on the integration of Environmental concerns into Agricultural Policy) predvideva kar 38 kmetijsko-okoljskih kazalnikov. V Poročilu zajemamo le nekaj najosnovnejših.

¹¹⁰ V ekološkem kmetijstvu je prepovedana uporaba vseh kemično-sintetičnih sredstev, ki so naravi tuja. V integriranem načinu kmetovanja je njihova uporaba izbrana in zmanjšana na minimum, skladno z gospodarsko sprejemljivostjo.

¹¹¹ Intenzivnost poseka lesa je razmerje med letnim posekom in prirastkom lesa.

precejšnje negativne posledice, tako zaradi neizkoriščanja obnovljivega naravnega vira, kot tudi zaradi slabšanja sortimentne sestave gozdov.

Večanje števila gospodinjstev ter rast trošenja, v tem še posebej prometa in turizma, in nastajanje odpadkov, predstavljajo pomembne pritiske na zemljo, vodo, zrak in habitate. O tem pričajo tudi podatki o emisijah toplogrednih plinov, ki se poleg iz prometa krepijo še iz porabe goriv v gospodinjstvih in komercialnih sektorjih ter iz odpadkov.

V Sloveniji so trajnostno naravnane oblike ravnanja z odpadki slabo razvite. Trajnostni razvoj, ki zahteva prekinitve povezave med gospodarsko rastjo in pritiski na okolje, na področju odpadkov pomeni predvsem zmanjševanje nastajanja odpadkov. Tako je med metodami ravnanja z odpadki najpomembnejše preprečevanje nastajanja in ponovna uporaba odpadkov (recikliranje, kompostiranje). Temu je podrejena njihova predelava (sežig s pridobivanjem energije) in nazadnje odstranjevanje (sežig, odlaganje). Tako odlaganje kot sežiganje zaradi izrabe tal, onesnaževanja zraka, povzročena z izpusti nevarnih snovi, ter onesnaževanja vode in tal namreč ustvarjata okoljsko škodo, hkrati pa predstavljata snovno neučinkovito ravnanje z omejenimi naravnimi viri. Ločeno zbiranje komunalnih odpadkov omogoča ponovno uporabo odpadkov, nastalih v gospodinjstvih, vendar je v Sloveniji še precej neučinkovito, zajem biološko razgradljive frakcije pa se šele uvaja. Tako se večina komunalnih odpadkov še vedno odloži.

2.5.5. Proizvodnja in poraba kulturnih dobrin¹¹²

*Specifičnosti kulture kot dejavnosti so opazne že pri njenem različnem pojmovanju. Področja kulture se v različnih državah v okviru javne uprave obravnavajo različno. Različni vzorci so tudi pri njenem financiranju. **Javno financiranje kulture** je v Sloveniji stabilno, po letu 2002 je celo v rahlem porastu, v času tranzicije v nasprotju z nekaterimi drugimi državami¹¹³ ni prišlo do velikih pretresov. Mednarodne primerjave so zaradi metodoloških problemov¹¹⁴ še skope, vendarle pa ocene kažejo, da so javni izdatki za kulturo na prebivalca v Sloveniji višji kot v državah, novih članicah EU (z izjemo Estonije), in nekoliko nižji v primerjavi z državami EU-15.*

*Razmeroma visoki so tudi **zasebni izdatki gospodinjstev za kulturo** (delež porabljenih sredstev gospodinjstev za kulturo je leta 2003 znašal 3,65 %), kar 60 % vseh sredstev, ki jih slovenska gospodinjstva namenjajo za nakup kulturnih dobrin in storitev, gre za medije, in to tako tiskane kot radio in televizijo. Porast deleža zasebnih sredstev za radio in televizijo v letu 2003 v primerjavi z letom 2002 izhaja iz širitve zajetja naročnikov ter povečanja ponudbe predvsem na področju televizije (povečanje za 7*

¹¹² Izhodišča za to točko je pripravila Brigita Lipovšek, Ministrstvo za kulturo.

¹¹³ Mišljene so nove članice Evropske unije in balkanske države.

¹¹⁴ V zadnjih letih so prizadevanja za poenotenje statističnega spremljanja javnih izdatkov za kulturo potekala v okviru Eurostata, kjer zaenkrat še niso privedla do konkretnih rezultatov, na podlagi tega prizadevanja pa delo poteka tudi v okviru Sveta Evrope, ki podpira projekt z naslovom Compendium, Cultural Policies and Trends in Europe (za Svet Evrope projekt izvaja od njega pooblaščen institucija EricArts). V okviru tega projekta se zbirajo tudi podatki o financiranju kulture.

odstotnih točk). Delež sredstev, namenjen nakupu strokovnih in leposlovnih knjig, pa se je znižal.

Mednarodne primerjave zajemajo vsa zasebna sredstva, namenjena rekreaciji in kulturi. Leta 2003 je Slovenija izkazovala podoben delež porabe v gospodinjstvih za rekreacijo in kulturo (9,5 %) kot v povprečju EU-25 (9,6 %), leto pozneje pa je povprečje EU-25 presegla za 0,4 strukturne točke. Države, kjer gospodinjstva trošijo za rekreacijo in kulturo največ, so Združeno kraljestvo (12,7 %), Švedska (11,9 %) Češka (11,8 %), države, kjer gospodinjstva za rekreacijo in kulturo namenijo najmanj, pa so Grčija, Portugalska, Estonija - okoli 6 %. V EU povprečen delež sredstev za rekreacijo in kulturo že od leta 2000 postopno pada, v Sloveniji in v novih državah članicah pa raste.

Prebivalci Slovenije (tako kot drugi prebivalci EU) velik del prostega časa porabijo za gledanje televizije, in sicer moški 40 %, ženske pa 39 %. V obdobju 2000–2001 je kar 87 % anketiranih moških (83 % žensk) redno gledalo televizijo. Gledanju televizije je glede na porabljen prosti čas sledilo branje periodičnega tiska, ki so se mu bolj posvečali moški kot ženske. Pač pa so ženske večji delež časa porabile za branje knjig (7 % vsega prostega časa, moški pa 3 %). Za ustvarjanje oz. umetnost¹¹⁵ (glasbeno, gledališko, slikanje, fotografiranje in podobno) so moški porabili večji delež časa, za potrošnjo kulture¹¹⁶ (obiskovanje koncertov, gledališč ipd.) pa sta oba spola porabila povprečno enak delež časa (1 % vsega prostega časa). Prav tako 1-odstotni delež prostega časa so tako ženske kot moški povprečno porabili za ogled kinematografskih predstav.

Podobno sliko porabe prostega časa kot v Sloveniji je prikazala tudi raziskava v državah Evropske unije. Tudi v drugih državah EU (tako kot v Sloveniji) velik del svojega prostega časa ljudje porabijo za gledanje televizije, in sicer ženske med 29 in 56 %, moški pa med 34 in 51 %. Moški gledajo televizijo po vsaj dve uri na dan (največ Madžari, ki se približujejo 3 uram, najmanj pa Švedi in Nemci), ženske pa približno uro in tri četrt. Glede na sodelovanje v kulturi in razvedrilnih dejavnostih je Slovenija med obravnavanimi državami na predzadnjem mestu, vendar med državami ni občutnih razlik, posebej pozitivno izstopata le Nemčija in Belgija. Za branje tako periodičnega tiska kot knjig prebivalci porabijo približno 10-odstotni delež prostega časa, povprečno 23 do 46 minut na dan. Daleč največ časa branju posvečajo na Finskem, najmanj pa berejo Madžarke. Vsekakor pa za vse države velja, da ženske berejo več knjig, moški pa dajejo prednost periodičnemu tisku. Glede na čas, porabljen za branje, je med obravnavanimi državami Slovenija na nezavidljivem predzadnjem mestu.

¹¹⁵ Pod točko umetnost spadajo naslednje aktivnosti: umetnost (nenatančno opredeljeno); vizualna umetnost (aktivnosti, povezane z ustvarjanjem slik, fotografij, kipov, keramičnih izdelkov, grafik, lončenine ipd. doma ali v klubu; tudi vizualna umetnost s pomočjo računalnika); gledališka in glasbena umetnost (petje, igranje, muziciranje, samostojno ali v skupini; produciranje glasbe; tudi gledališka in glasbena umetnost s pomočjo računalnika); literarna umetnost (pisanje romanov, poezije, dnevnika ipd.; literarna umetnost, tudi z uporabo računalnika) in druga (natančno opredeljena) umetnost.

¹¹⁶ Pod točko kultura so upoštevane naslednje aktivnosti: gledališče in koncerti (tudi opera, muzikal, opereta, balet, plesna predstava, živi glasbeni koncerti, ulične predstave ipd.); umetnostne razstave in muzeji, knjižnica.

3. Literatura in viri

3.1. Literatura

Acs, Z. et al. (2005). *Global Entrepreneurship Monitor 2004 - Executive Report*. Babson Park, MA: Babson College in London, London Business School.

Afonso, A., Ebert, W., Schuknecht, L. in Thöne, M. (2005). *Quality of Public Finances and Growth. ECB: Working paper series*. 438 (feb. 2005). Frankfurt am Main: European Central Bank.

Arjona, R., Ladaique, M., Pearson, M. (2002). *Social Protection and Growth*. Paris: OECD.

Bose, N., Haque Emranul, M. in Osborn, R. D. (2003). *Public Expenditure and Economic Growth: A Disaggregated Analysis for Developing Countries*. Manchester: University of Manchester.

Barbič, A. (2005). *Izzivi in priložnosti podeželja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Bevc, M. (2001). *Analiza pravičnosti državnega financiranja izobraževanja v Sloveniji in možnosti za njeno povečanje*, Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Bukatarevič, V. (2001). *Indikatorji deviznih rezerv in zunanjega dolga*. Delovna gradiva 11/2001. Ljubljana: Banka Slovenije, Analitsko-raziskovalni center.

Burger, A., Jaklič, A. in Rojec, M. (2005). *Dinamika in makroekonomske posledice izhodne internacionalizacije v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za mednarodne odnose.

Bygrave, W. et al. (2004). *Global Entrepreneurship Monitor 2003 – Executive Report*. Babson Park, MA: Babson College in London: London Business School.

Bygrave, W., Hunt, S. (2005). *Global Entrepreneurship Monitor 2004 – Financing Report*. Babson Park, MA: Babson College in London, London Business School.

C. A., Rodriguez (2000). *On the Degree of Openness of an Open Economy*. Buenos Aires: Universidad del CEMA.

Clemens, J., Veldhuis, N. (2004). *Size of Government and Economic Growth: Statistical evidence for the relationship between government size and Economic Growth*. Manitoba: *Frontier of Public Policy*.

Crujjsen, H. in Ekamper, P. (2004). *Mortality in the 10 New EU Members and 2 Accession Countries*. Report on behalf of Eurostat. Draft report, June 2004. The Hague: Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute.

Černe, A. (2005): *Niželno poročilo o stanju na področju urejanja prostora*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.

Damijan, J. P., Jaklič, A. in Rojec, M. (2005). *Do External Knowledge Spillovers Induce Firms' Innovations? Evidence from Slovenia. LICOS Discussion Papers, Discussion Paper 156/2005*. Leuven: LICOS Centre for Transition Economics, KU.

Dekleva, J. (2005). *Ukrepi zemljiške politike kot podpora gradnji neprofitnih najemnih stanovanj*, Ljubljana.

Dekleva, J. (2006). *Teze za pripravo zakona o pridobivanju in opremljanju zemljišč na prednostnih razvojnih območjih za uresničevanje ciljev Strategije razvoja Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.

Dessus, S. (1999). *Human capital and growth: the recovered role of education systems*. Mimeo. Washington: World Bank.

Devarajan, S., Swaroop, V. in Zou, H. (1996). *The composition of public expenditure and economic growth*. Journal of Monetary Economics, 37, 313-344.

Djankov, S. and Murrell, P. (2000). *Enterprise Restructuring in Transition: A Quantitative Survey*. Mimeo. Washington: World Bank.

Drozg, V. (2005). *Koncepti policentrične ureditve Slovenije*. Dela 24. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.

Fuente, A. de la in Ciccone, A. (2003). *Human capital and the global knowledge – based economy*. Brussels: European Commission.

Gemmell, N. (1996). Evaluating impacts of human capital stocks and accumulation on economic growth: some new evidence. *Oxford Bulletin of economics and Statistics* 58(11), 9-28.

Gregorič, A. (2005). Konsolidacija lastništva v podjetjih borzne kotacije, *Ekonomsko ogledalo* 6, str. 15. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Gregorič, A. (2005). Lastniška konsolidacija slovenskih podjetij v obdobju 1999-2004, *Ekonomsko ogledalo* 3, str. 22. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Hanžek, M., Gregorčič, M. (Ur.). (2001). *Poročilo o človekovem razvoju 2000–2001*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, UNDP.

Hostland, D., Karam, P. (2005). *Assessing Debt Sustainability in Emerging Market Economies Using Stochastic Simulation Methods*. Working Paper 05/226. Washington: IMF.

Hrovatin, N. (Ur.). (2005). *Spremljanje učinkov regulacije v telekomunikacijah*. Zaključno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na projektu v okviru Ciljnega raziskovalnega programa "Konkurenčnost Slovenije 2001–2006". Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

ICT and Economic Growth: Evidence from OECD Countries, Industries and Firms. (2003). Paris: OECD.

Ignjatovič, M. (2002). *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Ivančič A, Drogenik, O. (2005): *Dosežena formalna izobrazba ostaja ključni dejavnik za vseživljenjsko učenje*. (Tipkopis).

Javornik, J., Korošec, V. (Ur.). (2003). *Poročilo o človekovem razvoju 2002–2003*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, UNDP.

Kotnik, P. (2005). *Vpliv informacijsko-komunikacijskih tehnologij na gospodarsko rast v Sloveniji*. V Stare, M. in Bučar, M. (Ur.), *Učinki informacijsko-komunikacijskih tehnologij* (str. 57-80). Ljubljana: Fakultete za družbene vede.

Kovačič, G., Kmet Zupančič, R., Kušar, J. (2003). *Strukturne spremembe v predelovalnih dejavnostih v Sloveniji*. Delovni zvezek 2/2003. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Kraigher, T. (2005). *Srednjeročna in dolgoročna projekcija demografskega razvoja Slovenije in njegovih socialno-ekonomskih komponent*. Delovni zvezki št.10/ 2005. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Malnar, B. (2004): *Evropska družboslovna raziskava 2002*. Zaključno raziskovalno poročilo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, IDV, CJMMK.

Markič, J. (2000). *Plačilna bilanca in napovedovanje njenega razvoja*. Delovni zvezek 3/2000. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Measuring Globalisation: OECD Economic Globalisation Indicators. (2005). Paris: Organisation for Economic Co-Operation and Development.

Mičković, S. *Ocena razvoja RS za potrebe priprave Poročila o razvoju*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Mueller, D.C. (2003). *Public Choice III*. Cambridge: Cambridge University Press.

Obstfeld, M., Rogoff, K. (1994). *The Intertemporal Approach to the Current Account*. Working Paper 4893. Cambridge: NBER.

Pečar, J. (2005). *Regije 2005 – izbrani socioekonomski kazalniki po regijah*. Delovni zvezki št. 9. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Perpar, A. in Kovačič, M. (2005). *Problematika prostorskega načrtovanja v kmetijstvu*. Referat na 3. konferenci agrarnih ekonomistov Slovenije (DAES), Moravske Toplice, 10.-11. november 2005.

Public Finances in EMU. (2002). *Brussels: European Commission*.

Progress towards the Lisbon objectives in education and training. 2005 report. (CEC, 2005). Brussels: Commission of European Communities. Pridobljeno 31. 3. 2006 na: <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/progressreport05.pdf>.

Rebernik, M. et al. (2003). *Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2002: Kako podjetna je Slovenija*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.

Rebernik, M. et al. (2004). *Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2003: Spodbujati in ohraniti razvojne ambicije*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.

Rebernik, M. et al. (2005). *Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2004: Podjetništvo na prehodu*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.

Restructuring Public Expenditure: Challenges and Achievements. (2005). Brussels: European Commission.

Romero de Avila, D. in Strauch, R. (2003). *Public Finances and Long-Term Growth in Europe - Evidence from a panel data analysis*. Frankfurt am Main: European Central Bank.

Rojec, M. in Kušar, J. (2005). *Tuja in državna lastnina ter kontrola podjetij v državah OECD (EU) in Sloveniji*. IB revija, 39(1-2), 101-106. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Rojec, M. in Šušteršič, J. (2005). *Splošni in posebni družbeni interes ter ekonomski razvoj: primer ohranjanja državne lastnine v slovenskem gospodarstvu v imenu "nacionalnega interesa"*. Projekt CRP: Skupni slovenski kulturni prostor po vstopu v EU. Ljubljana: CPR.

Roman, A., Ladaique, M. in Pearson, M. (2002). *Social protection and growth*. OECD Economic Studies 35 (2). Paris: OECD.

Rus, V., Toš, N. (2005). *Vrednote Slovencev in Evropejcev*. Analiza vrednotnih orientacij Slovencev ob koncu stoletja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, IDV, CJMMK.

Stare, M. (2005). Konkurenčnost slovenskih storitev - Lizbonska strategija in storitve. *Finance* št. 85, 5. maj 2005, str. 17. Ljubljana.

Stare, M. in Bučar, M. (Ur.) (2005). *Učinki informacijsko-komunikacijskih tehnologij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Stare, M., Jaklič, A. in Kotnik, M. (2005). Vpliv vlaganj v informacijsko-komunikacijske tehnologije na učinkovitost podjetij v Sloveniji. V Stare, M. in Bučar M. (Ur.), *Učinki informacijsko-komunikacijskih tehnologij* (str. 98-134). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Stropnik, N. (2005). *Ekonomski položaj prebivalcev Slovenije v letih 1998 in 2002*. (V tisku).

Tanzi, V. in Schuknecht, L. (2003). *Public Finances and Economic Growth in European Countries*. Vienna: Conference on Fostering Economic Growth in Europe.

Tanzi, V., Schuknecht, L. (2005). *Reforming Public Expenditure in industrialised countries: Are there Trade - offs?* Frankfurt am Main: European Central Bank.

The Sources of Economic Growth in OECD Countries. (2003). Paris: OECD.

Trade and Development Report. Export Dynamism and Industrialization. (2002). New York and Geneva: Secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development.

Trade and Development Report. Income Growth and Shifting Trade Patterns in Asia. (2005). New York and Geneva: Secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development.

Vasle, B., Bednaš, M., Šušteršič, J., Kajzer, A. (2005). *Izzivi makroekonomskih politik do prevzema evra*. Delovni zvezek 6/2005. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Vodopivec, M. (2004). Labour market developments in 1990s. V Mrak, M., Rojec, M., Silva-Jauregui, C. (Ur.): *Slovenia: From Yugoslavia to the European Union*. Washington: World Bank.

Vodopivec, M. (2005). *Analiza mobilnosti dela in fleksibilnost sistema plač*. Zaključno poročilo o raziskovalnem projektu. (Tipkopis).

Wöfl, A. (2003). *Productivity growth in Service industries- An assessment of recent patterns and the role of measurement*. STI Working Paper 7. Paris: OECD.

3.2. Viri

Allocation of 2004 EU expenditure by Member State. (2005) Brussels: European Commission, Budget. Pridobljeno na: http://europa.eu.int/comm/budget/agenda2000/reports_en.htm.

Analize upoštevni trgov za leto 2005. (2005). Ljubljana: Agencija za pošto in elektronske komunikacije. Pridobljeno 6. 12. 2005 na: <http://www.apek.si>.

Annual Report 2004-2005. (Maj 2005). The Comité Européen des Assurances, 2005.

Annual Report and Statistics (2004). World Federation of Exchanges, 2005.

Anuual Report 2004. CEPI- European Council of Real Estate Professions.

Barcelona Council Conclusions. (2002). European Council.

Bilten. (2004-2005). Ljubljana: Banka Slovenije, 1991-. ISSN 1318-0762

Competition indicators in the electricity market of the European Union and Norway. (2005). *Statistics in focus*. Luxembourg: Eurostat.

Competition indicators in the gas market of the European Union. (2005). *Statistics in focus*. Luxembourg: Eurostat.

Countries in Transition. WIIW Handbook of Statistics. (2005). Vienna: The Vienna Institut for International Economic Studies. 1995-.

Development of the Methodology for the Collection of Harmonised Statistics on Childcare. Final report (2003). Luxembourg: Eurostat.

Doing Business Database. Explore Economies. (2005). Washington: World Bank Group. Pridobljeno 15. 11. 2005 na <http://www.doingbusiness.org/ExploreEconomies/Default.aspx?economyid=4>.

Doing Business in 2006: Creating Jobs. (2005). Washington: The International Bank for Reconstruction

and Development/The World Bank.

EconStats – Current account balance in percent of GDP. (2005). Pridobljeno 13. 1. 2006 na <http://www.econstats.com/weo/C103.htm>.

Education at glance. OECD Indicators 2005. (2005). Paris: OECD.

EIS (European Innovation Scoreboard)(2005). European Trendchart on Innovation. Pridobljeno na: <http://www.trendchart.org/scoreboards/scoreboard2005/pdf/EIS%202005.pdf>.

Electricity prices – households, Structural indicators. (2005). Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno 28. 12. 2005 na: <http://epp.eurostat.cec.eu.int>.

Electricity prices – industrial users, Structural indicators. (2005). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno 28. 12. 2005 na: <http://epp.eurostat.cec.eu.int>.

Employment in Europe 2001. Brussels: European Commission.

Employment in Europe 2005. Brussels: European Commission.

Employment Outlook 1999. (1999). Paris: OECD.

Employment Outlook 2004. (2004). Paris: OECD.

Energy & Transport in Figures, Pocket book 2004, Transport (2005). Brussels, European Commission, pridobljeno decembra 2005 na: <http://epp.eurostat.cec.eu.int>.

Euro-Indicators. Population and social conditions. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno 18. 1. 2006 na: http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/C/C5/C53&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population&scrollto=350.

European Competitiveness Report 2002 (2002). Luxembourg: European Commission, Commission Staff working document.

European Economy – Economic Forecasts. (november 2005). Luxembourg: European Commission.

European Innovation Scoreboard. (2005). Luxembourg: European Commission.

Eurostat Portal Page – Structural Indicators – General Economic Background – Inflation rate. (2006). Pridobljeno 20. 1. 2006 na: http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=STRIND_ECOCOREF&depth=2.

European Trendchart on Innovation, Slovenia 2004–2005 (2005). Annual Innovation Policy Trends and Appraisal Report, European Commission. Pridobljeno na: http://trendchart.cordis.lu/reports/documents/Country_Report_Slovenia_2005.pdf.

Evidenca državnih pomoči za leta 2001, 2002, 2003 in 2004. Ljubljana: Ministrstvo za finance, 2002, 2003, 2004 in 2005.

FESE (2002). *Share Ownership Structure in Europe 2002.* Federation of European Securities Exchanges.

FESE (2004). *Share Ownership Structure in Europe 2004.* Federation of European Securities Exchanges.

Flash Eurobarometer 174: SME Access to Finance – Executive Summary. (2005). Brussels: European Commission. Pridobljeno 15. 11. 2005 na: <http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/>.

Foreign Trade Statistics (december 2005). U.S. Census Bureau. Pridobljeno decembra 2005 na: <http://www.census.gov/foreign-trade/www/>.

Gender pay gaps in European labour markets. Measurement, analysis and policy implications.(2003).

Comission staff working paper. Brussels: Commission of the European Communities.

General Statistics on the European Financial Sector as at 31. 12. 2004 (2006). Brussels: European Banking Federatin. Pridobljeno januarja 2006 na: <http://www.fbe.be/content/Default.asp?PageID=88>.

Global Competitiveness Report 2004–2005. (2004). New York: World Economic Forum (WEF). Palgrave McMillan.

Global Competitiveness Report 2005–2006. (2004) New York: World Economic Forum (WEF). Palgrave McMillan.

Green paper on Financial Services Policy (2005–2010). (Maj 2005), Brussels: Commission of the European Communities.

Health spending and financing. (2005). Paris: OECD.

Handbook of statistics 2004. Trade Structure by Product and Country Group. (2005). New York, Geneva: United Nations Conference on Trade and Development.

Income Poverty and Social Exclusion in the EU 25 (2005). Statistics in focus. Population and social conditions; št.13, str. 4. Luxembourg: Eurostat.

Informacijska družba, Uporaba interneta v gospodinjstvih, Slovenija, 1. četrletje 2005. Prva statistična objava. št. 228. Ljubljana: Statistični urad RS.

International Trade Statistics by Reporter: General Trade Data by Country and Product Group. (2005). International Trade Centre, UNCTAD/WTO.

Jesensko poročilo. (2005). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Kazalci okolja v Sloveniji (december, 2005). Ljubljana: Agencija RS za okolje. Pridobljeno 20. 12. 2005 na: http://eionet-si.arso.gov.si/kazalci/index_html?Sku_naziv=UVOD&tip_skup=1&Sku_id=12.

Key indicators on EU economy - Structural indicators - Economic reform - Business demography. (2005). Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno 12. 12. 2005 na: <http://epp.eurostat.cec.eu.int/>.

Key indicators on EU policy - Structural indicators - Economic reform (2005). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno 5. 12. 2005 na: <http://epp.eurostat.cec.eu.int>.

Key Figures 2005 (2005). Towards a European Research Area: Science, Technology and Innovation. Brussels: European Commission, Community Research.

Konvergenčni program 2005–2008. (2005). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

Letno poročilo 2004. (2005), Ljubljana: Banka Slovenije.

Letno statistično poročilo 2004. (2005). Ljubljana: Ljubljanska borza.

Monthly Report (december 2005). Vienna: The Vienna Institut for International Economic Studies. 1994-

Nacionalni akcijski načrt o socialnem vključevanju 2004-2006.(2004). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Pridobljeno 11. 1. 2006 na: <http://www.gov.si/mddszy/?CID=266&ID=427&L=sl&T=Y>.

Nacionalni računi - Prva statistična objava (September 2005). Ljubljana: Statistični urad republike Slovenije.

Nacionalni računi. Temeljni agregati sektorja država, revizija, 2000–2004, (31. 8. 2005). Ljubljana: Statistični urad republike Slovenije.

New Cronos database - Economy and Finance - National Accounts (2005. 12. 11.). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno 12. 11. 2005 na: <http://epp.eurostat.cec.eu.int>.

New Cronos database - General and regional statistics. (december 2005). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno decembra 2005 na: <http://epp.eurostat.cec.eu.int>.

New Cronos database - Stock market capitalisation. (2005). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno 17. 11. 2005 na: http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EUROIND_MF&root=EUROIND_MF/euro_mf/mf090.

OECD Science Technology and Industry Scoreboard 2001 (2001). Paris: OECD.

OECD Science Technology and Industry Scoreboard 2003 (2003). Paris: OECD.

OECD Science Technology and Industry Scoreboard 2005 (2005). Paris: OECD.

OECD Statistics Portal – Economic, Environmental and Social Statistics. (2005). Pridobljeno 2. 12. 2005 na: <http://hermia.sourceoecd.org/vl=2885863/cl=24/nw=1/rpsv/factbook/>.

Operativni program odstranjevanja odpadkov s ciljem zmanjšanja količin odloženih biorazgradljivih odpadkov. Za obdobje do konca leta 2008 (22. 4. 2004). Ljubljana: Ministrstvo za okolje, prostor in energijo. Pridobljeno 17. 11. 2005 na: <http://www.sigov.si/mop/>.

Operativni program zmanjševanja emisij toplogrednih plinov (julij, 2004). Ljubljana: Ministrstvo za okolje, prostor in energijo. Pridobljeno na: http://www.gov.si/mop/podrocja/uradzaokolje_sektorokolje/programi/op_zmanjsevanje_toplogrednih_plinov_04.pdf.

Osnutek 4. Državnega poročila konferenci pogodbenic Okvirne konvencije ZN o spremembi podnebja (27.12.2005). Ljubljana: Ministrstvo za okolje, prostor in energijo. Pridobljeno na: <http://www.sigov.si/mop/>.

Popis kmetijskih gospodarstev, Slovenija, 2000 (2002). Rezultati raziskovanj št. 777. Ljubljana: Statistični urad RS.

Population and social conditions, Projections of population. (2005). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://europa.eu.int/comm/eurostat/>.

Poročilo Evropske komisije o izdatkih EU proračuna v letu 2004 po državah. (10.11.2005). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

Poročilo o delu Vrhovnega sodišča Republike Slovenije v letu 2004. Ljubljana: Vrhovno sodišče.

Poročilo o razvoju 2005. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.

Poslovno poročilo Zavoda za zdravstveno zavarovanje za leto 2004. (2005). Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

Poročilo o stanju na področju energetike v Sloveniji v letu 2004. (2005). Ljubljana: Javna agencija RS za energijo.

Poročilo o stanju na trgu vrednostnih papirjev v letu 2004. (Junij 2004). Ljubljana: Agencija za trg vrednostnih papirjev, 2005.

Poročilo o delu inšpektorata RS za okolje in prostor za leto 2004. (2005) Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.

Poročilo o primanjkljaju in dolgu države. (september 2005). Ljubljana: Ministrstvo za finance, Statistični urad RS. Pridobljeno decembra 2005 na: http://www.sigov.si/mf/slov/tekgeb/por_prim_dolg_september_05.pdf.

Predlog zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja – EVA 2005-1536-0009 – Nujni postopek - predlog za obravnavo. Poročevalec DZ. Ljubljana: Državi zbor.

Program vstopa v ERM II in prevzem evra. Skupno gradivo Vlade Republike Slovenije in Banke Slovenije (2003). Ljubljana: Banka Slovenije in Vlada RS.

Program reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji. (2005). Ljubljana: Vlada RS.

Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih. Statistične informacije, Slovenija, Šolsko leto 2004/2005. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

Provision of deficit and debt data for 2004. News Release 120/2005. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno 20.1.2006 na: <http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page>.

Regions. Statistical Yearbook 2005. (2005). Luxembourg: Eurostat, EC.

Resolucija o Nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006–2010. Gradivo sprejeto na seji Vlade republike Slovenije 15. 9. 2005. Ljubljana: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.

Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 106/2002.

Resolucija o prometni politiki RS (7. 7. 2005). Ljubljana: Ministrstvo za promet. Pridobljeno na: <http://www.gov.si/mpz/4pod/1/1pm.html>.

Sedmo poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2002, 2003, 2004). (junij 2005). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

17 million tertiary students in the European Union. (2005). *Statistics in focus.* Population and social conditions. 19/2005. Luxembourg: Eurostat.

SI-Stat podatkovni portal - *Ekonomsko področje - Cene.* (2005). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno december 2005 na: <http://www.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/Ekonomsko.asp>.

SI-Stat podatkovni portal - *Ekonomsko področje - Poslovni subjekti - Demografija podjetij.* (2005) Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 12. 12. 2005 na: <http://www.stat.si/>.

SI-Stat podatkovni portal – *Ekonomsko področje.* (december 2005). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno december 2005 na: <http://www.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/Ekonomsko.asp>.

SI-Stat podatkovni portal – *Ekonomsko področje - Cene.* (2006). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 15. 1. 2006 na: http://www.stat.si/tema_ekonomsko_cene.asp.

SI-Stat podatkovni portal – *Ekonomsko področje - Nacionalni računi.* (2005). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 9. 12. 2005 na: http://www.stat.si/tema_ekonomsko_nacionalni_bdp.asp.

Slovenski podjetniški sklad. Poslovno poročilo. Pridobljeno 13.12.2005 na: <http://www.podjetniskisklad.si/Poslovno.html>.

Sodna statistika 2003 do 2005, prvo polletje. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje.

State Aid Scoreboard - spring 2006. (Update 27. 3. 2006). Brussels: Commission of the European Communities.

Statistics database time series (december 2005). World Trade Organisation. Pridobljeno decembra 2005. na: <http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=>

Statistične informacije št. 262 - Nacionalni računi (2005). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije..

Statistični zavarovalniški bilten 2005. (2005). Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje.

Struktura kmetijskih gospodarstev (2005). *Statistične informacije št. 260/205.* Začasni podatki. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

Statistični letopis 2005. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

ISSN 1318-5403.

Strategija razvoja Slovenije, sprejeta na 30. redni seji Vlade RS dne, 23.6.2005. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Šesto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2001, 2002, 2003). (junij 2004). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

The ISO Survey (2005). International organization for standardization. Pridobljeno na: <http://www.ecology.or.jp/isoworld/english/analy14k.htm>.

The European Environment. (2005). State and outlook European Environment Agency. Pridobljeno 6. 12. 2005 na: http://reports.eea.eu.int/state_of_environment_report_2005_1/en.

Third progress report on cohesion: Towards a new partnership for growth, jobs and cohesion (2005). Commission of the European Communities. Brussels: Communication from the commission.

Transport in komunikacije. *Statistične informacije*, št. 26. (2004). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

Tretje poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 1998, 1999, 2000). (2001). Ljubljana.

Umanotera. (2005). *Sodelovanje NVO pri nastajanju Operativnega programa odstranjevanja odpadkov s strategijo zniževanja količin biološko razgradljivih odpadkov -kronološki pregled in pa pripombe*. Pridobljeno 15. 6. 2005 na: <http://www.umanotera.org/index.php?node=16>.

UN ECE (2005). *Land administration in the UNECE region*, Geneva.

Uredba o standardni klasifikaciji teritorialnih enot (SKTE). Uradni list RS št. 28/2000.

Uredba o vsebini poročila o stanju na področju urejanja prostora ter minimalnih enotnih kazalnikov. Uradni list RS, št. 107/2004.

World Competitiveness Yearbook 2004. (2004). Lausanne: Institute for Management Development (IMD).

World Competitiveness Yearbook 2005. (2005). Lausanne: Institute for Management Development (IMD).

World Economic Outlook (september 2005). Washington: International Monetary Fund.

World Investment Report 2005. (2005). New York and Geneva: UNCTAD, United Nations.

World Investment Report 2004. (2004). New York and Geneva: UNCTAD, United Nations.

Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. Uradni list RS, št. 93/2005.

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. Uradni list RS, št. 110/2003.

Kazalniki razvoja Slovenije

Analitična priloga

Kazalo

Prva prioriteta: **Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast**

• Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	84
• Realna rast bruto domačega proizvoda	86
• Inflacija	88
• Ravnovesje sektorja država	90
• Dolg države	92
• Plačilnobilančno ravnovesje	94
• Bruto zunanji dolg	96
• Produktivnost dela	98
• Tržni delež	100
• Stroški dela na enoto proizvoda	102
• Faktorska struktura blagovnega izvoza	104
• Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP	106
• Delež izvoza in uvoza v BDP	108
• Neposredne tuje investicije	110
• Konkurenčnost držav po IMD	112
• Konkurenčnost držav po WEF	114
• Bilančna vsota bank	116
• Zavarovalne premije	118
• Tržna kapitalizacija	120

Druga prioriteta: **Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta**

• Investicije v znanje	124
• Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	126
• Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva	128
• Razmerje med študenti in pedagoškim osebjem	130
• Javni izdatki za izobraževanje	132
• Javni in zasebni izdatki za izobraževalne ustanove	134
• Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca	136
• Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost	138
• Diplomanti na področju znanosti in tehnologije	140
• Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev	142
• Raba interneta	144

Tretja prioriteta: **Učinkovita in cenejša država**

• Izdatki institucionalnega sektorja države	148
• Javnofinančni izdatki po funkcionalni klasifikaciji (COFOG)	150
• Ekonomska struktura davkov in prispevkov	152
• Državne pomoči	154

- Sodni zaostanki _____ 156

Četrta prioriteta: **Moderna socialna država in večja zaposlenost**

- Stopnja zaposlenosti _____ 160
- Stopnja brezposelnosti _____ 162
- Razširjenost delnih zaposlitev _____ 164
- Razširjenost začasnih zaposlitev _____ 166
- Izdatki za socialno zaščito _____ 168
- Indeks človekovega razvoja (HDI) _____ 170
- Razmerje plač žensk do plač moških _____ 172
- Dolgotrajna brezposelnost _____ 174
- Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov _____ 176
- Stopnja tveganja revščine _____ 178
- Število zdravnikov in medicinskih sester _____ 180
- Zadovoljstvo z življenjem _____ 182
- Zaupanje v druge _____ 184
- Zaupanje v institucije _____ 186

Peta prioriteta: **Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja**

- Delež prebivalstva v starosti 65 let in več _____ 190
- Selitveni koeficient _____ 192
- Stopnja rodnosti _____ 194
- Medregionalne variacije v BDP _____ 196
- Medregionalne variacije v brezposelnosti _____ 198
- Medregionalne variacije v osnovi za dohodnino na prebivalca _____ 200
- Medregionalne variacije v demografski strukturi _____ 202
- Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov _____ 204
- Zadovoljstvo z zdravjem _____ 206
- Spremembe občinskih prostorskih planov _____ 208
- Izdana gradbena dovoljenja _____ 210
- Delež cestnega v blagovnem prometu _____ 212
- Energetska intenzivnost _____ 214
- Obnovljivi viri energije _____ 216
- "Umazane" industrije _____ 218
- Intenzivnost kmetovanja _____ 220
- Intenzivnost poseka lesa _____ 222
- Komunalni odpadki _____ 224
- Sredstva gospodinjstev za kulturo _____ 226
- Poraba prostega časa za kulturo _____ 228

Zaključna ocena

- Poskus razvrščanja držav po razvojni uspešnosti _____ 233

Prva prioriteta:

Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast

1. Sintezni kazalnik razvoja

- Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

2. Sodelovanje v evropskem tečajnem mehanizmu ERM 2 in prevzem evra

- Realna rast bruto domačega proizvoda
- Inflacija
- Ravnesje sektorja države
- Dolg države
- Plačilnobilančno ravnesje
- Bruto zunanji dolg

3. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja

- Produktivnost dela
- Tržni delež
- Stroški dela na enoto proizvoda
- Faktorska struktura blagovnega izvoza
- Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP
- Delež izvoza in uvoza v BDP
- Neposredne tuje investicije
- Konkurenčnost držav po IMD
- Konkurenčnost držav po WEF

4. Povečanje konkurenčne sposobnosti storitev

- Bilančna vsota bank
- Zavarovalne premije
- Tržna kapitalizacija

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

Eurostat je januarja 2006 objavil podatke o ravneh bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči (BDP v SKM) za leti 2003 in 2004. Za leto 2003 temeljijo na končnih izračunih standardov kupnih moči (SKM)¹ kot pretvornika BDP v nacionalnih valutah, za leto 2004 pa na predhodnih ocenah SKM.

Slovenija je v letu 2004 dosegla 79 % povprečnega bruto domačega proizvoda na prebivalca v EU, kar je tri odstotne točke več kot leta 2003. Večji del te razlike je moč pojasniti s precej hitrejšo realno rastjo bruto domačega proizvoda Slovenije v primerjavi s povprečno rastjo v EU-25 leta 2004 (realna rast BDP-ja Slovenije na prebivalca je leta 2004 znašala 4,1 %, realna rast BDP-ja na prebivalca EU-25 pa 1,9 %).

Med novimi državami članicami Evropske unije je bil BDP na prebivalca po kupni moči v letu 2004 še vedno višji kot v Sloveniji le na Cipru (83 %), med starimi članicami pa se je Slovenija približala Grčiji na tri odstotne točke (82 %). Leta 2003 je bil grški BDP na prebivalca višji od slovenskega za štiri odstotne točke. Portugalsko (72 %) je Slovenija prehitela že leta 2003. Sicer pa je Portugalska s Francijo, Italijo in Malto v skupini članic, ki so v letu 2004 imele nižji BDP na prebivalca kot leto prej, in sicer Portugalska za eno, druge tri države za dve odstotni točki. Med novimi članicami je bila v letu 2004 za Slovenijo (s 70 % povprečja Evropske unije) prva uvrščena Češka.

Po kazalniku BDP na prebivalca po kupni moči so se v letu 2004 države članice razvrstile med 43 % in 226 % povprečja EU-25. Najbogatejša članica je še vedno Luksemburg², ki ima več kot dvakrat višji BDP na prebivalca v SKM od evropskega povprečja (226 odstotkov). Za 37 % je povprečje v letu 2004 presegla Irska. Nizozemska, Avstrija, Danska, Belgija, Švedska in Združeno kraljestvo so 20 % nad evropskim povprečjem. Finska, Francija in Nemčija so 10 % nad evropskim povprečjem, Italija in Španija pa sta na ravni povprečja. Ciper, Grčija in Slovenija so okoli 20 % pod povprečjem, Portugalska, Češka in Malta 30 %, Madžarska pa 40 % pod evropskim povprečjem. Najmanjši BDP na prebivalca po kupni moči imata Latvija (dosega le 43 % povprečja) in Litva (48 %), pod 50 % je še Poljska, tik nad to mejo pa sta Estonija in Slovaška.

Eurostat opozarja, da objavljeni podatki za nobeno navedeno leto še niso dokončni in med državami niso popolnoma primerljivi. Vse države članice Evropske unije so bile namreč zavezane, da v letu 2005 pri obračunavanju BDP-ja uveljavijo pomembno metodološko spremembo v zvezi z načinom obračunavanja posredno merjenih storitev finančnega posredništva (PMSFP). Revizijo daljše časovne serije BDP na račun PMSFP je do konca novembra 2005 opravila večina držav članic, razen Češke, Grčije, Italije, Cipra, Luksemburga, Malte, Slovaške in Združenega kraljestva. BDP po alociranem PMSFP se je v državah, ki so naredile revizijo, povečal med 0,5 % in 2,0 %. Dejstvo, da je vse države še niso opravile, ima dve posledici. Prva je, da podatki o BDP v SKM med državami niso popolnoma primerljivi, druga pa je, da bodo spremembe BDP-jev omenjenih držav predvidoma vplivale tudi na SKM in ravni BDP v SKM drugih držav. Zaradi soodvisnosti BDP-ja v SKM med državami namreč spremembe vhodnih podatkov za njegov izračun ene ali več držav vplivajo tudi na podatke drugih držav v primerjavi.

¹ SKM je enota umetne vrednosti, ki kaže razlike v nacionalnih stopnjah cen, ki niso upoštevane v menjalniških tečajih. Ta enota dovoljuje primerjave ekonomskih kazalnikov med državami.

² BDP na prebivalca v Luksemburgu se tako zelo razlikuje od drugih članic Evropske unije predvsem zato, ker je med zaposlenimi zelo veliko delavcev iz tujine, ti pa niso upoštrevani med prebivalci te države.

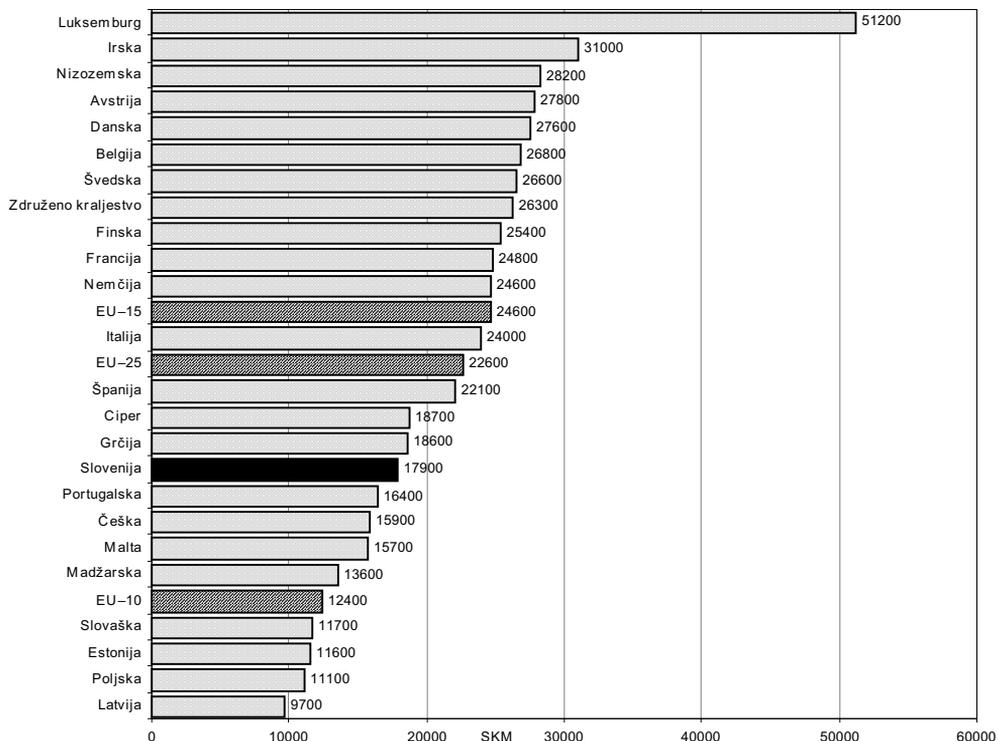
Tabela: Bruto domači proizvoda na prebivalca po kupni moči v SKM, indeksi obsega, EU-25 = 100

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
EU-15	110	110	109	109	109	109
EU-10	n. p.	50	51	52	53	55
Avstrija	126	126	122	120	121	123
Belgija	120	117	117	118	118	118
Ciper	81	81	83	82	80	83
Češka	68	64	65	66	68	70
Danska	123	126	125	122	121	122
Estonija	33	41	42	45	48	51
Finska	104	113	113	112	111	112
Francija	114	114	114	112	111	109
Grčija	70	71	73	77	81	82
Irska	98	126	129	133	134	137
Italija	115	112	109	107	108	106
Latvija	29	35	37	38	41	43
Litva	33	38	40	42	45	48
Luksemburg	174	216	210	209	234	239
Madžarska	49	53	56	58	59	60
Malta	n. p.	76	72	72	73	69
Nemčija	119	112	110	109	108	109
Nizozemska	117	120	127	125	125	124
Poljska	40	47	46	46	47	49
Portugalska	75	81	80	79	73	72
Slovaška	44	47	48	50	51	52
Slovenija	68	73	74	75	76	79
Španija	87	92	93	95	97	98
Švedska	116	119	115	114	116	117
Združeno kraljestvo	108	113	113	116	116	116

Vir: Eurostat, New Cronos, 31. marec 2006.

Opomba: n. p. - ni podatka.

Slika: Bruto domači proizvoda na prebivalca po kupni moči v letu 2004 po posameznih državah

Vir: Eurostat, New Cronos, 31. marec 2006.

Realna rast bruto domačega proizvoda

Po revidiranih letnih ocenah nacionalnih računov, ki so bile objavljene septembra 2005, je bila povprečna stopnja realne rasti bruto domačega proizvoda (BDP) v obdobju 1996–2004 3,9-odstotna. Najvišja gospodarska rast v tem obdobju je bila dosežena v letu 1999, ko je znašala 5,4 % in je bila močno spodbujena s pospešeno rastjo zasebne in investicijske potrošnje pred uvedbo davka na dodano vrednost 1. julija 1999. Najnižji realni stopnji rasti BDP (2,7 %) pa sta bili v letih 2001 in 2003, ko so se v primerjavi s predhodnim letom izraziteje poslabšale gospodarske razmere v mednarodnem okolju, pri čemer je v letu 2001 na upočasnitev gospodarske rasti vplivalo tudi občutnejše zmanjšanje zalog.

Gospodarska rast v letu 2004 se je po treh letih razmeroma skromne rasti okrepila na 4,2 % in je bila najvišja v zadnjih petih letih. Krepitev je v glavnem izvirala iz močno pospešenega izvoza (realno 12,5 %, v letu 2003 3,1 %), ki je zmanjšal negativni prispevek salda menjave s tujino za 1,6 odstotne točke, realna rast domače potrošnje (4,6 %) pa se je ohranila na solidni ravni preteklega leta (4,7 %). Po vstopu Slovenije v Evropsko unijo 1. maja 2004 se je ob ugodni konjunkturi v EU relativno hitreje krepila rast izvoza v stare članice. K temu je zelo prispevala pospešena rast izvoza v Francijo in Italijo, vse leto pa tudi močna krepitev rasti izvoza v nekatere stare članice, ki v preteklosti niso bile tradicionalne trgovinske partnerice (Grčija, Belgija, Danska, Irska, Švedska, Portugalska). Prevzem zunanjetrgovinskega režima EU je neposredno vplival predvsem na upadanje izvoza v Makedonijo in BIH, s katerima sta po vstopu prenehala veljati prostotrgovinska sporazuma. Prenehanje veljavnosti prostotrgovinskega sporazuma pa ni bistveno vplivalo na slovenski izvoz na Hrvaško, saj je večina trgovine med Evropsko unijo in Hrvaško že prosta. Zniževanje ključnih obrestnih mer Banke Slovenije, ki se je ob pripravah za vstop v ERM II začelo že leta 2003, se je kazalo tudi v zniževanju nominalnih bančnih obrestnih mer, slednje pa je spodbudilo kreditno aktivnost bank in v kombinaciji s cikličnimi ter konjunkturnimi dejavniki vplivalo na rast zasebne potrošnje. Njena rast se je ob zmerni dohodkovni politiki v letu 2004 nekoliko umirila (3,1 %, v letu 2003 3,4 %). Še nekoliko bolj se je v letu 2004 umirila realna rast investicij v osnovna sredstva (5,9 %, v letu 2003 7,1 %), predvsem zaradi njihove nižje rasti v inženirske objekte in nekoliko nižje rasti v opremo in stroje, rast investicij v stanovanjske zgradbe pa se je po padcu v letu 2003 precej okrepila. Realna rast državne potrošnje je bila višja kot leto prej (2,9 %, v letu 2003 1,6 %), rahlo se je okrepil tudi prispevek spremembe zalog k rasti BDP.

V letu 2005 je bila realna rast BDP 3,9-odstotna, kar je malo pod ravnjo preteklega leta (4,2 %), v strukturi gospodarske rasti pa se je ob ohranjanju relativno visokih stopenj izvoza in upočasnjeni rasti uvoza močno okrepil relativni prispevek salda menjave s tujino (na 2,3 odstotne točke). Rast izvoza proizvodov se je sicer upočasnila (z 12,8 % na 8,7 %), vendar pa je bila upočasnitev manjša, kot bi izhajalo iz nižje gospodarske rasti v najpomembnejših trgovinskih partnericah Evropske unije. K temu je največ prispevala zelo visoka rast izvoza cestnih vozil, največ v Francijo, nekoliko manj tudi v Avstrijo in Italijo. V celem letu se je izvoz cestnih vozil povečal za 35 % (nominalno v EUR) in je k rasti izvoza blaga prispeval okoli 40 %. Rast izvoza v nove članice se je okrepila in je nekoliko preseгла tudi rast slovenskega izvoza v stare članice. Rast domače potrošnje se je lani upočasnila predvsem zaradi nižje rasti bruto investicij. Nižja kot v preteklih letih je bila predvsem njihova rast v opremo in stroje, ki so se močnejše okrepile ob koncu leta, na kar je verjetno vplival režim investicijskih olajšav, ki z letom 2006 postaja manj ugoden. Po pričakovanjih se je pospešila rast stanovanjske gradnje, rast investicij v druge zgradbe in objekte pa je bila podobno skromna kot v letu 2004. Zasebna potrošnja se je lani realno

¹ V preračunu povprečja za nove države članice in EU-25 za leti 1996 in 1997 ni podatka o realni rasti BDP za Malto.

povečala za 3,3 %, kar je nekoliko več kot v letu 2004 (3,1 %), vendar je ostala v makroekonomsko vzdržnih okvirih. Rast državne potrošnje (3 %) se je lani ohranila na podobni ravni kot v letu 2004 (2,9 %). Po treh letih pozitivnega prispevka spremembe zalog k rasti BDP je bil njihov prispevek negativen (-1,7 odstotne točke). Uvoz proizvodov in storitev se je skladno z upočasnjeno rastjo domače potrošnje povečal za 5,3 %, kar je precej manj kot v letu prej (13,2 %).

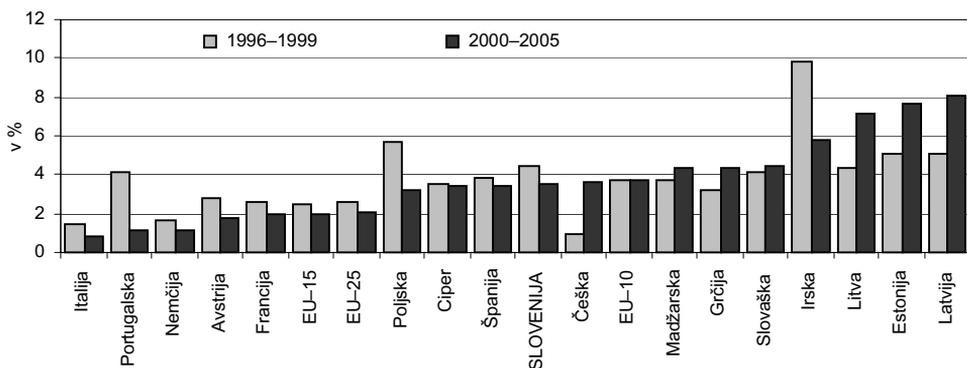
V obdobju 1996–2005 je povprečna realna rast BDP v Sloveniji (3,9 %) presegla povprečje EU 25 za 1,6 odstotne točke, v tem povprečje EU-15 za 1,7 odstotne točke, povprečje novih držav članic pa za 0,2 odstotne točke¹. V obdobju 1996–1999 je bila gospodarska rast v Sloveniji (4,5 %) za 2 odstotni točki nad povprečjem EU-15 in 1,2 odstotne točke nad povprečjem novih članic. Med starimi državami članicami je bila gospodarska rast v primerjavi s Slovenijo v tem obdobju višja na Irskem (9,8 %), v Luksemburgu (6,6 %) in Finski (4,6 %), med novimi pa le v Poljski (5,7 %) in na Cipru (5,0 %). V obdobju 2000–2005 se je gospodarska rast v EU-25 v primerjavi s prejšnjim obdobjem v povprečju upočasnila (2,0 %) kot posledica počasnejše rasti v EU-15, medtem ko se je gospodarska rast v novih državah v povprečju nekoliko okrepila (3,8 %). V Sloveniji se je realna rast BDP v povprečju upočasnila za eno odstotno točko (na 3,5 %) in je gospodarsko rast v EU-15 presegala za 1,5 odstotne točke, kar je manj kot v prejšnjem obdobju in znaša približno polovico preseganja gospodarske rasti razvitejših članic, ki je potrebno za uresničitev gospodarskega cilja SRS. Med novimi članicami sta nižjo povprečno gospodarsko rast v tem obdobju dosegli le Malta in Poljska.

Tabela: Prispevek posameznih komponent izdatkovne strukture k rasti bruto domačega proizvoda (BDP), v odstotnih točkah

	1997	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Realna rast BDP, v %	4,8	4,1	2,7	3,5	2,7	4,2	3,9
Prispevek posameznih komponent k rasti BDP, v odstotnih točkah							
Blagovni in storitveni saldo s tujino (izvoz-uvoz)	-0,2	2,7	1,7	1,1	-2,0	-0,4	2,3
Domača potrošnja skupaj	5,0	1,5	0,9	2,4	4,6	4,6	1,6
- Zasebna potrošnja	1,6	0,4	1,3	0,8	1,9	1,7	1,8
- Državna potrošnja	0,6	0,5	0,7	0,6	0,3	0,6	0,6
- Investicije v osnovna sredstva	3,0	0,5	0,1	0,2	1,6	1,4	0,9
- Spremembe zalog in vrednostni predmeti	-0,2	0,1	-1,2	0,8	0,8	0,9	-1,7

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Slika: Povprečne stopnje realne rasti BDP v nekaterih državah EU v obdobjih 1996–1999 in 2000–2005

Vir: Eurostat, New Cronos (6.4.2006); SURS.

Inflacija

Postopno umirjanje inflacije se je nadaljevalo tudi v letu 2005. Ob vodenju ekonomskih politik, katerih primarni cilj ni bilo zagotavljanje stabilnosti cen, je inflacija med leti 1995–2002 vztrajala na ravni med 7 % in 10 %. Do njenega postopnega umirjanja v zadnjih treh letih so privedle šele spremembe usmeritev ekonomskih politik, povezane s pripravami na vstop in samim vstopom Slovenije v Evropsko unijo. Medletna rast cen življenjskih potrebščin se je tako do konca leta 2005 znižala na 2,3 % (v letu 2004 je znašala 3,2 %), povprečna inflacija pa na 2,5 % (v letu 2004 je znašala 3,6 %).

Slovenija je tako ob koncu leta 2005 izpolnila maastrichtski kriterij glede inflacije. Na podlagi razpoložljivih pojasnil glede izračuna maastrichtskega kriterija je njegova vrednost decembra znašala 2,5 %, tako da ga je Slovenija ob koncu leta 2005 izpolnjevala. Poleg obeh kriterijev, ki se nanašata na fiskalne razmere, Slovenija torej izpolnjuje tudi oba kriterija s področja denarne politike, in sicer za obrestno mero ter inflacijo. Formalno pa še ne izpolnjuje kriterija stabilnosti tečaja; čeprav po 19-mesečnem sodelovanju v mehanizmu deviznih tečajev tečaj tolarja ni zanihal za več kot 0,15 % od centralne paritete (dovoljena nihanja lahko znašajo $\pm 15\%$), kajti za prevzem evra je treba ohranjati stabilen tečaj najmanj dve leti.

Vzdržno zniževanje inflacije je posledica usklajenih ukrepov Banke Slovenije in slovenske vlade. Ukrepi, predstavljeni v Programu vstopa v ERM II in prevzema evra, so že takoj po vstopu v mehanizem deviznih tečajev privedli do hitre upočasnitve rasti cen. Dodatno pa so k umiritvi rasti cen prispevali enkratni dejavniki, predvsem sprememba trgovinskih režimov. Za leto 2005 je bilo značilno nadaljevanje teh politik. Banka Slovenije je ohranjala stabilen tečaj tolarja, vlada pa je nadaljevala izvajanje restriktivnega načrta uravnavanja reguliranih cen, blaženje nihanj cen nafte ter izvajanje dohodkovne politike v skladu s socialnim sporazumom. Cene, ki se oblikujejo prosto, so se tako povišale za 1,2 %, kar je za 0,9 odstotne točke manj kot v letu 2004. Rast reguliranih cen (brez naftnih derivatov) je ob popravku zaradi RTV prispevka (ta se je po znižanju decembra 2004 zaradi stavke v januarju 2005 vrnila na raven pred stavko, kar pa je Statistični urad Republike Slovenije zaznal kot povišanje cene) v letu 2005 znašala 1,3 % in k inflaciji prispevala 0,1 odstotne točke. Zaradi visokega povišanja cen nafte (cena sodčka nafte Brent je bila konec leta 2005 za 48 % višja kot konec decembra 2004) so cene tekočih goriv za prevoz in ogrevanje k inflaciji prispevale še dodatne 0,9 odstotne točke. Brez acikličnega prilagajanja trošarin na tekoča goriva za prevoz in ogrevanje in njihovega znižanja na najnižjo raven, ki jo dopuščajo veljavni predpisi, pa bi bil prispevek tekočih goriv k inflaciji višji še za 0,5 odstotne točke. Hkrati pa je vlada nadaljevala s harmonizacijo trošarin na tobak in tobačne izdelke k dogovorjenim stopnjam v Evropski uniji (ki bo končana v začetku leta 2008), kar je k inflaciji prispevalo 0,3 odstotne točke. Zaostajanje rasti plač za rastjo produktivnosti, predvideno v socialnem sporazumu, pa je preprečevalo morebitne pritiske na rast cen zaradi povečanega povpraševanja prebivalstva ali stroškov na enoto proizvodnje. Nasprotno pa so k umirjanju inflacije prispevale zaostrene konkurenčne razmere na nekaterih trgih, značilne za obdobje po vstopu v Evropsko unijo. V primerjavi z decembrom 2004 so bile ob koncu leta 2005 cene nižje v skupinah obleka in obutev (za 2,2 %), zdravje (za 1,3 %) in komunikacije (za 0,5 %), najmanj pa so se povišale cene hrane (za 0,9 %).

Na nadaljnje zniževanje inflacije bo vplivalo predvsem izvajanje strukturnih reform. Hitrejša rast cen glede na povprečje v naših najpomembnejših gospodarskih partnericah bo posledica hitrejši rasti produktivnosti v slovenskem gospodarstvu (Balassa-

Samuelsonov učinek), ter strukturnih neskladij, ki se še ohranjajo v slovenski ekonomiji. Zato bo za dodatno vzdržno znižanje inflacije in s tem preprečevanje slabšanja konkurenčne sposobnosti slovenske ekonomije treba izpeljati strukturne reforme, in sicer predvsem liberalizacijo in vzpostavitev konkurenčnih razmer v sektorjih, v katerih se cene še oblikujejo pod nadzorom države oziroma obstajajo monopolni ponudniki, ter z ukrepi, ki bodo spodbudili fleksibilnost na trgu delovne sile.

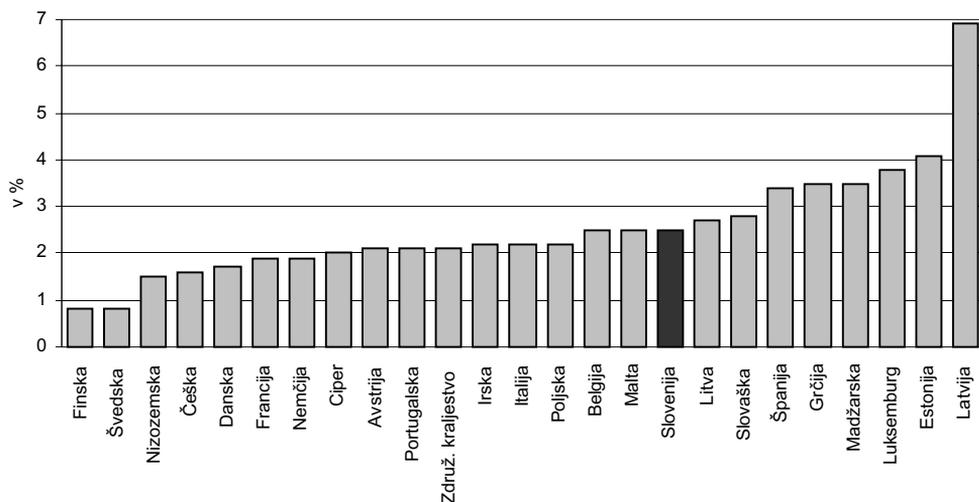
Tabela: Rast cen življenjskih potrebščin v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1995–2005

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Slovenija , medletne stopnje rasti, v %							
Cene življenjskih potrebščin	9,0	8,9	7,0	7,2	4,6	3,2	2,3
Blago	7,1	8,8	6,2	6,4	3,9	2,5	2,0
Storitve	15,9	9,2	9,6	9,4	6,5	4,9	3,0
Regulirane cene	10,0	16,0	10,5	9,2	4,0	9,0	7,7
Energija	8,2	18,9	6,7	5,5	3,5	10,3	9,8
Drugo	11,4	12,0	17,0	14,7	4,8	6,1	3,0
Osnovna inflacija	n.p.	6,9	7,4	6,9	4,2	2,7	0,8
Evropska unija ¹ , medletne stopnje rasti, v %							
Cene življenjskih potrebščin	2,5	2,5	2,0	2,4	2,0	2,3	2,2

Vir: SURS (cene življenjskih potrebščin), ocena UMAR (regulirane cene, osnovna inflacija); Eurostat (cene življenjskih potrebščin v EU).

Opomba: ¹Evrsko območje..

Slika: Inflacija (harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin) v državah EU v letu 2005 (povprečje)

Vir: Eurostat.

Ravnovesje sektorja država

Po vstopu v Evropsko unijo veljajo za Slovenijo določila Pakta stabilnosti in rasti, po katerih se sproži postopek presežnega primanjkljaja, kadar primanjkljaj države preseže 3 % BDP. Za preverjanje javnofinančnega stanja Slovenija v okviru postopka za ugotavljanje presežnega primanjkljaja in dolga države dvakrat letno pošlje Evropski komisiji »Poročilo o primanjkljaju in dolgu države«. Poročilo je sestavljeno skladno z enotno metodologijo evropskega sistema računov iz leta 1995 (ESR-95), ki jo morajo dosledno spoštovati vse države članice. Zgornja meja primanjkljaja sektorja država, nad katero se sproži postopek presežnega primanjkljaja (3 % BDP), je tudi mastrichtski konvergenčni kriterij, ki ga mora Slovenija izpolniti za vstop v EMU (predvidoma v začetku leta 2007). V obdobju od leta 2002 do 2004 ga je Slovenija izpolnjevala, po prvih ocenah pa je bil izpolnjen tudi v letu 2005.

Zaradi nadaljnje uskladitve z metodologijo ESR-95 SURS vsako leto opravi revizijo ocene tekočega primanjkljaja države. Največje razlike v oceni tekočega primanjkljaja so povzročile knjiženje vojnih odškodnin, za katere je država izdala obveznice, med evidentiranjem zahtevkov na sodišču, izločitev presežkov iz likvidacije podjetij iz tekočih prihodkov ter izločitev Stanovanjskega sklada iz institucionalnega sektorja država. Drugi revizijski popravki so bili manjši in izpeljani za vse obdobje in zato niso povzročili večjih odmikov od prvotnih ocen primanjkljaja sektorja države. Statistični urad Republike Slovenije je ocene primanjkljaja za obdobje 2000 do 2004 popravil tudi v zadnji objavi (31. marec 2006), ko so bile sistematično vpoklicane garancije, knjižene spremembe terjatev v lastniške deleže države kot kapitalski transfer ter opravljeni popravki za spremembe obresti pri Slovenski odškodninski družbi.

V letih 2000 in 2001 je delež primanjkljaja sektorja država v BDP znašal 3,9 % oziroma 4,3 % BDP, v naslednjih treh letih pa se je postopoma zmanjšal. Zmanjševanje primanjkljaja je posledica rasti skupnih prihodkov ob hkratnem zmanjšanju skupnih izdatkov. Najbolj se je delež primanjkljaja v BDP zmanjšal v letu 2002 in sicer za 1,6 odstotne točke (od doseženih 4,3 % v letu 2001 na 2,7 % BDP v letu 2002). V letu 2003 se je delež primanjkljaja povečal za 0,1 odstotne točke glede na leto prej, v letu 2004 pa se je zmanjšal za 0,5 odstotne točke na 2,3 % BDP. V letu 2000 je znašal delež prihodkov v BDP (po metodologiji ESR-95) 44,3 %, v obdobju 2001 do 2004 se je povečal za 1 odstotno točko in v letu 2004 dosegel 45,3 % BDP. Po letu 2001, ko so se skupni izdatki povečali na 49 % BDP, se je delež skupnih izdatkov postopno zmanjšal in sicer na 47,6 % BDP v letu 2004. Položaj se je izboljšal v letu 2002, ko se je delež prihodkov povečal za 0,7 odstotne točke ob hkratnem zmanjšanju deleža izdatkov za eno odstotno točko. V letu 2003 se je primanjkljaj povečal za 0,1 odstotne točke, ob zmanjšanju deleža skupnih prihodkov za 0,2 odstotne točke in povečanju skupnih izdatkov za 0,1 odstotne točke. V letu 2004 se je javnofinančni položaj izboljšal. Delež skupnih prihodkov v BDP se je povečal za 0,1 odstotne točke, za 0,5 odstotne točke pa se je zmanjšal delež skupnih izdatkov. Delež primanjkljaja se je znižal na 2,3 % BDP.

V letu 2005 se je javnofinančni položaj države glede na leto 2004 še nekoliko izboljšal. Delež primanjkljaja se je po prvih ocenah zmanjšal na 1,8 % BDP, pri čemer se je delež skupnih prihodkov povečal za 0,2 odstotne točke in delež skupnih izdatkov zmanjšal za 0,3 odstotne točke.

Po letu 2001 se je v Sloveniji delež primanjkljaja sektorja država v BDP zmanjševal, v poprežju evropskih držav pa se je povečeval. V primerjavi z drugimi državami v Evropski uniji je bila Slovenija v letu 2000 med državami z najvišjim primanjkljajem, višji delež

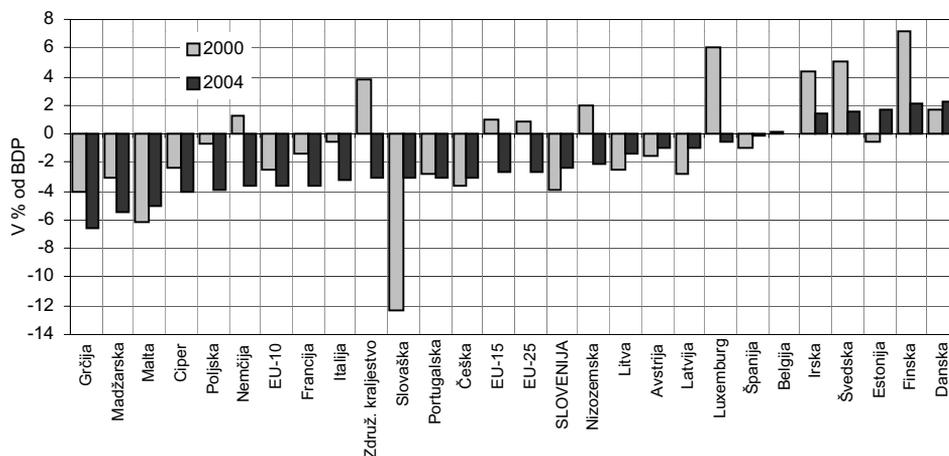
primanjkljaja so imele le nekatere države pristopnice (Češka, Slovaška). V letu 2000 so države EU-15 v povprečju dosegale celo presežek v višini 1 % BDP, države EU-25 pa v povprečju presežek v višini 0,8 % BDP. V letu 2002 se je v Sloveniji delež primanjkljaja zmanjšal, vendar je bil še vedno za 0,5 odstotne točke nad povprečjem držav EU-15 (2,2 % BDP) in za 0,4 odstotne točke nad povprečjem držav EU-25 (2,3 % BDP). Višji primanjkljaj od Slovenije so imele v letu 2002 med državami EU-15 Grčija, Nemčija, Francija in Portugalska, med novimi članicami pa Češka, Ciper, Madžarska, Malta, Poljska in Slovaška. V letu 2003 se je v Sloveniji delež primanjkljaja povečal za 0,1 odstotne točke, vendar je bil z višino 2,8 % BDP že nižji od deleža primanjkljaja v povprečju držav EU-15 (2,9 % BDP) in EU-25 (3,0 % BDP). V letu 2003 je delež primanjkljaja v BDP v evropskih državah narasel za 0,7 odstotne točke. V tem letu so imele višji delež primanjkljaja kot Slovenija med EU-15 Grčija, Nemčija, Francija, Združeno kraljestvo, Italija, Nizozemska, Portugalska, med novimi članicami pa vse države, razen Estonije, Litve in Latvije. V letu 2004 se je delež primanjkljaja v BDP v povprečju evropskih držav nekoliko zmanjšal (za 0,3 odstotne točke v EU-15, oziroma za 0,4 odstotne točke v EU-25), v Sloveniji pa se je zmanjšal za 0,5 odstotne točke, tako da je bil v letu 2004 delež primanjkljaja Slovenije v BDP pod povprečjem držav EU-15 (2,6 % BDP) in pod povprečjem držav EU-25 (2,6 % BDP). V letu 2004 je imelo kar 12 članic Evropske unije višji delež primanjkljaja v BDP kot Slovenija in kar 10 jih je presegalo dovoljeno višino primanjkljaja (3,0 % BDP), določeno s Paktom stabilnosti in rasti.

Tabela: Delež prihodkov in izdatkov ter primanjkljaja sektorja država po podsektorjih po metodologiji ESA - 1995, v % od BDP

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Prihodki sektorja država	44,3	44,7	45,4	45,2	45,3	45,5
Izdatki sektorja država	48,1	49,0	48,0	48,1	47,6	47,3
Primanjkljaj sektorja država	-3,9	-4,3	-2,7	-2,8	-2,3	-1,8
Centralna država	-3,4	-4,0	-2,4	-2,6	-2,2	-2,8
Lokalna država	0,0	0,0	-0,2	-0,1	-0,1	0,2
Skladi soc. zavarovanja	-0,5	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	0,8

Vir: SURS, Nacionalni računi, Temeljni agregati sektorja država, 2000-2005 (31. 3. 2006).

Slika: Delež primanjkljaja/presežka sektorja država v državah EU v letih 2000 in 2004, v % BDP

Vir: Eurostat: Euro-indicators, december 2005.

Dolg države

Dolg države se je v letu 2004¹ v primerjavi z BDP povečal za 0,4 odstotne točke, predvsem zaradi povečanja relativnega deleža dolga enot centralne ravni države, in je konec leta znašal 29,8 % BDP. Nominalno se je dolg države v istem obdobju povečal za 152,1 mlrd SIT in je konec leta 2004 znašal 1.842,1 mlrd SIT (Tabela 1).

Dolg države je bil v preteklem obdobju v glavnem na ravni centralne države. Dolg enot centralne ravni države se je leta 2004 povečal za 141,2 mlrd SIT in je konec leta znašal 1.765,4 mlrd SIT oziroma 28,5 % BDP (28,3 % konec leta 2003). Dolg neposrednih uporabnikov državnega proračuna je 31. 12. 2004 znašal 1.600,0 mlrd SIT in se je od 1. 1. 2004 do konca leta 2004 povečal za 109,0 mlrd SIT. Povečanje je predvsem posledica financiranja bilance prihodkov in odhodkov ter računa finančnih terjatev in naložb v višini 103,6 mlrd SIT. Za namene temeljnih razvojnih programov se je država v letu 2004 zadolžila za 20,6 mlrd SIT. V letu 2004 je država prevzela dolg Slovenskih železnic v višini 4,6 mlrd SIT. Povečanje dolga neposrednih uporabnikov državnega proračuna v višini 17,2 mlrd SIT je posledica vrednostnih sprememb. V skladu s programom financiranja se je dolg neposrednih uporabnikov državnega proračuna v letu 2004 zmanjšal za 41,5 mlrd SIT. Dolg enot lokalne ravni države je vse preteklo obdobje na relativno nizki ravni: v letu 2001 so imele enote lokalne ravni države skupaj izkazale dolg v višini 0,3 % BDP, do leta 2004 se je njihov dolg povečal na 0,5 % BDP. Dolg skladov socialnega zavarovanja se je z 0,5 % BDP, kolikor je znašal leta 2001, zaradi primanjkljaja v zdravstveni blagajni povečal na 0,7 % BDP konec leta 2004.

Tabela 1: Stanje dolga sektorja države po podsektorjih, v mio SIT

		2001	2002	2003	2004
1	SEKTOR DRŽAVE SKUPAJ	1.352.233	1.583.714	1.689.971	1.842.058
1.1	Enote centralne ravni države	1.313.557	1.531.398	1.624.242	1.765.430
1.2	Enote lokalne ravni države	15.850	21.804	25.671	30.878
1.3	Skladi socialnega zavarovanja	22.826	30.512	40.058	45.750
v % od BDP					
1	SEKTOR DRŽAVE SKUPAJ	28,4	29,8	29,4	29,8
1.1	Enote centralne ravni države	27,6	28,8	28,3	28,5
1.2	Enote lokalne ravni države	0,3	0,4	0,4	0,5
1.3	Skladi socialnega zavarovanja	0,5	0,6	0,7	0,7

Vir: MF.

Glede na ročnost je struktura dolga sektorja države predvsem dolgoročna, saj je dolgoročni dolg konec leta 2004 predstavljal 94,6 % celotnega dolga države (Tabela 2). V letu 2004 so se nadaljevali trendi spremembe strukture dolga glede na instrument zadolžitve. Delež vrednostnih papirjev je nadalje naraščal in konec leta 2004 predstavljal 84,8 % celotnega dolga države.

¹ SURS je 31.3.2006 objavil informacijo o temeljnih agregatih sektorja država, 2000-2005 (Prva statistična objava št.82/2006), v kateri so bili podatki o višini dolga države za obdobje 2000-2004 nekoliko spremenjeni glede na prejšnje objave, vendar iz njih ni razvidno, kakšne so bile spremembe v sami strukturi dolga države v posameznih letih. Podatki v tem kazalniku zato izhajajo iz Poročila o primanjkljaju in dolgu države (Ministrstvo za finance, september 2005), ki ponuja celovito informacijo o strukturi in spremembah dolga na posameznih ravneh države za obdobje 2000-2004, in niso v celoti usklajeni z zadnjo objavo SURS.

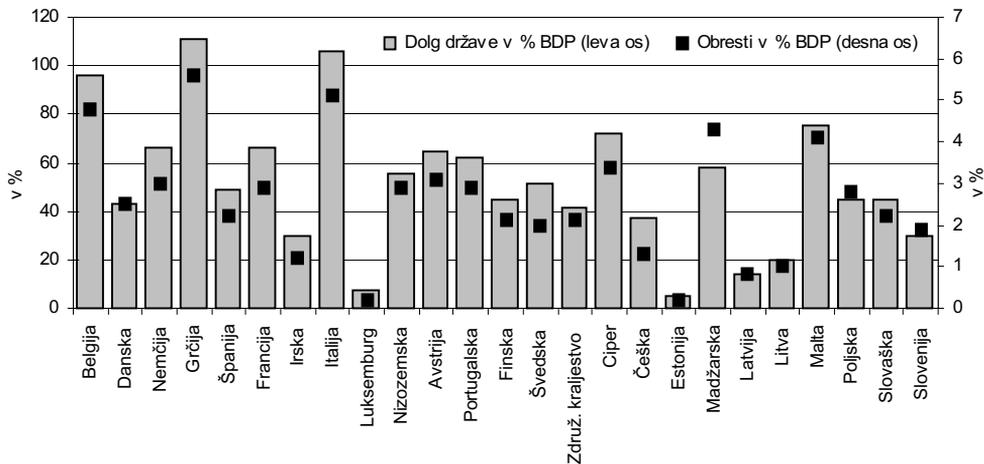
V primerjavi z državami članicami Evropske unije je Slovenija po višini dolga v BDP in plačilih obresti v BDP med najmanj zadolženimi. Manj zadolžene od Slovenije so samo Luksemburg, Estonija, Latvija in Litva. Slovenija ves čas izpolnjuje tudi konvergenčni kriterij stanja dolga države.

Tabela 2: Stanje dolga sektorja države po instrumentih in ročnosti, v mio SIT

		2001	2002	2003	2004
1.	Gotovina in vloge	988	1.375	1.868	2.790
2.	Vrednostni papirji razen delnic, brez izvedenih finanč. inst.	1.076.452	1.308.884	1.431.057	1.562.704
2.1	kratkoročni	54.982	86.213	77.492	77.904
2.2	dolgoročni	1.021.470	1.222.671	1.353.565	1.484.800
3.	Posojila	274.793	273.455	257.046	276.564
3.1	kratkoročni	23.655	31.565	40.870	19.018
3.2	dolgoročni	251.138	241.890	216.176	257.546
SEKTOR DRŽAVE SKUPAJ		1.352.233	1.583.714	1.689.971	1.842.058

Vir: MF, Poročilo o primanjkljaju in dolgu države, september 2005.

Slika: Dolg države in obresti v Sloveniji in državah EU v letu 2004 v primerjavi z BDP, v %

Viri: EU, ECFIN, zbirka AMECO.

Plačilnobilančno ravnovesje

Uravnoteženi saldo tekočega računa se je po letu 1997 prevesil v rahel primanjkljaj, ki je leta 1999 dosegel rekordno vrednost. Po presežkih v letih 2001 in 2002 je od leta 2003 ponovno kazal primanjkljaj, ki pa ni ogrožal dolgoročne vzdržnosti. V obdobju 1995–2004 je saldo tekočega računa Slovenije v povprečju kazal primanjkljaj (0,7 % BDP). V letih 1995–1997 je imela Slovenija približno izravnani tekoči račun. Triletno obdobje primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance Slovenije se je začelo leta 1998, v obdobju 1998–2000 je primanjkljaj na tekočem računu v povprečju predstavljal 2,3 % BDP, k temu so v posameznih letih prispevali različni dejavniki: i) azijska in ruska finančna kriza ter naraščajoča domača investicijska aktivnost v letu 1998; ii) pospešen uvod pred uvedbo davka na dodano vrednost v letu 1999 in iii) močno poslabšani pogoji menjave blaga leta 2000. V letu 2001 se je ob precejšnjem znižanju blagovnega primanjkljaja in ohranjanju storitvenega presežka saldo tekočih transakcij prevesil v rahel presežek (0,2 % BDP), ki se je leta 2002 zaradi nadaljnega zniževanja blagovnega primanjkljaja povečal na 1,5 % BDP. V letu 2003 je saldo tekočega računa plačilne bilance kazal rahel primanjkljaj (-0,3 % BDP), ob izravnani saldu menjave s tujino predvsem zaradi primanjkljaja v bilanci faktorskih dohodkov. V letu 2004 se je primanjkljaj na tekočem računu povečal predvsem zaradi večjega trgovinskega primanjkljaja, saj se je kljub močno okrepljeni realni rasti izvoza kot posledici okrepljene gospodarske rasti v Evropski uniji in deloma tudi učinka ustvarjanja trgovine po vstopu Slovenije v EU pospešila tudi realna rast uvoza zaradi visoke rasti domače potrošnje in okrepljene rasti izvoza.¹ Dodatno so k temu prispevali tudi poslabšani pogoji menjave (v celem letu za 1,6 odstotne točke), ki so se od drugega četrtertletja naprej predvsem zaradi višjih cen nafte in drugih primarnih surovin medletno slabšali.

Saldo tekočega računa je leta 2005 kazal primanjkljaj v vrednosti 301,1 mio EUR, leta 2004 pa primanjkljaj v vrednosti 543,7 mio EUR. Znižanje primanjkljaja v tekočih transakcijah je bilo večinoma posledica ugodnih blagovno-storitvenih tokov, čeprav se je rast izvoza začela po pričakovanjih v tretjem četrtertletju umirjati. Kljub stabilizaciji tečaja evra in poslabšanim pogojem menjave, se je primanjkljaj v trgovinski bilanci v pri-merjavi z letom 2004 povečal le za 25,4 mio EUR, na 1.034,2 mio EUR. Slednje je bilo večinoma posledica delovanja dohodkovnega učinka (izraženega z rastjo izvoznih trgov), ki je več kot nadomestil zunanjetrgovinski cenovni učinek (izražen s pogoji menjave). V primerjavi z letom 2004 se je blagovni izvoz nominalno povečal za 12,2 %. Rast izvoza v države Evropske unije, ki je bila 13,9-odstotna, je prispevala skoraj 80 % k rasti celotnega blagovnega izvoza, najhitreje je med glavnimi trgovinskimi partnericami naraščal izvoz v Francijo (42,2 %) in Avstrijo (20,3 %), kar je povezano predvsem s pospešenim izvozom cestnih vozil², ter v Združeno kraljestvo (23 %). Rast izvoza v Nemčijo je bila skromna (3,3 %). V letu 2005 je rast blagovnega uvoza na medletni ravni (11,5 %) zaostajala za rastjo blagovnega izvoza (12,2 %). Najbolj se je okreplil uvoz proizvodov za vmesno porabo (posledica naraščajočih cen nafte in drugih primarnih surovin ter rasti proizvodnje predelovalnih dejavnosti). Povečal se je tudi uvoz proizvodov za široko porabo, uvoz proizvodov za investicije pa je bil še vedno nižji kot v primerljivem obdobju leta 2004. Obseg storitvene menjave se je v primerjavi z letom 2004 nominalno povečal za 13,8 % (izvoz za 15,9 %, uvoz za 10,9 %). Na izvozni in na uvozni strani so najhitrejšo rast dosegle druge storitve (vse druge storitve, razen potovanja in transporta), v okviru katerih se je najbolj povečal izvoz posredovanj (za 129,1 %) in uvoz konstrukcijskih storitev

¹ Za leto 2004 je bila značilna okrepljena uvozna komponenta izvoza, ki je znašala 65,3 % in se je v primerjavi z letom 2003 okrepila za 2,6 odstotne točke.

² Rast izvoza cestnih vozil je v letu 2005 k skupni rasti blagovnega izvoza medletno prispevala okrog 40 %.

(za 29,5 %). Presežek v storitveni bilanci (898,3 mio EUR) je bil v primerjavi z letom 2004 (686,1 mio EUR) večji zaradi ugodnih rezultatov pri menjavi transporta in turizma. Znižanje primanjkljaja v bilanci faktorskih dohodkov je bilo v primerjavi z letom 2004 (za 23,8 mio EUR, na 225,8 mio EUR) večinoma posledica manjših neto izdatkov od kapitala. Presežek v bilanci tekočih transferjev je leta 2005 znašal 60,6 mio EUR (v primerjavi z letom 2004 se je povečal za 32 mio EUR). Oblikovala sta ga presežek drugih sektorjev v vrednosti 113 mio EUR (nakazila zdomcev, zavarovanja in drugi transferji) in primanjkljaj državnega sektorja v vrednosti 52,4 mio EUR.

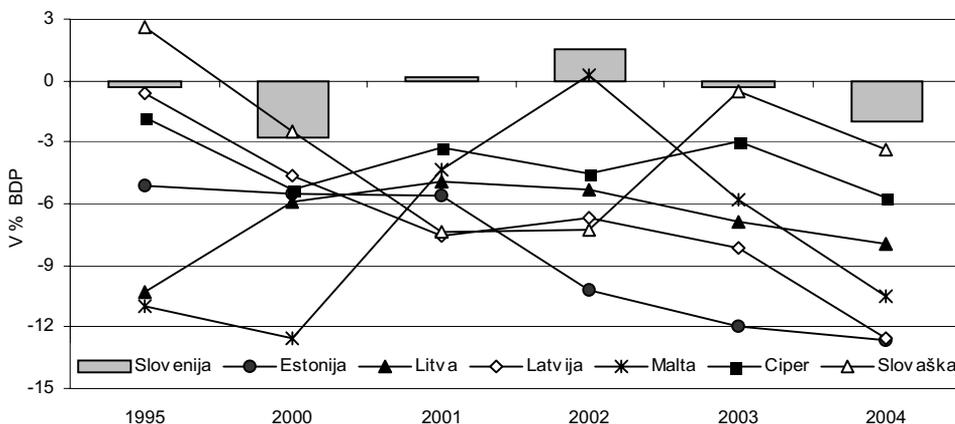
V obdobju 1995–2004 je bil agregatni saldo tekočega računa plačilne bilance v državah Evropske unije približno uravnotežen. Pri določanju plačilnobilančnega ravnovesja je imela najpomembnejšo vlogo Nemčija, ki je v absolutnih vrednostih izkazovala največje presežke. Brez slednjih bi saldo tekočega računa plačilne bilance Evropske unije izkazoval primanjkljaj. Od novih članic EU, vključenih v mehanizem ERM2, so vse, razen Slovenije, na tekočem računu plačilne bilance izkazovale precejšnje primanjkljaje.

Tabela: Tekoči račun plačilne bilance in realne stopnje rasti blagovno-storitvene menjave

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tekoči račun, v % BDP	-0,3	-2,8	0,2	1,5	-0,3	-2,0	-1,1
Trgovinska bilanca	-4,7	-5,9	-3,1	-1,1	-2,2	-3,9	-3,8
Storitvena bilanca	2,9	2,3	2,4	2,6	2,2	2,6	3,3
Bilanca dohodkov od dela in kapitala	1,0	0,1	0,2	-0,6	-0,7	-1,0	-0,8
Bilanca tekočih transferjev	0,5	0,6	0,6	0,6	0,4	0,1	0,2
Realne stopnje rasti menjave blaga in storitev, v %							
Izvoz blaga in storitev	n.p.	13,2	6,3	6,7	3,1	12,5	9,2
Uvoz blaga in storitev	n.p.	7,3	3,0	4,8	6,7	13,2	5,3

Viri: Statistični urad Republike Slovenije, Banka Slovenije, preračuni UMAR.

Slika: Saldo tekočega računa v novih članicah EU, vključenih v ERM2, v % BDP

Viri: SURS, Eurostat, World Economic Outlook, preračuni UMAR.

Bruto zunanji dolg

Bruto zunanji dolg Slovenije se je začel povečevati po letu 1995 predvsem zaradi močnejšega zadolževanja bank in drugih sektorjev, zadolževanje državnega sektorja in povezanih oseb pa je bilo skromnejše. V obdobju 1995–2004 je negarantirani zasebni dolg naraščal hitreje od javnega in javnogarantiranega dolga. V obdobju 1995–2004 je, ob neupoštevanju obveznosti do povezanih oseb, ki se ne spremljajo po ročnosti in instrumentih, dolgoročni dolg v povprečju predstavljal 71,4 %, kratkoročni dolg pa 28,6 % celotnega bruto zunanjskega dolga. Po letu 1995 je bila stalno prisotna težnja zniževanja deleža kratkoročnega dolga, kar je bilo ugodno za likvidnost in solventnost gospodarstva. Povprečna nominalna letna rast negarantiranega zasebnega dolga je bila v opazovanem obdobju hitrejša (15,8 %) od rasti javnega in javno garantiranega dolga (13,6 %) (Tabela 1). Na rast javnega in javno-garantiranega dolga sta vplivala prevzem nealociranega dolga po sporazumu NFA iz leta 1996 v višini 18 % celotnega nealociranega dolga nekdanje SFRJ in prevzem nealociranega zunanjskega dolga po dvostranskih pogajanjih s posameznimi državami Pariškega kluba v višini 16,39 % nealociranega zunanjskega dolga nekdanje SFRJ. Skupni prevzeti zunanji dolg bivše SFRJ je tako znašal 523 mio EUR.

Z vidika zadolževanja po sektorjih in dolžniških instrumentih je v obdobju 1995–2004 večino bruto zunanjskega dolga predstavljal dolg drugih sektorjev. Drugi sektorji (zlasti nefinančne družbe – podjetja) so se najbolj zadolževali v obliki dolgoročnih tujih posojil. Pomemben dolžniški instrument so bili tudi kratkoročni komercialni krediti, ki so bili povezani z dinamiko gospodarske rasti in mednarodne menjave blaga in storitev. Delež bruto zunanjskega dolga državnega sektorja, ki se je po letu 1999 začel zniževati, je ob koncu leta 2004 predstavljal 14,8 % celotnega bruto zunanjskega dolga. Državni sektor se je pretežno zadolževal z izdajo evroobveznic, deloma pa tudi z najemanjem dolgoročnih posojil. Bruto zunanji dolg bančnega sektorja, katerega delež se od leta 2001 stalno povečuje, je v letu 2004 predstavljal že slabo tretjino (31,6 %) celotnega bruto zunanjskega dolga, zadolževal pa se je večinoma z najemanjem dolgoročnih posojil. Povečanje je bilo zlasti opazno v letih 2003 in 2004, ko sta zadolževanje bančnega sektorja spodbujali upočasnjena deprecijacija tolarja od evra in razlika med domačimi in tujimi obrestnimi merami. Povezane osebe¹ so se od vseh sektorjev zadolževale najmanj. Delež povezanih oseb v celotnem bruto zunanjem dolgu, ki se je začel zmanjševati leta 1997, je ob koncu leta 2004 predstavljal 7,4 % celotnega zunanjskega dolga. V tem so se dolžniške obveznosti do neposrednih investitorjev povečevale hitreje kot dolžniške obveznosti do povezanih podjetij.

Stanje bruto zunanjskega dolga Slovenije se je v letu 2005 najbolj povečalo zaradi zadolževanja bančnega sektorja. Precej manj se je povečalo zadolževanje drugih sektorjev, državni sektor pa se je razdolževal. Bruto zunanji dolg se je od konca leta 2004 pa do konca leta 2005 povečal za 4.233 mio EUR, na 19.511 mio EUR. K povečanju celotnega bruto zunanjskega dolga je 3.566 mio EUR ali 84,2 % (leta 2004 69,3 %), prispevalo zadolževanje bančnega sektorja. Poslovne banke so se okrepljeno zadolževale v tujini in tuje banke so povečevale vloge, kar je domačim bankam omogočilo večjo ponudbo deviznih kreditov. Slednje je bilo najverjetneje posledica lastniške povezanosti med tujimi in domačimi bankami ter še vedno višjih domačih obrestnih mer od obrestnih mer v tujini. Podjetja in DFO so k rasti dolga prispevala 711 mio EUR ali 16,8 % (leta 2004 44,5 %), kar je bilo posledica preusmeritve od tujih k domačim bankam. Obseg povečanja obveznosti iz

¹ Povezane osebe so pravne osebe, kapitalsko povezane z nerezidenti, ki so lastniki 10 % ali več kapitala.

² MDS poleg osnovnega scenarija (skupne devizne rezerve se primerjajo s kratkoročnim dolgom po zapadlosti, in sicer brez kakršnih koli transakcij s tujino) priporoča še dodatne dejavnike, ki narekujejo potrebe po deviznih rezervah. V izračun dinamičnega kazalnika se zato vključujeta še saldo tekočega računa in priliv tujih neposrednih naložb. Ker so devizne rezerve zadoščale za kritje enoletnega vračanja obveznosti in primanjkljaja na tekočem računu, so bili prilivi neposrednih tujih naložb dodatni vir za financiranje zunanjskega dolga.

kratkoročnih komercialnih kreditov pa je bil leta 2005 večji (412 mio EUR) kot v letu 2004 (197 mio EUR), kar je izražalo dinamiko rasti blagovnega uvoza. Državni sektor se je že drugo leto zapored razdolževal. Večji del slednjega je bilo majsko plačilo obveznosti iz evroobveznic (494,2 mio EUR). Povezane osebe so k rasti bruto zunanjskega dolga prispevale le 109 mio EUR (2,6 %). V strukturi so še naprej prevladovale dolžniške obveznosti do neposrednih investitorjev.

Čeprav se je delež bruto zunanjskega dolga v BDP precej povečal, so mednarodne denarne rezerve konec oktobra 2005 še vedno zadoščale za kritje kratkoročnega dolga po zapadlosti. Mednarodne denarne rezerve Slovenije so konec leta 2005 znašale 6.894,5 mio EUR in so zadoščale za kritje 4,6-mesečnega uvoza blaga in storitev (v letu 2004 za 4,9-mesečnega uvoza blaga in storitev). Pri relativno ugodni rezervni poziciji je stanje bruto zunanjskega dolga konec leta 2005 predstavljalo 71,3 % ocenjenega BDP za leto 2005. Po dinamičnem kazalniku dolga za oceno likvidnosti in solventnosti, ki skupne devizne rezerve primerja s kratkoročnim dolgom po zapadlosti, se je Slovenija v obdobju 1995–2004 uvrščala med države, ki niso imele težav s kratkoročno likvidnostjo. Kazalnik se je poslabšal konec leta 1997, ko je raven skupnih deviznih rezerv obremenilo večje vračanje dolga v letu 1998. Poslabšanje kazalnika je opazno tudi v letu 2000, ko se je vračanje povečalo zaradi plačila evroobveznic v avgustu leta 2001, precej pa se je povečal tudi tok kratkoročnega komercialnega kreditiranja. Z dodajanjem salda tekočega računa² se je kazalnik pomembno poslabšal v obdobju relativno visokega primanjkljaja v letih 1999 in 2000. Kljub naraščanju bruto zunanjskega dolga je v opazovanem obdobju raven skupnih deviznih rezerv vedno zadoščala za kritje kratkoročnega dolga po zapadlosti skupaj s primanjkljajem na tekočem računu plačilne bilance.

Tabela 1: Stanje bruto zunanjskega dolga Slovenije glede na zapadlost in obveznost do povezanih oseb, v mio EUR

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Skupaj bruto zunanji dolg	4.275	9.491	10.403	11.483	13.259	15.278	19.511
Kratkoročni dolg	1.470	2.283	2.223	2.296	2.448	2.670	3.867
Javni in javno garantirani dolg	0	0	15	66	40	28	39
Negarantirani zasebni dolg	1.470	2.283	2.208	2.230	2.409	2.642	3.828
Dolgoročni dolg	2.083	5.895	7.348	8.206	9.556	11.472	14.399
Javni in javno garantirani dolg	1.178	2.883	3.107	3.146	3.463	3.687	3.751
Negarantirani zasebni dolg	905	3.012	4.241	5.060	6.092	7.785	10.648
Obveznosti do povezanih oseb	722	1.312	832	981	1.255	1.136	1.245
Javni in javno garantirani dolg	0	0	0	0	0	0	0
Negarantirani zasebni dolg	722	1.312	832	981	1.255	1.136	1.245
Skupaj bruto zunanji dolg, v % BDP	27,2	45,3	47,1	48,5	53,3	58,4	70,3

Vir: Bilten. (februar 2006). Ljubljana: Banka Slovenije, 1991-. ISSN 1318-0762.

Tabela 2: Dinamični kazalniki dolga, stanja ob koncu obdobja, v mio EUR

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
A. Kratkoročni dolg po zapadlosti ¹	1.866	4.382	4.569	4.484	4.590	5.358	6.581
B. Mednarodne denarne rezerve BS	1.421	3.436	4.984	6.781	6.879	6.542	6.894
C. Skupne devizne rezerve	2.703	4.705	6.513	7.842	7.703	7.484	8.832
D. Nelastniške terjatve Slovenije do tujine ²	5.325	8.700	10.825	13.446	13.753	14.404	17.195
E. Nelastniške obveznosti Slovenije do tujine ³	4.275	9.491	10.403	11.484	13.259	15.278	19.511
Indikatorji zadostnosti deviznih rezerv							
- z mednarodnimi rezervami BS (B/A)	0,76	0,78	1,09	1,52	1,50	1,22	1,05
- s skupnimi deviznimi rezervami (C/A)	1,45	1,07	1,43	1,76	1,68	1,40	1,34
Nelastniške terjatve/Nelastniške obveznosti (D/E)	1,25	0,92	1,04	1,17	1,04	0,94	0,88

Vir: Bilten. (februar 2006). Ljubljana: Banka Slovenije, 1991-. ISSN 1318-0762.

Opombe: ¹Kratkoročni dolg po zapadlosti je kratkoročni dolg in del dolgoročnega dolga ki zapade v enem letu. ²Nelastniške terjatve Slovenije do tujine so vse terjatve iz premoženjske bilance Slovenije razen lastniških. ³Nelastniške obveznosti Slovenije do tujine so vse dolžniške obveznosti iz premoženjske bilance Slovenije (bruto zunanji dolg).

Produktivnost dela

Rast produktivnosti dela se po relativno visoki rasti v devetdesetih letih umirja. Po zadnjih revidiranih podatkih statistike nacionalnih računov je v obdobju 1995–2000 produktivnost dela v Sloveniji (izražena kot bruto domači proizvod na delovno aktivnega po metodologiji nacionalnih računov) naraščala v povprečju po stopnji 4,8 % letno, v predelovalnih dejavnostih pa po stopnji 7,3 % letno. Od leta 2001 dalje rast produktivnosti ciklično niha, na kar v prvi vrsti vpliva odložena reakcija dinamike zaposlovanja na dinamiko gospodarske rasti. Po nizki rasti v letih 2001 in 2003, ko se je gospodarska rast začela umirjati, rast zaposlenosti pa se je nadaljevala, se je rast produktivnosti dela v letu 2004 ponovno okrepila (na 3,7 %), v letu 2005 pa se je ponovno znižala (na 3,1 %).

Zaostajanje Slovenije za povprečno produktivnostjo v Evropski uniji se še naprej zmanjšuje, hitrejša konvergenca na tem področju pa brez intenzivnejšega povečevanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva ni mogoča. Leta 2004 je v Sloveniji dosegla raven 6.837 milijona SIT ali 28.624 EUR BDP na delovno aktivnega¹, kar je po tekočih cenah na ravni 50,1 %, po kupni moči pa na ravni 75,7 % povprečja EU-15. Zaradi njene precej nižje rasti v večini razvitejših držav članic EU se zaostanek Slovenije za povprečjem Evropske unije zmanjšuje. Po tekočih cenah se je do leta 2004 v primerjavi z letom 1995 zmanjšal za 8,3, po kupni moči v primerjavi z letom 1996 (Tabela) pa za 12,3 odstotne točke. Slovenija ima drugo najvišjo raven produktivnosti med novimi članicami (takoj za Malto), po njeni povprečni rasti v obdobju 1995–2004² pa je med 25 članicami na sedmem mestu (za baltiškimi državami, Poljsko, Irsko in Madžarsko – Slika). Za hitrejšo dohitevanje evropskega povprečja, oziroma razvitejših članic Evropske unije bi se morala ta, sicer relativno visoka rast produktivnosti v prihodnje še okrepiti. Pri tem bi morala temeljiti predvsem na proizvodnji z višjo dodano vrednostjo. Pogoji za to pa so bolj izobražena delovna sila (Kazalnik: Leta šolanja delovno aktivnega prebivalstva) ter ustrezno tehnološko, organizacijsko in tržno prestrukturiranje, pa tudi prodornejše podjetništvo, ki bi omogočilo hitrejšo rast konkurenčnosti slovenskega gospodarstva.

¹ Po preračunih UMAR je v letu 2005 produktivnost dela v Sloveniji znašala 7.121 milijona SIT oziroma 29.707 EUR.

² V stalnih cenah 1995 v evrih; preračuni UMAR iz podatkovne baze Eurostata.

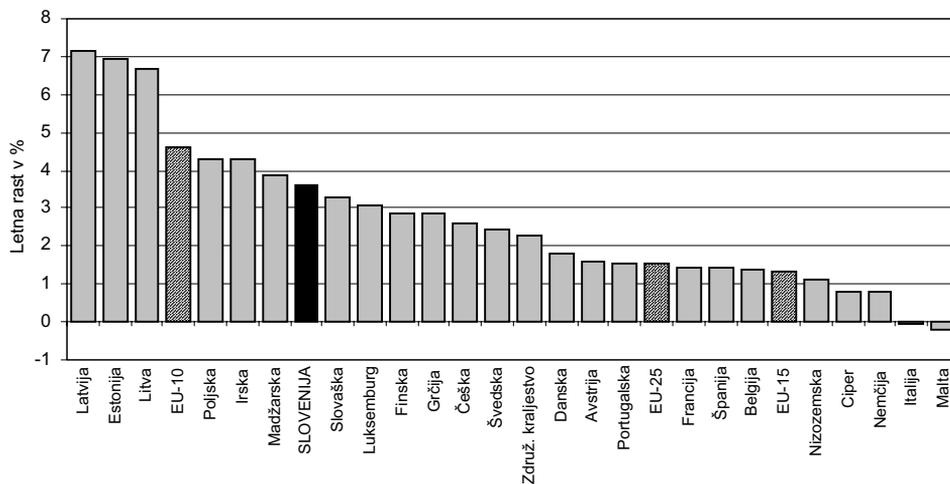
Tabela: Produktivnost dela¹ v Sloveniji in EU v obdobju 1996²–2004, EU-25 = 100

	1996	2000	2001	2002	2003	2004
EU-25	n. p.					
EU-15	108,4	107,6	107,1	106,8	106,6	106,8
EU-10	n. p.					
Slovenija	63,4*	70,2	71,6	71,4	72,9	75,7

Vir: Key indicators on EU policy - Economy and Finance - National Accounts (Eurostat) (2005).

Opombe: ¹BDP po kupni moči na zaposlenega; ²Podatki so na voljo le od leta 1996 dalje; *ocena Eurostata.

Slika: Rast produktivnosti dela (BDP na zaposlenega, v EUR, stalne cene 1995) v obdobju 1995–2004, v članicah EU

Vir: Key indicators on EU policy - Economy and Finance - National Accounts (Eurostat) (2005); preračuni UMAR.

Opomba: Preračun za Malto je za obdobje 1998–2004.

Tržni delež

Po enoletni stagnaciji se je v letu 2004 rast slovenskega agregatnega tržnega deleža nadaljevala. Po nekoliko izrazitejši rasti v letih 2001 in 2002 ponovna rast slovenskega agregatnega tržnega deleža v letu 2004 kaže, da je relativno visoka rast slovenskega blagovnega izvoza po letu 2000 (letno realno v povprečju za 7,6 %) še naprej posledica izboljšanja izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva¹. V letu vstopa Slovenije v Evropsko unijo je njegova rast izhajala predvsem iz okrepitev slovenskega tržnega položaja v državah evrskega območja (Franciji, Italiji in Avstriji, pa tudi do zdaj relativno manj pomembnih trgovinskih partnericah Belgiji in Španiji). Slovenski tržni delež na najpomembnejšem nemškem trgu je istočasno padel (drugo leto zapored), prav tako na evropskih trgih izven evrskega območja (v Češki, Madžarski, Poljski in Slovaški, po triletni rasti). Zunaj območja EU se je v letu 2004 izraziteje povečal slovenski tržni delež na hrvaškem trgu (po dveletnem padcu), rast deleža na ruskem trgu pa se je pospešeno nadaljevala. Na ameriškem trgu je slovenski tržni delež upadel (po dveletni rasti).

V letu 2004 je bila Slovenija med posameznimi članicami EU-25 po rasti tržnega deleža na svetovnem trgu v njihovi zgornji polovici. Kot v obdobju 2001–2003 je bila rast slovenskega tržnega deleža hitrejša od rasti v večini članic iz evrskega območja, za rastjo drugih držav, še posebej nekaterih novih članic EU, pa je precej zaostajala (Slika). V obdobju 2001–2003 se je izraziteje kot na trgu EU izboljšal tržni položaj slovenskih izvoznikov blaga na drugih trgih (rast slovenskega tržnega deleža na svetovnem trgu je bila v obdobju 2001–2003 za 1,3-krat hitrejša kot na trgu EU), v letu 2004 pa je slovenski tržni delež na trgu EU nekoliko hitreje naraščal.

V letu 2005 se je rast slovenskega agregatnega tržnega deleža nadaljevala. Kot v letu 2004 je izhajala predvsem iz rasti tržnih deležev v pomembnejših trgovinskih partnericah EU. Po izraziti rasti v letu 2004 je pospešeno naraščal slovenski tržni delež na francoskem trgu (za 35 %), prav tako na avstrijskem in britanskem trgu, čeprav manj izrazito (16 %). Rast tržnega deleža na italijanskem trgu se je umirjeno, na španskem pa pospešeno nadaljevala. Med novimi članicami se je po padcu v letu 2004 povečal slovenski tržni delež v Češki, Madžarski in Slovaški. Upadanje slovenskega tržnega deleža na nemškem trgu se je nadaljevalo (tretje leto). Zunaj EU je rast slovenskega tržnega deleža na Hrvaškem stagnirala. Na ameriškem trgu je tržni delež pospešeno upadal (drugo leto), zmanjšal pa se je tudi na ruskem trgu (po dveletni rasti).

Na rast slovenskega tržnega deleža v EU (4,8 %) je v letu 2005 med posameznimi sektorji trgovinske klasifikacije (SMTK) odločilno vplivala rast tržnega deleža strojev in transportnih naprav (15 %). Ob relativno skromni rasti uvoznega povpraševanja v EU se je slovenski izvoz strojev in transportnih naprav (v njihovem okviru pa predvsem cestnih vozil) na trg EU močno povečal. Pod vplivom močno pospešenega izvoza cestnih vozil se je najbolj povečal slovenski tržni delež na francoskem, avstrijskem, pa tudi na britanskem trgu. Konkurenčnost drugih sektorjev industrijskih proizvodov se je v EU manj opazno izboljšala. Rast tržnega deleža kemičnih proizvodov (1,8 %) in izdelkov, razvrščenih po materialu (4,2 %; kož, kavčuka, papirja, lesa, tekstila in kovin), je bila

¹ V nasprotju s tem padec slovenskega tržnega deleža z 0,58 % v letu 1996 na 0,48 % v letu 2000 kaže, da je bila sicer živahna rast slovenskega blagovnega izvoza v tem obdobju (letno realno v povprečju za 9,4 %) na agregatni ravni posledica rasti izvoznih trgov, ne pa izboljšanja izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Padec slovenskega tržnega deleža v obdobju 1996–2000 je bil vsaj deloma posledica pretežno defenzivnega prestrukturiranja slovenskega podjetniškega sektorja in z njim povezanimi racionalizacijami, zmanjševanjem zmogljivosti, ukinjanjem nedonosnih programov in podobnimi ukrepi prilagajanja spremenjenim tržnim in drugim pogojem.

manj izrazita. Pri tem pa je predvsem rast izvoza kemičnih izdelkov odločilno vplivala na lansko ponovno rast tržnih deležev v Češki in Madžarski. Tržni delež raznih izdelkov (montažnih stavb, pohištva, oblek, obutve, drugih gotovih izdelkov) je padel (za 5,1 %), kar kaže njihovo poslabšano konkurenčnost. Med sektorji neindustrijskih proizvodov, ki v slovenskem izvozu predstavljajo le manjši delež (v letu 2005 6,3 %), bistveno manjši v primerjavi z industrijskimi proizvodi pa so tudi njihovi tržni deleži v EU, se je lani opazneje izboljšala konkurenčnost slovenskih živil in živih živali (77-odstotna rast tržnega deleža) ter surovih snovi brez goriv (31 %).

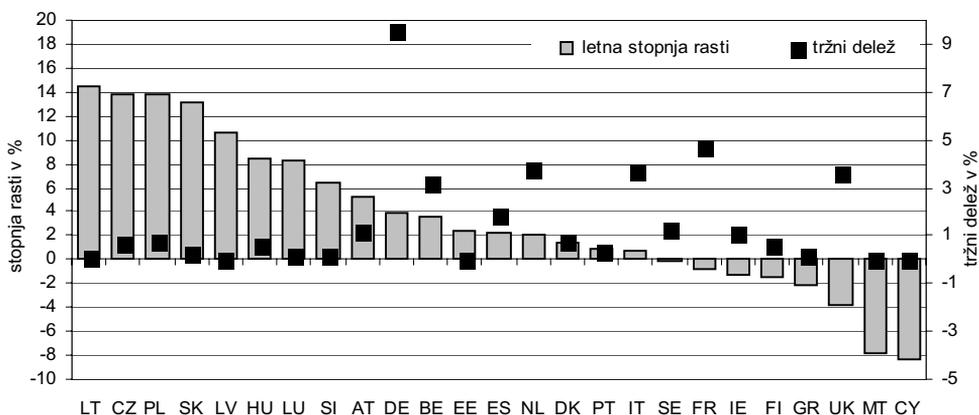
Tabela: Tržni delež¹ Slovenije v pomembnejših trgovinskih partnericah, v %

	1996	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Skupaj-15 držav	0,583	0,478	0,500	0,528	0,528	0,542	0,563
Avstrija	0,816	0,911	0,928	0,935	0,940	0,991	1,146
Belgija	0,046	0,055	0,056	0,046	0,045	0,061	0,061
Češka	0,536	0,477	0,464	0,467	0,448	0,435	0,513
Francija	0,206	0,183	0,191	0,211	0,181	0,217	0,293
Hirvaška	10,980	8,733	8,741	8,429	8,025	8,744	8,741
Italija	0,537	0,499	0,489	0,506	0,562	0,583	0,591
Madžarska	0,665	0,525	0,466	0,490	0,527	0,511	0,533
Nemčija	0,562	0,478	0,500	0,523	0,488	0,480	0,458
Nizozemska	0,067	0,069	0,074	0,079	0,084	0,074	0,072
Poljska	0,386	0,462	0,484	0,521	0,515	0,477	0,448
Rusija	0,443	0,433	0,526	0,495	0,517	0,536	0,465
Slovaška	0,621	0,550	0,565	0,753	0,813	0,733	0,745
Španija	0,037	0,054	0,058	0,066	0,089	0,094	0,114
Združeno kraljestvo	0,057	0,055	0,078	0,073	0,073	0,076	0,088
ZDA	0,031	0,022	0,021	0,024	0,037	0,034	0,022

Vir: S1-stat podatkovni portal - ekonomsko področje (SURS) (december 2005); New Cronos General and regional statistics (Eurostat) (december 2005), Countries in Transition (WITW) (2005); The Vienna Institute Monthly Reports (december 2005); Foreign Trade Statistics (U.S. Census Bureau) (december 2005).

Opomba: ¹Tržni delež je izračunan kot tehtano povprečje deležev blagovnega izvoza Slovenije v uvozu njenih pomembnejših trgovinskih partneric, določenih z velikostjo njihovega deleža v izvozu Slovenije. Deleži posamezne trgovinske partnerice v blagovnem izvozu Slovenije so tudi uteži za preračun tehtanega povprečja (po Fisherjevem obrazcu).

Slika: Tržni deleži članic EU na svetovnem trgu v letu 2004 in njihova povprečna letna rast v obdobju 2001–2004

Vir: S1-stat podatkovni portal - ekonomsko področje (SURS) (december 2005); Statistics Database Time series (WTO) (december 2005); izračuni UMAR. **Kratice držav:** AT – Avstrija, BE – Belgija, CZ – Češka, CY – Ciper, DK – Danska, DE – Nemčija, ES – Španija, EE – Estonija, GR – Grčija, FR – Francija, FI – Finska, HU – Madžarska, IT – Italija, IE – Irska, LU – Luksemburg, LT – Litva, LV – Latvija, NL – Nizozemska, MT – Malta, PL – Poljska, PT – Portugalska, SE – Švedska, SI – Slovenija, SK – Slovaška, UK – Združeno kraljestvo.

Stroški dela na enoto proizvoda

V letu 2004 se je po dveletnem izboljšanju razmerje med stroški dela in bruto domačim proizvodom oziroma dodano vrednostjo na zaposlenega v slovenskem gospodarstvu nekoliko poslabšalo. Po hitrem upadanju iz druge polovice devetdesetih let so stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda oziroma dodane vrednosti v obdobju zadnjih petih let tako nihali nad doseženo ravnilo iz konca devetdesetih let. Rahlo poslabšanje v letu 2004 je bilo v glavnem posledica zaostajanja implicitnega deflatorja bruto domačega proizvoda oziroma dodane vrednosti za domačo inflacijo zaradi poslabšanih pogojev menjave. Deloma pa je na poslabšano razmerje med stroški dela na zaposlenega in bruto domačim proizvodom oziroma dodano vrednostjo na zaposlenega vplivala tudi pospešena rast drugih prejemkov iz dela (prejemkov za povračilo stroškov v zvezi z delom, drugih osebnih prejemkov od dela in izpačil po pogodbah in po avtorskih honorarjih)¹.

V slovenskih predelovalnih dejavnostih se je, po triletnem pospešenem izboljšanju, v letu 2004 razmerje med stroški dela in dodano vrednostjo na zaposlenega poslabšalo nekoliko bolj kot v celotnem gospodarstvu. Zaradi nižje rasti v letu 2000 in izrazitejšega upadanja v letih 2001–2003 v primerjavi s celotnim gospodarstvom pa so bili stroški dela na enoto dodane vrednosti v letu 2004 kljub rasti še vedno precej pod doseženo ravnilo iz konca devetdesetih let. Poslabšano razmerje je bilo v celoti posledica zaostajanja deflatorja dodane vrednosti za domačo inflacijo, pri čemer pa so tudi v predelovalnih dejavnostih drugi prejemki iz dela v letu 2004 izraziteje naraščali.

Primerjave z državami članicami Evropske unije kažejo, da se je konkurenčnost slovenskega gospodarstva, merjena z razmerjem med stroški dela in bruto domačim proizvodom na zaposlenega, v letu 2004 nekoliko poslabšala, po izrazitem izboljšanju v drugi polovici devetdesetih let in upočasnjem izboljšanju v letih 2002–2003. Stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda so v letu 2004 v povprečju EU-25 padli za 1 %, v evrskem območju za 1,2 %, v slovenskem gospodarstvu pa so se povečali za 0,6 % (Tabela in Slika). Med posameznimi članicami Evropske unije je bila rast stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda le v Grčiji, Latviji in Irski višja kot v Sloveniji. V primerjavi z vsemi drugimi članicami se je konkurenčnost slovenskega gospodarstva poslabšala (Slika).

¹ Njihova pospešena rast v letu 2004 je bila posledica novega zakona o dohodnini (uveljavljenega 1. januarja 2005), ki je zaradi razbremenitve predvsem najnižjih bruto plač, večje olajšave za otroke in zaradi načela davčne nevtralnosti v sistemu dohodnine razširil davčno osnovo. Da bi se izognili večji obdavčitvi, so se ti prejemki, še posebej konec leta 2004, pospešeno izplačevali.

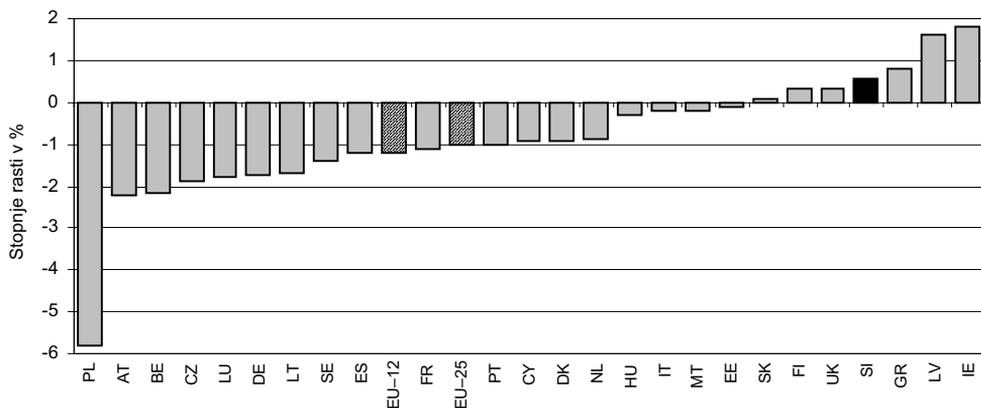
Tabela: Stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU

Stopnje rasti v %	1995–1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Stroški dela na enoto BDP¹							
Slovenija gospodarstvo	-2,7	3,2	0,5	-1,3	-0,9	0,6	-0,1
EU-25	-0,5	0,2	0,3	-0,3	-0,3	-1,0	-
EU-12 (evrsko področje)	-0,8	-0,2	0,0	-0,2	-0,2	-1,2	-
Stroški dela na enoto dodane vrednosti²							
Slovenija gospodarstvo	-2,8	1,8	0,0	-0,9	-1,1	0,4	-0,5
Slovenske predelovalne dejavnosti	-4,8	1,2	-0,6	-1,4	-3,7	1,3	

Vir: SI-stat podatkovni portal ekonomsko področje (SURS) (december 2005); New Cronos Economy and finance (Eurostat) (december 2005); New Cronos Key indicators on EU policy (Eurostat) (december 2005).

Opombe: ¹ sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z bruto domačim proizvodom na zaposlenega v tekočih cenah; ² sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z dodano vrednostjo na zaposlenega v tekočih cenah.

Slika: Rast stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda v Sloveniji in državah EU v letu 2004

Vir: SI-stat podatkovni portal ekonomsko področje (SURS) (december 2005); New Cronos Economy and finance (Eurostat) (december 2005); New Cronos Key indicators on EU policy (Eurostat) (december 2005); preračuni UMAR. **Kratice držav:** AT – Avstrija, BE – Belgija, CZ – Češka, CY – Ciper, DK – Danska, DE – Nemčija, ES – Španija, EE – Estonija, GR – Grčija, FR – Francija, FI – Finska, HU – Madžarska, IT – Italija, IE – Irska, LU – Luksemburg, LT – Litva, LV – Latvija, NL – Nizozemska, MT – Malta, PL – Poljska, PT – Portugalska, SE – Švedska, SI – Slovenija, SK – Slovaška, UK – Združeno kraljestvo.

Faktorska struktura blagovnega izvoza

V strukturi slovenskega blagovnega izvoza je v zadnjih letih najbolj rasel delež srednje in visoko tehnološko intenzivnih proizvodov¹, tako da se je Slovenija po deležu teh proizvodov v strukturi blagovnega izvoza močno približala evropskemu povprečju. Skupen delež srednje in visoko tehnološko intenzivnih proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu se je v letih 2000–2004 povečal za 4,2 strukturne točke. V primerjavi z drugo polovico devetdesetih let se je rast nekoliko upočasnila, še vedno pa je bila višja kot v povprečju v EU-25, kjer se je njihov delež celo zmanjšal (za 2,9 strukturne točke). V letu 2004 so tako srednje in visoko tehnološko intenzivni proizvodi zajemali 55,9 % slovenskega blagovnega izvoza, v EU-25 56,3 %, v skupini novih članic EU (EU-10) pa 56,1 %. Pri je treba poudariti, da glavnino skupine predstavljajo srednje tehnološko intenzivni proizvodi, delež visoko tehnološko intenzivnih proizvodov pa se le počasi povečuje in je relativno skromen. V letu 2004 je predstavljal 17,7 % slovenskega izvoza, kar je precej manj kot v EU-25 (23,7 %) in v EU-10 (20,2 %). Delež visoko tehnološko intenzivnih proizvodov je bil v Sloveniji v letu 2004 sicer za 2,2 strukturne točke višji kot v letu 2000 (v EU-10 za 1,3 strukturne točke, v EU-25 pa je bil nižji za 5,9 strukturne točke), vendar se je v letu 2004 zmanjšal (za 0,5 strukturne točke). Padec deleža visoko tehnološko intenzivnih proizvodov v tem letu je bil predvsem posledica nižjega deleža izvoza farmacevtskih proizvodov. Med novimi članicami EU so višji delež visoko tehnološko intenzivnih proizvodov kot Slovenija v letu 2004 dosegle Malta, Madžarska, Estonija, Ciper in Češka.

Delež nizko tehnološko intenzivnih proizvodov in proizvodov, za katere je značilna intenzivna raba dela², se od leta 2000 dalje stalno zmanjšuje, še vedno pa je precej višji kot v povprečju EU-25 in EU-10. V letu 2004 so ti proizvodi predstavljali 26,6 % slovenskega blagovnega izvoza (19,8 % v EU-25 in 24,5 % v EU-10), njihov delež pa se je od leta 2000 dalje zmanjšal za 5 strukturnih točk. V primerjavi z evropskim povprečjem in povprečjem novih članic EU izstopa relativno visok delež delovno intenzivnih proizvodov v izvozu (Tabela), delež proizvodov, ki intenzivno uporabljajo naravne vire, pa je v primerjavi s tema skupinama držav nižji.

V strukturi slovenskega blagovnega izvoza se znižuje tudi delež proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov³. Težnja upadanja je bila prisotna že v obdobju 1995–2000, v zadnjem štiriletnem obdobju pa se je še nekoliko okrepila. Delež teh proizvodov v blagovnem izvozu je v Sloveniji nižji kot v EU, razlika, ki se je do leta 2001 zmanjševala, pa se v zadnjih letih spet povečuje (Tabela). Razpoložljivi podatki za leto 2004 kažejo intenzivnejši premik proti zmanjševanju deleža proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov (za 1,2 strukturne točke) predvsem zaradi precejšnjega upada deleža izvoza izdelkov iz lesa ter brezalkoholnih in alkoholnih pijač.

¹ V skupino srednje in visoko tehnološko intenzivnih proizvodov sodi izvozno blago z najdinamičnejšo rastjo izvoza v svetovnem merilu, z najvišjim deležem izdatkov za raziskave in razvoj in dodani vrednosti (kemikalije, farmacevtski proizvodi, izdelki iz plastike, stroji in naprave, oprema za telekomunikacije, oprema za medicinske in znanstvene namene ter meritve, fotoaparati in oprema, osebni avtomobili, gospodinjstva oprema). Razmejevanje srednje in visoko tehnološko intenzivnih proizvodov, temelji na metodologiji Združenih narodov (United Nations Conference on Trade and Development: Classification of world merchandise exports, Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III).

² Skupini nizko tehnološko intenzivnih proizvodov in proizvodov, za katere je značilna intenzivna raba dela, vključujeta proizvode z najnižjo dodano vrednostjo na zaposlenega, kot so: oblačila, tekstilni izdelki, obutev, pohištvo, steklo, stekleni izdelki, ploščati in valjani izdelki iz železa, proizvodi iz navadnih kovin.

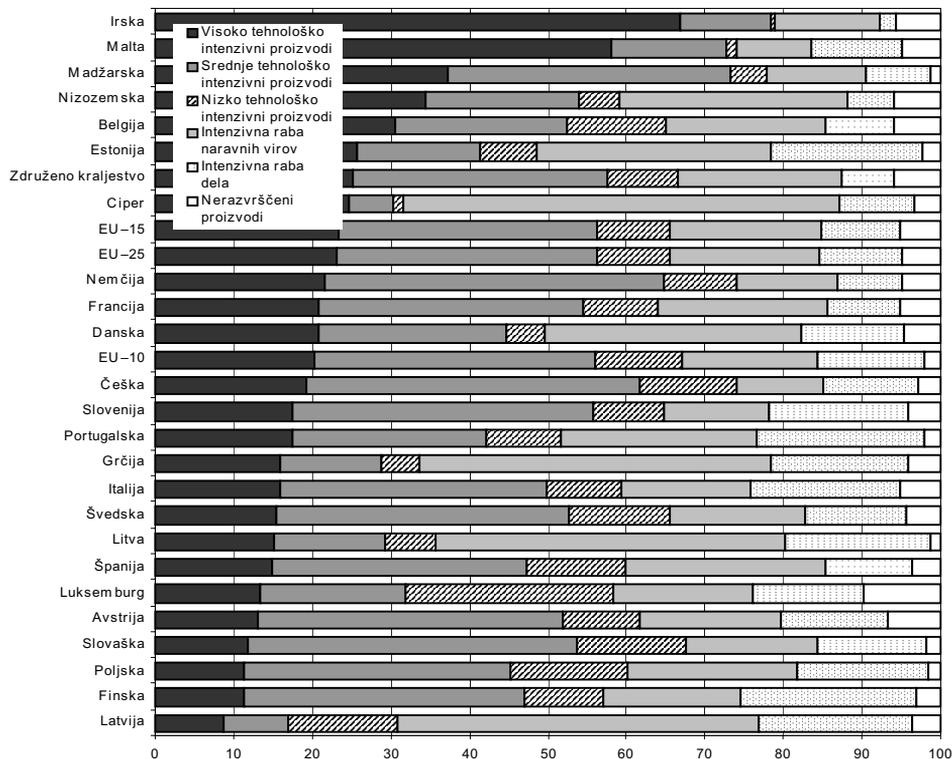
³ Sem spadajo proizvodnja hrane, pijač, surovin, mineralnih goriv, živalskih in rastlinskih olj, usnja, furnirja in drugega obdelanega lesa (plošče), ter železnih in neželeznih kovin. Najpomembnejše skupine izvoženih proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov v slovenskem blagovnem izvozu so: aluminij, gotovi mineralni izdelki, električna energija, enostavno obdelan les, furnir in drug obdelan les, izdelki iz lesa ter brezalkoholne in alkoholne pijače.

Tabela: **Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku v Sloveniji in Evropski uniji**

		1995	2000	2001	2002	2003	2004
Intenzivna raba naravnih virov	EU-25	20,1	18,2	17,9	17,9	18,3	19,0
	EU-15	19,8	18,1	17,8	17,9	18,3	19,2
	EU-10	28,2	19,6	19,0	18,3	17,9	17,4
	Slovenija	16,6	15,3	15,1	14,6	14,5	13,3
Intenzivna raba dela	EU-25	12,1	10,5	10,6	10,6	10,6	10,4
	EU-15	11,8	10,2	10,3	10,2	10,2	10,1
	EU-10	19,7	16,7	16,6	16,0	14,6	13,6
	Slovenija	25,6	21,7	21,4	20,1	18,7	17,8
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	EU-25	8,2	6,9	7,0	7,0	8,2	9,4
	EU-15	7,9	6,7	6,8	6,8	8,0	9,2
	EU-10	14,1	10,4	10,9	10,3	10,6	10,9
	Slovenija	9,7	9,9	9,8	9,9	9,5	8,8
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	EU-25	29,7	30,1	30,9	31,1	32,0	33,1
	EU-15	30,1	30,0	30,8	30,9	31,7	32,8
	EU-10	21,4	32,6	32,8	33,9	34,9	35,9
	Slovenija	31,9	36,4	36,4	37,5	37,3	38,4
Visoko tehnološko intenzivni proizvodi	EU-25	24,1	29,1	29,2	29,3	27,4	23,2
	EU-15	24,5	29,6	29,9	29,9	27,9	23,5
	EU-10	14,6	18,9	18,2	19,7	20,0	20,2
	Slovenija	14,8	15,3	15,9	16,5	17,9	17,5

Vir: United Nations Conference on Trade and Development: "Handbook of Statistics 2003, Trade structure by product and country group, Classification of world merchandise exports: Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III, Report by the secretariat of United Nations Conference on Trade and Development; lastni preračuni.
Opombe: Razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (United Nations Conference on Trade and Development: Classification of world merchandise exports, Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III); vsi proizvodi niso razvrščeni, zato seštevek deležev petih skupin proizvodov za posamezno državo ni enak 100.

Slika: **Struktura blagovnega izvoza v letu 2004 po primarnem proizvodnem dejavniku**

Vir: International Trade Statistics by Reporter. (2005). General Trade Data by Country and Product Group. International Trade Centre, UNCTAD/WTO. Classification of world merchandise exports: Trade and Development Report 2002, Annex 1 to chapter III, Report by the secretariat of United Nations Conference on Trade and Development; lastni preračuni.

Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP

Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP se je leta 2005 glede na predhodno leto okrepil, a je bil nižji kot ob koncu devetdesetih let. Po povečevanju v drugi polovici devetdesetih let (leta 1999 je dosegel 26,4 % BDP), se je delež naložb v BDP po letu 1999 zniževal in dosegel najnižjo vrednost v letu 2002 (22,6 % BDP). Naslednje leto se je okrepil za 0,7 strukturne točke, v letu 2004 za 0,8, lani pa še za nadaljnje 0,7 strukturne točke in dosegel 24,8 % BDP.

Z vidika tehnične strukture investicij se je v letu 2005 povečal delež investicij v zgradbe in objekte, delež investicij v opremo in stroje pa je ostal na ravni predhodnega leta. Naložbe v zgradbe in objekte so leta 2005 predstavljale 13,4 % BDP (za 0,7 strukturne točke več kot leto pred tem). Od tega so 3,4 % BDP predstavljale stanovanjske investicije, ki so se v letu 2005 okrepile največ v zadnjih šestih letih, a so bile še vedno realno za 3,3 % nižje kot leta 1999. Okrepile so se tudi naložbe v druge zgradbe in objekte (delež v BDP so povečale za 0,3 strukturne točke). Po naših ocenah so se med njimi povečale naložbe v nestanovanjske stavbe, investicije v inženirske objekte pa so se ohranile na ravni iz leta 2004¹. Delež naložb v opremo in stroje je ostal na isti ravni kot leto pred tem (na 10,4 %). V zadnjih šestih letih (2000–2005) so se te investicije realno povečale za 34,4 %, njihova povprečna letna rast v tem obdobju (5,1 %) pa je bila precej nižja kot v letih 1995–1999, ko je znašala 14,4 %.

Delež bruto investicij v osnovna sredstva je v primerjavi z razvitejšimi državami EU višji. Glede na nižji obseg fizičnega kapitala v Sloveniji je to pričakovano². Delež investicij v BDP je višji tudi v primerjavi s tehtanim povprečjem novih članic EU, a predvsem zaradi nizkega deleža naložb v Poljski. Od starih držav članic imajo višji delež bruto investicij v osnovna sredstva Španija, Grčija in Irska. Po tehnični strukturi je v primerjavi z BDP v Sloveniji relativno malo stanovanjskih investicij (za 2,1 strukturne točke manj kot v EU-25, vrzel pa se je od leta 1999 povečala za 1,2 strukturne točke), več pa drugih gradbenih investicij (kar je povezano z intenzivno gradnjo prometne infrastrukture) in investicij v netransportno opremo in stroje. Delež investicij v netransportno opremo in stroje je višji kot v Sloveniji (8,0 % BDP) samo v Slovaški (za 3,2 strukturne točke), v Estoniji (za 0,8) in Češki (za 0,8). Nekatere stare članice, ki so Sloveniji primerljive po razvitosti, imajo ta delež precej nižji (Grčija in Portugalska 4,9 % BDP, kar je 3,1 strukturne točke manj kot v Sloveniji).

¹ Ocene so narejene na podlagi podatkov o vrednosti opravljenih del v gradbeništvu, ki jih objavlja SURS (SI-Stat podatkovni portal - Vrednost opravljenih gradbenih del, 2006).

² Leta 2002 je bilo v Sloveniji razmerje med kapitalom in BDP-jem okoli 2,14, (Jongen, 2004, str. 38). V EU-15 naj bi bilo to razmerje okoli 2,4 (Hall, Jones, 1999; povzeto po: Jongen, 2004, str. 38).

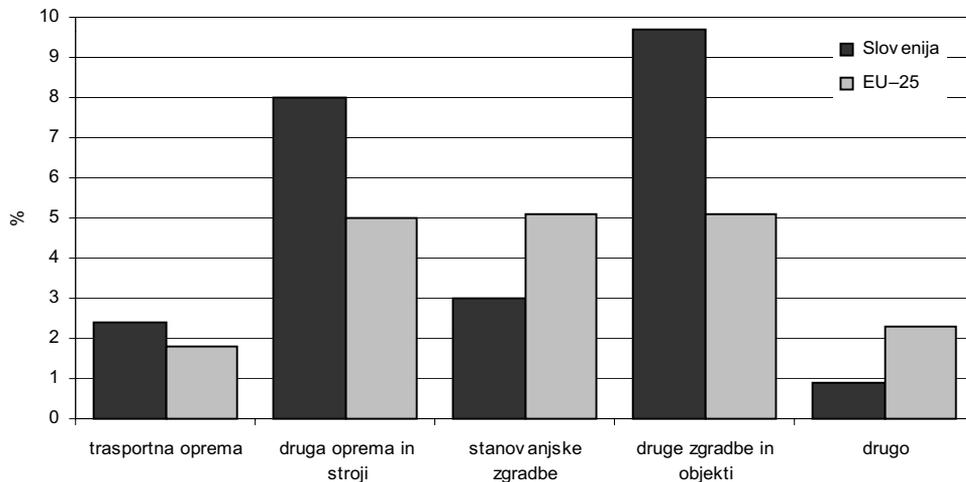
Tabela: Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP (v %)

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU-25	19,5	20,6	20,1	19,4	19,2	19,3	19,8
EU-15 (stare članice)	19,5	20,4	20,0	19,3	19,1	19,2	19,7
EU-10 (nove članice)	n. p.	24,2	22,9	21,9	21,7	21,9	22,0 ¹
Slovenija	20,9	25,6	24,1	22,6	23,3	24,1	24,8

Vir: SI-Stat podatkovni portal - Nacionalni računi (SURIS), 2006. Economy and finance - National accounts data (Eurostat), 2006.

Opomba: ¹napoved.

Slika: Tehnična struktura investicij v Sloveniji in EU-25 v letu 2004, v % BDP

Vir: Economy and finance – National accounts data (Eurostat), 2005.

Delež izvoza in uvoza v BDP

Stopnja internacionalizacije slovenskega gospodarstva, merjena s povprečnim deležem izvoza in uvoza v BDP, se je v obdobju 1995–2005 povečala z 52,7 % na 65,1 % BDP.

Po posameznih letih je sicer povprečni delež menjave s tujino v BDP nihal, odvisno od nihanja poslovnega cikla v Sloveniji ter v državah, trgovinskih partnericah, gledano v daljšem časovnem obdobju pa sta se povečala delež izvoza in delež uvoza v BDP (Tabela). Pri tem je delež uvoza tradicionalno nekoliko višji od deleža izvoza v BDP, razlika med njima pa se je v obravnavanem desetletnem obdobju zmanjšala ob hitrejši rasti izvoza od uvoza.

Stopnja internacionalizacije, izražena z omenjenim kazalnikom, se je večinoma povečala zaradi večjega vključevanja blagovne menjave v mednarodne trgovinske tokove, delež menjave storitev v BDP pa je ostal relativno skromen. Delež blagovnega izvoza v BDP se je v obdobju 1995–2004 okrepil za 7,8, delež blagovnega uvoza za 6,9

strukturne točke, povečanje deležev izvoza in uvoza storitev pa je bilo manjše od strukturne točke. V okviru blagovnega izvoza se je najbolj povečal delež izvoza panog z visoko in srednje visoko tehnologijo¹, in sicer s 44,8 % v letu 1995 na 54,1 % celotnega izvoza predelovalnih dejavnosti v letu 2004. Precej skromnejše je bilo povečanje deleža panog s srednje nizko tehnologijo (z 18,6 % na 20,3 % izvoza predelovalnih dejavnosti), delež panog z nizko tehnologijo v izvozu predelovalnih dejavnosti pa se je znižal (s 34,3 % na 23,5 %). Čeprav je v strukturi uvoza predelovalnih dejavnosti delež uvoza panog z visoko in srednje visoko tehnologijo najvišji, pa se je v opazovanem obdobju povečal le za 0,9 strukturne točke (z 48,1 % v letu 1995 na 49 % v letu 2004). Najbolj se je okrepil delež uvoza panog s srednje nizko tehnologijo, in sicer od 21 % v letu 1995 na 26,7 % v letu 2004, kar je bila večinoma posledica rasti cen nafte in cen drugih primarnih surovin. Pri izvozu storitev se je najbolj okrepil delež transporta, ki je vezan na obseg blagovnega izvoza. Povečal pa se je tudi delež (drugih) storitev, za katere je značilna intenzivnejša uporaba znanja (računalniške, finančne, telekomunikacijske, zavarovalniške in druge poslovne storitve), delež potovanj pa se je znižal. Pri uvozu storitev se je najbolj povečal delež drugih storitev, ki se večinoma krepijo z razvojem gospodarstva. Opazno pa je bilo zniževanje deležev potovanj in transporta.

Delež izvoza in uvoza blaga in storitev v BDP precej presega povprečje Evropske unije, kar je zaradi majhnosti slovenskega gospodarstva, pa tudi zaradi relativno visokega deleža predelovalnih dejavnosti v slovenskem gospodarstvu pričakovano. V letu 2004 je tako merjena stopnja trgovinske vključenosti blaga in storitev v povprečju EU-25 znašala 54,5 % BDP, v letih 1995–2004 pa se je povečala nekoliko manj kot v Sloveniji (Tabela). Mednarodne primerjave kažejo (Evropska komisija: Benchmark Enterprise Policy, 2004, str. 39), da imajo od novih članic Evropske unije večjo stopnjo trgovinske vključenosti od Slovenije Slovaška, Estonija, Češka, Malta in Madžarska od starih članic pa države Beneluxa in Irska.

¹Po metodologiji OECD se v posamezne skupine dejavnosti po tehnološki zahtevnosti uvrščajo naslednje dejavnosti po klasifikaciji SKD: visoka in srednje visoka tehnologija: DG, DK, DL, DM; srednje nizka tehnologija: DF, DH, DI, DJ ter nizka tehnologija: DA, DB, DC, DD, DE, DN (Hatzichronoglou, 1997, Revision of the High-Technology and Product Classification. STI Working Papers: OECD).

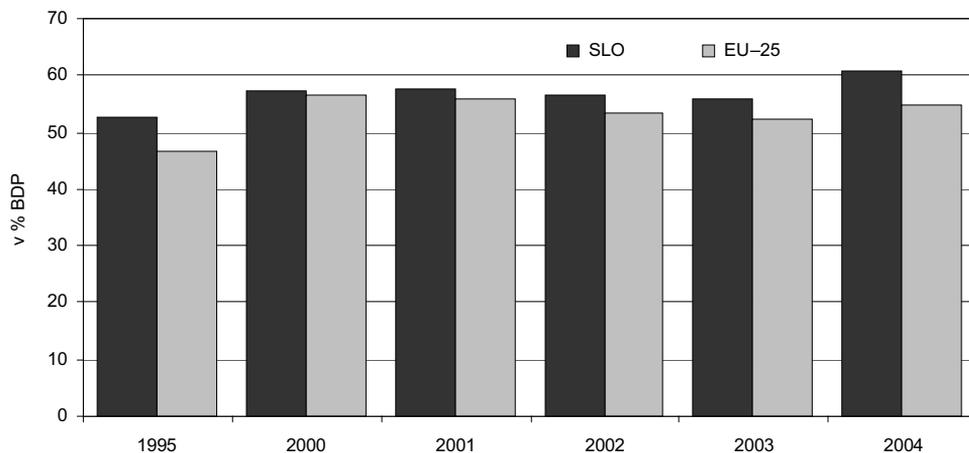
Tabela: Povprečni delež menjave s tujino¹ v BDP v Sloveniji in v Evropski uniji, v %

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Povprečni delež menjave s tujino v BDP - Slovenija	52,7	57,4	57,6	56,5	55,9	60,8	65,1
Proizvodi	44,0	48,7	48,9	47,4	47,0	51,4	55,0
Storitve	8,7	8,7	8,7	9,1	8,9	9,4	10,1
Izvoz proizvodov in storitev	51,7	55,6	57,2	57,1	55,8	60,2	64,8
Proizvodi	41,6	45,7	47,3	46,8	45,9	49,4	53,0
Storitve	10,1	9,9	9,9	10,3	9,9	10,7	11,8
Uvoz proizvodov in storitev	53,6	59,1	57,9	55,8	55,9	61,4	65,3
Proizvodi	46,4	51,6	50,4	47,9	48,1	53,3	56,8
Storitve	7,2	7,5	7,5	7,8	7,8	8,1	8,5
Povprečni delež menjave s tujino v BDP EU-25	46,6	56,5	55,9	53,1	52,3	54,5	n. p.
Proizvodi	32,9	41,1	40,1	38,3	37,7	39,4	n. p.
Storitve	13,7	15,4	15,8	14,8	14,6	15,1	n. p.

Viri: SI-Stat podatkovni portal - Nacionalni računi. (2005). Statistični urad Republike Slovenije; OECD Factbook. (2005); Key indicators on EU policy - Structural indicators. (2005). Eurostat; preračuni UMAR.

Opombe: ¹Razmerje med povprečno vrednostjo skupnega izvoza in uvoza po plačilnobilančni statistiki in BDP v tekočih cenah. Rast deleža pomeni večjo integriranost države/regije v mednarodne trgovske tokove.

Slika: Stopnja trgovinske vključenosti držav EU-25 in Slovenije, v % BDP

Viri: SI-Stat podatkovni portal - Nacionalni računi. (2005). Statistični urad Republike Slovenije; Key indicators on EU policy - Structural indicators. (2005). Eurostat; preračuni UMAR.

Neposredne tuje investicije

Delež stanja vhodnih neposrednih tujih investicij (NTI) v BDP se je v obdobju 1995–2004 povečal z 9,5 % na 21,2 % (5.556,7 mio EUR), delež stanja izhodnih NTI v BDP pa z 2,6 % na 8,5 % (2.230,8 mio EUR). Današnji obseg NTI v Sloveniji je predvsem posledica povečanih prilivov po letu 2000, pri katerih pa je zaznati izrazita nihanja. Po rekordnih prilivih v letu 2002 v višini 1.700,2 mio EUR¹, so se prilivi v letu 2003 spet znižali na 300,3 mio EUR, v letu 2004 pa so znašali 662,1 mio EUR. V letu 2005 so letni prilivi NTI ponovno padli, in sicer na 426,6 mio EUR. Odlivi NTI iz Slovenije se stalno in hitro povečujejo, z vsega 71,7 mio EUR v letu 2000 na kar 441,5 mio EUR v letu 2004 in 453,3 mio EUR v letu 2005. Slovenija je v letu 2005 torej imela neto odlive neposrednih investicij v tujino v višini 26,7 mio EUR.

Slovenija je med državami Evropske unije z najnižjim deležem stanja vhodnih NTI v BDP. Med starimi članicami so imele leta 2004 nižji delež le Nemčija, Italija in Grčija, med novimi članicami pa je imela Slovenija najnižji delež stanja NTI v BDP. V skupini držav novih članic imajo sicer najvišje deleže NTI v BDP Estonija (85,1 %), Malta (66,0 %), Madžarska (60,7 %), Ciper (52,7 %) in Češka (52,7 %). Analizirane države so v obdobju 2000–2004 pretežno močno povečale delež njihovega stanja v BDP: v EU-25 kot celoti je bil višji za 5,3 odstotne točke, med novimi članicami v povprečju za približno 12 odstotnih točk, v Sloveniji pa za 6,1 odstotne točke (UNCTAD 2005).

Bolje se Slovenija v primerjavi z drugimi novimi članicami EU odreže pri izhodnih NTI. Pri tem kazalniku je Slovenijo leta 2004 prehitela le Estonija. Kot je pričakovano, Slovenija po deležu izhodnih NTI v BDP razen Grčije močno zaostaja za starimi članicami EU.

Internacionalizacija slovenskega gospodarstva poteka v prvi vrsti preko zunanjetrgovinskih tokov, precej manj pa preko NTI. Pri analizi stopnje internacionalizacije slovenskega gospodarstva je zanimiva tudi primerjava deležev Slovenije v različnih svetovnih makroekonomskih agregatih. Ti deleži so bili v letu 2004 naslednji: (i) svetovni prilivi NTI (2002–2004): 0,1400 % (povečanje za 0,0236 glede na leto prej), (ii) svetovno stanje vhodnih NTI: 0,0850 % (povečanje za 0,0081), (iii) svetovni odlivi NTI (2002–2004): 0,0585 % (povečanje za 0,0185), (iv) svetovno stanje izhodnih NTI: 0,0312 % (povečanje za 0,003), (v) svetovni BDP: 0,0799 % (povečanje za 0,0034), (vi) svetovni izvoz: 0,1767 % (povečanje za 0,0068). Izstopa predvsem visoka razlika med visokim deležem v izvozu in precej nižjim deležem v vhodnih in izhodnih NTI. Pri tem pa je treba upoštevati, da je Slovenija v letu 2004 v primerjavi z letom prej povečala deleže v vseh kazalnikih. Trend povečevanja je stalen že vse od leta 2000.

Uspešnost Slovenije pri pritegovanju NTI bistveno zaostaja za njenimi potenciali na tem področju. Uspešnost neke države v pritegovanju NTI merimo s tem, kako uspešno izkorišča svoje potenciale za pritegovanje. To uspešnost razberemo iz primerjave med indeksom potenciala za pritegovanje NTI in indeksom dejanske uspešnosti njihovega pritegovanja². V letu 2004 se je Slovenija med 140. državami po indeksu potenciala za pritegovanje teh investicij uvrstila na visoko 28. mesto, po dejanski uspešnosti pritegovanja pa na precej nižje 60. mesto. Če ne bi bilo enkratnih visokih prilivov NTI v letu 2002, ki se upoštevajo v izračunu, bi bila uvrstitev Slovenije po dejanski uspešnosti še slabša. To kaže slabo investicijsko klimo in na nizko uspešnost politike v Sloveniji

¹ Veliki prilivi NTI v letu 2002 so bili posledica nekaterih večjih tujih prevzemov, predvsem Leka, ki ga je prevzel švicarski Novartis in nakupa belgijske banke KBC, ki je kupila 34-odstotni delež v Novi Ljubljanski banki.

² Definicija obeh indeksov UNCTAD, 2004.

pri pridobivanju NTI. Precej boljša je Slovenija pri indeksu uspešnosti investiranja v tujini, ko je bila leta 2004 na 28. mestu, leta 2000 pa šele na 61. mestu. Slednje kaže vse bolj intenzivno internacionalizacijo slovenskih podjetij z investiranjem v tujini.

Tabela 1: Tokovi in stanja vhodnih in izhodnih NTI¹ v Sloveniji², v mio EUR

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Vhodne NTI							
Stanje konec leta	1.376,0	3.109,8	2.952,4	3.922,9	5.131,0	5.556,7	n. p.
Letni priliv ³	117,4	149,1	412,4	1.700,2	300,3	662,1	426,6
Stanje kot % BDP	9,5	15,1	13,5	16,6	20,6	21,2	n.p.
Izhodne NTI							
Stanje konec leta	382,3	825,3	1.139,2	1.472,8	1.901,5	2.230,8	n. p.
Letni odliv ⁴	7,8	-71,7	-161,2	-162,1	-418,0	-441,5	-453,3
Stanje kot % BDP	2,6	4,0	5,2	6,2	7,6	8,5	n. p.

Vir: Banka Slovenije. Bilten (1995-2005). Ljubljana: Banka Slovenije, različne številke in letniki.

Opombe: ¹Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ²Od leta 1996 naprej so vključene tudi neposredne investicije povezanih gospodarskih družb v drugem kolenu. ³Prilivi so načeloma manjši od sprememb stanj, saj je v plačilnem prometu s tujino zajet le del sprememb stanj. Glavna razlika je, da v prilivih niso zajete spremembe v neto obveznostih do tujega investitorja, poleg tega pa prilivi ne vsebujejo podatkov povezanih gospodarskih družb v drugem kolenu. Od leta 1995 naprej so v podatkih plačilne bilance vključeni tudi reinvestirani dobički. ⁴Negativni predznak pomeni odliv.

Tabela 2: Stanje vhodnih in izhodnih NTI v primerjavi z BDP, v %

	Vhodne NTI			Izhodne NTI		
	1995	2000	2004	1995	2000	2004
Svet	10,2	18,3	21,7	10,0	19,7	24,0
EU-15/EU-25¹	13,2	26,4	31,7	15,0	37,0	40,9
Avstrija	7,4	16,0	21,6	5,0	13,0	23,3
Belgija	n. p.	n. p.	73,5	n. p.	n. p.	70,6
Belgija in Luksemburg	38,3	78,8	n. p.	27,4	72,5	n. p.
Ciper	14,5	33,0	52,7	2,4	6,4	17,4
Češka	14,1	38,9	52,7	0,7	1,3	2,9
Danska	13,2	46,4	40,5	13,7	46,1	41,1
Estonija	19,3	51,4	85,1	5,0	5,0	12,5
Finska	6,5	20,2	30,1	11,5	43,5	43,5
Francija	12,3	19,9	26,5	13,1	34,0	38,1
Grčija	9,3	12,4	13,2	2,6	5,4	6,4
Irski	60,2	134,1	126,3	19,9	29,5	52,9
Italija	5,8	11,3	13,1	8,8	16,8	16,7
Latvija	13,9	29,1	32,9	5,2	3,4	1,7
Litva	5,7	20,9	28,8	0	0,3	1,9
Luksemburg	n. p.	n. p.	575,5	n. p.	n.p.	555,3
Madžarska	25,3	49,0	60,7	0,6	2,7	4,5
Malta	17,3	67,1	66,0	1,0	5,7	6,7
Nemčija	7,8	14,5	12,9	10,5	29,0	30,8
Nizozemska	28,0	65,8	74,2	41,6	82,4	94,4
Poljska	5,8	20,9	25,4	0,4	0,6	1,1
Portugalska	17,1	27,0	39,0	3,0	16,2	27,2
Slovaška	4,2	18,4	35,3	0,4	1,6	1,5
Slovenija	9,5	15,1	21,2	2,6	4,0	8,5
Španija	18,7	27,6	34,9	6,2	29,6	33,5
Švedska	12,5	39,2	47,0	29,5	51,4	58,9
Združeno kraljestvo	17,6	30,5	36,3	26,9	62,4	64,8

Vir: (i) Za EU: UNCTAD World Investment Report 2004. (2004). New York and Geneva: United Nations; (ii) Za Slovenijo Banka Slovenije. Bilten (1995-2005). Ljubljana: Banka Slovenije, različne številke in letniki.

Opombe: ¹EU-15 za 1995 in EU-25 za 2000 in 2004.

Konkurenčnost držav po IMD

V letu 2005¹ se je uvrstitev Slovenije po IMD-jevem² indeksu svetovne konkurenčnosti WCI, ki ga sestavljajo agregati uspešnost gospodarstva, učinkovitost države, učinkovitost podjetij in infrastruktura, ob padcu vrednosti indeksa znižala že tretje leto zapored. Potem ko se je leto prej vrednost indeksa povečala za slabih pet indeksnih točk, je v letu 2005 občutno padla (za 6,1 indeksne točke), s čimer se je poslabšala uvrstitev Slovenije v primerjavi s povprečjem EU³ in skupino starih članic Evropske unije, ki so imele manjši padec vrednosti indeksa kot Slovenija, pa tudi glede na skupino novih članic EU⁴, v katerih se je povprečna vrednost indeksa WCI rahlo povečala. Uvrstitev Slovenije od zadnjega izboljšanja leta 2002 (z 38. na 35. mesto) pada in je v letu 2005 med 60 gospodarstvi dosegla 52. mesto. Med članicami EU je Slovenija po vrednosti indeksa WCI uvrščena le pred Italijo (53. mesto) in Poljsko (57. mesto). Po lanskem izboljšanju treh od štirih dejavnikov konkurenčnosti WCI (razen učinkovitosti podjetij) je v letu 2005 poslabšanje uvrstitve Slovenije v glavnem posledica nižje uvrstitve po indeksu uspešnosti gospodarstva, nekoliko pa se je znižala tudi uvrstitev po indeksih učinkovitosti vlade in učinkovitosti podjetij, pri infrastrukturi pa je ostala nespremenjena.

Slovenija se je po vrednosti indeksa uspešnosti gospodarstva uvrstila na 39. mesto, kar je za šest mest nižje kot v letu 2004, in se s tem približala uvrstitvi iz leta 2003 (41. mesto). V okviru ekonomske uspešnosti se je uvrstitev najbolj znižala pri indeksu mednarodnih investicij (za 26 mest, na 59. mesto), ki se je v enem letu preoblikoval iz največje nacionalne prednosti v največjo šibkost, ter pri domači ekonomiji (z 41. na 52. mesto). Najbolj, za 12 mest, pa se je izboljšala uvrstitev po indeksu cen ter po indeksu mednarodne trgovine (na 15. in 19. mesto), glede zaposlenosti pa se je uvrstitev izboljšala za 5 mest (35. mesto). Med največjimi slabostmi v gospodarskem razvoju je IMD poudaril možnost preselitve razvojno-raziskovalnih zmogljivosti (60. mesto) in storitev (52. mesto), kar bi ogrozilo prihodnji gospodarski razvoj. Relativno nizko pa je bila Slovenija uvrščena še pri vhodnih neposrednih tujih investicijah (stanje in prilivi), ravni bruto domačega proizvoda (v SKM in v evrih) ter izvoza (od 57. do 52. mesta).

Po vrednosti agregatnega indeksa učinkovitosti vlade se je Slovenija uvrstila dve mesti nižje kot leta 2004 (na 49. mesto). K slabši uvrstitvi na tem področju je največ prispevala za šest mest nižja uvrstitev po indeksu konkurenčnosti poslovnega okolja (na 55. mesto). Po drugih sestavinah indeksa učinkovitosti vlade se je uvrstitev Slovenije izboljšala, in sicer za šest mest po indeksu javnih financ (na 17. mesto), za dve mesti po institucionalnem okolju (na 47. mesto), po indeksu fiskalne politike pa ostaja uvrstitev nespremenjena (relativno nizko 52. mesto). Najbolj vidne slabosti na področju vladne učinkovitosti so ocene: i) osebni davki ne spodbujajo delavcev k delu in napredovanju (60. mesto); ii) investicijske spodbude niso privlačne za tuje investitorje (59. mesto); iii) enostavnost poslovanja ni konkurenčna prednost Slovenije (59. mesto); iv) domača zakonodaja zavira ustvarjanje novih podjetij (58. mesto); v) delovna zakonodaja ni spodbudna za iskanje dela (58. mesto); vi) nizka prilagodljivost vladne politike (57. mesto); vii) protekcionizem v gospodarstvu škoduje poslovnim subjektom (56. mesto); viii) davki zavirajo podjetniško aktivnost (56. mesto) ter ix) ovire pri poslovanju s tujimi partnerji (56. mesto).

¹ Analiza svetovne konkurenčnosti IMD je bila objavljena spomladi 2005.

² IMD - Institute for Management Development.

³ Vključenih je 21 držav EU. V raziskavo IMD niso vključene štiri nove članice EU (Ciper, Malta, Litva, Latvija).

⁴ Vključenih je šest držav (brez Cipra, Malte, Litve in Latvije).

Najmanjši padec uvrstitve je bil v letu 2005 pri učinkovitosti podjetij, pri kateri se je uvrstitev Slovenije glede na prejšnje leto poslabšala za eno mesto (na 52. mesto), v primerjavi z letom 2002 pa kar za 20 mest. Da je to področje nacionalno šibko, lahko pojasnimo z gibanjem indeksa produktivnosti in učinkovitosti, ki je pred dvema letoma Slovenijo razvrstil na najvišje 17. mesto, letos pa kar 36 mest nižje (na 53. mesto). Poslabšanje kažeta tudi indeksa trga dela (padec za 7 mest na 47. mesto) in upravljanje menedžmenta (padec za eno mesto na 47. mesto). Po drugih sestavinah učinkovitosti podjetij se je Slovenija uvrstila bolje kot v predhodnem letu: glede financiranja za 4 mesta višje (na 48. mesto), glede vrednot in naravnosti pa za eno mesto višje (na 54. mesto). Vrednote in naravnost slovenskih podjetij so tretja največja šibkost Slovenije, kar je razvidno iz očitno slabih ocen konkurenčnosti podjetij: i) nacionalna kultura, ki je zaprta za tuje ideje (najnižje 60. mesto); ii) upravni odbori, ki menedžmenta v podjetjih ne nadzorujejo učinkovito (60. mesto); iii) poslovno okolje ne privlači tuje visoko usposobljene delovne sile (58. mesto); iv) velika podjetja ne zadovoljujejo učinkovitosti po mednarodnih standardih (56. mesto); v) naravnost do globalizacije v državi je negativna (56. mesto); vi) nizka motivacija in nizka dinamičnost delavcev v državi (55. mesto), ter vii) beg možganov poslabšuje konkurenčnost (55. mesto).

Relativno najboljša uvrstitev v okviru svetovne konkurenčnosti je leta 2005 dosežena na področju infrastrukture, saj ni bilo spremembe in Slovenija ostaja na 38. mestu. Med sestavinami tega indeksa se je uvrstitev osnovne infrastrukture (32. mesto), tehnološke infrastrukture (40. mesto) in izobraževanja (38. mesto) poslabšala za dve mesti, uvrstitev zdravstva in okolja za pet mest (41. mesto), uvrstitev znanstvene infrastrukture pa je ostala na nespremenjenem 41. mestu.

Tabela: Indeksi svetovne konkurenčnosti po IMD za Slovenijo, članice EU in ZDA

Države	Agregatni indeks (WCI)		Uspešnost gospodarstva		Učinkovitost vlade		Učinkovitost podjetij		Infrastruktura	
	2004 ¹	2005 ³	2004 ¹	2005 ³	2004 ¹	2005 ³	2004 ¹	2005 ³	2004 ¹	2005 ³
	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v
EU-21 ³	28,1/67,5	29,1/64,8	26,9/55,0	29/49,6	30,1/53,5	30,5/49,6	31,7/52,0	31,5/48,1	25,3/58,1	25,9/54,1
EU-15	22,4/72,4	24,3/68,5	21,6/57,9	23,9/52,7	26,4/57,0	28,3/51,7	25,6/58,6	28,0/52,5	20,3/63,3	21,1/59,2
EU-10 ³	42,5/55,3	41,43/5,6	40/47,6	42/42,0	39,5/44,7	36,2/44,4	46,8/35,3	40,2/36,9	38,0/44,8	37,8/41,3
Avstrija	13/78,9	17/74,33	21/57,25	26/50,79	14/69,06	20/58,88	14/69,46	12/68,94	17/67,66	21/60,86
Belgija	25/70,3	24/67,46	20/57,41	20/54,06	44/43,74	42/41,88	20/61,38	24/51,28	18/66,47	16/64,77
Češka	43/56,4	36/60,13	28/53,90	36/45,2	48/38,32	44/40,33	50/33,06	32/47,69	34/48,17	30/49,46
Danska	7/84,38	7/82,55	32/52,41	31/46,96	5/77,40	4/74,33	9/77,44	7/77,07	5/77,96	5/73,98
Estonija	28/68,4	26/66,71	29/53,76	16/54,42	15/68,92	13/65,25	31/51,10	29/49,27	35/47,61	39/40,07
Finska	8/83,63	6/82,63	31/52,67	32/46,07	4/77,62	3/75,86	10/76,84	9/75,65	7/75,11	4/75,09
Francija	30/67,6	30/64,20	13/62,07	9/58,93	41/44,80	45/38,63	43/41,94	45/37,46	16/69,58	17/63,96
Grčija	44/56,3	50/50,33	45/46,05	49/40,18	49/37,99	52/31,11	39/45,67	49/31,07	39/43,38	37/41,13
Irska	10/80,3	12/77,85	6/65,80	6/61,81	13/69,07	10/68,91	11/75,52	10/73,43	25/58,52	31/49,39
Italija	51/50,3	53/45,82	39/47,87	37/44,16	56/25,41	58/18,05	54/28,96	53/21,63	37/46,69	36/41,6
Luksemburg	9/83,0	10/80,31	3/72,97	2/77,22	9/71,02	12/66,5	12/72,96	19/60,83	21/63,07	24/58,86
Madžarska	42/52,2	37/59,87	47/45,06	50/39,82	43/43,89	38/44,84	47/36,52	33/47,36	32/51,06	29/49,6
Nemčija	21/73,4	23/67,84	4/68,98	23/52,45	34/50,22	35/45,9	34/48,69	36/44,73	10/73,54	11/70,44
Nizozemska	15/78,6	13/77,40	7/64,39	10/58,4	25/59,09	23/56,22	15/68,73	15/67,92	14/69,94	13/69,22
Poljska	57/41,9	57/39,02	57/36,49	55/35,48	58/21,65	56/21,22	56/21,06	58/11,46	47/36,31	50/30,06
Portugalska	39/58,4	45/52,43	42/46,77	44/42,39	32/51,84	41/42,2	48/35,89	51/25,12	36/47,14	35/42,16
Slovaška	40/57,4	40/58,6	46/45,40	56/33,77	26/55,93	17/61,43	46/37,05	37/44,06	42/39,16	41/37,39
Slovenija	45/55,4	52/49,30	33/50,79	39/43,29	47/39,30	49/33,32	51/33,00	52/21,8	38/46,60	38/40,98
Španija	31/67,4	38/59,43	22/57,02	25/50,81	22/61,03	30/47,81	38/46,76	48/34,31	31/52,55	33/46,96
Švedska	11/79,5	14/76,26	25/55,74	30/49,2	19/64,12	22/57,94	16/67,97	16/67,61	4/78,11	8/72,46
Zdr. krajstvo	22/72,7	22/68,52	14/61,71	14/56,49	29/53,06	27/51,02	21/61,18	26/51	24/60,49	25/57,71
ZDA	1/100	1/100	1/90,50	1/100	10/70,50	16/62,72	1/86,69	3/84	1/100,00	1/95,45

Vir: IMD World Competitiveness Yearbook 2005, 2005; IMD World Competitiveness Yearbook 2004, 2004; preračuni UMAR.

Opombe: ¹IMD World Competitiveness Yearbook 2004; ²IMD za 4 nove države članice EU (EU-10) ne objavlja podatkov (Ciper, Latvija, Litva, Malta); ³polni podatki po izidu letopisa IMD 2005; r - rang, v - vrednost indeksa.

Konkurenčnost držav po WEF

Uvrstitev Slovenije po nacionalni konkurenčnosti, merjeni z WEF-ovima¹ indeksoma sposobnosti rasti in poslovne konkurenčnosti, se je v zadnjem poročilu (2005–2006)² za prvega izboljšala, drugega pa poslabšala. V nasprotju s predhodnim poročilom se je Sloveniji tokrat znižala vrednost indeksa sposobnosti rasti (GCI), kar je posledica nižje vrednosti indeksov tehnološke konkurenčnosti in javnih institucij, konkurenčnost makroekonomskega okolja pa se je izboljšala. Kljub temu se je uvrstitev Slovenije med 117 gospodarstvi izboljšala za eno mesto, in sicer s 33. na 32. mesto. S to uvrstitvijo je Slovenija rahlo zmanjšala zaostanek za evropskim povprečjem in približno ohranila prednost pred skupino novih članic EU. Med članicami EU je po sposobnosti rasti Slovenija konkurenčnejša od Malte, Litve, Madžarske, Grčije, Cipra, Češke, Slovaške, Latvije, Italije in Poljske. Po indeksu poslovne konkurenčnosti (BCI) se je uvrstitev Slovenije poslabšala tretje leto zapored. Zasedla je 32. mesto, kar je mesto nižje kot leto prej. Za eno mesto nižja uvrstitev po poslovni konkurenčnosti izstopa v primerjavi s povprečnim izboljšanjem uvrstitve skupine EU-15 za štiri mesta in EU-25 za dve mesti. Med članicami EU je Slovenijo prehitela Češka, približali pa sta se ji Madžarska in Ciper. Slovenija se uvršča bolje od Slovaške, Litve, Grčije, Italije, Poljske, Malte in Latvije.

Največji negativni premik v okviru agregatnega indeksa sposobnosti rasti je bil dosežen pri konkurenčnosti tehnologije. Vrednost tehnološkega indeksa se je v primerjavi s predhodnim letom močno zmanjšala (za 0,64 točke, na 4,07), kar je neugodno v primerjavi s povprečnimi znižanji vrednosti tega indeksa v EU-25, EU-15 in EU-10 (Tabela). Slovenija se je po tehnološkem indeksu uvrstila za šest mest nižje, na 32. mesto. Najbolj se je poslabšala vrednost indeksa na področju informacijsko-komunikacijskih tehnologij. Najnižje vrednosti na področju tehnološke konkurenčnosti (tehnološki indeks) izkazujejo naslednji kazalniki: NTI in tehnološki transfer (deset mest nižje, 99. mesto), uspeh vladnega spodbujanja informacijsko-komunikacijskih tehnologij (15 mest nižje, 68. mesto), absorpcija tehnologije na ravni podjetij (deset mest nižje, 60. mesto), tehnologija kot vladna prednostna naloga (dve mesti boljše, 59. mesto), licenciranje tuje tehnologije (14 mest slabše, 59. mesto), kakovost konkurence v sektorju internetnih storitev (sedem mest boljše, 50. mesto) in tehnološke pripravljenosti (štiri mesta boljše, 44. mesto).

V okviru agregatnega indeksa sposobnosti rasti sta se izboljšali vrednost indeksa makroekonomskega okolja (za 0,31) in uvrstitev Slovenije na tem področju (premik z 39. na 35. mesto), kar je glede na povprečna poslabšanja uvrstitev EU-25, EU-10 in EU-15 spodbudno. Vse sestavine indeksa so povečale vrednosti. Indeks potencialne neučinkovitosti javnih izdatkov (0,23 točke višji indeks, 3,15) je uvrstil Slovenijo mesto višje (62. mesto). Najvidnejše izboljšanje je opaziti pri makroekonomski stabilnosti, in sicer za osem mest, na 35. mesto (porast za 0,38, na 4,78). Višjo vrednost indeksa je dosegel tudi kreditni rating (za 0,24, na 5,55), uvrstitev pa je ostala enaka kot v predhodnem letu (27. mesto). Najmanj konkurenčni kazalniki makroekonomskega okolja po WEF-u so: realni učinkoviti tečaj 2004 (77. mesto), pričakovanje recesije (75. mesto), inflacija 2004 (52. mesto), javnofinančni primanjkljaj sektorja države 2004 (47. mesto) in razlika med kreditnimi in depozitnimi obrestnimi merami (47. mesto).

Vrednost tretjega indeksa v okviru agregatnega indeksa sposobnosti rasti, ki meri konkurenčnost javnih institucij, se je znižala (za 0,14 točke), uvrstitev Slovenije pa je padla za štiri mesta. Ta sprememba v okviru globalne konkurenčnosti Slovenije je v primerjavi s spremembami v skupinah držav EU opozorilna, predvsem v primerjavi z novimi državami

¹ WEF - World Economic Forum.

² Analiza globalne konkurenčnosti WEF je bila objavljena jeseni 2005.

članicami, ki jih v povprečju zaznamuje povečanje vrednosti in uvrstitve. Med sestavinami tega indeksa se je vrednost indeksa pogodb in prava znižala za 0,10 točke, kar je povzročilo zdrs s 47. na 48. mesto (predlani 43. mesto). Po izboljšanju v predhodnem poročilu se je spet poslabšala ocena korupcije (za 0,17 točke), Slovenija se je uvrstila na 25. mesto, dve mesti slabše kot leto prej. Najmanj konkurenčni kazalniki javnih institucij po WEFu 2005–2006 so: pristranskost pri odločanju vladnih uradnikov (50. mesto), neodvisnost sodnikov (50. mesto), slabo zagotovljene lastninske pravice (49. mesto) in organizirani kriminal (46. mesto).

Uvrstitev Slovenije po vrednosti indeksa poslovne konkurenčnosti (indeks BCI) se je ob poslabšanju kakovosti slovenskega poslovnega okolja in spet nespremenjeni oceni zahtevnosti poslovanja in strategij podjetij ponovno znižala za eno mesto. S tem Slovenija kaže ravno nasprotno gibanje globalne konkurenčnosti kot v povprečju EU-25, EU-10 in EU-15. Po indeksu kakovosti poslovnega okolja se je uvrstitev Slovenije po lanskem izboljšanju znižala s 33. na 35. mesto, povprečna uvrstitev EU-15, EU-25 in EU-10 pa se je zvišala (za eno, dve in štiri mesta). Najmanj konkurenčni kazalniki poslovnega okolja po WEF-u 2005–2006 so: zanašanje na profesionalni menedžment (47. mesto), obseg marketinga (43. mesto) in sredstva, ki jih prejmejo menedžerji (43. mesto). Uvrstitev po indeksu zahtevnosti poslovanja in strategij podjetij je še vedno relativno ugodna (27. mesto), vendar se je izboljšal tudi povprečni rang EU-10 in EU-25 (za 2 in 1, 42. in 27. mesto). Najmanj konkurenčni kazalniki zahtevnosti poslovanja in strategij podjetij so: omejitve tujega lastništva (85. mesto), dosegljivost znanstvenikov in inženirjev (78. mesto) in dostop do lokalnih kapitalskih trgov (65. mesto).

Tabela: Indeksa globalne konkurenčnosti po WEF za Slovenijo, članice EU in ZDA

Države	Agregatna indeksa WEF				Komponente GCI						Komponen. BCI			
	Sposobnost rasti (GCI)		BCI		Tehnološki indeks		Javne institucije		Makroekonomsko okolje		Poslov. in strateg. podjetij		Kakovost nac. posl. okolja	
	04 ²	05 ¹	04 ²	05 ¹	04 ²	05 ¹	04 ²	05 ¹	04 ²	05 ¹	04 ²	05 ¹	04 ²	05 ¹
	r/v	r/v	r	r	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r	r	r	r
EU-25	27,4/4,90	28/4,77	27	25	26/4,78	25/4,36	29/5,44	27/5,40	28/8,64	31/4,73	28	27	27	25
EU-15	20/5,13	21,6/5,0	15	15	23/4,89	21/4,57	19/5,82	18,6/5,72	17,6/4,93	21,8/5,0	15	15	16	15
EU-10 ³	38,5/4,57	37,7/4,43	41	37	29/4,63	31/4,05	43/4,87	40/4,92	43,2/4,21	45,2/4,3	44	42	41	37
Avstrija	17/5,20	21/4,95	16	10	22/4,85	21/4,35	15/5,99	11/6,00	10/5,11	22/5,07	14	11	17	9
Belgija	25/4,95	31/4,63	14	16	31/4,59	28/4,18	22/5,71	28/5,38	19/4,92	29/4,76	11	12	19	17
Ciper	38/4,56	34/4,54	45	36	39/4,36	36/3,87	33/5,18	27/5,44	45/4,14	45/4,33	59	48	41	36
Češka	40/4,55	38 / 4,42	35	27	19/4,88	22/4,31	51/4,56	48/4,63	41/4,22	46/4,31	31	29	37	27
Danska	5/5,66	4/5,65	7	4	6/5,34	5/5,30	1/6,59	2/6,35	4/5,36	3/5,64	9	4	3	3
Estonija	20/5,08	20/4,95	27	26	15/5,01	18/4,62	26/5,59	25/5,51	30/4,65	30/4,73	34	33	24	25
Finska	1/5,95	1/5,94	2	2	1/6,24	2/6,02	3/6,48	5/6,19	3/5,47	4 / 5,52	7	9	1	1
Francija	27/4,92	30/4,78	12	11	30/4,65	24/4,26	25/5,62	20/5,72	25/4,78	27/4,90	10	10	16	11
Grčija	37/4,56	46/4,26	41	40	38/4,42	37/3,85	44/4,74	43/4,77	31/4,52	51/4,16	40	42	42	40
Irska	30/4,90	26/4,86	22	19	37/4,43	31/4,07	17/5,87	13/5,93	21/4,85	7/5,38	22	16	22	20
Italija	47/4,27	47/4,21	34	38	50/4,08	44/3,68	48/4,64	46/4,70	38/4,27	47/4,26	26	28	43	39
Latvija	44/4,43	44/4,29	49	48	36/4,46	38/3,83	52/4,55	50/4,55	37/4,27	38/4,48	51	51	48	48
Litva	36/4,57	43/4,3	36	41	33/4,51	42/3,70	43/4,75	44/4,73	33/4,46	39/4,47	37	41	35	41
Luksemburg	26/4,95	25/4,9	n/p	n/p	41/4,28	29/4,11	14/5,99	7/6,08	6/5,23	9/5,30	n	n	n	n/p
Nizozemska	39/4,56	39/4,38	42	34	29/4,66	30/4,08	37/5,07	34/5,15	55/3,95	63/3,91	48	40	38	32
Malta	32/4,79	35/4,54	50	46	21/4,85	23/4,29	30/5,39	32/5,23	47/4,11	54/4,09	60	61	49	44
Nemčija	13/5,28	15/5,1	3	3	12/5,08	16/4,78	11/6,21	8/6,04	26/4,77	28/4,81	1	2	5	4
Nizozemska	12/5,30	11/5,21	9	9	16/4,98	11/4,88	13/6,08	16/5,83	7/5,13	10/5,26	6	8	9	8
Pojlska	60/3,98	51/4	57	42	45/4,19	39/3,77	80/3,70	64/4,14	51/4,05	53/4,09	47	43	64	46
Portugalska	24/4,96	22/4,91	33	30	23/4,78	20/4,39	23/5,69	15/5,83	34/4,42	37/4,51	42	39	31	28
Slovaška	43/4,43	41/4,31	39	39	28/4,67	34/3,99	49/4,64	45/4,73	54/3,98	49/4,23	41	47	39	38
Slovenija	33/4,75	32/4,59	31	32	26/4,71	32/4,07	31/5,28	35/5,14	39/4,26	35/4,57	27	27	33	35
Španija	23/5,00	29/4,8	26	25	20/4,86	27/4,21	34/5,16	36/5,13	16/4,99	24/5,07	25	25	27	26
Švedska	3/5,72	3/5,65	4	12	4/5,80	4/5,78	6/6,31	17/5,82	17/4,99	12/5,24	5	7	6	14
Zd. kraljest.	11/5,30	13/5,11	6	6	18/4,92	17/4,66	7/6,23	12/5,98	8/5,11	18/5,13	8	6	4	6
ZDA	2/5,82	2/5,81	1	1	3/5,92	1/6,19	21/5,74	18/5,77	15/5,04	23/5,07	2	1	2	2

Vir: WEF Global Competitiveness Report, 2004–2005, 2005–2006.

Opombe: ¹WEF Global Competitiveness Report 2005/2006. WEF v poročilu 2005-2006 ocenjuje 117 držav, 15 več kot v prejšnjem poročilu (azijske in afriške države uvrščene za Slovenijo). ²WEF Global Competitiveness Report 2004–2005. ³Novo države članice; r - rang; v - vrednost indeksa. Krepko poudarjena števila: dvig konkurenčnosti države za vsaj tri mesta. Črne celice: padec za vsaj tri mesta.

Bilančna vsota bank

V letu 2004¹ se je bilančna vsota bank² v primerjavi z BDP povečala za 3,3 odstotne točke na 90,3 % bruto domačega proizvoda. Potem ko je bila v obdobju 1995–2000 rast bilančne vsote bank v glavnem povezana z okrepljeno kreditno dejavnostjo bank ter v letih 2001–2002 z okrepljenimi naložbami v vrednostne papirje, je bila v letih 2003–2004 spet predvsem posledica rasti kreditov. V ospredju so bili devizni krediti podjetjem in drugim finančnim organizacijam ter krediti prebivalstvu. Rast bančne aktive so banke sprva financirale predvsem z rastjo bančnih depozitov, v zadnjih letih pa je zaradi strukturnih premikov pri varčevalnih navadah prebivalstva v ospredju zadolževanje v tujini. V letu 2004 je bila rast bilančne vsote bank 11,6-odstotna. Med bilančnimi postavkami so imeli najvišjo, 44,9-odstotno stopnjo rasti, krediti bankam, kar je najverjetneje posledica spremenjene denarne politike Banke Slovenije, ki je z namenom odložitve povečanja likvidnosti, zaradi zapadlosti tolarških blagajniških zapiskov na obdobje po prevzemu evra v drugi polovici leta bankam začela ponujati dolgoročni depozit³, ki se v bilanci stanja uvršča med kredite bankam. Tako so na drugi strani za 8,9 % upadle naložbe v vrednostne papirje, ki niso namenjeni trgovanju, in so celotno rast znižale za 2,6 odstotne točke. K skupni rasti bilančne vsote so največ (10 odstotnih točk) prispevali krediti strankam, ki niso banke, le-ti so se v letu 2004 povečali za slabo petino, v strukturi aktive pa se je njihov delež povzpел na 53,9 %. V letu 2005 se je nadaljevala krepitev rasti bilančne vsote, ki se je v primerjavi z letom 2004 podvojila.

Slovenija po obsegu bilančne vsote bank v primerjavi z BDP še vedno močno zaostaja za evropskim povprečjem, prednost pred povprečjem skupine novih članic EU pa se postopno zmanjšuje. Po razmeroma visoki rasti vrednosti bilančne vsote glede na BDP v letu 2003 se je v letu 2004 rast kazalnika za EU-25 nekoliko umirila, saj se je njegova vrednost povečala za 5,0 odstotne točke ter tako dosegla 276,6 %⁴. V skupini novih članic (EU-10) je vrednost kazalnika dosegla raven 85,5 %, kar je sicer za slabih pet odstotnih točk manj od vrednosti kazalnika za Slovenijo, vendar se razlika že drugo leto zapored zmanjšuje. Tako je Slovenija v letu 2004 spadala že v drugo polovico držav EU-10, saj so se pred njo poleg Malte, ki dosega raven 426,3 % BDP, Cipra (289,5 %) in Češke (99,7 %) uvrstile še Latvija (100,0 %), Estonija (94,4 %) in tudi Slovaška (90,5 %). Prav tako pa imajo precej višje vrednosti kazalnika tudi stare države članice EU, ki so po razvitosti primerljive s Slovenijo npr. Portugalska (218,1 %) in Grčija (136,2 %).

¹ Podatki o osnovni strukturi bilance stanja bank za leto 2005 so v tabeli, analiza v besedilu pa zajema obdobje do leta 2004, saj ob pripravi publikacije še nismo imeli vseh potrebnih podatkov na tem področju.

² Slovenski finančni sistem spada med bančne finančne sisteme, v katerih močno prevladujejo banke, saj so le-te leta 2004 predstavljale skoraj 60 % bilančne vsote celotnega finančnega sistema in približno tri četrtine dodane vrednosti dejavnosti finančno posredništvo.

³ Njegova obrestna mera je za dve desetinki odstotne točke višja kot za 60-dnevne tolarške blagajniške zapise BS in je trenutno na ravni 4,2 %.

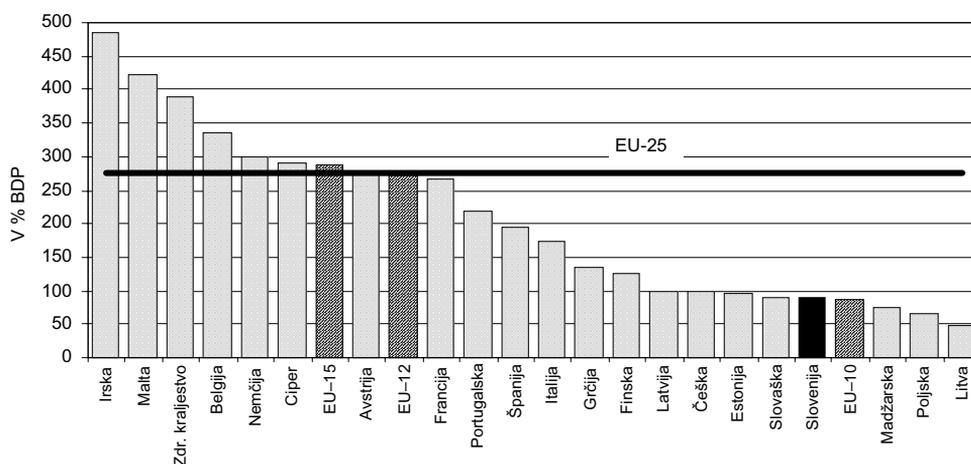
⁴ Pomen bančnega sektorja novih držav članic, merjen z deležem v celotni bilančni vsoti, se postopno krepi, vendar je z 1,4 % še vedno izredno majhen.

Tabela: Osnovna struktura bilance stanja bank, v mlrd SIT

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Aktiva	1.475,3	3.125,3	3.876,8	4.553,2	5.057,5	5.644,7	6.979,9
v % BDP	63,2	74,2	80,8	85,1	87,0	90,3	106,4
Kreditni bančnemu sektorju	253,6	364,4	396,2	373,1	345,2	500,2	682,5
Kreditni nebančnim sektorjem	607,8	1.635,2	1.913,9	2.172,5	2.538,1	3.041,3	3.811,5
Vrednostni papirji	414,7	793,2	1.109,3	1.546,7	1.719,7	1.642,2	1.954,5
Druge aktiva	199,3	332,5	457,3	460,9	454,5	320,0	387,8

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije (različni letniki), Banka Slovenije.

Slika: Bilančna vsota bank v nekaterih državah članicah EU v letu 2003, kot % BDP

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije, 2005; European banking federation, 2006; Prva statistična objava – nacionalni računi (SURS) (september 2005).

Zavarovalne premije

Obseg zavarovalnih premij je imel v letu 2004¹ najvišjo rast v zadnjih treh letih in je v primerjavi z BDP dosegel 5,6 %. V letu 2004 je obseg zavarovalnih premij² dosegel vrednost 348,0 mlrd SIT in je bil za 16,8 % višji kot leto poprej. Visoka rast je bila predvsem posledica hitre rasti obsega življenjskih zavarovanj. Njihov delež se je v primerjavi z letom pred tem povečal kar za 5,5 strukturne točke in dosegel 29,4 % vseh zavarovanj. Podobno kot v letu 2003 so se v skupini življenjskih zavarovanj najbolj krepila tista zavarovanja, ki so vezana na točke vzajemnih skladov, saj so se nominalno povečala za skoraj dvakrat. Že tretje leto zapored pa se nadaljuje umirjanje rasti obsega neživljenjskih zavarovanj (Tabela). V letu 2004 se je povečal za 8,3 %, na rast pa je najbolj vplivalo 0,5-odstotno zmanjšanje premij zdravstvenih zavarovanj, ki imajo v nepremoženjskih zavarovanjih najvišji, 28,1-odstotni delež. V tej skupini zavarovanj je imelo najvišjo rast letalsko zavarovanje, ki je v primerjavi z letom 2003 poraslo kar za 82,7 %, vendar pa ne pomenijo niti pol odstotka življenjskih zavarovanj.

Obseg zavarovalnih premij glede na bruto domači proizvod je v primerjavi z Evropsko unijo na nizki ravni, a se razlika postopno zmanjšuje. Povprečje v Evropski uniji je bilo leta 2004 na ravni 8,4 % BDP, kar je desetinko odstotne točke manj kot leto prej (EU-15: 8,7 %). Precej nižjo vrednost kazalnika so s 3,5 % BDP imele nove države članice, med katerimi je obseg zavarovalnih premij glede na BDP še vedno najvišji v Sloveniji (5,6 % BDP). Med starimi članicami EU pa sta nižjo vrednost od Slovenije imeli tudi Grčija (2,2 %) in Španija (5,4 %).

Zavarovalništvo v Sloveniji se močno razlikuje od razvitih zavarovalniških trgov tudi po strukturi premij. V Sloveniji so namreč več kot 70 % vseh premij neživljenjska zavarovanja, v Evropski uniji pa v povprečju dosegajo le slabih 40 % vseh zbranih premij. Tako ima Slovenija enega najvišjih deležev neživljenjskih zavarovanj glede na BDP, ki se že tretje leto zapored ohranja na ravni 3,9 % (povprečje v Evropski uniji je 3,3 %). Čeprav se je v letu 2004 v Sloveniji obseg življenjskih zavarovanj glede na BDP povečal za eno tretjino (na 1,6 %), pa je še vedno precej nižji od evropskega povprečja (5,1 % BDP), med starimi članicami pa ima nižji obseg življenjskih zavarovanj, izražen v deležu BDP, le Grčija. Hkrati pa je v letu 2004 Slovenija po obsegu življenjskih zavarovanj glede na BDP prvič preseгла povprečje skupine novih članic BDP (1,4 % BDP). Višje vrednosti sta imeli le še Ciper in Malta z 2,1 % oziroma 2,8 % BDP.

¹ Podatki o zavarovalnih premijah po vrstah zavarovanj za leto 2005 so v tabeli, analiza v besedilu pa zajema obdobje do leta 2004, saj ob pripravi publikacije še nismo imeli vseh potrebnih podatkov na tem področju.

² Upoštevamo tudi institucije, ki se ne delujejo po zakonu o zavarovalništvu (Kapitalska družba, Sklad obrtnikov in podjetnikov, Slovenska izvozna družba).

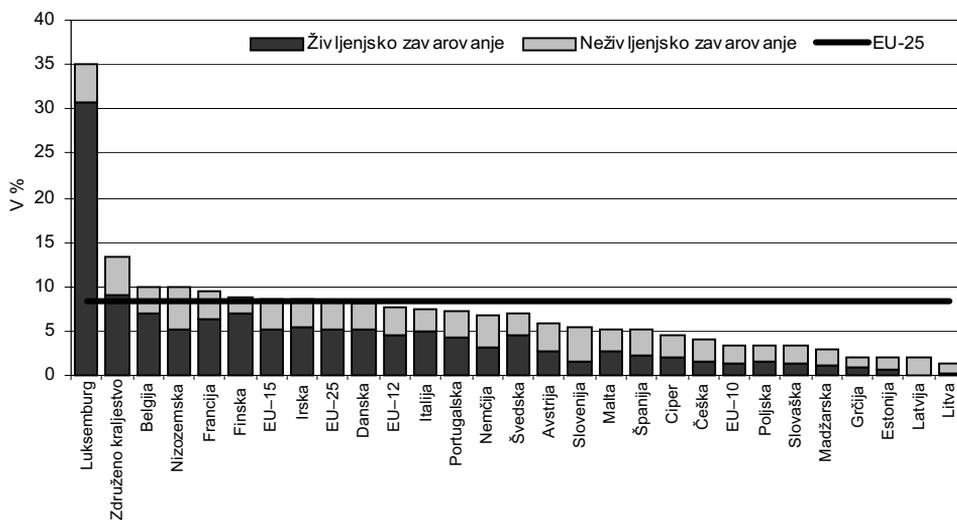
Tabela: Zavarovalne premije po vrstah zavarovanj v Sloveniji

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
V primerjavi z BDP, v %							
Zavarovalne premije skupaj	4,3	4,5	4,8	5,0	5,1	5,6	5,7
Življenjsko zavarovanje	0,6	0,9	1,0	1,1	1,2	1,6	1,7
Neživljenjsko zavarovanje ¹	3,7	3,6	3,8	3,9	3,9	3,9	4,0
Struktura, v %							
Zavarovalne premije skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	n.p.	100,0
Življenjsko zavarovanje	14,8	19,4	21,4	22,7	23,9	29,4	30,0
Neživljenjsko zavarovanje	85,2	80,6	78,6	77,3	76,1	70,6	70,0
Medletne nominalne stopnje rasti, v %							
Zavarovalne premije skupaj	62,6	12,5	19,3	16,1	11,7	16,8	6,7
Življenjsko zavarovanje	67,8	20,9	31,5	23,2	17,8	44,0	9,0
Neživljenjsko zavarovanje	61,7	10,7	16,3	14,1	9,9	8,3	5,7

Vir: Statistični zavarovalniški bilten 2005. (avgust 2005). Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2005.

Opomba: ¹Najpomembnejše oblike neživljenjskega zavarovanja so: zdravstveno zavarovanje, zavarovanje odgovornosti pri uporabi motornih vozil, zavarovanje kopenskih motornih vozil, nezgodno zavarovanje ter zavarovanje požara in elementarnih nesreč.

Slika: Obseg vseh zavarovalnih premij, življenjskih zavarovanj in neživljenjskih zavarovanj v primerjavi z BDP v izbranih članicah EU v letu 2004, v %

Vir: Statistični zavarovalniški bilten 2005. (Avgust 2005). Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2005; Annual Report 2004–2005 (Maj 2005). The Comité Européen des Assurances, 2005.

Tržna kapitalizacija

Po stagnaciji v letu 2003 se je vrednost kazalnika tržne kapitalizacije delnic (brez delnic investicijskih družb) glede na BDP v letu 2004¹ okrepila za 4,3 odstotne točke na 27,3 % BDP. Tržna kapitalizacija delnic iz borzne kotacije, ki predstavlja 72,3 % tržne kapitalizacije vseh delnic brez upoštevanja investicijskih družb, se je v letu 2004 povečala za 26,1 %, tržna kapitalizacija delnic prostega trga pa za 30,8 %. Glede na to, da se je število delnic na Ljubljanski borzi zmanjšalo in da niso bile izdane (po tržni kapitalizaciji pomembnejših) nove delnice, je bila rast tržne kapitalizacije predvsem posledica povečanja vrednosti delnic, ki kotirajo na Ljubljanski borzi. Vrednost osrednjega indeksa Ljubljanske borze SBI20 se je povišala za 24,7 %, vrednost indeksa delnic prostega trga pa za dobro tretjino. Slednje je najverjetneje tudi posledica nadaljnega preoblikovanja PID-ov v navadne delniške družbe. Po znižanju v letu 2003 se je v letu 2004 vrednost prometa na sekundarnem trgu Ljubljanske borze okrepila za 16,6 % in dosegla 396,7 mlrd SIT. Najbolj, kar za 49,9 %, se je povečal promet z delnicami, kar je vplivalo tudi na nekoliko višjo vrednost kazalnika tržnosti delnic². Njegova vrednost se je v primerjavi z letom 2003 povišala za 0,04 točke in dosegla vrednost 0,15, kar je precej pod ravno, ki jo dosegajo razviti trgi kapitala³. Primarni trg kapitala ostaja še vedno slabo razvit. Po treh letih je brez javnih ponudb lastniških vrednostnih papirjev v letu 2004 le prišlo do ene javne ponudbe, in sicer v višini 1,5 mlrd SIT, kar pa pomeni le 0,2 % celotne vrednosti vseh javnih ponudb, drugo (99,8 %) pa so bile javne ponudbe obveznic Republike Slovenije.

Kljub precejšnjemu povečanju vrednosti tržne kapitalizacije delnic v letu 2004 pa razvojni razkorak med slovenskim kapitalskim trgov in kapitalskimi trgi razvitih evropskih držav še naprej ostaja precej velik. V EU-25 se je v letu 2004 tržna kapitalizacija delnic povečala za 3,9 odstotne točke in dosegla 67,1 % BDP, s čimer se je razlika med Slovenijo in evropskim povprečjem nekoliko zmanjšala. V primerjavi z novimi državami članicami pa se je položaj Slovenije celo poslabšal, saj se je vrednost kazalnika za to skupino držav povišala za skoraj devet odstotnih točk na 27,8 % BDP, kar pomeni, da je slovenski trg kapitala po vrednosti tega kazalnika slabše razvit kot v povprečju v novih državah članicah. Razlog za tako velik skok je treba iskati predvsem v hitri rasti vrednosti delnic na borzah v Poljski, Madžarski in Češki, ki so konec leta 2004 predstavljale skoraj 80 % vrednosti tržne kapitalizacije delnic vseh novih držav članic.

V letu 2005 lahko pričakujemo, da se bo razkorak glede razvitosti trga kapitala še okrepil, saj se je leta 2005 obseg tržne kapitalizacije v državah članicah Evropske unije povečal za slabo četrtino, rast v novih državah članicah pa je dosegla skoraj 40 %. Vrednost je upadla v Estoniji, kjer se je vrednost delnic, ki kotirajo na borzi, znižala za skoraj tretjino, in Sloveniji, ki je imela v tem obdobju 5,9-odstoten upad tržne kapitalizacije delnic.

¹ Podatki za kazalnike razvitosti kapitalskega trga v letu 2005 so v tabeli, analiza v besedilu pa zajema obdobje do leta 2004, saj ob pripravi publikacije še nismo imeli vseh potrebnih podatkov na tem področju.

² Tržnost delnic je razmerje med letnim prometom delnic in tržno kapitalizacijo ob koncu obdobja.

³ Na teh trgih je vrednost kazalnika lahko tudi večja od ena.

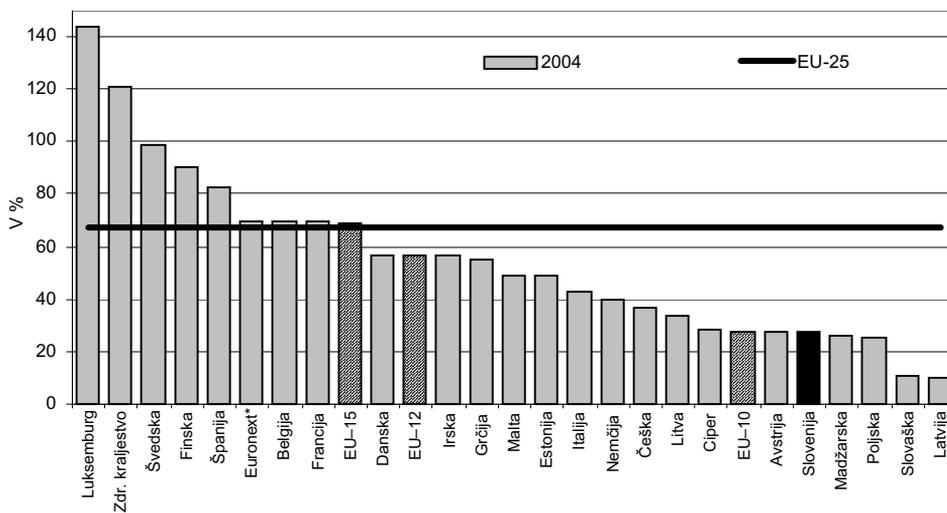
Tabela: Nekateri kazalniki razvitosti kapitalnega trga v Sloveniji

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tržna kapitalizacija delnic brez PID-ov in ID-ov, v mlrd SIT	41,1	705,1	850,0	1.233,1	1.339,70	1.705,8	1.604,3
Tržna kapitalizacija delnic brez PID-ov in ID-ov, v % od BDP	1,7	16,4	17,7	23,0	23,0	27,3	24,5
SB20	1,448	1,808	2,152	3,340	3,932	4,904	4,630
BIO	111	109	109	111	117	122	123
PIX	-	1,521	1,588	2,730	3,372	4,513	3,962
Število vrednostnih papirjev	49	267	270	265	254	254	227
Delnice	27	197	193	172	162	153	128
od tega delnice PID	0	44	37	33	26	11	10
Obveznice	22	68	76	92	92	101	99
Pokojninski boni	0	1	1	1	0	0	0

Vir: Letno statistično poročilo (2004). Ljubljana: Ljubljanska borza, 2005; Prva statistična objava - nacionalni računi (september 2005). Ljubljana: Statistični urad republike Slovenije, 2005.

Opombe: PID - pooblaščenca investicijska družba, ID - investicijska družba, SBI - slovenski borzni indeks, BIO - borzni indeks obveznic, PIX - indeks delnic pooblaščenih investicijskih družb.

Slika: Tržna kapitalizacija v nekaterih državah članicah EU in kandidatkah za članstvo v EU v letu 2004, kot % BDP

Vir: Letno statistično poročilo (2004). Ljubljana: Ljubljanska borza, 2005; Prva statistična objava - nacionalni računi (september 2005). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 2005; Stock market capitalisation (2005). Eurostat.

Opomba: Euronext od januarja leta 2001 sestavljajo borze v Parizu, Amsterdamu in Bruslju, februarja leta 2002 pa se jim je pridružila še Lizbonska borza.

Druga prioriteta:

Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta

1. Sintezni kazalnik

- Investicije v znanje

2. Izobraževanje in usposabljanje

- Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo
- Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva
- Razmerje med študenti in pedagoškim osebjem
- Javni izdatki za izobraževanje
- Javni in zasebni izdatki za izobraževalne ustanove
- Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca

3. Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij

- Bruto domači izdatki za raziskovalno razvojno dejavnost
- Diplomanti na področju znanosti in tehnologije
- Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev
- Raba interneta

Investicije v znanje

Znanje, inovativnost, nove tehnologije in podjetništvo so ključni dejavniki konkurenčnosti sodobnega gospodarstva in pomembni dejavniki gospodarske rasti. Slovenija bi morala v prihodnje povečati raven investicij v znanje¹ in njihovo učinkovitost.

Delež investicij v znanje v bruto domačem proizvodu po zadnjih razpoložljivih primerljivih podatkih (2002) v Sloveniji (glede na predhodno leto) stagnira in znaša 3,0 % kar je manj kot v povprečju Evropske unije (3,8%). V državah OECD so investicije v znanje v letu 2002 v povprečju dosegle 5,2 % BDP. Pregled po državah kaže, da je delež investicij v znanje v nekaterih državah presegel 6 % BDP (Švedska 6,8 %, ZDA 6,6 %, Finska 6,0 %), v državah južne Evrope pa je nižji od 2,7 % BDP. V večini držav OECD se investicije v znanje hitro povečujejo; njihova povprečna letna rast v devetdesetih letih je bila v številnih državah (Danska, Švedska, Finska, Irska, Grčija, Portugalska) višja od 7,5 % letno² in je precej presejala rast investicij v osnovna sredstva. V okviru investicij v znanje v večini držav najhitreje rastejo investicije v programsko opremo (software), razen Finske (kjer najhitreje rastejo izdatki RRD). Investicije v programsko opremo hitro rastejo v zadnjih letih tudi v Sloveniji; povprečna letna stopnja rasti v obdobju 1995–2004 je znašala kar 31,2 %.

Kljub hitri dinamiki v zadnjih letih je (zaradi zelo nizke osnove) zaostajanje Slovenije po zadnjih primerljivih podatkih (2002) največje pri naložbah v programsko opremo (Tabela). V osemletnem obdobju³ se je delež investicij v programsko opremo v BDP v Sloveniji povečal za 0,3 odstotne točke, večjo rast so v osemletnem obdobju dosegle Švedska (0,7 odstotne točke), Danska (0,6 odstotne točke) ter Nizozemska in Avstrija (0,5 odstotne točke). Delež naložb v programsko opremo, izražen v % BDP, je bil v Sloveniji leta 2002 polovico nižji od doseženega v Avstriji, Španiji in Franciji, delež tovrstnih naložb je bil na Nizozemskem trikrat, v skandinavskih državah pa kar štirikrat večji kot v Sloveniji.

Med elementi investicij v znanje za povprečjem EU zaostajajo tudi slovenske naložbe v raziskave in razvoj (Tabela). Slovenski zaostanek za povprečjem EU-15 se postopno zmanjšuje in je po zadnjih začasnih podatkih (2004) znašal 0,34 odstotne točke (Kazalnik: Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost). V obdobju 1996–2004 se je delež investicij v raziskave in razvoj v BDP v Sloveniji povečal za 0,3 odstotne točke, večji porast so dosegle Finska (1,0 odstotne točke), Danska (0,8 odstotne točke) ter Avstrija (0,7 odstotne točke).

Delež celotnih (javnih in zasebnih) izdatkov za terciarno izobraževanje (brez izdatkov za razvojno-raziskovalne dejavnosti v terciarnem izobraževanju) v BDP je bil v Sloveniji leta 2002 višji kot v večini držav Evropske unije, višji delež teh izdatkov od slovenskega je tega leta dosegla le Danska, enakega pa Finska (Tabela). Omenjeni državi sta v ospredju tudi po drugih kazalnikih izobraževanja: po deležu prebivalstva s končano terciarno izobrazbo, po pisnih spretnostih in po vključenosti odraslih v izobraževanje, po katerih sicer Slovenija še močno zaostaja za njima.

¹ Investicije v znanje skladno z definicijo OECD vključujejo izdatke za raziskave in razvoj, izdatke za terciarno izobraževanje (javne in zasebne) ter investicije v programsko opremo (software).

² Povprečna letna stopnja rasti v obdobju (1992–2000) je na Irskem znašala 10,8 %, na Švedskem 9,7 %, v Finski 8,8 %, Grčiji 8,8 %, Portugalski 8,3 %, Danski 7,5 % (OECD, National Accounts, Economic Outlook; MSTI and Education databases; International Data Corporation, June 2003).

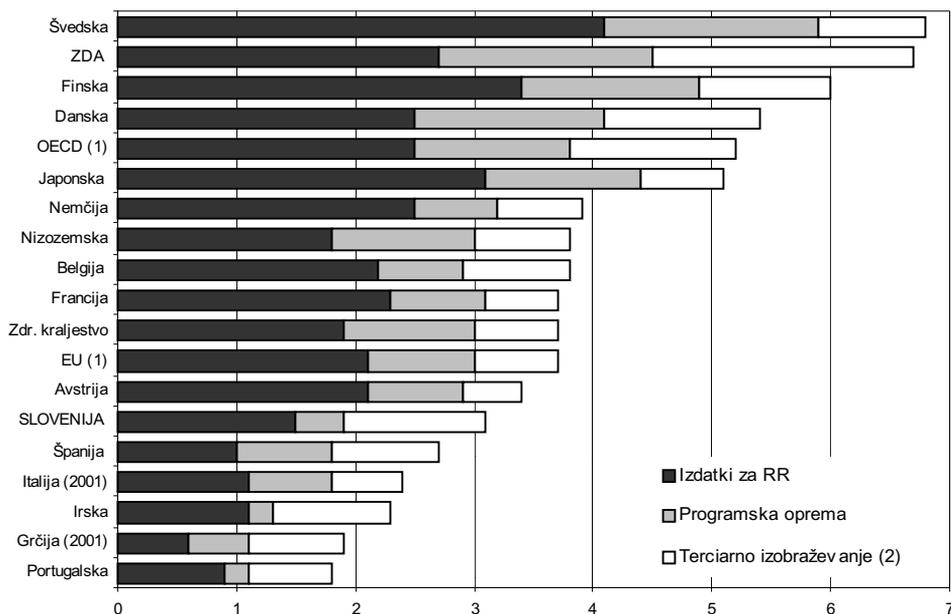
³ Osemletno obdobje zaradi težav z razpoložljivostjo primerljivih podatkov za Slovenijo vključuje obdobje 1995–2003 za druge navedene države pa obdobje 1994–2002.

Tabela: Investicije v znanje v letu 2002, spremembe v obdobju 1994–2002

	Delež v BDP v letu 2002, %				Sprememba deleža v BDP v letih 1994–2002			
	Izdatki za RRD	Programska oprema	Terciarno izobraževanje ²	Investicije v znanje	Izdatki za RRD	Programska oprema	Terciarno izobraževanje ²	Investicije v znanje
	1	2	3	4=1+2+3	1	2	3	4=1+2+3
EU ¹	2,1	0,9	0,7	3,8	0,1	0,3	0,1	0,5
OECD ¹	2,5	1,3	1,4	5,2	0,3	0,5	0,1	0,9
Avstrija	2,1	0,8	0,5	3,4	0,6	0,5	0,1	1,2
Belgija	2,2	0,7	0,9	3,8	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.
Danska	2,5	1,6	1,3	5,4	0,8	0,6	0,4	1,8
Finska	3,4	1,5	1,1	6,0	1,2	0,1	0,1	1,3
Francija	2,3	0,8	0,6	3,7	-0,1	0,4	0,0	0,3
Grčija (2001)	0,6	0,5	0,8	1,9	0,2	0,3	0,3	0,8
Irska	1,1	0,2	1,0	2,3	-0,1	0,1	-0,1	-0,2
Italija (2001)	1,1	0,7	0,6	2,4	0,1	0,2	0,0	0,3
Nemčija	2,5	0,7	0,7	3,9	0,3	0,2	0,0	0,5
Nizozemska	1,8	1,2	0,8	3,8	-0,2	0,5	0,0	0,3
Portugalska	0,9	0,2	0,7	1,8	0,3	0,0	0,1	0,5
Slovenija	1,5	0,4	1,1	3,0	0,3³	0,3³	n. p.	n. p.
Španija	1,0	0,8	0,9	2,7	0,2	0,3	0,2	0,7
Švedska	4,1	1,8	0,9	6,8	0,8	0,7	0,2	1,7
Združeno kraljestvo	1,9	1,1	0,7	3,7	-0,1	0,2	0,2	0,2
Japonska	3,1	1,3	0,7	5,0	0,3	0,7	0,2	1,2
ZDA	2,7	1,8	2,2	6,6	0,2	0,6	0,3	1,2

Vir: OECD, Science, technology and Industry Scoreboard 2005, SURS Statistični letopis 2005, Statistične informacije št. 149/2005, Prva statistična objava št. 74/2005.
Opombe: ¹EU-15 brez Grčije in Italije; ²Od celotnih izdatkov (javni in zasebni) za terciarno izobraževanje so odšteti izdatki za RR v terciarnem izobraževanju, ker so ti že vključeni v podatek o deležu izdatkov za RR; ³Podatki za obdobje 1996–2004.

Slika: Investicije v znanje v letu 2002, delež v BDP, v %

Vir: OECD, Science, technology and Industry Scoreboard 2005; SURS Statistični letopis 2005, Statistične informacije št. 149/2005, Prva statistična objava št. 74/2005.

Opombe: 1) EU-15 brez Grčije in Italije; 2) Od celotnih izdatkov (javni in zasebni) za terciarno izobraževanje so odšteti izdatki za RR v terciarnem izobraževanju, ker so ti že vključeni v podatek o deležu izdatkov za RR.

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo

Izobrazbena sestava prebivalstva se še naprej izboljšuje, delež prebivalstva s terciarno izobrazbo pa se le počasi približuje povprečju Evropske unije. Delež prebivalstva v starosti 25–64 let s terciarno izobrazbo je po izidih ankete o delovni sili za drugo četrtletje 2005 dosegel že 20,0 % (1,2 odstotne točke več kot leto prej oziroma 5,8 odstotne točke več kot leta 1995), delež prebivalstva s srednjo izobrazbo pa je ostal enak tistemu iz leta 2004 (60,5 %, kar je 6,0 odstotne točke več kot leta 1995). V njem se zmanjšuje delež prebivalstva s poklicno, povečuje pa delež prebivalstva s strokovno in splošno srednjo izobrazbo. Delež prebivalstva v starosti 25–64 let z vsaj srednjo izobrazbo je bil v drugem četrtletju leta 2005 tako že 80,5-odstoten (leta 1995 68,7-odstoten, po popisih prebivalstva pa je bil leta 2002 75,9-odstoten, leta 1991 pa 59,1-odstoten). Povprečni delež prebivalstva v starosti 25–64 let s terciarno izobrazbo je bil v drugem četrtletju leta 2005 v EU-25 22,5 % v EU-15 pa 24,0, kar je 2,8, oziroma 4,0 odstotne točke več, kot je dosegla Slovenija (Tabela).

Vključenost mladine in odraslih v formalno izobraževanje se še naprej povečuje. V šolskem letu 2004/2005 je bilo v srednje šole vpisane že okrog 80 % generacije v starosti 15–19 let (v šolskem letu 1994/1995 67,2 %), s čimer je dosežen tudi cilj lizbonske strategije. Pri tem se zlasti povečuje delež vpisanih v gimnazije ter srednje tehnične in strokovne šole, deleža vpisanih v srednje poklicne šole in nižje poklicne programe pa se znižujeta. Leta 2004 je srednje šole za mladino končalo 95,5 % generacije¹ (26,4 % generacije poklicne in 69,1 % srednje strokovne in splošno izobraževalne šole), leta 1995 pa je vse srednje šole za mladino končalo 72,9 % generacije (32,5 % generacije poklicne in 40,4 % generacije 4-5 letne srednje šole). Število odraslih v srednjem formalnem izobraževanju, ki je v šolskem letu 2000/2001 že preseгло 20.000 (1994/1995: 8.460), se še naprej počasi povečuje. V šolskem letu 2003/2004 je bilo v srednje šole za odrasle vpisanih 21.732 oseb, končalo pa jih je 6.227 oseb (3,4-krat več kot v šolskem letu 1994/1995).

Stalno se povečuje tudi število študentov in diplomantov. V šolskem letu 2004/2005 je bilo na vseh treh ravneh terciarnega izobraževanja vpisanih 112.228 študentov, od tega 12.621 na višji strokovni študij, 91.229 na dodiplomski in 8.378 na podiplomski študij. Razmerje števila študentov na 1000 prebivalcev je leta 2004 doseglo že 56,2 (leta 1995: 24,1), razmerje do števila prebivalcev v starosti 20–29 let pa 37,9 % (leta 1995: 16,4 %). Slovenija s tem že dosega raven tistih držav, članic Evropske unije, ki imajo najvišje razmerje števila študentov do števila prebivalcev². Število rednih študentov se povečuje in skupaj z absolventi rednega študija in rednimi študenti na podiplomski ravni že presega 50 % generacije v starosti 19–23 let (1994/1995 23,6 %). Še vedno pa se povečuje tudi število izrednih študentov, njihov delež med vsemi študenti pa se je ustalil na ravni med 35 in 36 % (leta 1995: 24 %). Število izrednih študentov se povečuje predvsem na višjih strokovnih šolah in na podiplomski ravni, na visokih šolah in univerzah pa se počasi zmanjšuje. Hkrati z večjim številom študentov se povečuje tudi število diplomantov, ki se s 50,2 na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let (leta 1995: 24,5) že približuje povprečni ravni EU-25³.

¹ Mišljena je generacija, ki je bila pred teoretičnim trajanjem šolanja na posameznih vrstah srednjih šol stara 15 let.

² Iz statistične baze Eurostata je moč izračunati ta razmerja za leto 2003. Najvišje razmerje števila študentov na 1000 prebivalcev v tem letu sta imeli Finska (56,0) in Češka (53,2), povprečje EU-25 je bilo 37,0, najvišje razmerje števila študentov do prebivalstva v starosti 20–29 let pa so imele Finska, Češka in Švedska: 44,7, 43,2 oziroma 38,4 %. Povprečje EU-25 je bilo 27,6 % Slovenija pa je bila po teh podatkih s 50,9 študenti na 1000 prebivalcev oziroma 34,0 študentov na 100 prebivalcev v starosti 20–29 let pri obeh kazalnikih med 25 sedanjimi članicami EU na šestem mestu (preračuni UMAR na podlagi podatkov Eurostata).

³ Ta je bila leta 2003 52,9 diplomantov na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let. Najvišje vrednosti med sedanjimi članicami EU so imele Irsko, Združeno kraljestvo in Poljska (82,6, 81,4 in 77,8). V Sloveniji je bila leta 2003 vrednost tega kazalnika 46,6.

Tabela: Delež prebivalstva v starosti 25–64 let s terciarno izobrazbo v Sloveniji in v državah članicah EU-25 v obdobju 1995–2005 (drugo četrtletje), v %

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU-25	n. p.	20,0	20,1	20,4	21,3	22,2	22,8
EU-15	17,7	21,2	21,5	21,8	22,6	23,4	24,0
EU-10	n. p.	13,9	13,1	13,5	14,7	15,9	17,0
Avstrija	n. p.	14,5	15,2	15,1	15,2	18,4	17,6
Belgija	23,3	27,2	27,8	27,9	28,2	29,8	30,7
Ciper	n. p.	25,1	26,8	29,1	29,5	29,4	27,8
Češka	n. p.	11,5	11,6	11,8	11,9	12,3	13,1
Danska	27,2	25,8	28,1	29,0	31,8	32,4	33,0
Estonija	n. p.	28,9	29,8	29,7	30,4	31,5	33,6
Finska	21,0	32,6	32,5	32,4	32,8	34,0	34,5
Francija	n. p.	21,6	22,6	23,5	23,5	23,9	24,6
Grčija	14,3	16,9	17,2	17,9	18,6	20,6	20,5
Irski	19,9	21,6	23,4	25,1	26,8	28,3	29,0
Italija	7,4	9,6	10,0	10,4	10,8	11,4	11,9
Latvija	n. p.	18,0	18,1	19,6	18,2	19,4	21,5
Litva	n. p.	21,8	22,4	21,9	23,2	24,2	26,5
Luksemburg	15,5	18,5	18,1	18,8	19,9	22,8	22,8
Madžarska	n. p.	14,0	13,9	14,0	15,2	16,6	17,0
Malta	n. p.	5,4	9,6	8,6	9,0	10,9	12,2
Nemčija	22,1	23,8	23,5	22,3	24,0	24,9	24,4
Nizozemska	n. p.	24,1	24,0	24,9	27,3	29,3	30,3
Poljska	n. p.	11,4	11,7	12,2	13,9	15,3	16,5
Portugalska	11,3	9,0	9,3	9,5	10,5	12,6	12,7
Slovaška	n. p.	10,3	10,6	10,8	11,6	12,8	13,9
Slovenija	14,2	15,7	14,1	14,8	17,8	18,8	20,0
Španija	16,4	22,5	23,6	24,6	25,0	26,4	28,2
Švedska	27,7	29,7	25,5	26,4	27,2	28,1	29,5
Združeno kraljestvo	21,8	28,1	28,5	29,2	30,5	29,1	29,5

Vir: SURS, Eurostat: http://epp.eurostat.ec.eu.int/extraction/getExport/en/theme3/ifsq/ifsq_pgaed?OutputDir=EJOutputDir_1203&OutputMime=application%2Fxtab&OutputMode=U&OutputFile=ifsq_pgaed.tab&NumberOfCells=1089&Language=en.

Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva

Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji se sicer stalno povečuje, precej pa še zaostaja za vrednostjo tega kazalnika v razvitih državah. Po razpoložljivih podatkih za leto 2005¹ so imeli delovno aktivni prebivalci po anketi o delovni sili 11,8, po statističnem registru delovno aktivnega prebivalstva pa 11,6 let dokončanega šolanja, kar je za 0,8 oziroma 0,6 leta več kot leta 1995 in za 0,09 oziroma 0,07 leta več kot leta 2004. Vrednost tega kazalnika je v Sloveniji v primerjavi s povprečjem držav članic OECD² nizka. Med evropskimi imajo delovno aktivni povprečno manj let šolanja kot v Sloveniji le še v Grčiji, Italiji in Portugalski, med ženskami pa tudi v Slovaški (Slika). Moški delovno aktivni so imeli v drugem četrtletju 2005 povprečno 11,6 leta šolanja, ženske pa 12,0. Leta 2003 so imeli moški 0,1, ženske pa 0,2 leta šolanja manj kot leta 2005, kar je bilo takrat za 0,9 oziroma 0,7 leta šolanja manj od povprečja držav OECD (12,7 oziroma 12,5) in 2,5 oziroma 2,4 manj od najvišjega povprečnega števila let šolanja delovno aktivnega prebivalstva, ki sta ga med državami OECD imeli takrat Norveška in ZDA (14,0 za moške in 14,2 za ženske).

Izobraženost delovno aktivnih v Sloveniji je glede na dejavnost največja v izobraževanju, v katerem se tudi najhitreje povečuje. Delovno aktivni v izobraževanju so imeli decembra 2005 povprečno 13,9 let šolanja, 0,1 več kot leto prej in 0,9 več kot leta 1995. Sledita javna uprava in finančno posredništvo, najnižje povprečno število let šolanja (10,0) pa imajo delovno aktivni v gradbeništvu. Tudi povprečno število delovno aktivnih v predelovalnih dejavnostih je nizko (10,6) in se le zelo počasi povečuje (Tabela). Med temi imajo povprečno več kot 11 let šolanja le delovno aktivni v proizvodnji naftnih derivatov, proizvodnji kemikalij in kemičnih izdelkov ter v papirništvu, založništvu in tiskarstvu, najnižje povprečno število let šolanja (10,0) pa imajo delovno aktivni v proizvodnji usnja in usnjenih izdelkov.

Delež delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo se povečuje v vseh področjih dejavnosti, najhitreje pa v tistih, ki imajo tudi najvišje povprečno število let šolanja. Po anketi o delovni sili je leta 2004 presegel eno petino vseh delovno aktivnih v Sloveniji, v drugem četrtletju 2005 pa je bil 21,5-odstoten (za 6 odstotnih točk višji kot leta 1995). V splošnem velja, da imajo najvišje deleže delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo tista področja dejavnosti, ki imajo tudi najvišje povprečno število let šolanja, tu pa se tudi najhitreje povečujejo. To so predvsem področja izobraževanja, javne uprave in finančnega posredništva, v katerem so se deleži delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo v desetih letih povečali za več kot 11 odstotnih točk. Decembra 2005 je imelo v izobraževanju višjo ali visoko izobrazbo 61,2 % delovno aktivnih, v javni upravi 48,0 % in v finančnem posredništvu 39,2 %. Visoke deleže delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo imajo tudi zdravstvo in socialno varstvo (decembra 2005: 35,7 %), nepremične, najem in poslovne storitve (34,5 %), druge javne, skupne in osebne storitve (29,5 %) ter oskrba z elektriko, plinom in vodo (23,4 %), v vseh drugih dejavnostih (v glavnem proizvodne narave) pa je med delovno aktivnimi manj kot 13 % takih z višjo ali visoko izobrazbo, najmanj v gradbeništvu in gostinstvu (okrog 5,5 %). Izobraževanje še vedno zaposluje tudi največ (20,9 %) od skupnega števila delovno aktivnih z višjo in visoko

¹ Podatki iz ankete o delovni sili za drugo četrtletje 2005 oziroma statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva po stanju decembra 2005.

² Eurostat tega kazalnika ne računa, prikazuje pa kazalnik pričakovanih let šolanja.

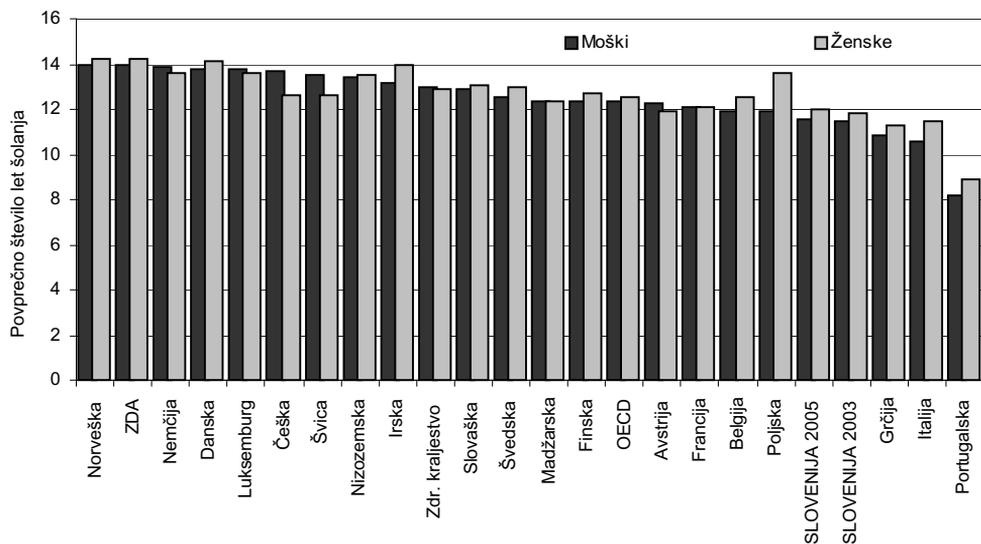
izobrazbo v Sloveniji. Sledijo predelovalne dejavnosti (14,4 %), javna uprava (13,8 %), nepremičnine, najem in poslovne storitve (13,5 %), zdravstvo in socialno varstvo (10,5 %) ter trgovina (8,0 %).

Tabela: Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Delovno aktivni po anketi o delovni sili	11,0	11,4	11,4	11,5	11,6	11,7	11,8
Delovno aktivni po registru SURS	11,0	11,2	11,3	11,4	11,5	11,5	11,6
A Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	10,30	10,69	10,58	10,45	10,47	10,5	10,6
B Ribištvo	10,13	10,38	10,52	10,62	10,74	10,4	10,4
C Rudarstvo	10,31	10,59	10,62	10,65	10,87	11,0	11,1
D Predelovalne dejavnosti	10,06	10,31	10,35	10,38	10,45	10,5	10,6
E Oskrba z elektriko, plinom, vodo	11,23	11,56	11,62	11,62	11,71	11,8	11,9
F Gradbeništvo	10,19	9,93	9,91	9,95	9,95	10,0	10,0
G Trgovina;popravila mot.vozil	11,20	11,37	11,40	11,44	11,49	11,5	11,6
H Gostinstvo	10,21	10,39	10,42	10,41	10,44	10,5	10,5
I Promet, skladiščenje, zveze	10,94	11,10	11,15	11,18	11,23	11,3	11,3
J Finančno posredništvo	12,64	12,88	12,94	13,04	13,12	13,2	13,3
K Nepremičnine, najem, poslovne storitve	11,98	12,14	12,24	12,25	12,30	12,3	12,4
L Javna uprava, obramba, socialno zav.	12,86	13,23	13,30	13,38	13,44	13,5	13,6
M Izobraževanje	12,94	13,36	13,42	13,55	13,69	13,8	13,9
N Zdravstvo, socialno varstvo	11,89	11,81	11,86	12,50	12,55	12,6	12,7
O Dr. javne, skupne in osebne storitve	11,81	11,91	11,94	12,04	12,11	12,2	12,3
P Zasebna gosp. z zaposlenim osebjem	10,12	10,15	10,34	10,20	10,24	10,2	10,5

Vir: SURS, Statistični register delovno aktivnega prebivalstva, preračuni UMAR.

Slika: Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v evropskih državah članicah OECD in ZDA, 2003 ter v Sloveniji, 2003 in 2005

Vir: OECD, Education at a glance, OECD Indicators 2005, tabela A1.4.

Razmerje med študenti in pedagoškim osebjem

Razmerje med številom študentov in pedagoškim osebjem se uporablja kot kazalnik kakovosti terciarnega izobraževanja. Ob tem se predpostavlja, da razmerje kaže obremenjenost pedagoškega osebja in da manjša obremenjenost pomeni več možnosti za aktivnejše študijske oblike in s tem kakovostnejše izobraževanje. Razmerje je izračunano kot količnik med številom študentov terciarnega izobraževanja v ekvivalentu rednega študija¹ in številom pedagoških delavcev v ekvivalentu polnega delovnega časa². Ob tem je treba opozoriti, da v izračunu ni upoštevano, koliko časa pedagoški delavci dejansko poučujejo, niti koliko študijskih ur imajo študenti tedensko, kar pomeni, da na podlagi tega razmerja ne moremo sklepati na povprečno velikost razredov³ oziroma tega ne smemo enačiti.

Za Slovenijo je za šolsko leto 2004/2005 prvič izračunan mednarodno primerljiv kazalnik⁴, ki kaže, da Slovenija precej zostaja za povprečjem držav OECD. V povprečju je bilo v Sloveniji v letu 2004/2005 22,6 študentov na enega pedagoškega delavca v terciarnem izobraževanju (v letu 2003/2004 pa 21,5). Kazalnik je mednarodno metodološko primerljiv⁵ le za leto 2005 in kaže, da Slovenija zaostaja za povprečjem OECD (14,9) in večino držav Evropske unije, v katerih je razmerje v letu 2002/2003 znašalo od 9,0 na Švedskem do 29,6 v Grčiji. V obdobju 1998–2003 se je v večini držav, za katere imamo podatke, ob visoki rasti števila študentov terciarnega izobraževanja, razmerje nekoliko poslabšalo. V Sloveniji se je razmerje v obdobju 2000–2003 nekoliko izboljšalo (od 23,8 v letu 2000 na 22,9 v letu 2003), vendar se ti podatki nanašajo le na redni študij, zato jih s podatki drugih držav ne moremo primerjati.

Na razmerje med številom študentov in pedagoškim osebjem vplivajo tudi različni programi dodiplomskega študija. Podatki za države OECD kažejo, da so razmerja med številom študentov in pedagoškim osebjem praviloma nižja pri strokovno usmerjenih programih tipa B (povp. OECD 14,1) kot pri programih tipa A (povpr. OECD 15,7)⁶. V Sloveniji je primerljivo razmerje na višjih strokovnih šolah, ki spadajo pod programe tipa B, slabše od povprečja OECD – v letu 2003/2004 je znašalo 17,0, v letu 2004/2005 pa se je poslabšalo na 17,9. Na visokošolskih programih (5A in 5B) je razmerje še slabše, v letu 2004/2005 je znašalo 23,2 študenta na pedagoškega delavca.

¹ Število vseh študentov v terciarnem izobraževanju v ekvivalentu rednega študija = redni študentje + 1/3 (izredni + absolventi + podiplomski študentje) (Statistične informacije št. 259 – SURS, 2004).

² Pri pedagoškem osebju so v tem kazalniku upoštevani strokovni pedagoški delavci v višjem strokovnem izobraževanju (predavatelji višjih šol, inštruktorji pri vajah, laboranti) in visokošolski učitelji (docenti, izredni profesorji, redni profesorji, lektorji, predavatelji in višji predavatelji), niso pa upoštevani znanstveni delavci in visokošolski sodelavci (asistenti, bibliotekarji, strokovni svetniki, višji strokovni sodelavci, strokovni sodelavci in učitelji večščin).

³ Velikost razredov je kazalnik, ki naj bi ustrežneje izražal obremenjenost učiteljev in s tem kakovost šolskega sistema, vendar se izračunava samo za nižje ravni izobraževanja (ISCED 1-3).

⁴ Za leto 2004/2005 so bili pri skupnem številu študentov podiplomskega študija prvič vključeni tudi doktorandi (to je tudi razlog, da je za leto 2004/2005 razmerje (22,6) slabše kot v letu 2003/2004 (21,5)); pri pedagoškem osebju pa so bili v letu 2003/2004 ob tistih, ki poučujejo samo v programih rednega izobraževanja, prvič vključeni tudi pedagoški delavci v programih izrednega in podiplomskega študija (Statistične informacije št. 259 – SURS, 2004).

⁵ Metodološke posebnosti v letih pred 2005 so navedene pod tabelo.

⁶ ISCED 5B: višje strokovno izobraževanje in visokošolski strokovni študij; ISCED 5A univerzitetni dodiplomski in podiplomski študij.

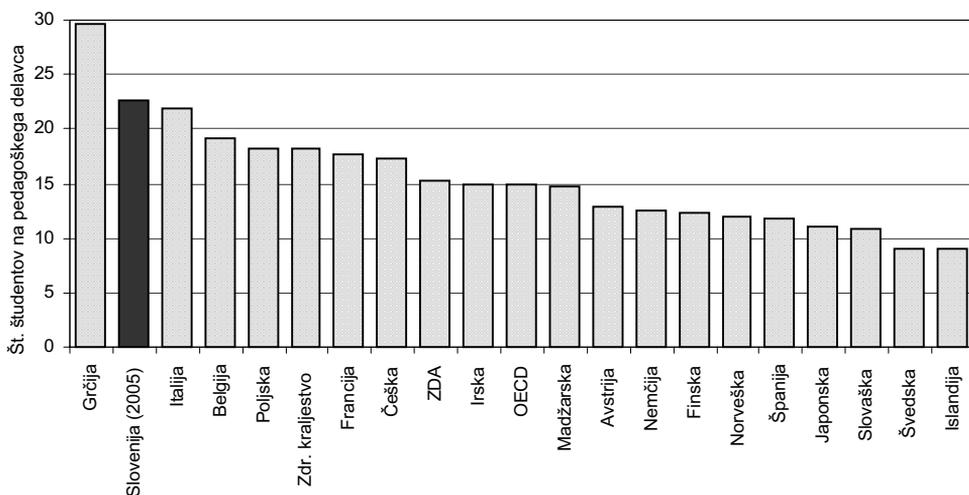
Tabela: Razmerje med številom študentov in pedagoškim osebjem v terciarnem izobraževanju

	1998	2000	2002	2003
OECD	14,8	14,7	15,4	14,9
Avstrija	n.p.	n. p.	13,0	12,9
Belgija	n.p.	19,9	18,7	19,2
Češka	13,5	13,5	16,1	17,3
Finska	n. p.	n. p.	12,6	12,3
Francija	n. p.	18,3	17,9	17,6
Grčija	26,3	26,8	32,2	29,6
Irska	16,6	17,4	16,3	15
Italija	n. p.	22,8	23,1	21,9
Madžarska	11,8	13,1	13,8	14,8
Nemčija	12,4	12,1	12,6	12,5
Poljska	n. p.	14,7	18,0	18,3
Slovaška	n. p.	10,2	10,5	10,8
Slovenija¹	n. p.	23,8	22,5	22,9
Španija	17,2	15,9	13,0	11,8
Švedska	9,0	9,3	9,1	9,0
Združeno kraljestvo	17,7	17,6	18,3	18,2
Islandija	9,3	7,9	8,7	9,0
Japonska	11,8	11,4	11,2	11
Norveška	13,0	12,7	13,2	11,9
ZDA	14,6	13,5	17,1	15,2

Vir: Education at glance (številke: 2002–2005); Statistične informacije št. 121 - Izobraževanje, SURS (2005); Statistične informacije št. 259 - Izobraževanje, SURS 2005; preračuni UMAR.

Opomba: podatki za leto Y se nanašajo na šolsko leto X/Y; ¹za Slovenijo je v celoti mednarodno primerljiv samo podatek za leto 2005 (do leta 2003 – razmerje med rednimi študenti in pedagoškim osebjem v programih rednega izobraževanja v ekvivalentu polnega delovnega časa; leto 2004 – k vsem študentom v ekvivalentu rednega študija še niso bili zajeti doktorandi, v pedagoško osebje pa so bili poleg tistih, ki poučujejo samo v programih rednega študija, prvič vključeni tudi pedagoški delavci izrednega in podiplomskega študija v ekvivalentu polnega delovnega časa).

Slika: Razmerje med številom študentov in pedagoškim osebjem v terciarnem izobraževanju v letu 2003 (študijsko leto 2002/2003)

Vir: Education at glance 2005; Statistične informacije št. 121 - Izobraževanje, SURS (2005); Statistične informacije št. 259 - Izobraževanje, SURS (2004); preračuni UMAR.

Opomba: za Slovenijo je v celoti mednarodno primerljiv samo podatek za leto 2005.

Javni izdatki za izobraževanje

Delež celotnih javnih izdatkov za izobraževanje v BDP se v mednarodnih primerjavah uporablja kot glavni strukturni kazalnik merjenja obsega vlaganj v izobraževanje¹. V Sloveniji je delež javnih izdatkov za izobraževanje² v BDP v letu 2003 znašal 6,02 % (5,98 % v letu 2002), s tem deležem se Slovenija uvršča nad povprečje držav EU-25 (Eurostat, 2002: 5,22 %). Od leta 1995 do 2000 je bila po državah opazna težnja zniževanja deleža javnih izdatkov za izobraževanje v BDP, po letu 2000 pa deleži v večini držav rastejo, kar je v skladu s cilji Lizbonske strategije. Relativno visok delež, ki ga dosega Slovenija, pa je še precej nižji kot v nekaterih severnoevropskih državah, predvsem v Danski, Švedski in Norveški z nad 7–8 %.

Tudi po deležu javnih izdatkov za izobraževanje v celotnih javnih izdatkih Slovenija presega povprečje EU. Ta delež se je v Sloveniji v letu 2003 povečal na 12,52 % (v letu 2002 je znašal 12,44 %), med državami EU pa se Slovenija uvršča na 13. mesto. Večina držav je v obdobju 1995–2002 povečala javne izdatke za izobraževanje, izražene kot delež v celotnih javnih izdatkih (izjemi sta le Latvija in Francija). Zaradi razlik v deležu vseh javnih izdatkov v BDP pa je vrstni red držav po tem kazalniku nekoliko drugačen. V vrhu niso skandinavske države, temveč Litva, Ciper in Latvija.

Za terciarno izobraževanje Slovenija nameni večji delež javnih izdatkov v BDP kot večina novih članic in več od povprečja EU, med drugim zaradi visokih transferjev gospodinjstvom (Slika). V letih 2001 in 2002 je delež celotnih javnih izdatkov za terciarno izobraževanje v BDP znašal 1,32 %, v letu 2003 pa se je povečal na 1,34 %.³ Načini financiranja terciarnega izobraževanja se med državami razlikujejo, tako nekatere države več denarja namenijo neposredno izobraževalnim ustanovam, druge pa več za transferje gospodinjstvom ter posojila za plačilo šolnin. Češka, Grčija, Španija, Francija, Poljska in Portugalska več kot 90 % celotnih izdatkov za terciarno izobraževanje namenijo izobraževalnim ustanovam, v povprečju EU 83,6 %, v Sloveniji pa je ta delež le 74,2 %. Kar 25,9 % celotnih javnih izdatkov na terciarni ravni je v Sloveniji namenjenih za transferje gospodinjstvom (republiške in Zoisove štipendije, otroški dodatki). Visoki transferji so značilni tudi za skandinavske države.

V Sloveniji so visoki izdatki za izobraževanje na terciarni ravni povezani tudi z visoko vključenostjo v terciarno izobraževanje. Po oceni Eurostata bi bil v Sloveniji delež javnih izdatkov za terciarno izobraževanje v BDP nižji za okoli 0,3 odstotne točke (znašal bi torej 1,0 % BDP), če bi bila stopnja vključenosti v terciarno izobraževanje⁴ na ravni povprečja EU-25. Med evropskimi državami bi bili ob tej predpostavki bolj kot v Sloveniji celotni javni izdatki za terciarno izobraževanje nižji samo še v Finski (za 0,8 odstotne točke), Švedski in Norveški, za več kot 0,5 odstotne točke pa bi se povečali v Češki, Cipru, Malti, Slovaškem in v Švici (Statistics in focus, 18/2005). Poleg dejavnika vključenosti pa na višino izdatkov za terciarno izobraževanje pomembno vpliva tudi povprečna dolžina študija na terciarni ravni. Povprečje za države OECD je v letu 2002 znašalo 4,21 leta (Education at glance 2005).⁵ Primerljivih podatkov za Slovenijo še ni, vendar pa nekateri podatki kažejo, da po eni strani Slovenija po predpisani dolžini programov verjetno ne presega povprečja EU⁶, po drugi strani pa je po oceni za leto 2004 (Mihevc, 2005) povprečen diplomat na visokošolskih programih študiral kar 5,4 let (približno 1,5 let več, kot je predvideno) in na univerzitetnih programih kar 7,3 leta (v povprečju več, kot dve leti več kot je predvideno).

¹ Finančni podatki za Slovenijo so zbrani po mednarodno primerljivi metodologiji z vprašalnikom UOE (skupni vprašalnik UNESCO, OECD, Eurostat). Podatki nanašajo na formalno-stopenjsko izobraževanje.

² Javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Vključeni so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove (poučevalne in nepoučevalne) ter transferji gospodinjstvom in neprofitnim institucijam (štipendije, štipendije brezposelnim za izobobraževanje, subvencije za vozovnice, subvencije za učbenike, izdatki za evalvacijo, otroški dodatki, v tistem delu, za katerega je pogoj vključenost v izobraževanje).

³ Vključeni so tudi javni izdatki za razvojno-raziskovalno dejavnost v terciarnem izobraževanju.

⁴ Stopnja vključenosti v terciarno izobraževanje je izračunana kot delež v populaciji 20–29 let (Statistics in focus 19/2005).

⁵ Eurostat podatkov o povprečni dolžini študija še ne objavlja. Predvidoma bodo zbrani za leto 2005.

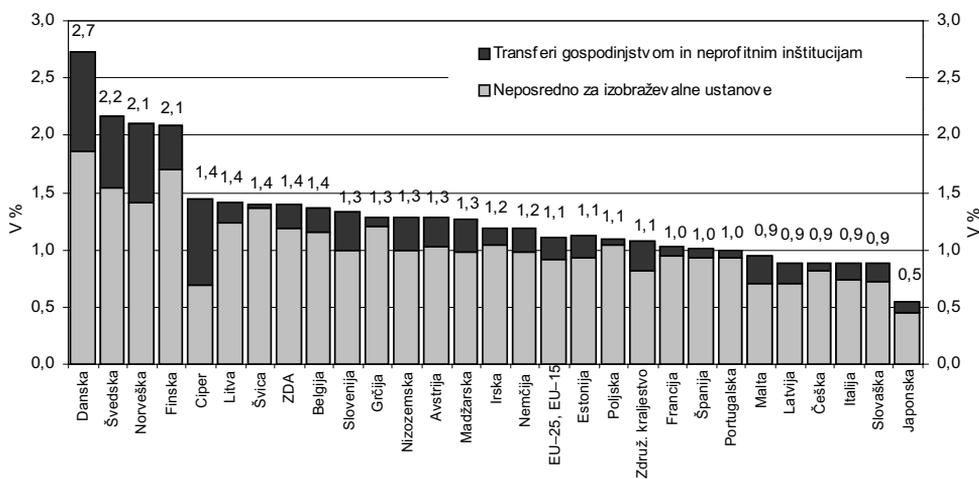
⁶ Delež študentov (redni in izredni), ki so vpisani na univerzitetni program, se je v obdobju 2000–2003 zmanjšal za 52,8 % na 47,6 % (v letih 2004 in 2005 se je zvišal na 48,1 %). Tudi podatki o diplomantih po vrsti programov kažejo, da v Sloveniji le 30 % vseh diplomantov dodiplomskega študija (ISCED 5A) dokonča študij, ki je daljši od 5 let, po drugi strani je na primer v Avstriji, Češki in Slovaški diplomantov na daljših študijskih programih kar 80 % (Statistics in focus 19/2005).

Tabela: Celotni javni izdatki za izobraževanje kot % v BDP in kot % v celotnih javnih izdatkih

	% v BDP				% v celotnih javnih izdatkih			
	1995	2000	2001	2002	1995	2000	2001	2002
EU-25 ¹	5,17	4,94	5,1	5,22	10,27	10,81	10,94	11,01
EU-15 ¹	5,19	4,97	5,09	5,22	10,3	10,84	10,93	11,01
EU-10 ¹	5,08	4,75	5,16	5,31	9,83	10,5	11,07	11,02
OECD ²	5,3	n. p.	n. p.	5,4	11,9	n.p.	n.p.	12,9
Avstrija	6,04	5,66	5,7	5,67	10,78	11,01	11,21	11,2
Belgija	n. p.	n. p.	6,11	6,26	n. p.	n. p.	12,38	12,47
Ciper	4,81	5,60	6,28	6,83	n. p.	14,46	15,55	16,29
Češka	4,62	4,04	4,16	4,41	8,5	9,59	9,23	9,41
Danska	7,67	8,39	8,5	8,51	12,98	15,65	15,7	15,59
Estonija	5,83	5,59	5,48	5,69	13,42	14,61	14,84	15,56
Finska	6,85	6,12	6,24	6,39	11,49	12,47	12,68	12,75
Francija	6,04	5,83	5,76	5,81	11,27	11,42	11,25	10,99
Grčija	2,87	3,79	3,9	3,96	5,62	7,28	7,77	8,06
Irska	5,07	4,36	4,35	4,32	12,22	13,62	12,91	12,9
Italija	4,85	4,57	4,98	4,75	9,09	9,75	10,23	9,89
Latvija	6,27	5,43	5,7	5,82	15,94	14,32	15,6	16,24
Litva	5,08	5,67	5,92	5,89	14,07	14,79	16,9	17,16
Luksemburg	4,26	n. p.	3,84	3,99	9,35	n. p.	9,89	9,25
Madžarska	5,37	4,54	5,15	5,51	n. p.	9,51	10,56	10,46
Malta	n.p.	4,55	4,47	4,54	n. p.	10,87	10,2	9,98
Nemčija	4,62	4,53	4,57	4,78	9,7	9,9	9,72	9,81
Nizozemska	5,06	4,87	4,99	5,08	8,98	10,75	10,69	10,62
Poljska	5,14	5,01	5,56	5,6	10,02	11,16	11,67	11,46
Portugalska	5,37	5,74	5,91	5,83	11,92	12,71	12,76	12,7
Slovaška	4,98	4,15	4,03	4,35	9,2	6,92	7,83	8,53
Slovenija	5,87	5,95	6,08	5,98	n. p.	12,37	12,41	12,44
Španija	4,66	4,42	4,41	4,44	10,36	11,06	11,14	11,11
Švedska	7,22	7,39	7,31	7,66	10,67	12,89	12,8	13,14
Združ. kraljestvo	5,24	4,58	4,69	5,25	11,7	11,54	11,71	12,77
Norveška	7,44	6,82	7	7,63	14,44	16	15,83	16,11
Japonska	3,53	3,59	3,57	3,6	n. p.	10,49	10,54	n. p.
ZDA	5,03	4,93	5,08	5,35	n. p.	15,49	17,15	n. p.

Viri: Statistične informacije št. 149 - SURS (2005) in Prva statistična objava št. 86 - SURS (2006); Nacionalni računi - SURS (sept. 2005); Temeljni agregati sektorja države - Prva statistična objava št. 82 (2006); preračuni UMAR; Population and social condition - Eurostat (2005); Education at Glance 2005 - OECD, 2005.
Opombe: ¹Povprečja za EU-25, EU-15, EU-10 - ocena Eurostat (tehtana povprečja za celotno območje); EU-10 - nove države članice ²Povprečje za države OECD - izračun OECD (srednja vrednost).

Slika: Celotni javni izdatki za terciarno izobraževanje v letu 2002, kot % v BDP

Vir: Population and social condition - Eurostat (2005), *Statistics in Focus*. (18/2005).

Javni in zasebni izdatki za izobraževalne ustanove

Delež celotnih javnih in zasebnih izdatkov za izobraževalne ustanove¹ v BDP je v Sloveniji višji kot v večini držav EU. Na obseg sredstev, namenjenih izobraževanju, vplivajo številni dejavniki, med njimi demografska struktura, stopnje vključenosti v izobraževanje, dohodek na prebivalca, raven plač pedagoškega osebja, organiziranost izobraževalnega sistema ter sistem financiranja izobraževanja. V letu 2002 in 2003 so izdatki za izobraževalne ustanove znašali 6,3 % BDP (6,2 % v letu 2001), višji so bili le v štirih državah EU (Belgija, Danska, Švedska in Ciper). V povprečju EU-15 se delež v letu 2002 v primerjavi z letom 1995 ni spremenil. Med 14 državami, za katere imamo podatke tudi za leto 1995, je sedem držav povečalo delež izdatkov za izobraževalne ustanove v BDP, podobno je tudi v približno polovici držav OECD v tem obdobju rast izdatkov za izobraževalne ustanove prehitela rast BDP. V sestavi izdatkov zavzemajo največji delež izdatki za ustanove osnovnošolskega izobraževanja (v Sloveniji 45 % v letu 2002 oz. 2,9 % BDP), sledijo izdatki za srednješolske ustanove (22 % oziroma 1,4 % BDP), izdatki za ustanove terciarnega izobraževanja (21 % oziroma 1,3 % BDP) ter za predšolsko izobraževanje (12 % oziroma 0,7 % BDP). V Sloveniji lahko visoke izdatke za izobraževalne ustanove povežemo tudi z visoko stopnjo vključenosti mladih (15–24 let) v izobraževanje, ki je v letu 2003 znašala 66,9 %, povprečje EU-25 je znašalo 59,2 %, višjo stopnjo pa imajo samo Finska, Litva, Belgija in Poljska (Population and social condition – Eurostat, 2005).

Zasebni izdatki za izobraževalne ustanove so v Sloveniji visoki². V letu 2003 so znašali 0,9 % BDP (0,8 % v letu 2002). Glede na raven izobraževanja so najvišji v terciarnem izobraževanju in predšolskem izobraževanju. Ob tem je treba opozoriti, da mednarodne primerjave zasebnih izdatkov niso povsem zanesljive, ker deloma temeljijo na ocenah, te pa so običajno višje za države z boljšimi podatkovnimi viri, kar velja tudi za Slovenijo. Tudi primerjava razmerij med javnimi in zasebnimi izdatki za izobraževalne ustanove kaže, da Slovenija nameni za izobraževalne ustanove relativno velik delež sredstev iz zasebnih virov. V letu 2003 je to razmerje za Slovenijo znašalo 86,4 : 13,6, večji delež zasebnih izdatkov pa so imele evropskimi državami samo Ciper (19,4 %), Nemčija (16,7 %) in Združeno kraljestvo (15,6 %).

Po deležu zasebnih izdatkov za ustanove terciarnega izobraževanja je Slovenija v vrhu med državami EU. Izraženi kot delež v BDP so v letu 2002 znašali 0,3 % (Tabela) oziroma v razmerju do celotnih izdatkov za izobraževalne ustanove terciarnega izobraževanja 23,3 % (povprečje EU 17,2 %; Slika). V Sloveniji so razlog za visoke zasebne izdatke na terciarni ravni predvsem šolnine za izredni študij, ki jih večinoma plačajo študentje sami³. Visoki so tudi zasebni izdatki za nastanitve v študentskih domovih. Med evropskimi državami imajo višje zasebne izdatke na terciarni ravni le Poljska, Združeno kraljestvo in Španija. Celotni javni in zasebni izdatki za izobraževalne ustanove terciarnega izobraževanja so v letu 2002 in v letu 2003 znašali 1,3 % BDP (Tabela), kar je na ravni povprečja EU-15, ob tem pa je treba opozoriti, da so k izdatkom za izobraževalne ustanove na terciarni ravni zajeti tudi izdatki, namenjeni za raziskave in razvoj v terciarnem izobraževanju, ki se med državami močno razlikujejo. V Sloveniji so v letu 2002 znašali 0,2 % BDP⁴.

¹ Po metodologiji UOE zajemajo izdatki za izobraževalne ustanove vse javne in zasebne izdatke za poučevalne in nepoučevalne izobraževalne ustanove za formalno stopenjsko izobraževanje. V ta kazalnik niso zajeti transferji posameznikom in gospodinjstvom, ki so sicer vključeni v celotne javne izdatke za izobraževanje (Kazalnik: *Javni izdatki za izobraževanje*).

² Zasebni izdatki vključujejo izdatke gospodinjstev in drugih zasebnih subjektov, plačane neposredno izobraževalnim ustanovam (izdatki za šolnine, malice, šolo v naravi, nastanitve v dijaških in študentskih domovih).

³ Po podatkih iz letnih poročil javnih zavodov pomenijo zasebni viri na višjih in visokih šolah v povprečju nekaj več kot 15 % vseh prihodkov, na nekaterih družboslovnih fakultetah pa ob velikem številu izrednih študentov celo več kot tretjino.

⁴ V kazalniku "Investicije v znanje" so v tabeli prikazani izdatki za izobraževalne ustanove terciarnega izobraževanja brez izdatkov za raziskave in razvoj (v letu 2002 so v Sloveniji znašali 1,1 % BDP).

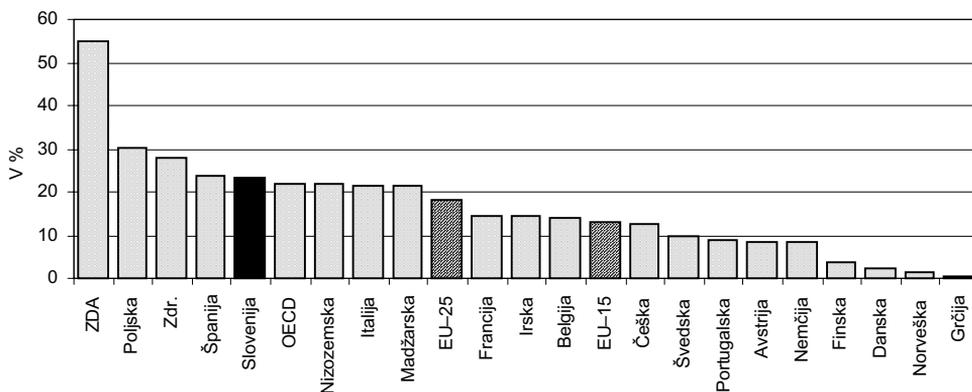
Tabela: Celotni izdatki za izobraževalne ustanove, kot % v BDP in % zasebnih izdatkov v celotnih izdatkih

	Delež celotnih izdatkov za izobraževalne ustanove v BDP, v %								Delež zaseb. izdat. v celotnih izdat., v %	
	Vse ravni izobraževanja				Terciarno izobraževanje ³				Vse ravni	Terciarno izob. ³
	Skupaj		Javni izdatki ⁵	Zasebni izdatki	Skupaj		Javni izdatki ⁵	Zasebni izdatki		
	1995	2002	2002	2002	1995	2002	2002	2002	2002	2002
EU-25 ²	n. p.	5,5	4,9	0,6	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	10,6	n. p.
EU-15 ²	5,5	5,5	4,9	0,6	1,2	1,3	1,2	0,2	10,8	12,8
OECD ⁴	n. p.	5,8	5,1	0,7	1,3	1,4	1,1	0,3	11,6	21,9
Avstrija	6,1	5,7	5,4	0,3	1,2	1,1	1,1	n. p.	6,7	8,4
Belgija	n. p.	6,4	6,0	0,4	n. p.	1,4	1,2	0,2	5,8	14,0
Ciper	n. p.	7,6	6,1	1,5	1,0	n. p.	n. p.	n. p.	19,4	n. p.
Češka	5,4	4,4	4,2	0,2	1,0	0,9	0,8	0,1	5,5	12,5
Danska	6,3	7,1	6,8	0,3	1,6	1,9	1,9	n. p.	3,9	2,1
Finska	6,3	6,0	5,9	0,1	1,9	1,8	1,7	n. p.	2,2	3,7
Francija	6,3	6,1	5,6	0,5	1,1	1,1	1,0	0,1	11,6	14,3
Grčija	3,2	4,1	3,9	0,2	0,8	1,2	1,2	n. p.	4,6	0,4
Irska	5,3	4,4	4,0	0,3	1,3	1,3	1,1	0,2	6,6	14,2
Italija	n. p.	4,9	4,6	0,3	0,8	0,9	0,8	0,2	7,4	21,4
Latvija	n. p.	6,1	5,4	0,7	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	12	n. p.
Madžarska	5,5	5,6	5,0	0,6	1,0	1,2	1,0	0,3	10,2	21,3
Nemčija	5,4	5,3	4,4	0,9	1,1	1,1	1,0	0,1	16,7	8,4
Nizozemska	4,9	5,1	4,6	0,5	1,4	1,3	1,0	0,3	9,7	21,9
Poljska	n. p.	6,1	5,5	0,7	0,8	1,5	1,1	0,5	10,8	30,3
Portugalska	5,3	5,8	5,7	0,1	0,9	1,0	0,9	0,1	1,6	8,7
Slovenija¹	6,2	6,3	5,4	0,8	1,3	1,3	1,0	0,3	13,7	23,3
Španija	5,4	4,9	4,3	0,6	1,0	1,3	1,0	0,3	11,6	23,7
Švedska	6,2	6,9	6,7	0,2	1,6	1,8	1,6	0,2	2,5	10,0
Zdr. kraljestvo	5,5	5,9	5,0	0,9	1,2	1,1	0,8	0,3	15,6	28,0
Norveška	7,1	6,9	6,7	0,3	1,7	1,5	1,4	0,1	3,8	1,5
ZDA	7,2	7,2	5,3	1,9	2,7	2,6	1,2	1,4	26,2	54,9

Viri: izobraževanje - Statistične informacije št. 149, SURS (2005) in izobraževanje – Prva statistična objava št. 86, SURS (2006); Nacionalni računi - SURS (sept. 2005); preračuni UMAR; Population and social condition – Eurostat (2005); Education at Glance 2005 - OECD (2005).

Opombe: ¹Za Slovenijo je upoštevan BDP po zadnji reviziji jeseni 2005; ²Povprečja za EU-25, EU-15 - ocena Eurostat (tehtana povprečja); ³za terciarno izobraževanje povprečje deležev za države, za katere imamo podatke v tabeli - izračun UMAR; vključeni so tudi izdatki za R&R namenjeni ustanovam terciarnega izobraževanja. ⁴Povp. za OECD – izračun OECD (srednja vrednost); ⁵Prišteji so mednarodni viri sredstev.

Slika: Delež zasebnih izdatkov v celotnih izdatkih za izobraževalne ustanove terciarnega izobraževanja v letu 2002, v %

Vir: Population and social condition – Eurostat (2005), Education at Glance 2005 - OECD (2005).

Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca

Slovenija po višini izdatkov na študenta terciarnega izobraževanja močno zaostaja za večino bolj razvitih držav Evropske unije in evropskim povprečjem. Položaj se je še dodatno poslabšal v letu 2002. Kljub relativno visokim izdatkom za ustanove terciarnega izobraževanja¹ je slika za Slovenijo drugačna, če letno vložena sredstva preračunamo na študenta. V letu 2002 so izdatki na študenta v Sloveniji dosegli 6.139 EUR standardov kupne moči (v nadaljevanju EUR SKM²; 7.452 v letu 2001), povprečje EU-25 je znašalo 7.946 EUR SKM, v nekaterih skandinavskih državah pa so na študenta porabili skoraj dvakrat toliko kot v Sloveniji (na Švedskem kar 13.658 EUR SKM). Iz slike je razvidno, da vse nove članice EU, razen Cipra, porabijo na študenta manj od povprečja EU-25. V splošnem pa so izdatki na študenta terciarnega izobraževanja precej višji v državah z večjim dohodkom na prebivalca. Prav zato je v mednarodnih primerjavah pogost kazalnik izdatkov za izobraževalne ustanove na študenta v primerjavi z BDP na prebivalca (Tabela), ki kaže vlaganja na udeleženca upošteva raven gospodarske razvitosti države. Kazalnik kaže, da so vlaganja na študenta lahko približno enaka tudi v državah, ki se sicer zelo razlikujejo po višini dohodka na prebivalca (npr. Poljska in Finska s 43 %) (Statistics in focus, 18/2005). V Sloveniji je v letu 2002 delež izdatkov na študenta znašal 38,2 % BDP na prebivalca (48,7 % v letu 2001), kar je sicer nekoliko več od povprečja EU-25 (37,1 %), toda manj kot v večini držav Evropske unije. Kazalnika izdatkov na študenta sta se torej v Sloveniji v letu 2002 v primerjavi z letom 2001 poslabšala. Razkorak med po eni strani razmeroma visokimi celotnimi izdatki za izobraževalne ustanove terciarnega izobraževanja in po drugi strani nizkimi letnimi izdatki na študenta terciarnega izobraževanja, če jih primerjamo z drugimi evropskimi državami, pa je v veliki meri povezan predvsem z visoko stopnjo vključenosti v terciarno izobraževanje³ in dolžino študija⁴.

Za vse ravni izobraževanja skupaj se Slovenija po višini izdatkov na udeleženca uvršča bolje kot pri terciarnem izobraževanju. Tako je bilo v Sloveniji v letu 2002 na učenca/študenta porabljen 4.862,2 EUR SKM (4.689,1 EUR SKM v letu 2001), kar je blizu povprečja EU-25 (5.391,7 EUR SKM), bistveno drugačno sliko pa kaže kazalnik izdatkov na udeleženca, izražen v % od BDP na prebivalca (Tabela), po katerem se Slovenija s 30,3 % v letu 2002 uvršča med evropskimi državami v sam vrh (skupaj s Ciprom) in precej nad povprečje EU-15 (25,3 %) in EU-25 (25,1 %). Izdatki na udeleženca v EUR SKM se v večini držav EU in OECD v zadnjih letih povečujejo predvsem na primarni in sekundarni ravni, ker se, predvsem pod vplivom demografskih sprememb, zmanjšuje velikost razredov. Nekatere primerjave med uspešnostjo učencev po državah in izdatki za izobraževanje na učenca/študenta kažejo, da višji izdatki ne pomenijo nujno tudi boljših dosežkov oziroma večje kakovosti izobraževanja (Education at glance 2005).

¹ Kazalnika: Javni izdatki za izobraževanje ter Javni in zasebni izdatki za izobraževalne ustanove.

² Ang. Purchasing Power Standard (PPS). Osnova za preračun v SKM so EUR, to pomeni, da so podatki iz nacionalnih valut najprej preračunani v EUR, potem so iz EUR s posebnimi pretvorniki oziroma standardi kupne moči (PPS), preračunani v standarde kupne moči (SKM) – to je v skupno fiktivno valuto, ki omogoča primerjave ekonomskih agregatov upošteva razlike v ravni cen med državami.

³ Stopnja vključenosti v terciarno izobraževanje glede na prebivalstvo v starosti 20–24 let je v letu 2002/2003 v Sloveniji znašala približno 68 % (povprečje EU okoli 56 %). Poleg tega je v Sloveniji izredno visoka tudi stopnja prvič vpisanih na terciarno izobraževanje (85 %; izračunana je relativno glede na populacijo v starosti ob začetka študija (18–19 let)). Višjo stopnjo prvič vpisanih na terciarno izobraževanje imata v Evropi samo še Švedska in Islandija (okoli 90 %) (Statistics in focus 19/2005).

⁴ Kazalnik: Javni izdatki za izobraževanje.

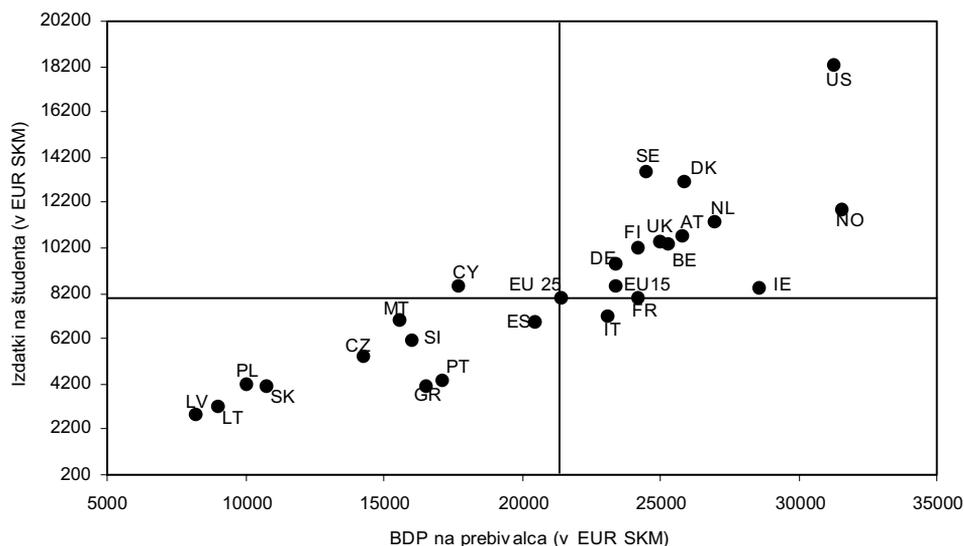
Tabela: Letni izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca izobraževanja, v standardih kupne moči (EUR SKM) in v primerjavi z BDP na prebivalca

	V EUR SKM		Delež v BDP na prebivalca ¹ , v %					
	Vse ravni izobraževanja	Terciarno izobraževanje ⁴	Vse ravni izobraževanja			Terciarno izobraževanje ⁴		
	2002	2002	2000	2001	2002	2000	2001	2002
EU-25 ²	5.392	7.946	24,0	24,9	25,1	38,1	37,2	37,1
EU-15 ²	5.878	8.562	24,2	25,2	25,3	37,9	36,9	36,9
OECD ³	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	43,0
Avstrija	7.632	10.747	n. p.	n. p.	29,4	n. p.	n. p.	41,4
Belgija	6.507	10.377	23,0	26,4	26,3	40,7	42,7	42,0
Ciper	5.363	8.487	29,5	29,2	30,3	51,8	50,0	48,0
Češka	2.986	5.384	20,1	20,4	20,8	35,5	37,2	37,6
Danska	7.344	13.109	28,4	29,1	28,3	45,0	50,1	50,5
Finska	5.983	10.160	24,2	23,8	25,4	42,3	35,3	43,2
Francija	6.077	8.009	24,2	24,2	24,3	31,9	31,8	32,0
Irski	4.999	8.469	18,0	18,0	17,3	38,2	33,0	29,4
Latvija	2.221	2.829	26,2	26,3	26,6	40,5	36,3	33,9
Nemčija	6.012	9.496	25,7	25,7	26,2	41,7	41,3	41,4
Nizozemska	6.038	11.311	21,7	22,5	23,4	45,4	45,2	43,9
Poljska	2.537	4.174	21,8	23,8	26,4	29,7	36,6	43,4
Portugalska	4.834	4.328	25,8	29,6	29,8	28,4	29,1	26,7
Slovenija	4.867	6.138	n. p.	30,7	30,3	n. p.	48,7	38,2
Španija	4.837	6.925	23,8	24,0	24,3	32,9	34,9	34,7
Švedska	6.801	13.568	26,1	26,0	28,1	57,8	56,5	56,1
Zdr. kraljestvo	5.996	10.430	21,3	23,2	24,5	38,0	41,3	42,7
Norveška	8.611	11.862	24,5	25,6	27,4	34,7	36,1	37,7
ZDA	9.660	18.260	29,7	29,9	30,6	64,7	62,2	57,8

Viri: Population and social condition - Eurostat (2005); Education at Glance 2005 - OECD (2005).

Opombe: ¹BDP na preb. v EUR SKM; ²Povprečja za EU-25 in EU-15 - izračun Eurostat (tehtana povprečja); ³Povprečje za države OECD - izračun OECD (srednja vrednost); ⁴Wključuje izdatke za raziskave in razvoj v terciarnem izobraževanju.

Slika: Izdatki za izobraževalne ustanove na študenta terciarnega izobraževanja v letu 2002, v primerjavi z BDP na prebivalca

Vir: Population and social condition - Eurostat (2005). **Kratice držav:** AT - Avstrija, BE - Belgija, CZ - Češka, CY - Ciper, DK - Danska, DE - Nemčija, ES - Španija, EE - Estonija, GR - Grčija, FR - Francija, FI - Finska, HU - Madžarska, IT - Italija, IE - Irski, LU - Luksemburg, LT - Litva, LV - Latvija, MT - Malta, NL - Nizozemska, NO - Norveška, PL - Poljska, PT - Portugalska, SE - Švedska, SI - Slovenija, SK - Slovaška, UK - Združeno kraljestvo, ZDA - Združene države Amerike.

Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost

Delež bruto domačih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) v BDP se je po občutnem povečanju v letu 2001 ponovno okrepil v letu 2004. Po prvi oceni Statističnega urada Republike Slovenije za leto 2004 se je delež bruto domačih izdatkov za RRD, izražen kot odstotek v BDP, glede na predhodno leto povečal za 0,08 odstotne točke, na 1,61 % BDP, kar je pomenilo drugo največje povečanje v obdobju 1996–2004 (največ v 2001: za 0,12 odstotne točke). Občutna rast vrednosti kazalnika je pozitivno prispevala k zmanjšanju slovenskega zaostanka za povprečjem EU-25 (1,90 % BDP), na 0,29 odstotne točke, kar je najmanjše zaostajanje Slovenije do zdaj. Po vrednosti kazalnika se Slovenija še vedno uvršča pred vse nove države članice EU-25, kakor tudi pred sredozemske države (Grčija, Italija, Portugalska, Španija) in Irsko.

Slovenski poslovni sektor povečuje izdatke za naložbe v RRD, kar je skladno z razvojnimi dokumenti¹ tega področja, vendar še ne dovolj hitro, da bi Slovenija kot članica EU-25 do leta 2010 dosegla barcelonski cilj. Slovenski poslovni sektor je v obdobju 1996–2003 v povprečju realno letno povečeval izdatke za naložbe v RRD po 8,2-odstotni stopnji, v obdobju 2000–2003 pa še po višji (za 0,9 odstotne točke). To je bilo za 2,8 (1996–2003) oziroma za 3,8 (2000–2003) odstotne točke več od povprečnih realnih letnih stopenj rasti celotnih izdatkov za naložbe v RRD ter kar za 5,9 oziroma za 8,2 odstotne točke več od primerljivih stopenj rasti vlaganj vladnega sektorja. V letu 2003 so se izdatki poslovnega sektorja za naložbe v RRD realno povečali za 1,3 % glede na predhodno leto in so predstavljali 0,91 % BDP. Slovenija v letu 2003 ostaja daleč od barcelonskega cilja, po katerem naj bi zasebni (poslovni) sektor do leta 2010 zanje namenil 2 % BDP, javni pa 1 % BDP. Če bi poslovni sektor nadaljeval s tako rastjo vlaganj v RRD kot v v obdobju 2000–2003, bi znašal leta 2010 njegov delež izdatkov 1,67% BDP). Slovenski javni² sektor je v letu 2003 za RRD namenil 0,57 % BDP (1996: 0,50 % BDP). Tudi na ravni EU-25 poslovni sektor še naprej zaostaja za barcelonskim ciljem (2003: 1,04 % BDP), prav tako pa tudi javni³ (EU-25 leta 2003: 0,77 % BDP, EU-15 leta 1996: 0,79 % BDP).

V letu 2003 se je delež slovenskega poslovnega sektorja v strukturi virov financiranja bruto domačih izdatkov za RRD zmanjšal, kljub temu pa ostaja večji od primerljivega evropskega že drugo leto zapored. Slovenski poslovni sektor je v letu 2003 financiral za 0,7 strukturne točke manjši obseg bruto domačih izdatkov za RRD kot v predhodnem letu oziroma 59,3 %, visokošolski sektor pa za 0,8 strukturne točke večji obseg oziroma 1,4 %. Deleža vladnega in zasebnega nepridobitnega sektorja sta ostala skoraj nespremenjena (35,3 %, 0,04 %). Tujina je financirala 4,0 % celotnih izdatkov za naložbe v RRD, največji del tega je šel v vladni sektor (42,7 %), ki je v zadnjih treh letih deležen glavnine finančnih sredstev iz tujine (2001: 15,3 %). Nasprotno se delež iz tujine, ki se steka v poslovni sektor, v zadnjih treh letih zmanjšuje (2004: 26,3 %, 2001: 59,7 %), kar pomeni, da slovenski poslovni sektor še premalo izkorišča evropska sredstva za vlaganja v RRD. V letu 2003 je poslovni sektor EU-25 v povprečju financiral 54,3 % celotnih izdatkov za naložbe v RRD,

¹ Na podlagi novega Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o davku od dohodkov pravnih oseb, sprejetega konec leta 2005, je za vlagatelje (zavezanca) v raziskave in razvoj določena davčna olajšava za vlaganja v notranje raziskovalno-razvojne dejavnosti zavezanca ter za nakup raziskovalno-razvojnih storitev, ki jih izvajajo zunanje raziskovalne organizacije. Zavezanca lahko uveljavljajo zmanjšanje davčne osnove v višini 20 % zneska teh vlaganj, pred tem pa so lahko uveljavljali zmanjšanje davčne osnove v višini 10 % investiranega zneska v opremo za raziskave in razvoj.

² V letu 2004 so državna proračunska sredstva za RRD znašala 0,61 % BDP.

³ V letu 2004 so načrtovana državna proračunska sredstva za RRD znašala 0,76 % BDP držav članic EU-25.

kar je za 5,0 odstotne točke manj od slovenskega deleža. Povsem primerljiv delež slovenskemu so imele naslednje države članice EU-25: Irska (59,1 %), Belgija (60,3 %) in Danska (61,3 %), precej višjega pa Finska (70,0 %), Nemčija (66,3 %) in Švedska (65,0 %). Poslovni sektor novih držav članic EU-25 je v povprečju financiral 40,1 % celotnih izdatkov za naložbe v RRD. Vladni sektor EU-25 je v povprečju financiral 34,9 % celotnih izdatkov za naložbe v RRD, kar je primerljivo z deležem v Sloveniji (35,3%), vladni sektor novih držav članic EU-25 pa kar 51,5 %.

Težnja zmanjševanja razlike v višini izdatkov slovenskega poslovnega sektorja, namenjenih za izvajanje RRD, se glede na evropsko povprečje nadaljuje. Slovenski poslovni sektor je v letu 2004 za izvedbo RRD namenil 0,96 % BDP oziroma za 0,06 odstotne točke več kot v letu 2003. Poslovni sektor EU-25 je v istem letu za njihovo izvajanje v povprečju namenil 1,22 % BDP, kar je prispevalo k najmanjšemu zaostanku (za 0,26 odstotne točke) slovenskega poslovnega sektorja za evropskim povprečjem v obdobju 1996–2004. Precej bolj kot slovenski poslovni sektor pa po višini teh izdatkov zaostajajo za povprečjem EU-25 nove države članice (2004: za 0,85 odstotne točke).

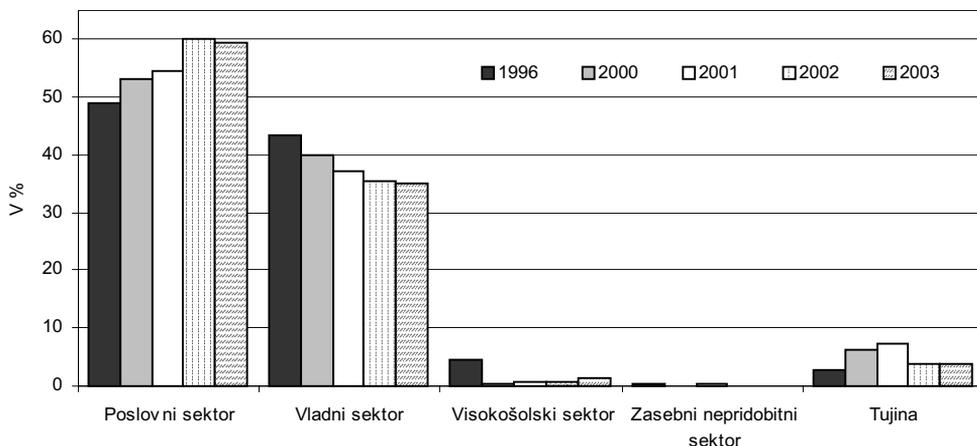
Tabela: Bruto domači izdatki za RRD v Sloveniji in drugih članicah EU-25, v % BDP

	1996	2000	2001	2002	2003	2004 ¹
EU-25	1,83	1,89	1,93	1,93	1,92	1,90
EU-10 ⁴	n. p.	0,79	0,80	0,79	0,80	0,81
Češka	0,98	1,23	1,22	1,22	1,26	1,28
Finska	2,52	3,38	3,38	3,43	3,48	3,51
Irska	1,32	1,13	1,12	1,10	1,16	1,20
Madžarska	0,65	0,80	0,95	1,02	0,95	0,89
Poljska	0,67	0,66	0,64	0,58	0,56	0,58
Portugalska	0,60 ⁵	0,80 ⁵	0,85	0,80	0,78	n. p.
Slovaška	0,92	0,65	0,64	0,58	0,58	0,53
Slovenija	1,33	1,44	1,56	1,53	1,53²	1,61³

Viri: SURS, EUROSTAT, OECD 2005.

Opombe: ¹podatki so za večino držav, razen za Češko, Finsko, Poljsko, Irsko in Slovaško, začasni in zato tudi za oba agregata, ²ocena SURS, ³prva ocena SURS za leto 2004, ⁴novе države članice, ⁵podatek je povzet po OECD Science, Technology and Industry: Scoreboard 2005, OECD 2005.

Slika: Struktura virov financiranja bruto domačih izdatkov za RRD v Sloveniji

Vir: SURS.

Diplomanti na področju znanosti in tehnologije

Število diplomantov na področju znanosti in tehnologije na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let se je v Sloveniji v letih 2003 in 2004 znižalo, kar je povečalo zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem. Kazalnik¹ daje infomacijo o enem glavnih dejavnikov, ki vplivajo na inovativnost in razvoj družbe, temelječe na znanju. Na kazalnik ter razlike med državami vplivata med drugim sodelovanje med gospodarstvom in univerzami ter povpraševanje gospodarstva po takih diplomantih (Education at glance - OECD indicators 2005). V Sloveniji je v letu 2003 na področju znanosti in tehnologije diplomiralo 8,7 osebe na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let, kar je precejšnje znižanje glede na leto 2002 (Tabela). Ob rasti celotnega števila diplomantov se sicer v večini držav EU iz leta v leto povečuje tudi število diplomantov na področju znanosti in tehnologije. V letu 2003 se je število vseh diplomantov v povprečju EU-25 povečalo na 52,9 osebe na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let (49,0 v letu 2002; 40,7 v letu 1999; v obdobju 1999–2003 v povprečju za 29,9 %²), število diplomantov na področju znanosti in tehnologije pa na 12,3 (11,4 v letu 2002; 9,8 v letu 1999). Tudi v Sloveniji se je v obdobju 1999–2002 skupno število vseh diplomantov hitro povečevalo (s 36,3 na 47,6 osebe na 1000 prebivalcev starih od 20 do 29 let oziroma za 28,4 %), število diplomantov znanosti in tehnologije pa se je povečalo z 6,3 na 9,5. V Sloveniji je bilo v letu 2003 prvič znižano skupno število vseh diplomantov (na 46,6), hkrati pa je bila v letu 2003 poleg Cipra tudi edina država v EU, v kateri je upadlo število diplomantov na področju znanosti in tehnologije. Po vrednosti kazalnika je Slovenija med državami EU zdrsnila z devetega na trinajsto mesto, zaostanek za evropskim povprečjem (12,3 v letu 2003) pa se je v primerjavi s prejšnjimi leti močno povečal. Število diplomantov na področju znanosti in tehnologije se je zmanjšalo tudi v letu 2004, ko se je vrednost kazalnika znižala na komaj 7,6 (skupno število diplomantov na tem področju se je znižalo kar za 11,5-odstotkov – od 2.600 diplomantov v letu 2003 na 2.250 v letu 2004).

Tudi delež diplomantov na področju znanosti in tehnologije v skupnem številu vseh diplomantov je v Sloveniji v letu 2003 upadel bolj kot v preteklem obdobju. V Sloveniji se je v letu 2003 delež diplomantov na področju znanosti in tehnologije v skupnem številu vseh diplomantov znižal kar za 1,3 odstotne točke (z 19,9 % v letu 2002 na 18,6 % v letu 2003), v obdobju 1998–2003 pa v povprečju letno za 1,0 odstotno točko oziroma skupaj za 5,2 odstotne točke. Zniževanje deleža diplomantov na področju znanosti in tehnologije je sicer v obdobju 1998–2003 značilno več kot polovica držav EU (Slika), v povprečju EU-25 pa se je delež znižal s 25,1 % v letu 1998 na 24,1 % v letu 2003. Nekoliko manj se je zmanjšal delež teh diplomantov v evropski petnajsterici (s 26,3 % v letu 1998 na 26,1 % v letu 2003), saj je nekaterim državam, najbolj Španiji in skandinavskim državam, kljub hitri rasti skupnega števila vseh diplomantov, uspelo povečati tudi delež diplomantov na področju znanosti in tehnologije. V Sloveniji je bilo zmanjševanje deleža diplomantov s področja znanosti in tehnologije precej večje kot v

¹ Kazalniki za področje *znanost in tehnologija* (ang. *science and technology*) zajemajo dve širši področji po ISCED 97, in sicer področje “znanost, matematika in računalništvo” (ISC 42, 44, 46 in 48) ter področje “tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo” (ISC 52, 54 in 58). Pri tem je upoštevana Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja ISCED 97 in Eurostatov priporočnik področij izobraževanja in usposabljanja 1999 (Fields of Education and Training Manual, 1999). Kazalnik zajema število vseh diplomantov terciarnega izobraževanja na področjih znanosti in tehnologije, ki so v opazovanem koledarskem letu dokončali študij na javni ali zasebni univerzi na dodiplomski in podiplomski stopnji (ISCED 5–6); izražen je na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let.

² Tolikšno povečanje števila diplomantov je povezano tudi s tem, da se povečuje število diplomantov na višjih stopnjah študija. Tako je je doktorat znanosti v EU-25 opravilo v letu 2003 kar 16 % več študentov kot v letu 1998 (Statistics in focus 19/2005).

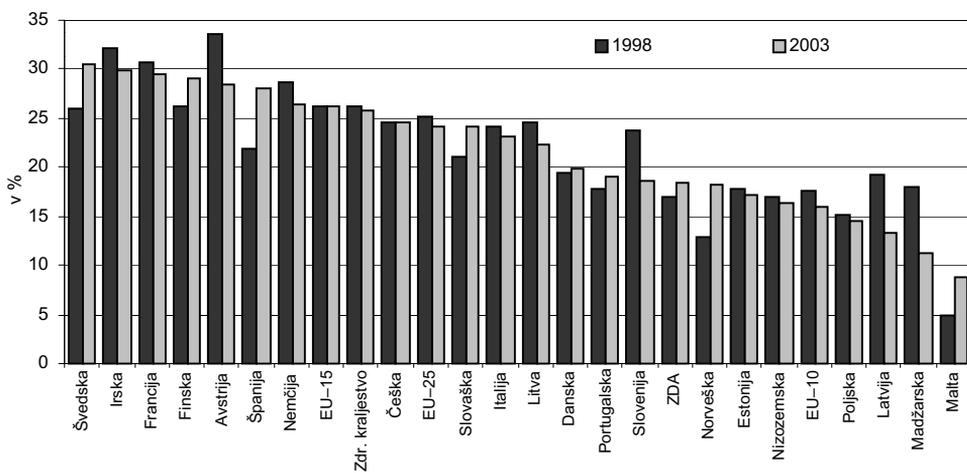
večini evropskih držav, bolj kot v Sloveniji se je delež znižal le v Latviji in na Madžarskem.

Tabela: Število diplomantov na področju znanosti in tehnologije na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
EU-25	n. p.	n. p.	9,8	10,2	11	11,4	12,3
EU-15	n. p.	10,2	10,7	11	11,9	12,3	13,3
EU-10	n. p.	n. p.	5,8	6,4	7	7,6	8,2
Avstrija	4,3	7,9	6,9	7,2	7,3	7,9	8,2
Belgija	n. p.	n. p.	n. p.	9,7	10,1	10,5	11
Ciper	n. p.	n. p.	3,8	3,4	3,7	3,8	3,6
Češka	n. p.	4,6	5	5,5	5,6	6	6,4
Danska	n. p.	8,1	8,2	11,7	12,2	11,7	12,5
Estonija	4,2	3,3	6,3	7	7,3	6,6	8,8
Finska	15,8	15,9	17,8	16	17,2	17,4	17,4
Francija	17,5	18,5	19	19,6	20,2	n. p.	22,2
Irska	21,8	22,9	23,8	24,2	22,9	20,5	24,2
Italija	5	5,1	5,5	5,7	6,1	7,4	9
Latvija	6,9	6,1	6,4	7,4	7,6	8,1	8,6
Litva	7,3	9,3	11,7	13,5	14,8	14,6	16,3
Madžarska	5	5	5,1	4,5	3,7	4,8	4,8
Malta	n. p.	n. p.	3,9	3,4	2,7	3,1	3,1
Nemčija	9,1	8,8	8,6	8,2	8	8,1	8,4
Nizozemska	n. p.	6	5,8	5,8	6,1	6,6	7,3
Pojlska	3,8	4,9	5,7	6,6	7,6	8,3	9
Portugalska	4,8	5,2	6,1	6,3	6,6	7,4	8,2
Slovaška	4,9	4,3	5,1	5,3	7,5	7,8	8,3
Slovenija	6,3	8	8,4	8,9	8,2	9,5	8,7
Španija	7,6	8	9,6	9,9	11,3	12	12,6
Švedska	7,8	7,9	9,7	11,6	12,4	13,3	13,9
Združeno kraljestvo	14,5	15,2	15,6	16,2	19,5	19,5	21
Norveška	8,4	7,5	7,2	7,9	8,6	7,7	9,3
Švica	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	15,2	14,1
Japonska	n. p.	12,3	12,6	12,6	12,8	13	13,2
ZDA	n. p.	9,2	9,3	9,7	9,9	10	10,9

Vir: Population and social condition - Education and training, Eurostat (2005).

Slika: Delež diplomantov na področju znanosti in tehnologije v skupnem številu vseh diplomantov, v %

Vir: Population and social condition – Education and training, Eurostat (2005).

Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev

Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev je ostalo v letu 2004 v Sloveniji nespremenjeno. Na osnovi prve ocene Statističnega urada Republike Slovenije so bili v letu 2004 v Sloveniji aktivni 5.003 raziskovalci, izraženi v ekvivalentu polne zaposlitve (FTE), kar je največji človeški raziskovalni potencial v obdobju 1996–2004. Število raziskovalcev se je povečalo za 3,9 % glede na leto 2003, v obdobju 2000–2004 pa v povprečju nekoliko manj (za 3,6 % letno). Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev je bilo v Sloveniji v letu 2004 ponovno 5,0¹. V EU-25 je bilo v letu 2003 (zadnji dosegljivi podatek) 5,4 raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev. Slovenija se glede na vrednost kazalnika uvršča pred nekatere države članice EU-15 (Španija, Portugalska, Grčija, Italija), ostaja pa tudi najbolje uvrščena med novimi državami članicami EU-25 (Slika).

Struktura raziskovalcev po področjih zaposlitve se spreminja v pravo smer, saj se povečuje delež zaposlenih raziskovalcev v poslovnem sektorju, vendar še naprej ostaja bistveno različna od evropske. V letu 2004 se je v Sloveniji nadaljevala težnja povečevanja števila zaposlenih raziskovalcev v poslovnem, visokošolskem ter zasebnem nepridobitnem sektorju, in obratno, težnja zmanjševanja v vladnem sektorju, kar se je odrazilo tudi v strukturi zaposlenih raziskovalcev (Tabela). Ne glede na ugodne premike v strukturi zaposlenih raziskovalcev pa slovenski poslovni sektor še vedno zaposluje precej manj raziskovalcev kot v povprečju EU-25 (2004: za 11,5 strukturne točke), enako pa velja tudi za slovenski visokošolski sektor (2004: za 8,3 strukturne točke). V primerjavi z evropskim povprečjem (EU-25) je v slovenskem vladnem ter zasebnem nepridobitnem sektorju zaposlenih več raziskovalcev (2004: za 16,6 oziroma za 3,2 strukturne točke). Struktura raziskovalcev novih držav članic EU-25 se po sektorjih zaposlitve močno razlikuje² od slovenske, največja podobnost pa je zaznana v relativno močnem vladnem sektorju, kjer je zaposlenih 23,4 % raziskovalcev (Slovenija: 29,8 %)³.

Sektorska porazdelitev državnih proračunskih sredstev za raziskovalno-razvojne dejavnosti daje pomembno informacijo o bistveno drugačni slovenski strukturi raziskovalcev glede na sektor zaposlitve v primerjavi z evropsko. V obdobju 1996–2003 je bila glavnina državnih proračunskih sredstev namenjena za temeljne raziskave (2003: 69,5 %, 1996: 55,2 %), nato za aplikativne raziskave (2003: 28,0 %, 1996: 29,6 %) ter sredstva za eksperimentalni razvoj (2003: 2,5 %, 1996: 15,3 %). Največ državnih proračunskih sredstev za temeljne raziskave je šlo v vladni sektor (2003: 56,5 %, 1996: 53,9 %), za aplikativne raziskave ter eksperimentalni⁴ razvoj pa od leta 2001 dalje v visokošolski sektor (2003: 42,1 %, 1996: 42,6 %; 2003: 44,4 %, 1996: 5,8 %). Ne preseneča torej, da je slovenski vladni sektor relativno močno zastopan glede na delež zaposlenih raziskovalcev (29,8 %, EU-25: 13,2 %, EU-10: 23,4 %) in seveda, da je

¹ V letu 2004 sta rast števila raziskovalcev (3,9-odstotna) in še nekoliko višja rast števila aktivnih prebivalcev (4,8-odstotna) prispevali k vrednosti kazalnika (5,0), v letu 2003 pa je bila enaka vrednost kazalnika ob podobnem povečanju števila raziskovalcev (za 3,7 %) predvsem posledica zmanjšanja števila aktivnih prebivalcev (za 1,0 %).

² V novih državah članicah EU-25 je bilo v letu 2004 v povprečju največ, kar 55,4 %, raziskovalcev zaposlenih v visokošolskem, precej manj pa v poslovnem sektorju, 20,7 %.

³ Odstopanje Slovenije od novih držav članic EU-25 glede visokega deleža zaposlenih raziskovalcev v vladnem sektorju je predvsem posledica dejstva, da je Slovenija v tranzicijskem obdobju uspela ohraniti velike javne raziskovalne zavode, v drugih novih državah članicah EU-25 pa se je njihovo število občutno zmanjšalo.

⁴ Pred letom 2001 v poslovni sektor (2003: 13,3 %, 1996: 81,3 %).

⁵ Podatki so za leto 2004.

slovenski poslovni sektor razmeroma podhranjen glede deleža raziskovalcev (38,0 %, EU-25: 49,5 %, EU-10: 20,7 %).⁵

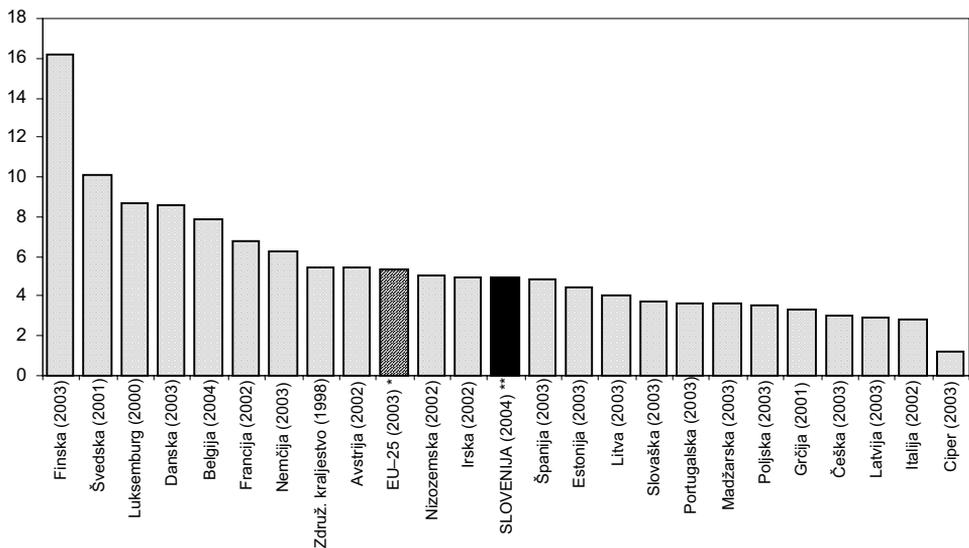
Tabela: Število raziskovalcev v Sloveniji, v ekvivalentu polne zaposlitve (FTE)

	Število raziskovalcev na 1.000 aktivnih prebivalcev	Število raziskovalcev	Struktura raziskovalcev glede na sektor zaposlitve, v %			
			Poslovni sektor	Vladni sektor	Visokošolski sektor	Zasebni nepridobitni sektor
1996	4,7	4.489	30,5	35,2	31,4	2,8
2000	4,5	4.336	31,8	34,5	30,9	2,8
2001	4,6	4.498	33,6	32,3	30,7	3,5
2002	4,8	4.642	34,9	32,2	29,4	3,5
2003	5,0	4.815 ¹	36,4	31,0	28,6	3,9
2004	5,0	5.003 ²	38,0	29,8	27,8	4,4

Vir: SURS, preračun UMAR.

Opombi: ¹revidirana ocena SURS, ²prva ocena SURS za leto 2004.

Slika: Število raziskovalcev, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve (FTE), na 1.000 aktivnih prebivalcev v Sloveniji in drugih državah članicah EU-25

Viri: Towards a European Research Area. Science, Technology and Innovation. Key Figures 2005. European Communities, 2005, SURS.

Opombi: *Luksemburg in Malta nista upoštevana v povprečju EU-25, **prva ocena SURS za leto 2004.

Raba interneta

Delež prebivalcev, ki je v zadnjih treh mesecih uporabljal internet, se je v letu 2005 izrazil povečal. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je v letu 2005¹ 47 % prebivalstva v starosti 16–74 let uporabljalo internet, kar je za 10 odstotnih točk več kot v letu 2004. Podatki Statističnega urada Republike Slovenije, ki so mednarodno primerljivi, so na razpolago le za zadnji dve leti (Poročilo o razvoju 2005), zato ne omogočajo ocenjevanja teženj v rasti rabe interneta. Popolnejšo sliko o rabi interneta v Sloveniji dobimo, če vključimo še prebivalstvo v starosti 10–15 let, ki najbolj intenzivno uporablja internet. Podatki za to starostno skupino so na voljo le za leto 2005 in kažejo, da je bila penetracija interneta v tej skupini kar 85-odstotna v celotnem prebivalstvu 10–74 let pa 50-odstotna.

Slovenija po deležu uporabnikov interneta zaostaja za evropskim povprečjem, ob hitri rasti števila uporabnikov v Sloveniji v letu 2005 pa se je ta zaostanek precej zmanjšal. Po ocenah Eurostata je v letu 2005 delež prebivalcev v starosti 16–74 let, ki je v zadnjih treh mesecih uporabljal internet, dosegel 51 %, kar je 4 odstotne točke več kot v Sloveniji, v letu 2004 pa je ta razlika znašala 10 odstotnih točk. Zaostanek Slovenije za povprečjem starih članic Evropske unije je večji, in sicer 8 odstotnih točk, v primerjavi z letom prej pa se je ravno tako zmanjšal za 4 odstotne točke. Med novimi članicami je penetracija interneta višja kot pri nas v Estoniji ter Slovaški, med starimi članicami pa za Slovenijo zaostajajo² Grčija, Španija, Portugalska in Italija (Slika). Nekoliko drugačne so primerjave Slovenije z Evropsko unijo, če upoštevamo le redne uporabnike interneta³, ki kažejo na večje zaostajanje za starimi članicami ter na počasnejše dohitevanje evropskega povprečja⁴.

Precej skromnejši kot pri rabi interneta je bil premik pri dostopu gospodinjstev do interneta, pri katerem je Slovenija izgubila prednost pred povprečjem Evropske unije. V letu 2005 je imelo v Sloveniji 48 % gospodinjstev dostop do interneta, med njimi prevladujejo gospodinjstva z otroki (64-odstotna penetracija), kar ponovno kaže na to, da ga najbolj uporabljajo mlajši. V primerjavi z letom prej se je v Sloveniji delež gospodinjstev z dostopom do interneta povečal le za 1 odstotno točko, v povprečju EU-25 pa za 5 odstotnih točk (na 48 %) oziroma če upoštevamo le stare članice, za 7 odstotnih točk (na 53 %). Slovenija ima še vedno najvišji delež gospodinjstev z dostopom do interneta med novimi članicami, med starimi članicami pa ima nižji delež od Slovenije pet držav.

Dejavniki, ki zavirajo hitrejši razmah uporabe interneta v gospodinjstvih, so predvsem pomanjkanje ustreznih e-storitev, pomanjkanje znanja ter cena opreme in dostopa do interneta. Pri povečevanju cenovne dostopnosti s širjenjem konkurence na trgu širokopasovnega dostopa je bil septembra 2005 storjen pozitiven premik z razvezavo zanke ISDN-ADSL, kar se že kaže v naraščanju števila ponudnikov ter tudi števila uporabnikov širokopasovnega dostopa (Kovšca, 2005). Država lahko pomembno vpliva na večjo rabo interneta tudi z uvajanjem elektronskih upravnih storitev. Izvedba Akcijskega načrta e-uprava do 2004 je pomemben premik na tem področju, uvajanje e-upravnih storitev pa je

¹ Podatki se nanašajo na prvo četrtletje 2005.

² Med starimi članicami za leto 2005 manjkajo podatki za Irsko in Dansko, v letu 2004 je imela Danska višjo, Irska pa nižjo penetracijo interneta kot Slovenija.

³ Redni uporabniki so tisti, ki internet uporabljajo vsaj enkrat tedensko.

⁴ V letu 2005 je Slovenija za povprečjem EU-25 zaostajala po deležu rednih uporabnikov interneta (tisti, ki internet uporabljajo vsaj enkrat tedensko) za 4 odstotne točke, v primerjavi s starimi članicami pa za 8 odstotnih točk. V zadnjem letu se je razlika do EU-25 zmanjšala za eno odstotno točko, v primerjavi z EU-15 pa je ostala nespremenjena.

⁵ V letu 2004 je 49 % slovenskih podjetij s spletnih strani javne uprave pridobivalo informacije (v EU-25: 51 %, v EU-15: 48%), 46 % jih je pridobivalo obrazce (EU-25: 46 %, EU-15: 45 %), 38 % pa je po internetu poslalo izpolnjene obrazce (EU-25: 32 %, EU-15: 29 %) (Statistics in Focus, 35/2005).

treba pospešeno nadaljevati, še posebej z vidika mednarodnih primerjav, ki kažejo, da slovenska gospodinjstva po uporabi e-upravnih storitev za evropskimi državami zaostajajo bolj kot sicer pri uporabi interneta in informacijsko-komunikacijskih tehnologij (Vehovar, 2005).

Skoraj vsa podjetja že imajo dostop do interneta, večina med njimi širokopasovnega, pri e-poslovanju uporabljajo zlasti elektronsko bančništvo, manj storitve e-uprave in zelo malo e-nakupovanje/prodajo. V letu 2005 je že 96 % podjetij z deset in več zaposlenimi imelo dostop do interneta (v letu 2004 93 %), in sicer so imeli najpogosteje dostop do interneta po širokopasovni povezavi ADSL (65 %). Po zadnjih dosegljivih podatkih (leto 2004) podjetja internet najbolj uporabljajo za e-bančništvo (93 %) ter za storitve e-uprave (50 %), 62 % jih je imelo tudi svojo spletno stran. Čeprav slovenska podjetja pri uporabi storitev e-uprave ne zaostajajo za povprečjem EU⁵, je na tem področju še precej možnosti za pospešitev e-poslovanja, zlasti z uvajanjem storitev z višjo dodano vrednostjo, ki bi podjetjem ustvarila relativno večje prihranke. Slovenska podjetja zelo malo uporabljajo e-nakupovanje/prodajo, in sicer je v letu 2005 15 % podjetij nakupovalo po internetu (v EU 24 %), 12 % jih je dobilo naročila preko interneta (enako v EU), samo 2 % podjetij pa je prejelo plačilo po internetu (v EU 4%). Po raziskavi Statističnega urada Republike Slovenije o uporabi IKT v podjetjih (2005) podjetja kot glavne ovire navajajo varnostne težave glede plačil, neprimernost blaga/storitev za e-prodajo ter negotovost pravnih predpisov za e-prodajo.

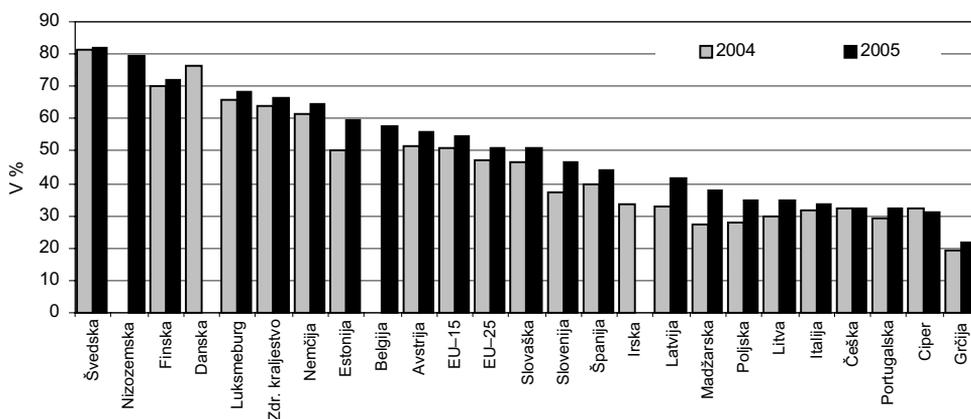
Tabela: Raba interneta v Sloveniji v letih 2004–2005

	2004 ¹	2005 ¹
Uporabniki interneta ² (16–74 let)	37	47
Podjetja ³ z dostopom do interneta	93	96
Gospodinjstva z dostopom do interneta	47	48

Vir: *Uporaba interneta v gospodinjstvih, 1. četrtletje 2005* (Prva objava). (2005). Ljubljana: SURS, 12. 10. 2005. *Uporaba interneta v podjetjih, 1. četrtletje 2005* (Prva objava). (2005). Ljubljana: SURS, 3. 10. 2005.

Opombe: ¹ Podatki se nanašajo na prvo četrtletje leta. ² Tisti, ki so internet uporabljali v zadnjih treh mesecih. ³ Podjetja z 10 in več zaposlenimi.

Slika: Uporabniki interneta¹ v Sloveniji in državah EU v letih 2004 in 2005

Vir: *Industry, trade and services - Information society statistics*. (2005. 24. 11.). Eurostat. Pridobljeno 29. 11. 2005 na <http://epp.eurostat.ec.eu.int>; *Uporaba interneta v gospodinjstvih, 1. četrtletje 2005* (Prva objava). (2005). Ljubljana: SURS, 12. 10. 2005; preračuni UMAR.

Opomba: ¹ Tisti, ki so internet uporabljali v zadnjih treh mesecih.

Tretja prioriteta:

Učinkovita in cenejša država

1. Kakovost javnih financ

- Izdatki institucionalnega sektorja države
- Javnofinančni izdatki po funkcionalni klasifikaciji (COFOG)
- Ekonomska struktura davkov in prispevkov
- Državne pomoči

2. Učinkovitost pravosodja

- Sodni zaostanki

Izdatki institucionalnega sektorja države

Višina skupnih izdatkov sektorja država,^{1 2} merjena z deležem v bruto domačem proizvodu, je v Sloveniji višja kot v EU, vendar se v zadnjih dveh letih znižuje. Med leti 2000 in 2003 je bil delež izdatkov sektorja država v BDP v Sloveniji stabilen na ravni 48,1 %, nato pa se je znižal na 47,6 (2004) in 47,3 (2005) odstotka. V letu 2004, za katero imamo zadnje primerljive podatke, je bil delež tega sektorja v Sloveniji nekoliko nad povprečnim deležem v državah EU-25 (47,1 % BDP) oziroma EU-15 (47,3 %) in tudi v novih državah članicah (44,7 % BDP). Leta 2004 je imelo deset članic EU višji delež izdatkov v BDP od Slovenije (Švedska, Danska, Francija, Finska, Belgija, Avstrija, Grčija, Madžarska, Malta in Italija), druge države pa nižjega. V obdobju 2000–2004 se je delež izdatkov v BDP v Sloveniji zmanjšal za 0,5 odstotne točke (2000: 48,1 %; 2004: 47,6 % BDP), v povprečju EU-25 pa povečal za 1,6 odstotnih točk (2000: 45,5 %; 2004: 47,1% BDP).

Hkrati z zmanjšanjem deleža skupnih izdatkov sektorja države se je v Sloveniji v obdobju 2000–2005 nekoliko spremenila tudi njihova ekonomska struktura. V letu 2005 se je glede na leto 2000 najbolj zmanjšal delež izdatkov za kapitalne transferje in za odhodke iz lastnine v BDP (vsak za 0,8 odstotne točke) ter delež izdatkov za vmesno potrošnjo (za 0,5 odstotne točke). Hkrati pa so se povečali deleži izdatkov za druge tekoče transferje (za 0,6 odstotne točke), sredstva zaposlenih (za 0,5), bruto investicije (za 0,2) ter subvencije in drugi davki na proizvodnjo (za 0,1 odstotne točke).

Največ so k zmanjšanju deleža skupnih izdatkov sektorja države v BDP prispevali izdatki za kapitalne transferje (2000: 1,8 %; 2005: 1,0 % BDP), ki so bili večji predvsem v letih 2000 in 2001, ko so bile mednje, poleg drugih investicijskih podpor, vključene vse vojne odškodnine na podlagi izdanih obveznic, v letih 2001–2005 pa tudi prevzemi dolga Slovenskih železnic in izdatki za neto plačila zapadlih garancij države za najete kredite podjetij. Delež izdatkov za vmesno potrošnjo se je zmanjšal (2000: 6,8 %; 2005: 6,3 % BDP) zaradi varčevanja in krčenja izdatkov za blago in storitve v državnih organih in v javnih zavodih. Delež izdatkov za odhodke iz lastnine se je zaradi nižjih obresti in nižje inflacije po letu 2000 postopoma zmanjševal (2000: 2,5 %; 2005: 1,6 % BDP). Delež izdatkov za socialna nadomestila v denarju in naravi se ni spremenil (19,0 %; BDP). Z uveljavitvijo reforme pokojninskega in invalidskega sistema v letu 2000 se je delež izdatkov za pokojnine v BDP zmanjševal po 0,1 do 0,2 odstotne točke letno. Hkrati pa se je rahlo povečeval delež drugih transferjev posameznikom in gospodinjstvom v BDP zaradi razširjanja sedanjega sistema socialne varnosti z novimi pravicami.

Na drugi strani se je v obdobju 2000–2005 delež nekaterih izdatkov države tudi povečal. Delež izdatkov za sredstva za zaposlene se je povečal zlasti na začetku obdobja (2000: 11,6 %; 2001: 12,2 % BDP), potem pa se je ohranjal na doseženi ravni, kar je bilo ob hitrem povečevanju števila zaposlenih (v obdobju od 2000 do 2005 je znašala rast števila zaposlenih v sektorju država 2 % povprečno letno) doseženo z omejevalno politiko rasti plač. Povečala sta se tudi deleža izdatkov za subvencije (2000: 1,5 %; 2005: 1,6 % BDP) in za druge tekoče transferje (2000: 1,3 %; 2005: 1,9 % BDP). Slednji transferji so se povečali predvsem zaradi obveznosti vplačila sredstev v proračun EU po vstopu. Delež izdatkov za bruto investicije se

¹ Statistični urad Slovenije je hkrati z revidiranimi podatki o tekočem primanjkljaju sektorja država objavil tudi podatke za temeljne kategorije izdatkov sektorja država po metodologiji ESR-95 za obdobje 2000 do 2005. Revizija ocen pomeni nadaljnjo metodološko usklajitev z ESR-95 in omogoča tudi mednarodno primerljivost izdatkov med državami članicami EU. Podatki o izdatkih sektorja država so povzeti iz objave SURS Temeljni agregati sektorja država, Slovenija 2000–2005 (prva statistična objava 82/2005, 31. marec 2006). V prejšnji objavi (Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija 2000–2004, prva statistična objava 301/2005, 30. december 2005) je višina izdatkov v primerjavi z BDP za približno 0,2 odstotne točke nižja in ne vpliva na ugotovitve glede strukture izdatkov.

² Izdatki sektorja država po ESR-95 vključujejo izdatke štirih javnofinančnih blagajn (državni proračun, občinski proračuni ter pokojninska in zdravstvena blagajna), javnih skladov (tudi KAD, SOD), javnih zavodov in javnih agencij.

je v obdobju 2000–2005 le skromno povečal (2000: 3,1 %; 2005: 3,3 % BDP), ob upoštevanju zmanjšanja deleža kapitalskih transferjev (za 0,8 odstotne točke) pa se je delež javno financiranih naložb v primerjavi z BDP dejansko zmanjšal. Investicijske odhodke že pri letnem usklajevanju javnofinančnih odhodkov izrinjajo odhodki za klasično (tudi z zakoni opredeljeno) porabo države, pri izvrševanju proračunov oziroma letnih načrtov pa so ravno sredstva za investicije najpogostejša postavka usklajevanja odhodkov z razpoložljivimi letnimi prihodi.

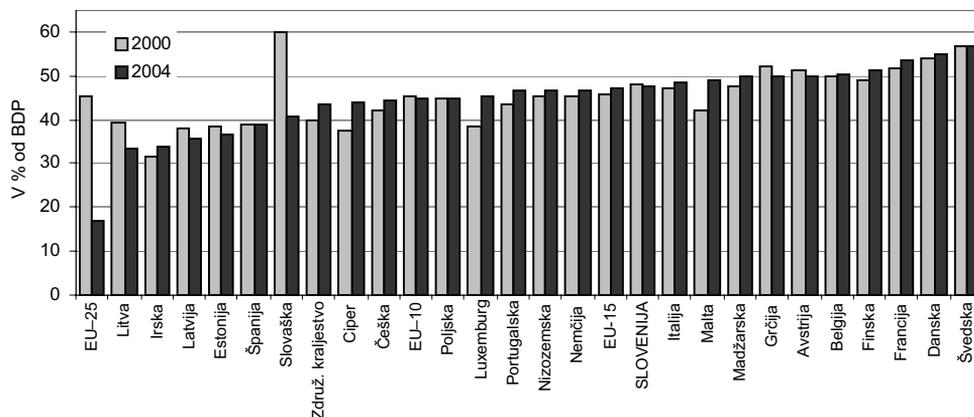
Struktura celotnih izdatkov sektorja države po posameznih ekonomskih namenih se v Sloveniji nekoliko razlikuje od strukture v povprečju evropskih držav članic EU. V letu 2004 je Slovenija namenila manj kot v povprečju držav članic EU za socialna nadomestila v denarju in naravi (Slovenija 39,7 %, EU-25 42,8 %), za odhodke od lastnine (Slovenija 3,9 %, EU-25 6,2 %), in za druge tekoče transferje (Slovenija 3,7 %, EU-25 4,5 %), več kot v povprečju držav članic EU pa je namenila sredstvom za zaposlene (Slovenija 25,3 %, EU-25 22,8 %), vmesni porabi (skupaj z drugimi davki na proizvodnjo v Sloveniji 14,5, EU-25 pa 13,4 %), subvencijam (Slovenija 3,3 %, EU-25 2,8 %) ter skupaj kapitalskim transferjem in bruto investicijam (Slovenija 9,8 %, EU-25 pa 7,7 %). V obdobju od leta 2000 do 2004 se je v Sloveniji v strukturi celotnih izdatkov sektorja država zmanjševal delež vmesne potrošnje, delež odhodkov od lastnine in delež kapitalskih transferjev, vsi drugi deleži pa so se povečali. V povprečju evropskih držav pa so se zmanjševali delež sredstev za zaposlene, delež subvencij in delež odhodkov iz lastnine.

Tabela: Delež izdatkov sektorja država v primerjavi z BDP, v % od BDP

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Skupaj izdatki sektorja država	48,1	49,0	48,0	48,1	47,6	47,3
Vmesna potrošnja	6,8	6,8	7,0	6,5	6,3	6,3
Sredstva za zaposlene	11,6	12,2	12,0	12,1	12,0	12,1
Drugi davki na proizvodnjo	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6
Subvencije	1,5	1,5	1,3	1,7	1,6	1,6
Odhodki od lastnine	2,5	2,5	2,4	2,1	1,9	1,6
Socialna nadomestila v denarju in naravi	19,0	19,1	19,1	19,1	18,9	19,0
Drugi tekoči transferji	1,3	1,7	1,5	1,2	1,8	1,9
Kapitalski transferji	1,8	2,1	1,2	1,5	1,2	1,0
Bruto investicije	3,1	3,2	3,0	3,3	3,4	3,3
Nabave minus prodaje nefinančnih neproizvedenih sredstev	0,0	-0,6	0,0	0,0	-0,1	-0,1
Skupaj prihodi sektorja država	44,3	44,7	45,4	45,2	45,3	45,5

Vir: SURS, Prva statistična objava, št. 82/2006, 31. marec 2006, Temeljni agregati sektorja država, 2000–2005.

Slika: Izdatki sektorja država po državah EU, 2000–2004, v % od BDP

Vir: Eurostat, za Slovenijo SURS, Temeljni agregati sektorja država – revizija, Prva statistična objava št.191/2005, 31. avgust 2005.

Javnofinančni izdatki po funkcionalni klasifikaciji (COFOG)*

Struktura javnofinančnih izdatkov pomembno vpliva na gospodarsko rast. Čeprav gospodarska rast ni edini cilj javnega financiranja, se usmerjenost javne porabe v izdatke, ki povečujejo dolgoročni potencial gospodarske rasti, vse bolj uveljavlja kot merilo kakovosti javnih financ. Zaradi teoretičnih in empiričnih omejitev seznam, ki bi delil izdatke na tiste, ki pospešujejo gospodarsko rast, in tiste, ki jih ne, ne obstaja¹. Kljub temu so različne študije potrdile vpliv strukture javnofinančnih izdatkov na dolgoročno gospodarsko rast. Gospodarsko rast spodbujajo predvsem izdatki s pozitivnim vplivom na mejno produktivnost dela in kapitala, to pa so zlasti izdatki, namenjeni gospodarskim dejavnostim, raziskavam in razvoju, investicijam, izobraževanju, stanovanjskemu razvoju, transportu in komunikacijam ter zdravstvu (European Commission, 2002, str. 98; OECD 2003, str. 67 in 83; Afonso et. al., 2005, str. 24-27).

Razpoložljivi podatki korelacije med izdatki za t. i. »produktivne namene«, deležem vseh izdatkov v BDP in stopnjo gospodarske rasti ne potrjujejo enopomensko, vendar pa so v zadnjih petih letih Irska (6,1 %), Luksemburg (4,1 %), Estonija (7,2 %), Litva (6,9 %) in Latvija (7,7 %) dosegale nadpovprečne stopnje gospodarske rasti, pri čemer imajo omenjene države manjši delež izdatkov v BDP kot tiste, ki so v zadnjih petih letih rasle le z zmerno stopnjo rasti², in sicer kar za 8,1 odstotne točke v letu 2004. Poleg tega so najhitreje rastoče države v letu 2004 namenile manj izdatkov za državotvorne naloge (za 3,1 odstotne točke), zdravstvo (1,0) ter za socialno zaščito (3,8 odstotne točke); več pa za izobraževanje (0,2 odstotne točke) (Slika).

Države članice EU-15 so izdatke za t. i. »produktivne namene« v obdobju 2000–2003 v povprečju povečevale (2000: 15,5 %; 2003: 16,8 % BDP), v Sloveniji pa se je delež teh izdatkov v letih 2000–2004 (2000: 16,5 %; 2004: 16,1 % BDP) zmanjšal. Za države, ki dosegajo nadpovprečno razvitost, merjeno z BDP po kupni moči na prebivalca, je praviloma značilno, da imajo visoke deleže izdatkov za gospodarske dejavnosti (Rebelo in Easterly, 1993, str. 2 in 13 ter OECD, 2003, str. 90); v EU-15 so bili v povprečju na ravni 4 % BDP, varirali pa so od 2,9 % (Združeno kraljestvo) pa do 7,4 % (Češka). Slovenski delež je med leti 2000–2004 zdrsnil pod povprečje EU-15 (2000: 4,0; 2004: 3,5 % BDP). Stanovanjskemu in prostorskemu razvoju so v EU-15 namenjeni nizki deleži izdatkov (2000–2003: 1,0 % BDP), še nižji pa so v Sloveniji (od 0,2 do 0,4 % BDP). Izdatki za izobraževanje so v EU-15 v letih 2000–2003 predstavljali približno 5 % BDP, v Sloveniji pa leta 2000 5,7 % BDP, v letih 2001–2004 pa 0,1 odstotne točke več. Izdatki, namenjeni zdravstvu,³ v EU-15 naraščajo (2000: 5,9 %; 2003: 6,5 % BDP), v Sloveniji pa so ustaljeni na ravni 6,6 % BDP; ta delež presega le osem držav, članic EU.

Večina raziskav po drugi strani ugotavlja, da javnofinančni izdatki, namenjeni socialni zaščiti, ne vplivajo pozitivno na gospodarsko rast⁴, vendar večina držav članic EU največji delež izdatkov namenja prav njej (EU-15 2000: 18,6 %, 2003: 19,3 % BDP). Slovenija je od leta

* Podatki o funkcionalni strukturi izdatkov institucionalnega sektorja država so povzeti iz objave Statistični urad Republike Slovenije Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija 2000–2004, prva statistična objava 301/2005, 30. december 2005.

¹ Vpliv je namreč odvisen tudi od značilnih institucionalnih in drugih lastnosti posamezne države (npr. od doseženega razvoja in kakovosti infrastrukture ali izobraževalnih sistemov) ter od tega, kako učinkovito so sredstva porabljena (European Commission, 2005, str. 1–2).

² Med počasi rastoče države, ki so v zadnjih petih letih v povprečju dosegle 1,2-odstotno gospodarsko rast štejemo Nizozemsko, Portugalsko, Malto, Nemčijo ter Italijo.

³ Izdatki za zdravstvo se po raziskavah uvrščajo med izdatke, ki spodbujajo gospodarsko rast, vendar pa je njihov dejanski vpliv odvisen od njihove notranje strukture.

⁴ Nekatere analize (EC, 2002 str. 98; Arjona et. al., 2002, str. 24) ugotavljajo celo negativno povezavo.

⁵ Med državotvorne naloge štejemo javno upravo, obrambo ter javni red in varnost.

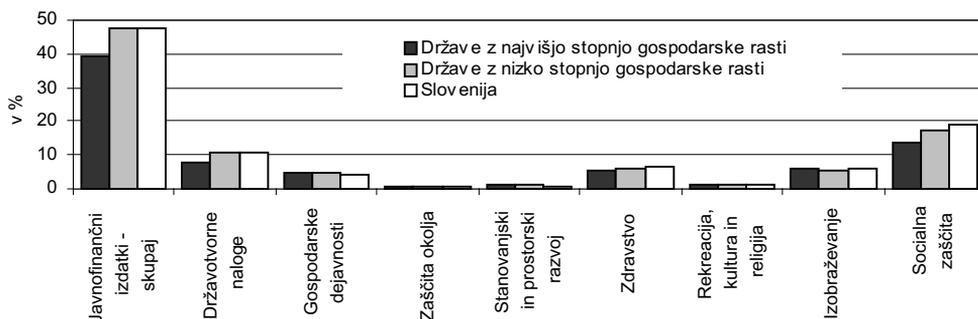
2000 do 2004 za socialno zaščito namenila približno 19,0 % BDP; največ v letu 2001 (19,1 %), najmanj pa v letu 2004 (18,7 % BDP). Med izdatke, ki ne povečujejo gospodarske rasti, štejemo tudi javnofinančne izdatke za »državotvorne naloge⁵«, ki se na ravni EU-15 povečujejo (2000: 9,9 %; 2003: 10,2 % BDP). Slovenija je za državotvorne naloge v obdobju 2000–2004 namenila približno 11 %, največ leta 2001 (11,8 %), najmanj pa leta 2003 (10,9 % BDP) in se tako uvršča med države, ki dajejo največ za ta namen; v letu 2004 je zanje le 6 držav namenilo več sredstev kot Slovenija. Izdatki za zaščito okolja so na ravni EU-15 v obdobju 2000–2003 predstavljali 0,7 %, izdatki za kulturo, rekreacijo in religijo pa 0,9–1,0 % BDP. Slovenija je za zaščito okolja v letih 2000–2004 namenila 0,4–0,5 % BDP, za rekreacijo, kulturo in religijo pa od 0,9 do 1,0 % BDP.

Tabela: Delež javnofinančnih izdatkov po funkcionalni klasifikaciji v letu 2004, v % BDP

	Javnofinančni izdatki - skupaj	Državotvorne naloge	Gospodarske dejavnosti	Zaščita okolja	Stanovanjski in prostorski razvoj	Zdravstvo	Rekreacija, kultura in religija	Izobraževanje	Socialna zaščita
EU-25 (2003)	47,8	10,1	4,0	0,7	1,0	6,4	1,0	5,4	19,1
EU-15 (2003)	47,9	10,2	3,9	0,7	1	6,5	1	5,4	19,3
Avstrija	49,9	9,3	5,1	0,4	0,6	6,7	1	5,7	21,2
Belgija (2003)	51,1	12,5	5,3	0,7	0,3	7	1,3	6,2	17,9
Ciper	43,6	14,6	4,7	0	3,5	2,9	0,7	5,6	11,6
Češka	44,3	8,3	7,4	1,2	0,7	6,3	1,3	5	14,2
Danska	55,1	10	3,7	0,5	0,7	7,1	1,8	8,3	23
Estonija	36,4	7,1	4,4	0,7	0,5	4,1	2,2	6,6	11
Finska	51,1	9,7	4,8	0,3	0,3	6,7	1,2	6	21,9
Francija	53,4	10,4	3,2	0,8	1,9	7,3	1,5	6,4	21,9
Grčija	49,8	13,9	6,9	0,7	0,5	4,9	0,4	3,5	19,2
Irska	33,7	5,5	5	n. p.	2	7,1	0,5	4,5	9,1
Italija	48,6	11,8	4	0,8	0,8	6,8	1	5	18,4
Latvija	35,9	8	4,3	0,8	0,8	4,5	1,4	6	10,2
Litva	33,2	8	3,6	0,5	0,4	4,1	0,7	5,9	10,1
Luksemburg	57,5	8,7	5,1	1,2	1	5,5	2,2	5,9	28
Madžarska	49,7	12,7	5,8	0,8	0,8	5,4	1,8	5,8	16,5
Malta	48,8	11,6	7,2	1	1,2	6,5	0,7	6,1	14,6
Nemčija	46,9	8,7	3,6	0,5	1,1	6,1	0,7	4	22,1
Nizozemska	46,6	11,4	4,7	0,8	1,2	4,5	1,4	5,2	17,3
Poljska	42,2	8,2	3,2	0,6	1,4	4,3	0,9	6	17,6
Portugalska	46,1	9,5	4,9	0,6	0,8	6,6	1,2	7,4	15,2
Slovaška	40,6	7,3	6,6	0,5	1,2	4,2	1,2	3,7	15,8
Slovenija	47,4	11,2	3,5	0,5	0,2	6,6	0,9	5,8	18,7
Španija	38,8	7,8	4,9	0,9	1	5,5	1,4	4,4	13
Švedska	56,7	10,9	4,8	0,3	0,8	7	1	7,4	24,3
Zdr. kraljestvo	43,7	10	2,9	0,7	0,7	7	0,5	5,8	16,2

Vir: Podatki o javnofinančnih izdatkih po funkcionalni klasifikaciji: Eurostat, New Cronos: <http://epp.eurostat.cec.eu.int/>. Stopnje rasti: <http://epp.eurostat.cec.eu.int/>.
Opomba: n. p. - ni podatka.

Slika: Delež javnofinančnih izdatkov po funkcionalni klasifikaciji za leto 2004, % BDP

Vir: Javnofinančni izdatki po funkcionalni klasifikaciji: <http://epp.eurostat.cec.eu.int/>; Javnofinančni izdatki po funkcionalni klasifikaciji za Slovenijo: <http://www.stat.si/>.

Opomba: Med države z najvišjo stopnjo gospodarske rasti spadajo: Latvija, Estonija, Litva, Irska ter Luksemburg; med države z nizko stopnjo gospodarske rasti pa Nizozemska, Portugalska, Malta, Nemčija in Italija.

Ekonomska struktura davkov in prispevkov

Celotna obremenitev z davki in prispevki, merjena z deležem v bruto domačem proizvodu, je v Sloveniji le malo pod povprečjem EU. Celotna davčna obremenitev¹ je v letu 2003 znašala 40,1 % BDP, kar je rahlo pod povprečjem držav EU-25 (40,3 %) oziroma EU-15 (40,6 %) ter nad povprečjem novih držav članic (35,8 % BDP). V letu 2003 je imelo osem članic EU (Švedska, Danska, Belgija, Finska, Francija, Avstrija, Italija in Luksemburg) višjo obremenitev od Slovenije; enako obremenitev je imela le Nemčija, druge države pa so imele nižjo celotno obremenitev z davki in prispevki kot Slovenija.

Obremenitev se je v Sloveniji v zadnjih letih povečala, v Evropski uniji pa se je zmanjšala. V letu 2003 je bila v primerjavi z letom 2000 v Sloveniji celotna obremenitev z davki in prispevki večja za 1,1 odstotno točko BDP, v povprečju evropskih držav članic pa se je obremenitev zmanjšala za 1,3 odstotne točke. V novih članicah se je obremenitev povečala za 0,6 odstotne točke.

Poleg globalne je pomembna tudi strukturna analiza davčnih sistemov posameznih držav. Zaradi različnih davčnih sistemov po državah (sistemi so sestavljeni iz velikega števila različnih davkov, ki imajo svoje značilnosti in posebnosti in jih kot del davčnega sistema ni mogoče neposredno primerjati) je mogoče doseči njihovo primerjavo s prevedbo na skupni imenovalac v okviru nacionalnih računov.² Davke in prispevke razvrstimo po ekonomski funkciji, in sicer na davke na potrošnje, davke na delo in davke na kapital³. Delež davkov na potrošnje v celotnih davkih in prispevkih je v Sloveniji nadpovprečno visok, saj je leta 2003 znašal 34,7 %, kar je več od povprečja EU-25 (28,7 %), EU-15 (28,6 %) in nekoliko manj od povprečja novih držav članic EU (36 %). Deset držav, članic EU je imelo v letu 2003 višji delež davkov na potrošnje od Slovenije. Nadpovprečen je tudi delež davkov na delo, ki je v letu 2003 znašal 54,8 %, kar je več od povprečja EU-25 (51,2 %) in od povprečja novih držav članic (48,4 %, brez Poljske). Večji delež davkov na delo so imele le štiri države članice. Delež davkov na kapital je v Sloveniji nizek, v letu 2003 je znašal le 10,6 %, kar je le dobra polovica deleža, ki ga dosegajo v povprečju držav EU-25 (20,3 %; EU-15: 20,4 %), in tudi manj kot v novih državah članicah (15,5 %, brez Poljske). Nižji delež od slovenskega imata le dve državi.

Za ekonomsko analizo davčnega sistema je bolj kot ekonomska struktura davkov pomembna primerjava izračunanih implicitnih davčnih stopenj⁴. Njihov izračun potrjuje, da sta v Sloveniji potrošnja in delo nadpovprečno obremenjena. V letu 2003 je izračunana implicitna davčna stopnja na potrošnje za Slovenijo znašala 24,9 %, kar je več od povprečja EU-25 (22 %) in držav, novih članic EU (20,6 %). Višjo implicitno davčno stopnjo na potrošnje od Slovenije imajo le v petih državah. Izračunana implicitna davčna stopnja na delo pa je v Sloveniji istega leta znašala 38,4 %, kar je več od povprečja držav EU-25

¹ Celotni prihodki sektorja država (45,2 % BDP v letu 2003) vključujejo poleg davkov in prispevkov še prihodke od prodaje proizvodov in storitev na trgu, prihodke od lastnine in kapitalske transferje.

² Evropski sistem nacionalnih računov (ESR–1995) omogoča tudi mednarodno primerljivost davčnih sistemov. Države članice EU morajo Evropski komisiji sporočati podatke o obremenitvi z davki in prispevki za socialno varnost po točno predpisani metodologiji, na podlagi katerih je bil v Evropski komisiji pripravljen pregled davčnih sistemov vseh držav članic.

³ Pri razvrstitvi davkov izhajamo iz klasifikacije davkov po ESR–95 in uporabimo enotno definirana osnovna pravila za njihovo razvrstitev. *Davki na potrošnje* so definirani kot davki na transakcije med potrošniki in proizvajalci ter kot davki na končno potrošnje dobrin. *Davki na delo* so neposredno vezani na plače in jih plačujejo delavci ali delodajalci. *Davki na kapital* se nanašajo na davke, ki se plačujejo na kapital, dohodek pravnih oseb, dohodek iz kapitala gospodinjstev (rente, dividende, obresti, drugi prihodki iz lastnine), kapitalske dobičke, premoženje ipd.

⁴ Implicitne davčne stopnje primerjajo davke po ekonomskih vlogah glede na ustrezne osnove po nacionalnih računih. *Implicitna davčna stopnja na potrošnje* je definirana kot razmerje med davki na potrošnje in med končno potrošnje gospodinjstev na ozemlju države. *Implicitna davčna stopnja na delo* pa je definirana kot razmerje med davki na delo in sredstvi zaposlenih, povečanih za davek na izplačane plače.

(35,9 %) in novih držav članic (34,5 %). Višjo implicitno davčno stopnjo na delo kot Slovenija ima dvanajst držav.

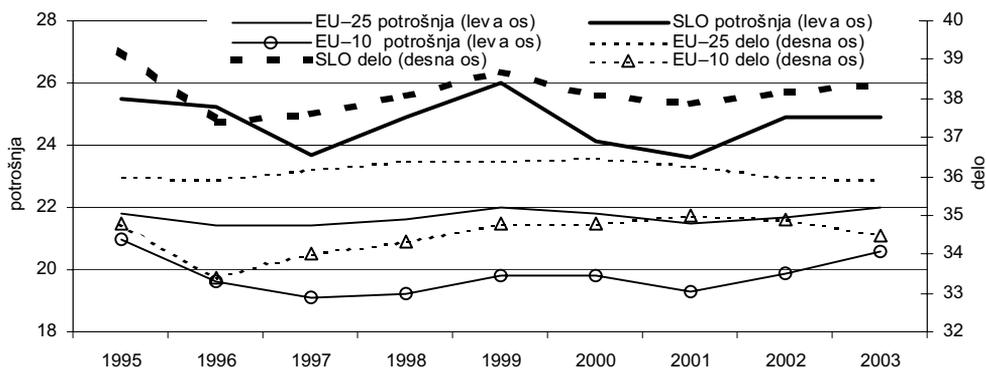
Tudi implicitne davčne stopnje pokažejo naraščanje obremenitev v zadnjih letih. Glede na leto 2000 je bila implicitna davčna stopnja na potrošnjo v Sloveniji v letu 2003 višja za 0,8, implicitna davčna stopnja na delo pa je bila višja za 0,3 odstotne točke. V EU-25 sta se v enakem obdobju obe implicitni davčni stopnji znižali, in sicer za 0,3 oziroma 0,2 odstotnih točk.

Tabela: Ekonomska struktura davkov in prispevkov za socialno varnost, v % od BDP

	Skupaj		Davki na potrošnjo		Davki na delo		Davki na kapital	
	1995	2003	1995	2003	1995	2003	1995	2003
EU-25	40,5	40,3	11,5	11,6	21,4	20,7	7,6	8,0
EU-15	40,5	40,6	11,5	11,6	21,4	20,8	7,6	8,2
EU-10	38,4	35,8	13,8	12,9	18,6	17,1	6,0	5,8
Avstrija	41,3	43,0	11,3	12,2	23,5	23,9	6,5	6,9
Belgija	45,1	45,7	11,0	11,2	25,0	25,1	9,1	9,4
Ciper	26,9	33,3	10,1	14,3	10,0	10,7	6,8	8,3
Češka	36,2	36,2	11,4	10,6	17,1	17,9	7,7	7,7
Danska	49,0	48,8	15,6	16,1	28,0	26,9	5,4	5,8
Estonija	37,9	33,4	13,3	12,2	21,0	18,1	3,6	3,1
Finska	46,0	44,8	13,9	14,1	26,1	23,6	6,0	7,1
Francija	43,7	43,8	12,7	11,9	22,9	23,1	8,1	8,8
Grčija	32,6	36,2	13,4	12,8	11,8	14,4	7,4	9,0
Irsko	33,5	29,9	13,1	11,2	13,7	10,1	6,7	8,6
Italija	41,2	42,9	10,5	10,3	18,6	20,5	12,1	12,1
Latvija	33,6	28,9	12,3	11,1	17,5	14,7	3,8	3,1
Litva	28,6	28,5	n. p.	11,3	n. p.	14,8	n. p.	2,4
Luxemburg	42,3	41,3	11,4	11,8	17,7	16,2	13,2	13,3
Madžarska	41,6	39,1	17,3	15,7	20,8	19,0	3,5	4,4
Malta	26,9	33,6	9,8	12,0	9,7	11,7	7,4	9,9
Nemčija	40,8	40,3	10,2	10,3	24,9	24,6	5,7	5,4
Nizozemska	40,6	39,3	10,8	11,4	22,1	19,4	7,7	8,5
Poljska	39,4	35,8	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.
Portugalska	33,6	37,0	12,6	12,7	14,0	15,6	7,0	8,7
Slovaška	40,5	30,6	n. p.	12,1	n. p.	13,4	n. p.	5,1
Slovenija	40,8	40,1	15,6	13,9	23,1	21,9	2,1	4,3
Španija	33,4	35,6	9,0	10,1	16,7	16,8	7,7	8,7
Švedska	49,5	50,8	13,5	13,1	31,0	32,1	5,0	5,6
Združeno kraljestvo	35,4	35,7	13,4	13,5	14,0	13,9	8,0	8,3

Vir: European Commission: Structures of the taxation systems in the European Union, 2005.

Slika: Implicitna davčna stopnja na potrošnjo in na delo, v % od osnove

Vir: European Commission – Structures of the taxation systems in the European Union, 2005.

Državne pomoči

Po hitrem zniževanju deleža državnih pomoči v BDP od leta 1998 do leta 2002, le-ta ponovno narašča (Tabela 1). Delež državnih pomoči v BDP se je od leta 1998 (2,53 %)¹ do leta 2002 (1,42 % BDP) znižal za okoli dve petini. Po letu 2002 so državne pomoči pričele ponovno naraščati in bile leta 2004 za 0,16 odstotne točke BDP višje kot dve leti prej. Podobna gibanja kažejo tudi v primerjavi z javnofinančnimi izdatki države ter številom zaposlenih in prebivalcev.

Po letu 2002 je največji porast državnih pomoči izkazan pri posebnih sektorskih ciljih, saj se je njihov delež v strukturi vseh pomoči povzpел iz 11,9 % (2002) na 24,1 % (2004).² To je skoraj v celoti posledica povečanja pomoči prometu, ki so se v zadnjih dveh letih nominalno povečale za več kot dvakrat. Razmeroma majhne pomoči energetiki, se izkazujejo le za leti 2003 in 2004, pomoči premogovništvu pa so se leta 2004 v primerjavi z letom 2002 nominalno znižale za 12 %. Pomoči kmetijstvu in ribištvu so v zadnjih dveh letih realno ostale na ravni leta 2002, njihov delež v strukturi vseh pomoči pa se je posledično močno znižal (2002: 59,3 %; 2004: 47,7 %). Pomoči za horizontalne cilje so zaradi 30-odstotne realne rasti v zadnjih dveh letih tudi v letu 2004 obdržale strukturni delež iz leta 2002 (25 %), njihova struktura pa se je z razvojnega vidika zelo poslabšala, saj pomoči za reševanje in prestrukturiranje ter zaposlovanje (2002: 25,3 %; 2004: 44,2 % horizontalnih pomoči) postopno izrivajo učinkovitejše namene.

Državne pomoči, brez pomoči železniškemu prometu so v Sloveniji³ višje kot v državah EU-25 in EU-15 ter nižje kot v državah, novih članicah EU (Tabela 2). Državne pomoči v Sloveniji (v letu 2004) presegajo povprečje EU-15 za 0,4 odstotne točke BDP, vendar so nižje kot v Portugalski in Finski. V primerjavi z novimi članicami so državne pomoči v Sloveniji za 0,1 odstotne točke BDP nižje od povprečja te skupine držav. Višje deleže državnih pomoči v BDP od Slovenije imajo le Ciper, Madžarska in Malta.

*Struktura državnih pomoči, brez pomoči kmetijstvu, ribištvu in prometu je v Sloveniji na videz podobna strukturi povprečja držav EU-25.*⁴ Države EU-25 so v obdobju 2002–2004 največ pomoči (68 %) razporedile na horizontalne cilje, med katerimi prednjačijo pomoči za varstvo okolja in regionalne pomoči, sledijo pa pomoči za majhna in srednje velika podjetja. Struktura državnih pomoči v novih državah članicah je povsem drugačna, saj so države za horizontalne cilje namenile le 23 % pomoči, 77 % pa sektorskim ciljem. Struktura pomoči v Sloveniji je na videz podobna strukturi pomoči v državah EU-15, saj Slovenija 72 % pomoči razporeja na horizontalne cilje. Znotraj horizontalnih ciljev pa so med državami EU-15 in Slovenijo občutne razlike. Slovenija namenja občutno manj pomoči kot države članice EU-15 majhnim in srednje velikim podjetjem in regionalnemu razvoju, bistveno več pa zlasti zaposlovanju.

Slaba razvojna usmerjenost državnih pomoči v Sloveniji se je v letu 2004 še poglobila. Obremenjenost s sektorskimi cilji (kmetijstvom in drugimi posebnimi sektorji) (2003: 63,4 %; 2004: 71,9 %) ter s preusmeritvijo horizontalnih ciljev v sanacije obstoječih gospodarskih struktur (reševanje in prestrukturiranje, zaposlovanje) (2003: 10,0 %; 2004: 11,2 %) marginalizirajo razvojno učinkovite namene, posebno investicije (regionalni cilj) in razvoj majhnih in srednje velikih podjetij (2003: 6,8 %; 2004: 3,7 %).⁵ Oba razvojna cilja sta v EU-15 zelo močno prisotna, saj države v povprečju namenjajo (za majhna in srednje velika podjetja ter regionalne cilje) skoraj polovico vseh pomoči (brez kmetijstva ribištva in prometa). Med novimi državami članicami, ki se podobno kot Slovenija še vedno ukvarjajo s sanacijami starih gospodarskih

¹ V letu 1997 so bile s posebnim popisom ocenjene na 2,76 % BDP, leto pozneje pa sistematično zbrane v posebni evidenci.

² Sedmo poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji, 2005, str. 14.

³ Podatki o državnih pomočeh v Sloveniji se razlikujejo med poročilom o državnih pomočeh, ki je popolnejše in temelji na evidenci pomoči, in izkazom Evropske komisije, v katerem so državnih pomoči za vse države članice ocenjene.

⁴ State Aid Scoreboard, 2006 spring – update, str. 13.

⁵ Poročilo (Sedmo poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji, 2005, str. 14) kaže tudi zmanjšanje državnih pomoči za horizontalni cilj raziskovanje in razvoj, kar pa ne drži. Do zmanjšanja je namreč prišlo, ker za leto 2004 v evidenco pomoči in posledično tudi v poročilo ni bil zajet instrument temeljne raziskave. V letu 2003 je instrument temeljne raziskave predstavljal skoraj polovico (49,1 %) vseh pomoči za raziskave in razvoj.

struktur, so razvojni preboj državnih pomoči do leta 2003 dosegle le Estonija, Latvija in Madžarska, v letu 2004 pa še Češka.

Tudi ugodnejša razvojna usmerjenost državnih pomoči ne bi bila posebej učinkovita, zaradi njihove izredne razdrobljenosti. Številni dajalci pomoči, razdrobljeni ukrepi, ki niso ustrezno podprti z javnofinančnimi instrumenti, vodijo k razdeljevanju razpoložljivih virov pomoči, ne pa k zasledovanju ciljev. V štiriletnem obdobju (2001–2004) (podatki iz evidence prejemnikov državnih pomoči) je bilo med podjetja in podjetnike posameznike (28.948 prejemnikov) razdeljenih 271.385 milijonov tolarjev državnih pomoči oziroma povprečno le 9,4 mio na prejemnika. Distribucija pomoči med prejemniki kaže, da je kar 73,6 % prejemnikov pomoči v štirih letih prejelo manj od milijona tolarjev, le odstotek prejemnikov pa več kot 100 mio. Prenizke pomoči prejemnikom praviloma ne povečujejo motivov za doseganje višjih razvojnih ciljev na področjih, ki jih državne pomoči zasledujejo. Večji zneski pomoči pa so usmerjeni (poleg železnice in treh elektrogospodarskih podjetij) pretežno v cenovno podporo živilskopredelovalni industriji in sanaciji podjetij v težavah, večinoma iz skupine nizko tehnološko intenzivnih proizveden predelovalne industrije.

Tabela 1: Kazalniki državnih pomoči v Sloveniji

Kazalniki državnih pomoči / Leta	1998	2000	2001	2002	2003	2004
Državne pomoči v mio SIT, tekoče cene	82.364	83.494	92.898	75.288	86.756	97.625
Delež državnih pomoči v BDP (v %)	2,53	2,07	1,96	1,42	1,51	1,58
Delež državnih pomoči v izdatkih države (v % od javnofinančnih odhodkov splošne države)	5,79	4,68	4,57	3,23	3,39	3,53
Državne pomoči na zaposlenega (v 000 SIT)	110,53	108,69	119,21	96,09	111,62	124,81
Državne pomoči na prebivalca (v 000 SIT)	n. p.	n. p.	46,57	37,74	43,46	48,87

Vir: za obdobje 1998–2000: Tretje poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji, 2001; leto 2001: Šesto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji, 2004; za obdobje 2002–2004: Sedmo poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji, 2005.

Opomba: n. p. - ni podatka.

Tabela 2: Državne pomoči (brez železniškega prometa), v % od BDP

Država	1995	2000	2001	2002	2003	2004
EU-25	1,0	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6
EU-15	1,0	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6
EU-10	n. p.	1,2	1,0	1,2	2,1	1,1
Avstrija	1,0	0,6	0,7	0,6	0,7	0,6
Belgija	0,6	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3
Ciper	n. p.	2,1	2,4	2,6	2,1	1,1
Češka	n. p.	2,4	1,9	3,9	2,5	0,4
Danska	0,6	1,0	1,1	0,9	0,7	0,7
Estonija	n. p.	0,1	0,1	0,1	0,1	0,4
Finska	2,8	1,4	1,5	1,4	1,5	1,5
Francija	0,8	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5
Grčija	1,6	0,7	0,6	0,4	0,4	0,3
Irski	0,6	1,1	1,1	0,9	0,7	0,7
Italija	1,3	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5
Latvija	n. p.	0,6	0,4	0,1	0,1	0,4
Litva	n. p.	0,3	0,2	0,4	0,3	0,7
Luksemburg	0,6	0,4	0,3	0,4	0,4	0,3
Madžarska	n. p.	1,1	1,0	1,1	1,2	1,3
Malta	n. p.	3,3	4,1	4,5	2,3	3,1
Nemčija	1,2	0,7	0,8	1,0	0,7	0,7
Nizozemska	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4
Poljska	n. p.	0,9	0,6	0,5	3,0	1,0
Portugalska	1,0	0,9	1,2	1,1	1,1	1,1
Slovenija	n. p.	0,8	0,8	0,5	0,6	1,0
Slovaška	n. p.	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6
Španija	1,1	0,9	0,7	0,6	0,5	0,5
Švedska	0,5	0,4	0,4	0,4	0,6	1,0
Združeno kraljestvo	0,4	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3

Vir: State Aid Scoreboard, spring 2006 update.

Opomba: n. p. - ni podatka.

Sodni zaostanki*

Število nerešenih zadev na sodiščih se je v zadnjih dveh letih zmanjšalo. Vsa sodišča skupaj (sodišča splošne pristojnosti in specializirana sodišča) so v letu 2004 prejela v delo 628.000 zadev, v letu 2005 pa po oceni 606.000 zadev.¹ Delež pomembnih zadev se je v letu 2005 rahlo povečal (za 0,5 odstotne točke) in znaša 20,1 % vseh zadev. Število rešenih zadev se je v obeh letih povečalo, in sicer v letu 2004 za 14,3 %, v letu 2005 za 3,7 %. Število nerešenih zadev konec leta se je v obeh letih zmanjšalo za 3,4 % oziroma 12,0 %. V obeh letih so k temu pomembno prispevale zemljiškoknjizne zadeve, ki so v letu 2004 predstavljale tretjino vseh zadev v delu. V letu 2005 so prispevale k zmanjšanju vseh zadev kar 90,9-odstotni delež, razlog pa je bil v manjšem pripadu novih zadev in hitrejšem reševanju zadev v delu.

Sodni zaostanki se zmanjšujejo, področje izvršbe ostaja kritično. Sodni zaostanki² na okrajnih sodiščih se postopoma zmanjšujejo. Pospešeno se rešujejo predvsem zemljiškoknjizne zadeve, še vedno pa ostajajo kritični zaostanki pri izvršbah. Ti so se v letu 2004 glede na leto 2003 povečali za 19 % in obsegali kar 116 % letnega pripada novih zadev, za leto 2005 pa ocenjujemo, da so zaradi manjšega pripada novih zadev razmere umirile, ne pa še izboljšale. Zaradi povečanja števila sodnikov ocenjujemo, da se je njihova produktivnost zmanjšala za 5,1 %. Sodni zaostanki na okrožnih sodiščih so po oceni v letu 2005 ostali na ravni iz leta prej. Tudi produktivnost sodnikov je bila v letu 2005 na približno enaki ravni kot v leto prej, glede na 2003 pa se je povečala za 6,3 %. Na višjih sodiščih se je v letu 2005 povečalo število sodnikov, zmanjšalo pa število nerešenih zadev. Produktivnost sodnikov je v letu 2004 ostala na enaki ravni kot leto prej, v letu 2004 pa se je zboljšala za 1,4 %. Po padcu produktivnosti sodnikov na specializiranih sodiščih v letu 2004 za 6,7 % se je produktivnost v letu 2005 rahlo zboljšala. Sicer pa tudi za specializirana sodišča velja, da so precej obremenjena: nerešene zadeve imajo v višini devet mesečnega števila rešenih zadev (sodišča splošne pristojnosti nekaj dni manj). Vrhovno sodišče je tako v letu 2004 kot v letu 2005 povečevalo produktivnost dela, vendar pa se večja tudi letni pripad novih zadev. Najbolj problematično je stanje na upravnem oddelku, kjer so številne zadeve pogojene z nejasnimi splošnimi upravnimi akti.

O slabostih pri izvršbah pričajo tudi mednarodne primerjave. Po poročilu Svetovne banke (World Development Report 2005) se Slovenija s 1003 tremi potrebnimi dnevi, da se terjatev poplača po sodni poti, uvršča na sam rep v Evropi (meri se čas od vložitve tožbe do poplačila). Za njo je samo še Italija s 1390 dnevi. Svetovno povprečje ob tem znaša 388 dni, povprečje v državah z visokim dohodkom pa 280 dni.

Tudi trajanje postopkov se postopno krajša. Iz poročila Vrhovnega sodišča izhaja, da so na okrajnih sodiščih 45,9 % pravnih zadev rešili v enem letu, v enem do treh let 22,9 % zadev, dlje kot v treh letih pa se je v letu 2004 čakalo na rešitev v 31,2 % primerih. Okrožna sodišča so v 51,9 % rešila gospodarske zadeve v manj kot enem letu, kar je glede na leto 2000 (19 %) velik napredek. V enem do treh let je bilo rešenih 28,4 % zadev, v roku, ki presega tri leta, pa je bilo rešenih 19,7 % zadev. Podobno se rešujejo pravne zadeve, saj 59,6 % vseh zadev rešijo v roku do enega leta. Na stečajnem oddelku okrožnih sodišč so v letu 2004 69,7 % zadev rešili v enem letu, okoli 14 % zadev v enem

* Pripravila Aco Trampuž in Katarina Zajc.

¹ V letu 2005 so bila sodišča reorganizirana, tako da se je pristojnost sodnikov za prekrške prenesla na prekrškovne organe. Podatkov o statistiki prekrškov ministrstvo ne objavlja, zato so podatki o številu sodnikov preračunani tako, da so izvzeti sodniki, ki se ukvarjajo s prekrški.

² Opredeljuje jih 50. člen sodnega reda (Uradni list RS, št. 17/1995 in nadaljnje spremembe).

do dveh let, 15,4 % pa v roku, ki traja več kot dve leti. Višja sodišča so v civilnih sporih 19 % zadev rešila v enem mesecu, 27,8% zadev v enem do treh mesecev, 13,1 % zadev v treh do šestih mesecih in 40,1% zadev v daljšem časovnem obdobju kot v šestih mesecih. V gospodarskih sporih na višjih sodiščih so razmere podobne, saj se kar 47 % zadev reši v daljšem časovnem obdobju kot v šestih mesecih.

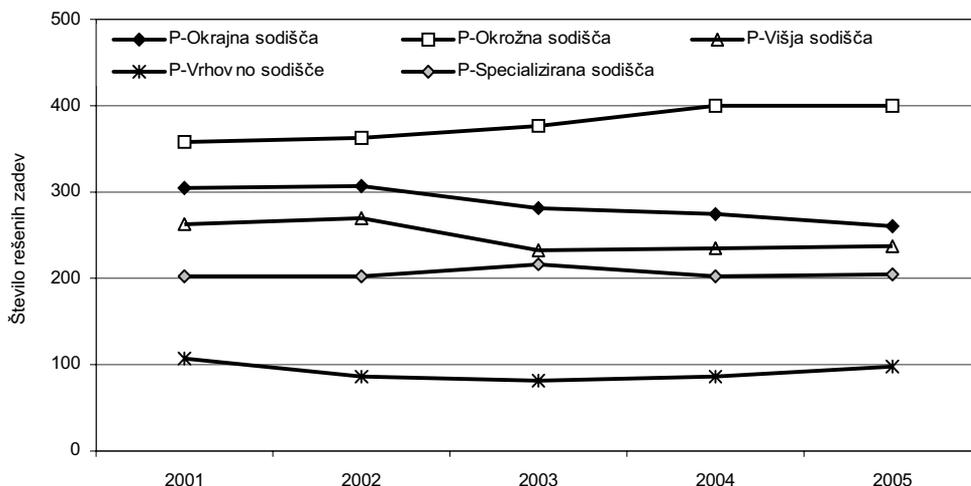
Med pravnimi zadevami sta najpogostejša vzroka dolgotrajnih postopkov mirovanje ali prekinitev postopka in pasivnost strank. Največ sporov je zaradi plačila odškodnine in/ali rente (24,9 %) ter sporov zaradi plačila (druge) denarne terjatve, spori zaradi ugotovitve (so)lastninske pravice in/ali izstavitve zemljiško-knjižne listine pa pomenijo 10,9 % vseh zadev. Drugi spori ne dosegajo 5-odstotnega praga vseh zadev. Najpogostejši vzrok zastojev pri reševanju je mirovanje ali prekinitev postopka (20,9 %). Pri gospodarskih sporih je struktura sporov drugačna, saj je kar 77,9 % sporov zaradi uveljavljanja denarne terjatve, sledijo spori brez navedbe vsebin (13,9 %) ter odškodnine (3 %). Najpogostejša razloga za zastoje pa sta prekinitev postopka in neizdane oziroma zadržane odločbe. V stečajnem postopku so razlogi za zastoje običajno v prenehanju terjatev. Pri izvršilnih zadevah sta najpogostejša vzroka zastojev pasivnost strank (18,5 %) in prekinitev postopka oziroma odlog izvršbe (13,4 %), v 11,9 % je obravnavanje dokončano, vendar odločba še ni izdelana.

Tabela: Čas potreben za rešitev vseh nerešenih zadev, v mesecih

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Vse zadeve	9,0	12,1	12,1	12,6	11,9	11,1	10,4
Pomembnejše	19,5	17,1	15,6	14,2	13,3	12,7	12,1
Manj pomembne	6,3	10,5	10,9	12,0	11,5	10,7	9,9

Vir: Sodna statistika, lastni preračuni.

Slika: Produktivnost sodišč, rešene zadeve na sodnika

Vir: Sodna statistika, lastni preračuni.

Opomba: Pri okrajnih sodiščih so izvzete zemljiško-knjižne zadeve ter izvršilne zadeve, pri okrožnih sodiščih pa zadeve sodnega registra, ker jih večinoma rešuje sodno osebje.

Četrta prioriteta:

Moderna socialna država in večja zaposlenost

1. Izboljšanje prilagodljivosti trga dela

- Stopnja zaposlenosti
- Stopnja brezposelnosti
- Razširjenost delnih zaposlitev
- Razširjenost začasnih zaposlitev

2. Modernizacija sistemov socialne zaščite

- Izdatki za socialno zaščito

3. Življenjski pogoji, zmanjševanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti

- Indeks človekovega razvoja (HDI)
- Razmerje plač ženskih do plač moških
- Dolgotrajna brezposelnost
- Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov
- Stopnja tveganja revščine
- Število zdravnikov in medicinskih sester
- Zadovoljstvo z življenjem
- Zaupanje v druge
- Zaupanje v institucije

Stopnja zaposlenosti

Stopnja zaposlenosti v Sloveniji se je v zadnjih dveh letih povečala, predvsem zaradi povečane neformalne¹ zaposlenosti. Že v drugi polovici devetdesetih let je bila stopnja zaposlenosti v Sloveniji relativno visoka in stabilna. Skupna stopnja zaposlenosti² se je gibala okoli 63 %, pri moških je nihala okrog 67 %, pri ženskah pa okrog 58 % delovno sposobnih oseb istega spola. Potem ko je v letu 2001 dosegla do takrat najvišjo raven 63,9 %, je z upočasnitvijo gospodarske rasti in negativnimi trendi v zaposlovanju v letih 2002 in 2003 začela upadati, v letu 2004 pa se je ponovno in močno dvignila (na 65,3 %), kar je bilo nad povprečjem Evropske unije v tem letu. Po anketi o delovni sili se je leta 2004 v Sloveniji močno povečalo število zaposlenih (za 3,1 %), samozaposlenih (za 3,3 %) ter pomagajočih družinskih članov (kar za 53,3 %)³. Povprečno število delovno aktivnih oseb po anketi o delovni sili se je v letu 2004 povečalo kar za 5,1 %, kar je bila najvišja letna rast anketne zaposlenosti, odkar jo merimo. Temeljni vzrok te rasti pa je bilo močno povečanje različnih oblik neformalne delovne aktivnosti, ki je sledila višji gospodarski rasti. Te oblike dela je mogoče z anketo o delovni sili vsaj delno zajeti, registri delovno aktivnih prebivalcev in drugi viri pa jih ne pokažejo. Leta 2005 se je rast zaposlenosti nadaljevala, vendar se je glede na visoko rast v letu 2004 upočasnila. Število delovno aktivnih se je v primerjavi z letom prej povečalo za 0,7 %, stopnja zaposlenosti pa za 0,6 odstotne točke, na 65,9⁴. V prvih treh četrtletjih leta 2005 je bilo število delovno aktivnih po anketi v povprečju za 0,3 % večje kot v istem obdobju 2004. Tudi stopnja zaposlenosti je ostala visoka. V drugem četrtletju (zadnji razpoložljivi podatek) je bila višja kot leta 2004 in višja kot povprečje EU v omenjenem četrtletju (Tabela).

Zadnji dve leti je skupna stopnja zaposlenosti v Sloveniji višja od povprečja Evropske unije, počasi pa narašča tudi stopnja zaposlenosti starejših. Vse do leta 2003 je bila stopnja zaposlenosti v Sloveniji nižja od povprečja EU-15, v letu 2003 pa tudi nižja od povprečja EU-25. Šele leta 2004 je postala stopnja zaposlenosti v Sloveniji zaradi visoke neformalne zaposlenosti višja od (obeh) povprečij EU, kar ostaja tudi v drugem četrtletju 2005 (zadnji primerljivi podatek za članice). Pri tem je ves čas zaposlenost moških v Sloveniji nekoliko nižja, zaposlenost žensk pa nekoliko višja od obeh povprečij EU. Zaposlenost mladih (15–24 let) je v Sloveniji še vedno nižja kot v povprečju v EU, nižja je tudi pri starejših od 50 let. Problematično nizka zaposlenost v starosti 55–64 let v Sloveniji, kjer je lizbonski cilj 50 % do leta 2010, se počasi popravlja. V letu 2004 se je povečala na 29,0 % (EU-25: 41,0 %), v letu 2005 pa na 30,5 %.⁵ Pri mladih nastaja razlika zaradi relativno visoke vključenosti mladih v Sloveniji v srednje in terciarno izobraževanje (Kazalnik: Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo) ter relativno višje stopnje brezposelnosti mladih kot v povprečju v EU, pri starejših pa zaradi visoke strukturne brezposelnosti, ki zadeva zlasti starejše brezposelne osebe (Kazalnik: Stopnja brezposelnosti). Na nižjo stopnjo zaposlenosti v tej starostni skupini še vedno vpliva tudi relativno zgodnje upokojevanje. Povprečna starost ob upokojitvi se sicer povečuje

¹ To je število oseb, ki delajo bodisi kot neplačani pomagajoči družinski člani, bodisi po pogodbah o delu ali v sivi ekonomiji.

² Stopnja zaposlenosti se po Eurostatovi metodologiji izraža kot razmerje števila zaposlenih v starosti 15–64 let v primerjavi s prebivalstvom v isti starosti. Izračunana je iz anketnih podatkov (anketa o delovni sili), ki med zaposlene vključuje tudi neformalno zaposlene osebe, to pa so lahko načeloma hkrati tudi študenti med mladimi ali upokojevalci med starejšimi.

³ Pomagajoči družinski člani so osebe, ki formalno niso zaposlene ali samozaposlene, vendar so v zadnjem tednu pred anketiranjem delale na družinski kmetiji, v družinski obrti ali družinskem podjetju ali v kaki drugi obliki družinske pridobitne dejavnosti. Opozoriti je treba, da ima Slovenija bistveno višje deleže (okoli 4 %) pomagajočih družinskih članov med delovno aktivnimi kakor je povprečje EU-15 (1,5 %).

⁴ Po neuradnem izračunu UMAR na podlagi objavljenih podatkov anket o delovni sili SURS za vsa štiri četrtletja 2005.

⁵ Po neuradnem izračunu UMAR na podlagi objavljenih podatkov anket o delovni sili SURS za vsa štiri četrtletja 2005.

– v letu 2005 je bila za starostne pokojnine 58 let in deset mesecev, za invalidske pa 52 let in tri mesece (leta 1995: 55 let in sedem mesecev, oziroma 47 let in en mesec) – je pa še vedno nižja kot v povprečju v EU-25: 60,7 leta. Na nižjo zaposlenost starejših še vedno vpliva tudi množično predčasno upokojevanje v začetku devetdesetih let.

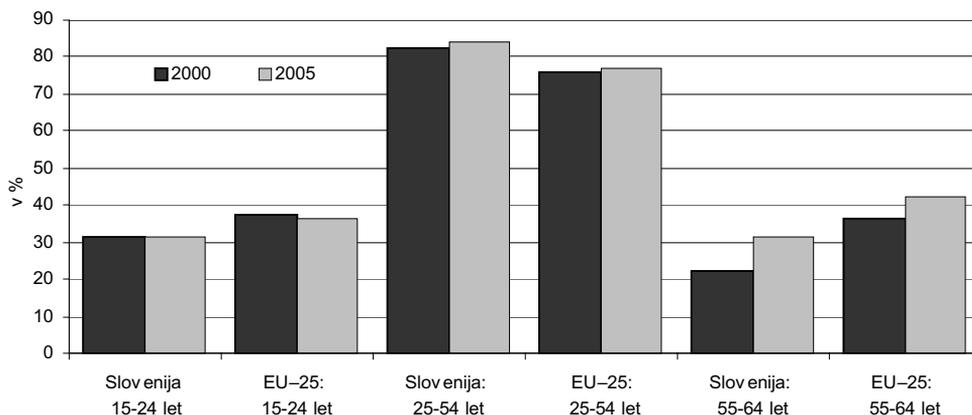
Tabela: Stopnje zaposlenosti (prebivalstva v starosti 15–64 let) po anketah o delovni sili, v %

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	Q2-2005
EU-25	n. p.	62,4	62,8	62,8	62,9	63,3	63,6
EU-15	60,1	63,4	64,0	64,2	64,3	64,7	65,0
EU-10	n. p.	57,4	56,6	55,8	55,9	56,0	n. p.
Avstrija	68,8	68,5	68,5	68,7	68,9	67,8*	68,4
Belgija	56,1	60,5	59,9	59,9	59,6	60,3	61,0
Ciper	n. p.	65,7	67,8	68,6	69,2	68,9	68,7
Češka	n. p.	65,0	65,0	65,4	64,7	64,2	64,7
Danska	73,4	76,3	76,2	75,9	75,1	75,7	75,5
Estonija	n. p.	60,4	61,0	62,0	62,9	63,0	64,9
Finska	61,6	67,2	68,1	68,1	67,7	67,6	69,2
Francija	59,5	62,1	62,8	63,0	63,3	63,1	63,4
Grčija	54,7	56,5	56,3	57,5	58,7	59,4	60,3
Irska	54,4	65,2	65,8	65,5	65,5	66,3	67,1
Italija	51,0	53,7	54,8	55,5	56,1	57,6	57,8
Latvija	n. p.	57,5	58,6	60,4	61,8	62,3	63,0
Litva	n. p.	59,1	57,5	59,9	61,1	61,2	62,6
Luksemburg	58,7	62,7	63,1	63,4	62,7	61,6	n. p.
Madžarska	n. p.	56,3	56,2	56,2	57,0	56,8	56,8
Malta	n. p.	54,2	54,3	54,4	54,2	54,0	53,6
Nemčija	64,6	65,6	65,8	65,4	65,0	65,0	65,3
Nizozemska	64,7	72,9	74,1	74,4	73,6	73,1	73,2
Poljska	n. p.	55,0	53,4	51,5	51,2	51,7	52,2
Portugalska	63,7	68,4	69,0	68,8	68,1	67,8	67,6
Slovaška	n.p.	56,8	56,8	56,8	57,7	57,0	57,4
Slovenija	n. p.	62,8	63,8	63,4	62,6	65,3	66,0
Španija	46,9	56,3	57,8	58,5	59,8	61,1	63,2
Švedska	70,9	73,0	74,0	73,6	72,9	72,1	72,6
Združeno kraljestvo	68,5	71,2*	71,4	71,3	71,5	71,6	71,5

Vir: Population and social conditions - Labour Market (Eurostat) (2005).

Opomba: *ocena.

Slika: Stopnje zaposlenosti po starostnih skupinah, EU-25 in Slovenija, 2000 in 2005, drugo četrtletje

Vir: Population and social conditions – Labour Market, Eurostat, 2005.

Stopnja brezposelnosti

Stopnja anketne brezposelnosti v Sloveniji se je v letu 2005 po neuradnih izračunih UMAR¹ nekoliko zvišala, upadanje stopnje registrirane brezposelnosti pa se je upočasnilo. V obdobju 1995–2000 se je stopnja anketne brezposelnosti gibala med 7 % in 8 %, od leta 2001 dalje pa upada. V drugem četrtletju 2005 je dosegla najnižjo raven (5,8 %) od leta 1993 dalje, odkar jo merimo, vendar se je v tretjem in četrtem četrtletju 2005 ponovno precej povečala, tako da je bila povprečna letna stopnja anketne brezposelnosti v letu 2005 (6,5 %) višja kot leta 2004 (6,3). Število brezposelnih po anketi o delovni sili, ki se je v obdobju 1995–2000 gibalo na ravni okrog 70 tisoč in se do leta 2002 znižalo na 62 tisoč, ostaja od leta 2003 dalje na ravni 64 tisoč, kakršno je bilo tudi povprečno število anketno brezposelnih v prvih treh četrtletjih 2005. V četrtem četrtletju 2005 pa se je ponovno povečalo na 74 tisoč, tako da je bilo leta 2005 v povprečju 66.500 anketno brezposelnih.

Število registriranih brezposelnih se še naprej znižuje. V obdobju 1993–1998 se je gibalo na ravni okrog 125 tisoč, stopnja registrirane brezposelnosti pa med 14 % in 14,5 %². Od leta 1999 dalje število in stopnja registrirane brezposelnosti upadata (razen leta 2002). Število registrirano brezposelnih se je v povprečju zmanjšalo tudi v letu 2005, na 91.416, kar je za 1,0 % manj kot leto prej. V letu 2005 se je število registrirano brezposelnih zmanjšalo predvsem zaradi precej manjšega priliva iskalcev prve zaposlitve, drugih prilivov pa je bilo več, odlivov pa manj kot leto prej. Povprečna stopnja registrirane brezposelnosti v letu 2005 je bila 10,2-odstotna, kar je 0,1 odstotne točke manj kot v letu 2004.

Mednarodno primerljiva anketna stopnja brezposelnosti je v Sloveniji že ves čas, odkar jo merimo, nižja od povprečja Evropske unije in niha okrog povprečja držav OECD. Po podatkih Eurostata³ je tudi nižja kot v večini novih članic (izjemi v letu 2004 sta bili le Madžarska in Ciper, v letu 2005 pa le še Ciper), od starih članic pa so imele leta 2004 in 2005 nižjo anketno brezposelnost kot Slovenija Irska, Nizozemska, Združeno kraljestvo, Avstrija, Luksemburg, Danska in Švedska (Tabela).

¹ Po neuradnem izračunu UMAR na podlagi objavljenih četrtletnih podatkov Statističnega urada Republike Slovenije.

² Število registriranih brezposelnih je višje kot število brezposelnih po anketi, ker vključuje tudi tiste osebe, ki so sicer registrirane kot brezposelne, a občasno delajo ali pa so obupale, da bi iskale delo. Med anketno brezposelne se namreč po mednarodni opredelitvi štejejo le tiste osebe, ki v referenčnem tednu niso imele statusa zaposlene ali samozaposelne osebe ali niso bile kako drugače delovno aktivne, so aktivno iskale zaposlitev in so se bile tudi pripravljene zaposliti, če bi delo dobile.

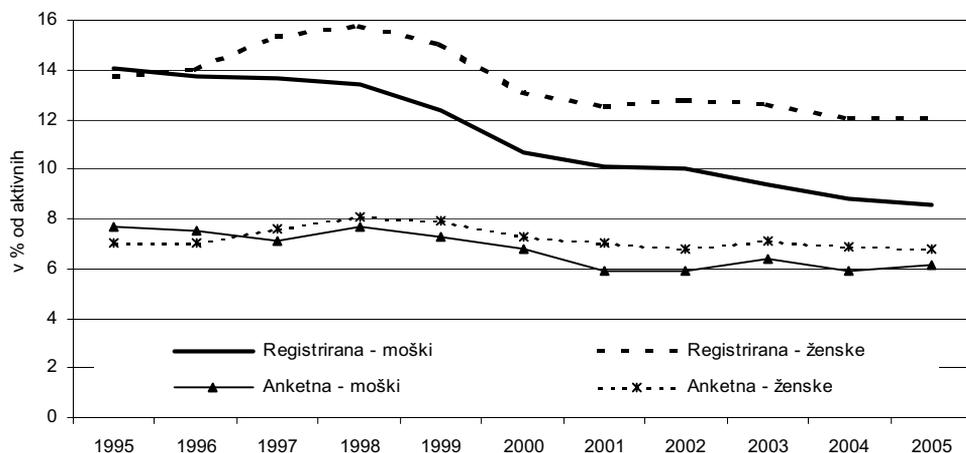
³ Eurostat je za leto 2005, vsaj za Slovenijo, objavil oceno, ki temelji na podatkih za prva tri četrtletja 2005.

Tabela: Stopnje brezposelnosti, v %

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU-25	n. p.	8,6	8,4	8,8	9,0	9,1	8,7
EU-15	10,1	7,7	7,3	7,6	8,0	8,1	7,9
EU-10	n. p.	13,6	14,5	14,8	14,3	14,2	13,4
Avstrija	3,9	3,6	3,6	4,2	4,3	4,8	5,2
Belgija	9,7	6,9	6,6	7,5	8,2	8,4	8,4
Ciper	n. p.	4,8	3,9	3,6	4,1	4,7	5,3
Češka	n. p.	8,7	8,0	7,3	7,8	8,3	7,9
Danska	6,7	4,3	4,5	4,6	5,4	5,5	4,8
Estonija	n. p.	12,8	12,4	10,3	10,0	9,7	7,9
Finska	15,4	9,8	9,1	9,1	9,0	8,8	8,4
Francija	11,1	9,1	8,4	8,9	9,5	9,6	9,5
Grčija	9,2	11,3	10,8	10,3	9,7	10,5	10,0
Irska	12,3	4,3	4,0	4,5	4,7	4,5	4,3
Italija	11,2	10,1	9,1	8,6	8,4	8,0	7,7
Latvija	n. p.	13,7	12,9	12,2	10,5	10,4	9,0
Litva	n. p.	16,4	16,5	13,5	12,4	11,4	8,2
Luksemburg	2,9	2,3	2,1	2,8	3,7	4,8	5,3
Madžarska	n. p.	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2
Malta	n. p.	6,7	7,6	7,5	7,6	7,3	7,3
Nemčija	8,0	7,2	7,4	8,2	9,0	9,5	9,5
Nizozemska	6,6	2,8	2,2	2,8	3,7	4,6	4,7
Pojlska	n. p.	16,1	18,2	19,9	19,6	19,0	17,7
Portugalska	7,3	4,0	4,0	5,0	6,3	6,7	7,6
Slovenija	7,4	6,7	6,2	6,3	6,7	6,3	6,3
Slovaška	n. p.	18,8	19,3	18,7	17,6	18,2	16,4
Španija	18,8	11,4	10,8	11,5	11,5	11,0	9,2
Švedska	8,8	5,6	4,9	4,9	5,6	6,3	6,3
Združeno kraljestvo	8,5	5,4	5,0	5,1	4,9	4,7	4,7

Vir: Population and social conditions - Labour Market, Eurostat, 2005. Statistične informacije - Trg dela, Statistični urad RS.

Slika: Stopnje anketne in registrirane brezposelnosti v Sloveniji, po spolu

Vir: Trg dela (različne publikacije), Statistični urad RS, 1995–2005.

Razširjenost delnih zaposlitev

Delež delnih zaposlitev (zaposlitev s krajšim delovnim časom) v skupni zaposlenosti, s katerim merimo razširjenost te oblike zaposlitve, je pomemben parcialen kazalnik prilagodljivosti trga dela. Povečanje delnih zaposlitev se pogosto razlaga kot pozitivno gibanje. Zaposlenost s skrajšanim delovnim časom povečuje fleksibilnost trga dela na strani povpraševanja, saj povečuje možnosti prilagajanja proizvodnje in stroškov dela. Na strani ponudbe pa povečuje izbiro posameznika, ki morda ni pripravljen ali sposoben delati poln delovni čas ter omogoča lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja.

Razširjenost delnih zaposlitev se je v EU-15 v zadnjih dvajsetih letih močno povečala (s 13 % v letu 1983 na 19,4 % v letu 2004), pri čemer so razlike v razširjenosti med državami zelo velike. Po razširjenosti delnih zaposlitev izstopa Nizozemska, kjer je delež delnih zaposlitev v letu 2004 znašal 45,5 %. Nizozemska je že leta 1982 sprejela tripartitni dogovor o učinkoviti porazdelitvi zaposlenosti s skrajševanjem delovnega časa in delnih zaposlitev, velika razširjenost delnih zaposlitev je posledica dogovora socialnih partnerjev in dolgoletne tradicije. V skupino držav, v katerih je bila v letu 2004 razširjenost zaposlitve s krajšim delovnim časom sorazmerno visoka (med 20–30 %) spadajo: Avstrija, Belgija, Nemčija, Danska, Švedska, Norveška in Združeno kraljestvo.

Analize razširjenosti in značilnosti delnih zaposlitev (Buddelmeyer, Nourre in Ward, 2005) v državah EU-15 kažejo, da so delne zaposlitve pogostejše med ženskami. Omenjena analiza kaže tudi, da so delne zaposlitve pogostejše način vstopa na trg dela kot pa način izstopa in da se delna zaposlitev le delno uporablja za prehod iz delne v polno zaposlitev (manj kot 5 % primerov). Na odločitve o delni zaposlitvi pomembno vplivata tudi zakonski stan in velikost družine. Razširjenost delnih zaposlitev med državami določajo tudi razlike v inštitucijah trga dela med državami in razlike v kulturi in tradiciji.

Razširjenost delnih zaposlitev v Sloveniji se je v obdobju 1995–2004 povečalo, a je v primerjavi s starimi članicami sorazmerno skromno razširjeno, je pa razširjenost večja kot v drugih novih članicah. V drugem četrtletju 2004 so bile delne zaposlitve v Sloveniji nadpovprečno zastopane med mladimi (15–24 let), saj je delež presegel povprečje EU-25 in EU-15 pri ženskah in moških. Pri starejšem prebivalstvu (55–64 let) se preseganje povprečja EU pojavlja samo pri moških, delež starejših žensk, ki delajo s krajšim delovnim časom, pa še vedno močno zaostaja za povprečjem EU. Čeprav ni podatkov o vrsti dela, ki ga opravljajo mladi, lahko ugibamo, da gre pri mladih predvsem za občasno delo preko študentskih servisov, ki so v anketi o delovni sili zabeleženi kot delo s krajšim delovnim časom. Bistveno nižji kot v povprečju držav EU pa je delež zaposlenih s krajšim delovnim časom v starostni skupini 25–49 let.

Povečanje zaposlitev s skrajšanim delovnim časom v Sloveniji je potencialna možnost za povečanje izredno nizke stopnje zaposlenosti starejših, predvsem žensk v okviru razvoja storitvenega sektorja, predvsem na področju storitev socialnega varstva. Z vidika uporabe zaposlovanja s krajšim delovnim časom v javni upravi, ki je v EU-15 sorazmerno pogosta, pa bi lahko uporaba te oblike zaposlitve tudi v Sloveniji prispevala k večji fleksibilnosti tudi v javni upravi.

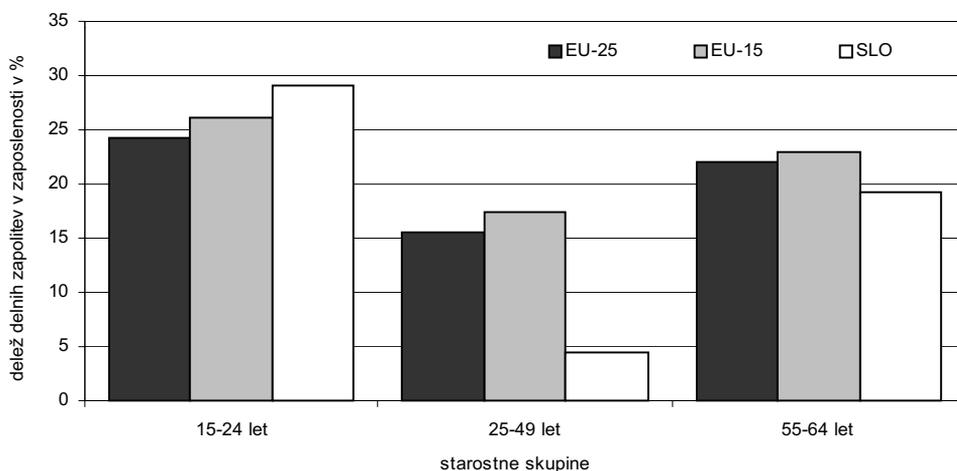
Tabela: Delež delnih zaposlitev v skupni zaposlenosti, v % (podatki za 2. četrtletje)

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU-25	n. p.	16,4	16,4	16,6	17,0	17,8	n. p.
EU-15	16,0	17,9	18,0	18,2	18,6	19,5	n. p.
Euro – območje	14,1	16,5	16,3	16,4	16,9	17,8	n. p.
Avstrija	13,9	17,0	17,2	19,0	18,6	20,2	21,0
Belgija	13,6	20,7	18,5	19,4	20,6	21,6	21,9
Ciper	n. p.	8,4	8,4	7,2	8,9	8,7	8,9
Češka	n. p.	5,4	5,0	4,8	5,0	5,0	4,8
Danska	21,6	21,7	20,1	20,6	20,9	22,5	22,0
Estonija	n. p.	6,8	7,5	6,7	8,0	7,8	7,7
Finska	11,8	12,2	12,0	12,4	12,9	13,1	13,6
Francija	15,6	16,9	16,4	16,2	16,7	16,6	17,4
Grčija	4,8	4,6	4,1	4,4	4,1	4,6	4,8
Irsko	12,1	16,8	16,6	16,6	17,0	16,9	12,8
Italija	6,6	8,8	9,1	8,6	8,6	12,7	12,8
Latvija	n. p.	11,1	10,0	9,3	10,0	10,5	9,6
Litva	n. p.	9,1	8,8	9,8	9,1	8,6	6,5
Luksemburg	7,9	11,3	11,3	11,7	13,3	17,8	n. p.
Madžarska	n. p.	3,6	3,5	3,6	4,4	4,6	4,4
Malta	n. p.	6,5	7,7	8,8	9,3	8,1	9,2
Nemčija	16,3	19,4	20,3	20,8	21,7	22,3	n.p.
Nizozemska	37,3	41,2	42,2	43,8	45,0	45,6	46,2
Poljska	n. p.	10,6	10,2	10,7	10,3	10,5	10,6
Portugalska	7,5	10,8	11,3	11,4	11,8	11,2	11,5
Slovaška	n. p.	1,9	2,4	1,9	2,4	2,7	2,4
Slovenija	5,8	6,1	6,1	6,6	6,6	9,6	8,9
Španija	7,4	8,1	8,1	8,1	8,3	8,9	12,8
Švedska	26,2	22,8	21,0	21,4	22,9	23,9	n. p.
Združeno kraljestvo	24,1	25,3	25,2	25,5	26,0	26,2	25,7
Bolgarija	n. p.	n. p.	3,5	3,1	2,4	3,1	2,5
Hrvaška	n. p.	n. p.	n. p.	8,0	8,4	8,7	n. p.
Islandija	30,7	28,2	26,9	27,8	19,5	19,9	19,5
Norveška	27,7	26,1	26,0	26,3	29,0	29,6	28,5
Romunija	n. p.	16,4	16,8	11,4	12,0	10,2	10,7
Švica	n. p.	30,5	31,8	31,7	32,7	33,0	33,1

Vir: Dosegljivo na spletu:

http://epp.eurostat.ec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C4/C41/c41ccb22800

Slika: Razširjenost delnih zaposlitev po starostnih skupinah

Vir: Eurostat.

Razširjenost začasnih zaposlitev

Razširjenost začasnih zaposlitev je kazalnik prilagodljivosti trga dela, ki pa ima kot merilo prilagodljivosti precej pomanjkljivosti. Velik delež začasnih zaposlitev je namreč pogosto odziv delodajalcev na rigidna pravila o odpuščanju redno zaposlenih. Zaradi visokih stroškov odpuščanja delodajalci pogosteje uporabljajo zaposlitev za določen čas, ki praviloma prinaša nižje stroške odpuščanja. Tako imajo v državah z bolj togo zakonodajo na področju varnosti zaposlitve visoke deleže zaposlenih z začasnimi zaposlitvami (npr. Španija, Portugalska), deloma pa je pogostost uporabe začasnih zaposlitev odvisna tudi od gospodarske strukture (vpliv sezonskih dejavnosti na zaposlovanje za določen čas). Največji delež začasnih zaposlitev za to ni nujno tudi znak velike fleksibilnosti trga dela, čepravčasne zaposlitve ob togi zakonodaji na področju varovanja zaposlitve prinašajo podjetjem večje možnosti za prilagajanje spremenjenim razmeram.

Kahn (2005) je z analizo podatkov za sedem držav OECD, ki imajo zelo različno zakonodajo na področju varovanja zaposlitve¹ (ZDA, Kanada, Finska, Italija, Nizozemska, Švica, Združeno kraljestvo) dokazal, da večja togost pri varovanju zaposlitve povečuje razširjenost začasnih zaposlitev med mladimi, ženskami in osebami z manjšimi sposobnostmi. Učinek varovanja zaposlitve na omenjene skupine pa je večji in močnejši v državah, v katerih je veljavnost kolektivnih pogodb širša.

Delež začasnih zaposlitev (zaposlitev za določen čas) v skupni zaposlenosti, s katerim merimo razširjenost začasnih zaposlitev, se je v Sloveniji v obdobju 1996–2005 podvojil, kljub temu pa se Slovenija po razširjenosti začasnih zaposlitev v zadnjih letih uvršča le nekoliko nad povprečje Evropske unije. Podatki o razširjenosti začasnih zaposlitev v EU po spolu kažejo, da je začasno zaposlovanje značilnejše za ženske kot moške. Močno nadpovprečno razširjena pa je začasna zaposlitev v Sloveniji med mladimi (15–24 let), tako da nekateri sociologi (Ignjatović, 2002) govorijo tudi o t. i. starostni segregaciji slovenskega trga dela, ki je za mlade bolj fleksibilen kot za starejše.

V Evropski uniji po razširjenosti začasnih zaposlitev izstopajo Španija, Poljska in Portugalska, med katerimi sta imeli prav Španija in Portugalska po ocenah OECD (OECD Employment Outlook 2004) tudi najbolj togo zakonodajo na področju varovanja zaposlitve.²

¹ Togost zakonodaje se meri z OECD indeksom varovanja zaposlitve, ki je konec devetdesetih let za vključene države imel vrednosti od 0,7 (ZDA) do 3,1 (Italija).

² Indeks varovanja zaposlitve, ki omogoča primerjavo urejenosti varovanja zaposlitve med državami, je v Španiji konec devetdesetih znašal 3,0, v Portugalski pa 3,7, kar državi uvršča med državi z najbolj togo zakonodajo na področju varovanja zaposlitve v Evropski uniji.

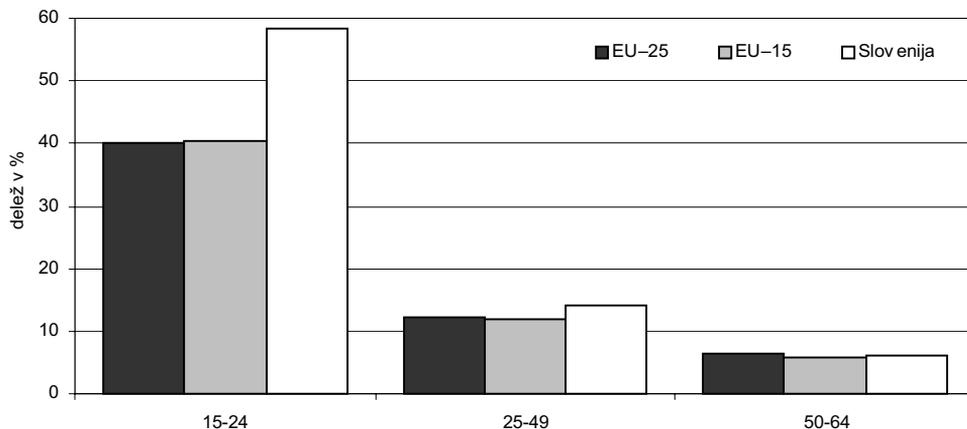
Tabela: Delež začasnih zaposlitev v skupni zaposlenosti v % (podatki za 2. četrtletje)

	1996	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU-25	n. p.	12,5	12,9	12,9	12,9	13,5	14,2
EU-15	11,8	13,7	13,5	13,2	13	13,4	14
Avstrija	n. p.	8,6	n.p.	7,5	6,6	9,4	8,8
Belgija	5,9	9	8,8	7,6	8,5	8,7	9,1
Ciper	n. p.	10,7	10,8	9,1	12,6	13,1	13,9
Češka	n. p.	7,2	7,3	7,5	8,5	8,8	8
Danska	11,3	10,2	9,4	8,9	9,5	9,8	9,9
Estonija	n. p.	2,3	2,9	2,2	3	3	3,3
Finska	17,3	17,7	17,9	17,2	17,9	17,1	18,1
Francija	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	12,7	12,9	13,3
Grčija	11	13,8	13,5	11,8	11,3	12,4	12,1
Irski	9,2	5,3	4,6	4,9	4,6	3,4	2,5
Italija	7,4	10,1	9,6	9,9	9,5	11,9	12,4
Latvija	n. p.	6,7	7,1	11,7	9,5	9,2	8,4
Litva	n. p.	3,8	6,6	7,6	8,1	6,6	5,1
Luksemburg	2,6	3,4	4,3	4,3	3,2	4,9	n.p.
Madžarska	n. p.	6,8	7,5	7,3	7,6	6,9	7,2
Malta	n. p.	3,9	4,1	4,1	4,2	3,2	4
Nemčija	11,1	12,8	12,4	12	12,2	12,5	13,9
Nizozemska	11,9	13,8	14,3	14,2	14,4	14,4	15
Poljska	n. p.	5,6	11,9	15,4	18,9	22,5	25,4
Portugalska	10,7	19,8	20	21,7	20,6	19,9	19,5
Slovaška	n.p.	4	4,9	4,6	4,7	5,3	4,9
Slovenija	8,4	12,8	13	14,6	13,5	17,8	16,8
Španija	33,8	32,4	32,1	32,1	31,8	32,1	33,3
Švedska	11,5	14,3	15,5	15,3	15,6	15,5	16
Združeno kraljestvo	7	6,6	6,6	6	5,7	5,6	5,4

Vir: Dosegljivo na:

http://epp.eurostat.ec.eu.int/portal/page?_pageid=1996_45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcome&open=/labour/employ/ftsq/emptemp_q&language=en&product=EU_MASTER_labour_market&root=EU_MASTER_labour_market&scrollto=0

Slika: Razširjenost začasnih zaposlitev po starostnih skupinah

Vir: Eurostat.

Izdatki za socialno zaščito

Izdatki za socialno zaščito so izdatki za različne denarne in nedenarne pravice in programe, ki posameznikom olajšajo breme socialnih tveganj. Socialna zaščita je celovit sistem, v katerem so posamezniki zavarovani pred izgubo dohodka zaradi bolezni, rojstva in nege otroka, starosti, smrti hranitelja družine in brezposelnosti; posameznikom in družinam je v njem zagotovljeno zdravstveno varstvo, olajšana skrb za otroke in družino, zagotovljena osnovna eksistenca in pomoč pri drugih oblikah socialne izključenosti. Obseg tovrstnih izdatkov kaže prizadevanja države za blaginjo njenih prebivalcev. Podatki o socialni zaščiti se v Sloveniji zbirajo po Eurostatovi metodologiji ESSPROS od leta 1996.

V letu 2003 je Slovenija za socialno zaščito prebivalstva namenjala 24,8 % BDP, kar je bilo za 0,6 odstotnih točk manj kot leto prej in 0,4 odstotnih točk več kot leta 1996. Realno so celotni izdatki za socialno zaščito ostali na isti ravni kot leta 2002. V letu 2003 je bilo največ sredstev namenjenih za starost 10,4 % BDP (1996: 10,6 %) ter za bolezni in zdravstveno varstvo 7,8 % (1996: 7,4 %). Za družino in otroke je bilo namenjenih 2,1 % BDP (1996: 2,0 %), za invalidnost 2 % (leta 1996 enako), za brezposelnost 0,7 % (1996: 1 %), ob smrti hranitelja družine 0,4 % (1996: 0,5 %), za druge oblike socialne izključenosti 0,6 % BDP (leta 1996 0,4 % BDP).

V strukturi izdatkov so leta 2003 vodili izdatki za programe za starost (predvsem za pokojnino), ki skupaj z izdatki za bolezni in zdravstveno varstvo predstavljajo kar tri četrtine vseh izdatkov za socialno zaščito (Slika). Med sredstvi za socialno zaščito so v obdobju 1996–2003 nastali določeni premiki. Najopaznejše je bilo povečanje sredstev za bolezni in zdravstveno varstvo in zmanjšanje za programe za starost. Za starost je Slovenija leta 2003 namenjala 43,3 % (1996: 44,2 %), bolezen in zdravstveno varstvo 32,4 % (1996: 30,8 %), družino in otroke 8,6 % (1996: 8,5 %), invalidnost 8,2 % (1996: 8,5 %), za brezposelnost je Slovenija leta 2003 namenjala precej manj, 3,1 %, kot pa leta 1996 (4,3 %), manj pa tudi za denarne in nedenarne prejemke ob smrti hranitelja družine (2003: 1,7 %; 1996: 2,0 %). Za druge oblike socialne izključenosti je Slovenija v strukturi izdatkov leta 2003 namenjala nekoliko več (2,6 %) kot leta 1996 (1,8 %).

Države EU-25 so v letu 2003 za socialno zaščito v povprečju namenile 28 % BDP; Slovenija se s 24,8 % BDP uvršča nekako v sredino lestvice, blizu Portugalske in Luksemburga. Razlike med državami so precejšnje. Za socialno zaščito največ sredstev še vedno namenja Švedska (33,5 % BDP), najmanj pa Estonija in Latvija (obe po 13,4 % BDP). V obdobju 1995–2003 v približno polovici starih članic sredstva za te namene naraščajo (v Avstriji, Belgiji, Franciji, Italiji, v Luksemburgu, Nemčiji in Portugalski). Upadajo pa predvsem v državah blaginje (Švedska, Danska in Finska). Nove države članice namenjajo za socialno zaščito precej manj sredstev kot petnajsterica. Češka, Madžarska, Poljska in Slovenija (ki je med deseterico najvišje uvrščena) namenjajo več kot 20 % BDP, druge države pa manj kot 20 %.

Leta 2003 so države EU-25 za socialno zaščito na prebivalca v povprečju namenile 6.012,2 evra (države EU-15 pa 6.925,5 evra). Slovenija se je s 3.038 evri uvrščala v sredino. Podobno sliko kažejo tudi primerjave med državami v standardih kupne moči (SKM), v katerih se najvišje uvrščajo Luksemburg, Švedska in Danska. Slovenija je tudi po tem standardu na prebivalca v primerjavi z deseterico novih članic na prvem mestu, v primerjavi z državami EU-15 pa je enaka Portugalski.

Programi socialne zaščite se v Sloveniji v dobrih dveh tretjinah financirajo iz socialnih prispevkov in v slabi tretjini iz proračuna države. Struktura virov se je v obdobju 1996–2003 precej spremenila. Najopaznejša razlika je pri socialnih prispevkih delodajalcev, ki so se zmanjšali za 5,2 odstotni točki; socialni prispevki zavarovancev so se le rahlo zmanjšali; proračunski viri so se povečali za 3,4 odstotne točke. Socialni prispevki delodajalcev so tako

leta 2003 predstavljali 27,3 % vseh virov za socialno zaščito (1996: 32,5 %), prispevki zavarovancev 39,9 % (1996: 38,4 %), proračunska sredstva 31,5 % (1996: 28,1 %), drugi viri pa 1,3 % (1996: 1 %).

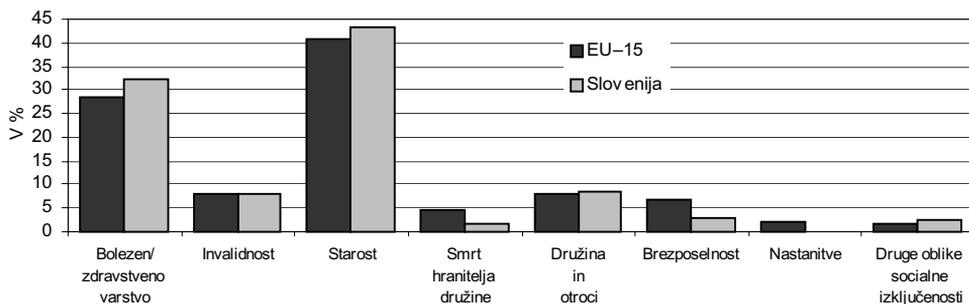
Struktura virov socialne zaščite se razlikuje od povprečja držav EU, razlike med državami pa so zelo velike. Tako so v EU-15 v letu 2003 prispevki delodajalcev predstavljali 39 % vseh virov (v Sloveniji precej manj 27,3 %); prispevki zavarovancev pa 21 % (v Sloveniji pa precej več 39,9 %). Proračunska sredstva so v EU-15 predstavljala 37 % virov za socialno zaščito; v Sloveniji je ta vir pomenil nekoliko manjši delež (31,5 %).

Tabela: Izdatki za socialno zaščito v Sloveniji in državah Evropske unije, v % od BDP in v SKM na prebivalca

	Izdatki za socialno zaščito							
	Delež v BDP, v %					Na prebivalca v SKM, EU-15=100		
	1995	2000	2001	2002	2003	1996	2000	2003
EU-25	n. p.	26,9	27,1 p	27,4 s	28,0 s	n. p.	86	87
EU-15	28,2	27,2	27,5 p	27,7 s	28,3 s	100	100	100
Avstrija	28,9	28,3	28,6	29,2	29,5	113	115	111
Belgija	28,1	26,8	27,7 p	28,8 s	29,7 s	103	100	108
Ciper	n. p.	n. p.	15,2 p	16,4 p	n. p.	n. p.	43**	43***
Češka	17,2	19,6	19,5 p	20,2 p	20,1 p	38	41	43
Danska	31,9	28,9	29,2	29,9	30,9	120	118	117
Estonija	n. p.	14,4	13,6	13,2 p	13,4 p	n. p.	20	20
Finska	31,4	25,3	25,5	26,2	26,9	102	93	95
Francija	30,3	29,3	29,5	30,2	30,9 p	108	108	107
Grčija	22,3	26,3	27,0	26,4	26,3 s	49	61	66
Irska	18,8	14,1	15,0	15,9	16,5 p	56	58	70
Italija	24,8	25,2	25,6	26,1 p	26,4 p	88	91	87
Latvija	n. p.	15,3	14,3	13,8	n. p.	n. p.	17	17
Litva	n. p.	15,8	14,7	14,1 p	13,6 p	n. p.	20	19
Luksemburg	23,7	20,3	21,3	22,6	23,8 p	130	142	157
Madžarska	n. p.	19,8	19,8	20,7	21,4	n. p.	34	40
Malta	17,5	16,9	17,7	18,0	18,5	41	42	42
Nemčija	28,2	29,3	29,3	29,9	30,2 p	108	106	102
Nizozemska	30,9	27,4	26,5	27,6	28,1 p	110	106	110
Poljska	n. p.	20,1	21,5	21,9 p	21,6 p	n. p.	29	31
Portugalska	21,3	21,7	22,8	23,7	24,3 p	47	57	59
Slovaška	18,7	19,5	19,1	19,2	18,4 p	28	35	30
Slovenija^{1,2}	24,4*	25,2	25,5	25,4	24,8	52*	59	59
Španija	22,1	19,6	19,4 p	19,6 p	19,7 p	58	59	60
Švedska	34,6	31,0	31,5	32,5	33,5 p	121	118	119
Zdr. kraljestvo	28,2	27,0	27,5	26,4 p	26,7	94	97	98

Vir: Za Slovenijo - SURS, Statistične informacije, Socialna zaščita, štev. 237, oktober 2005, preračuni UMAR; Vir za države EU: Eurostat.
Opombe: ¹delež v BDP po revidiranih podatkih za obdobje 1995-2003, 23. april 2004; ²zaradi pomanjkljivih podatkov o nastanitvah, le-ti niso zajeti; SKM - standard kupne moči; * »*« podatek za leto 1996, »**« podatek za leto 2001, »***« »**« podatek za leto 2002, »p« - predhodni podatek; »s« - ocena Eurostata; »n.p.« - ni podatka.

Slika: Struktura izdatkov za socialno zaščito po namenih v letu 2003, v %

Vir: Eurostat.

Indeks človekovega razvoja (HDI)

Indeks človekovega razvoja (HDI) je sintetična mera razvoja, ki dopolnjuje klasično ekonomsko mero razvoja, bruto domači proizvod. V sebi združuje tri (osrednja) področja družbenega razvoja: zdravje (pričakovano trajanje življenja ob rojstvu), dohodek oziroma dostop do virov, ki ljudem omogočajo dostojen življenjski standard (BDP na prebivalca po kupni moči) ter izobraženost in znanje (stopnjo vpisa in pismenosti). Meri enega od osnovnih ciljev Strategije razvoja Slovenije, to je trajnostno povečevanje blaginje prebivalc in prebivalcev Slovenije.

Vrednost HDI¹ Slovenije je v letu 2003² prvič preseгла mejo 0,90, ki označuje zelo visoko stopnjo razvoja; z vrednostjo 0,904 se je uvrstila na 26. mesto med 177 vključenimi državami. HDI Slovenije se je v letu 2003 zvišal (leta 2002 je znašal 0,895) zaradi konstantne rasti vrednosti vseh sestavnih indeksov (Slika). Največja sprememba (0,02 točke) je v indeksu izobrazbe. Čeprav se je vrednost BDP po kupni moči na prebivalca v primerjavi z letom 2002 povišala za 610 USD, pa se je indeks BDP povečal za zgolj 0,01 točke. Med tremi sestavnimi indeksi ostaja najnižji indeks pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu. Vrednost indeksa in uvrstitev Slovenije se od leta 1992 dalje (ko je na voljo prvi preračun za Slovenijo) kljub metodološkim spremembam počasi in postopoma, a stalno izboljšujeta. K njegovi razmeroma hitri rasti sta v devetdesetih prispevala predvsem rast bruto domačega proizvoda in povečanje bruto vpisnega količnika. Čeprav se stalno izboljšuje, pa je pozitiven vpliv pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu na skupno vrednost indeksa manjši.

Povprečna vrednost HDI v EU-25 v letu 2003 je 0,907, najvišji vrednosti imata Luksemburg in Švedska (0,949). Slovenija se je med državami EU-25 uvrstila na 15. mesto. Tik pred njo sta Španija (0,928) in Grčija (0,912). Portugalska, ki se je v prejšnjih letih uvrščala pred Slovenijo, je v letu 2003 dosegla sicer njegovo enako vrednost kot Slovenija, a se je zaradi nižjih vrednosti indeksa izobrazbe in indeksa BDP uvrstila mesto nižje. Najnižjo vrednost sta dosegli dve novi državi članici: Latvija, v kateri se je glede na leto 2002 povišal za 0,013 točke (z 0,823 na 0,836), in Slovaška (0,849). Med novimi državami članicami ostaja najbolje uvrščena Slovenija z njegovo najvišjo vrednostjo (Slika), sledita pa ji Ciper (0,891; 29. mesto) in Češka (0,874; 31. mesto).

HDI vse od leta 1990 dalje kaže pozitivne razvojne trende (rast BDP se v večini držav prevaja v višanje splošne blaginje). Po zadnjih izračunih razvojnih indeksov se je glede na prejšnja leta povečalo število držav v skupini držav z visoko stopnjo človekovega razvoja, zmanjšalo pa se je število držav v skupini z nizko stopnjo. Država z najvišjo vrednostjo (0,963) ostaja Norveška, sledita ji Islandija (0,956) in Avstralija (0,955). V skupini držav z visoko stopnjo človekovega razvoja (nad 0,80) je 57 od skupno 177 v preračun vključenih držav, njihova povprečna vrednost pa znaša 0,895. Več je tudi držav, v katerih je presegel vrednost 0,90 (v letu 2003 28 držav, v letu 2002 25). V skupini držav z nizko stopnjo človekovega razvoja (vrednost pod 0,50) je še vedno 32 držav (kar je sicer manj kot v preteklih letih), njihova povprečna vrednost pa je 0,486. Najnižje vrednosti tega indeksa imajo afriške države.

¹ Vrednosti HDI in sestavnih indeksov se uvrščajo med 0 in 1.

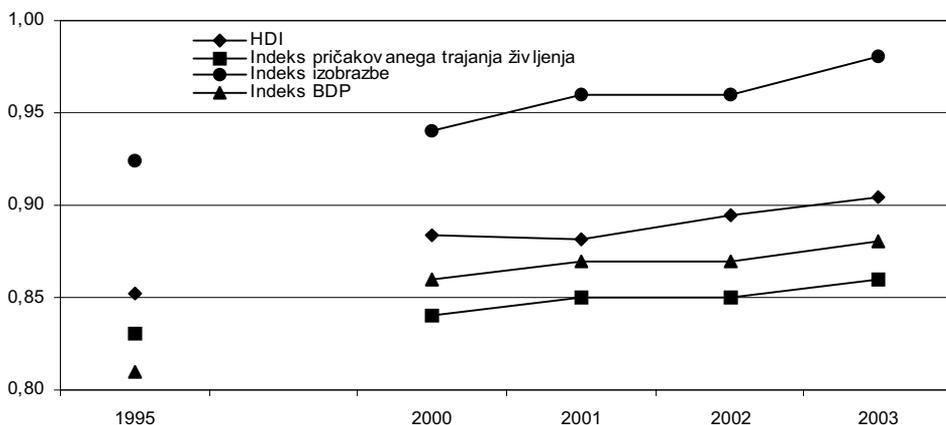
² Leta 2005 objavljeni podatki (podatki se objavljajo z dve letno zamudo).

Tabela: Indeks človekovega razvoja v Sloveniji in EU-25, vrednost¹

	1995	2000	2001	2002	2003
EU-25	0,876²	0,900²	0,893	0,901	0,907
EU-15	0,910	0,930	0,924	0,929	0,936
EU-10	0,820²	0,851²	0,847	0,953	0,865
Avstrija	0,914	0,933	0,929	0,934	0,936
Belgija	0,929	0,949	0,937	0,942	0,945
Ciper	0,858	0,883	0,891	0,883	0,891
Češka	0,843	0,857	0,861	0,868	0,874
Danska	0,913	0,932	0,930	0,932	0,941
Estonija	0,795	0,833	0,833	0,853	0,853
Finska	0,914	0,940	0,930	0,935	0,941
Francija	0,921	0,932	0,925	0,932	0,938
Grčija	0,876	0,895	0,892	0,902	0,912
Irska	0,894	0,929	0,930	0,936	0,946
Italija	0,907	0,921	0,916	0,920	0,934
Latvija	0,765	0,812	0,811	0,823	0,836
Litva	0,787	0,828	0,824	0,842	0,852
Luksemburg	0,911	0,929	0,930	0,933	0,949
Madžarska	0,812	0,843	0,837	0,848	0,862
Malta	0,852	0,874	0,856	0,875	0,867
Nemčija	0,913	0,927	0,921	0,925	0,930
Nizozemska	0,928	0,939	0,938	0,942	0,943
Poljska	0,816	0,845	0,841	0,850	0,858
Portugalska	0,878	0,898	0,896	0,897	0,904
Slovaška	n. p.	n. p.	0,836	0,842	0,849
Slovenija	0,853	0,884	0,881	0,895	0,904
Španija	0,904	0,918	0,918	0,922	0,928
Švedska	0,929	0,958	0,941	0,946	0,949
Združeno kraljestvo	0,921	0,948	0,930	0,936	0,939

Vir: (2002–2005) Human Development Report. UNDP, Oxford University Press: NY, Oxford.
Opombi: ¹Na intervalu med 0 in 1. ²Za Slovaško ni podatka

Slika: Gibanje vrednosti HDI in uvrstitev Slovenije, 1995–2003

Vir: (2005) Human Development Report. UNDP, Oxford University Press: NY, Oxford.

Razmerje plač žensk do plač moških

Enakost oziroma neenakost v plačilih za opravljeno delo glede na spol kaže kazalnik Razmerje plač žensk do plač moških. V lizbonski strategiji je pri politiki zaposlovanja ob prizadevanju za zmanjšanje strukturnih neskladij na trgu dela posebej poudarjena potreba po zmanjšanju neenakosti na trgu dela, ki temelji na spolu. Cilj do leta 2010 je zmanjšanje neenakosti po spolu glede stopnje zaposlenosti, stopnje nezaposlenosti ter plačila za opravljeno delo.

V Sloveniji se razlika med plačami žensk in moških postopoma znižuje. Slovenija spada med države Evropske unije z najmanjšimi razlikami. Po začasnih podatkih Statističnega urada Republike Slovenije o povprečnih mesečnih plačah po spolu, ki jih Eurostat še ni vključil v svoje objave, se je to razmerje dvignilo s slabih 91 % v letu 2002 na 93,1 % za leto 2003. Preračun podatkov o mesečnih plačah po spolu za Slovenijo kaže približno enako vrednost kazalnika v zasebnem in javnem sektorju. Povprečna bruto plača na zaposlenega v javnem sektorju je za dobro četrtino višja kot v zasebnem sektorju zaradi boljše strukture usposobljenosti zaposlenih. Dve tretjini zaposlenih v teh dejavnostih je žensk, kar pomembno vpliva na skupno slovensko povprečno bruto plačo na zaposleno žensko in s tem na višino razmerja plač po spolu.

Po podatkih Eurostata se razmerje plač žensk do plač moških ne spreminja bistveno. Za EU-25 se je v zadnjih dveh letih le rahlo izboljšalo, razlika se je zmanjšala s 16 % na 15 %. Po podatkih zadnjih štirih let le za Italijo, Malto in Portugalsko razmerje dosega in presega 90 %, kar pomeni da so urne plače zaposlenih žensk le 10 % in manj nižje od urne plače zaposlenih moških. Razmerje plač po spolu je le za leto 2000 za države članice EU-15 dodatno ločeno na zasebni in javni sektor. Na splošno je razmerje višje za javni sektor, izjema je Finska. Razmerje plač po spolu je podrobneje razčlenjeno po dejavnostih SKD ravno tako le za države članice EU-15 za leto 2000. Razmerja plač po spolu so v Sloveniji in v EU-15 po dejavnostih zelo podobna (Slika). Velika razlika je le pri gradbeništvu, saj so plače žensk v Sloveniji za 26 % višje od plač moških (podobno je tudi v EU-15, le da so tu plače žensk višje od plač moških le za 4 %). Z več kot z 20 % nižjimi plačami v EU-15 so zaposlene ženske v predelovalnih dejavnostih ter v finančnem posredništvu, dodatno v Sloveniji še v kmetijstvu. Struktura zaposlenih glede na usposobljenost je pomemben vzrok za razlike v plačah zaposlenih žensk glede na zaposlene moške, vendar ne edini. Zastopanost žensk v dejavnostih, ki so dohodkovno v slabšem položaju, je bistveno večja, v visoko tehnološko intenzivnih sektorjih, ki so dohodkovno v boljšem položaju, pa nižja.

Nizek delež delnih zaposlitev med zaposlenimi ženskami v Sloveniji (med najnižjimi v EU) je razlog boljšega razmerja plač zaposlenih žensk do plač zaposlenih moških. Zaposlena ženska ob zaposlitvi z normalnim delovnim časom prejema plačo, ki je odvisna tudi od uspešnosti in napredovanj in ima možnost delati kariero, ter je s tega stališča enakopravna v primerjavi zaposlenemu moškemu, medtem ko so pri delnih zaposlitvah te možnosti manjše. Visoka stopnja zaposlenih žensk s polnim delovnim časom je omogočena tudi zaradi široke mreže varstva predšolskih otrok. Da je to najpomembnejši dejavnik kakovostnega vključevanja žensk na trg dela se zavedajo tudi v Evropskem svetu, saj je bil leta 2002 v Barceloni sklenjen dogovor, da bodo države članice do leta 2010 omogočile varstvo vsaj 90 % predšolskih otrok v starosti treh let pa do začetka šolanja ter vsaj 33 % otrok, ki so mlajši. Slovenija se temu cilju približuje in se v primerjavi z državami EU-15 uvršča v skupino z najvišjimi deleži otrok v vrtcih.

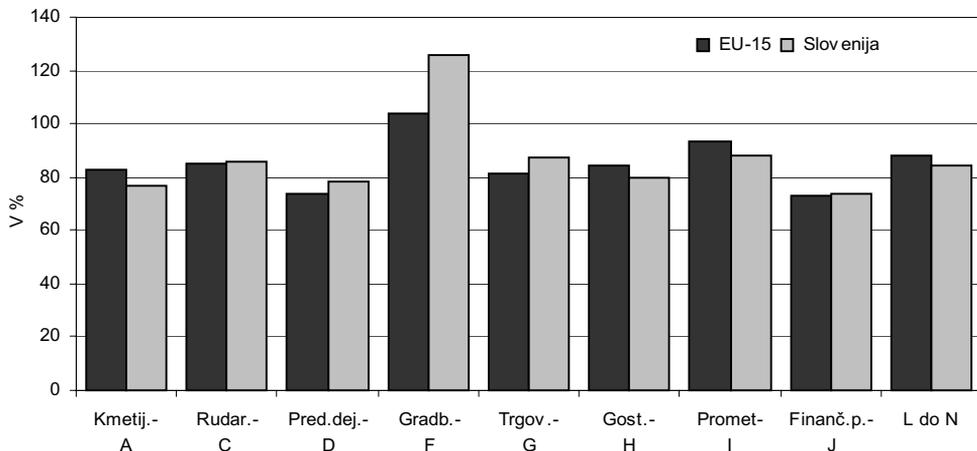
Tabela: Razmerje ženske urne bruto plače v moški urni bruto plači

	1995	2000			2001	2002	2003	2004
		skupaj	zasebni	javni				
EU-25	83	84	n. p.	n. p.	84	84	85	85
EU-15	83	84	79	88	84	84	84	85
Avstrija	78	80	76	86	80	n. p.	83	82
Belgija	88	87	85	107	88	n. p.	n. p.	94
Ciper	71	74	n. p.	n. p.	74	75	75	75
Češka	n. p.	78	n. p.	n. p.	80	81	81	81
Danska	85	85	n. p.	n. p.	85	82	82	83
Estonija	73	75	n. p.	n. p.	76	76	76	76
Finska	n. p.	83	85	75	83	80	80	n. p.
Francija	87	87	n. p.	n. p.	86	87	88	88
Grčija	83	85	78	91	82	83	89	90
Irska	80	81	77	85	83	n. p.	86	89
Italija	92	94	85	100	94	n. p.	n. p.	93
Latvija	n. p.	80	n. p.	n. p.	84	84	84	85
Litva	73	84	n. p.	n. p.	84	84	83	84
Luxemburg	81	85	n. p.	n. p.	84	83	85	86
Madžarska	78	79	n. p.	n. p.	80	84	88	89
Malta	n. p.	89	n. p.	n. p.	91	94	96	96
Nemčija	79	79	79	80	79	78	77	77
Nizozemska	77	79	n. p.	n. p.	81	81	82	81
Poljska	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	88	89	89	90
Portugalska	95	92	72	117	90	92	91	95
Slovaška	np	78	n. p.	n. p.	77	73	77	76
Slovenija	86	88	85	84	89	91	n. p.	n. p.
Španija	87	85	77	97	83	79	82	85
Švedska	85	82	n.p.	n. p.	82	83	84	83
Združeno kraljestvo	74	79	74	82	79	77	78	78

Vir: EUROSTAT, ECHP.

Opomba: za Francijo, Nizozemsko in Švedsko so podatki nacionalnih statističnih inštitucij. Za Slovenijo je preračun za zasebni in javni sektor UMAR-ja.

Slika: Razmerje plač žensk do plač moških po dejavnostih

Vir: za Slovenijo SURS in preračuni UMAR, za EU-15 Eurostat, ECHP.

Dolgotrajna brezposelnost

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti, ki predstavlja razmerje med številom dolgotrajno brezposelnih (osebe brezposelne več kot eno leto) in številom aktivnih prebivalcev, je kazalnik problemov trga dela in socialne povezanosti. V obdobju 2000–2004 se je stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji postopno zniževala s 4,0 % v letu 2000, ko je dosegla najvišjo vrednost, na 3,1% v letu 2004, ko je bila najnižja do zdaj in je bila nižja od povprečja EU-25 in EU-15. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti je v večini držav višja za ženske kot za moške (v letu 2004 je v EU-25 znašala za ženske 4,6 %, za moške pa 2,9 %).

Čeprav je stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji nižja od povprečja EU, je delež dolgotrajno brezposelnih v celotni brezposelnosti v Sloveniji relativno visok. V drugem četrtletju 2005 je znašal delež dolgotrajno brezposelnih v Sloveniji v starostni skupini 15–64 let 51,0 %. V državah s primerljivo stopnjo dolgotrajne brezposelnosti (na primer Portugalska ali Madžarska) je bil ta delež nekoliko nižji. Bistveno nižji pa je delež dolgotrajno brezposelnih v skandinavskih državah in državah s podobno stopnjo brezposelnosti kot v Sloveniji – Švedska je imela v drugem četrtletju 2005 najnižji delež dolgotrajno brezposelnih v EU (14,1 %), sledijo Norveška (17,4 %), Finska (22,4 %), Združeno kraljestvo (22,2 %), Finska (22,4 %) in Avstrija (23,6 %). Vse to kaže, da je strukturna brezposelnost v Sloveniji še vedno problem in da je treba ukrepe politike zaposlovanja še bolj usmeriti v odpravljanje in preprečevanje dolgotrajne brezposelnosti.

Delež dolgotrajno brezposelnih po starostnih skupinah se z višanjem starosti povečuje, kar kaže na večje težave pri zaposlovanju starejših brezposelnih. Delež dolgotrajno brezposelnih v starostni skupini 55–64 let se podvoji v primerjavi z deležem dolgotrajno brezposelnih v starostni skupini 15–24 let.

Dolgotrajna brezposelnost je pomemben dejavnik revščine. Skupna stopnja tveganja revščine (dohodek z dohodkom v naravi) je v letu 2003 znašala 10,0, primerljiva stopnja tveganja revščine brezposelnih oseb pa je znašala 38,4 %, za zaposlene osebe pa 3,6 %.

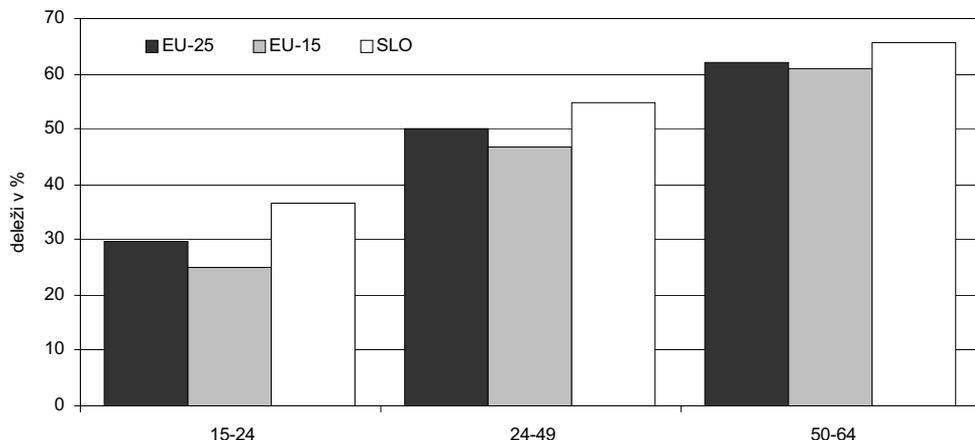
Dolgotrajna brezposelnost praviloma zmanjšuje delovne sposobnosti in možnosti za ponovno zaposlitev. Dolgotrajno brezposelni, predvsem starejši, pogosto opustijo aktivno iskanje dela, kar v Sloveniji pomembno prispeva k veliki razliki med brezposelnostjo po anketi o delovni sili in po registrih Zavoda RS za zaposlovanje, saj z opustitvijo aktivnega iskanja dela niso več brezposelni po anketi o delovni sili.

Tabela: Stopnja dolgotrajne brezposelnosti

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
EU-25	n. p.	3,9	3,8	3,9	4,0	4,1
EU-15	4,9	3,4	3,1	3,1	3,3	3,4
Euro – območje	5,4	3,9	3,6	3,6	3,9	4,0
Avstrija	1,0	1,0	0,9	1,1	1,1	1,3
Belgija	5,8	3,7	3,2	3,6	3,6	3,9
Ciper	n. p.	1,3	1,0	0,8	1,1	1,4
Češka	n. p.	4,2	4,2	3,7	3,8	4,2
Danska	2,0	1,0	0,9	0,9	1,1	1,2
Estonija	n. p.	5,7	5,7	5,0	4,7	4,8
Finska	n. p.	2,8	2,5	2,3	2,3	2,1
Francija	4,4	3,5	3,0	3,1	3,7	3,9
Grčija	4,6	6,2	5,5	5,3	5,3	5,6
Irska	7,6	1,6	1,3	1,3	1,5	1,6
Italija	7,1	6,3	5,7	5,1	4,9	4,0
Latvija	n. p.	7,9	7,2	5,7	4,3	4,3
Litva	n. p.	8,0	9,2	7,2	6,1	5,6
Luksemburg	0,7	0,6	0,6	0,8	0,9	1,1
Madžarska	n. p.	3,0	2,5	2,4	2,4	2,6
Malta	n. p.	4,4	3,7	3,4	3,3	3,5
Nemčija	3,9	3,7	3,7	3,9	4,5	5,4
Nizozemska	3,1	0,8	0,6	0,7	1,0	1,6
Pojlska	n. p.	7,6	9,3	10,8	10,8	10,2
Portugalska	3,1	1,7	1,5	1,7	2,2	3,0
Slovaška	n. p.	10,2	11,4	12,2	11,4	11,8
Slovenija	n. p.	4,0	3,5	3,4	3,4	3,1
Španija	10,5	4,8	3,9	3,9	3,9	3,5
Švedska	2,3	1,4	1,0	1,0	1,0	1,2
Združeno kraljestvo	3,5	1,4	1,3	1,1	1,1	1,0
Bolgarija	n. p.	9,4	11,9	11,7	8,9	7,0
Hrvaška	n. p.	n. p.	n. p.	8,9	8,4	7,3
Islandija	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	0,2	0,3
Japonska	0,6	1,2	1,3	1,7	1,8	1,6
Norveška	n. p.	0,3	0,4	0,5	0,6	0,8
Romunija	n. p.	3,5	3,2	4,0	4,2	4,5
ZDA	0,5	0,2	0,3	0,5	0,7	0,7

Vir: Eurostat.

Slika: Deleži dolgotrajno brezposelnih v posamezni starostni skupini

Vir: Eurostat.

Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov

Delež oseb, starih od 18 do 59 let, ki živijo v gospodinjstvih, katerih člani so sicer v aktivni dobi, vendar so delovno neaktivni, spada med strukturne kazalnike socialne povezanosti in posredno meri ogroženost z revščino ter socialno izključenostjo. Neaktivnost oziroma brezposelnost poleg slabe izobrazbe najpomembneje povečujeta tveganje revščine in socialne izključenosti. Gospodinjstva, v katerih ni nihče delovno aktiven (čeprav gospodinjstvo sestavljajo člani v aktivni dobi), zagotavljajo nespodbudno okolje, saj njegovi člani izgubljajo stik s svetom dela. Taka gospodinjstva imajo zaradi pomanjkanja materialnih virov tudi omejen dostop do sredstev, potrebnih za primeren življenjski standard. K zmanjševanju tveganja revščine in socialne izključenosti ter s tem tudi izboljšanju socialne povezanosti dolgoročno prispeva predvsem zaposlitev.

V Sloveniji je opazno zmanjševanje deleža odraslih, ki živijo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov. To posredno pomeni, da se zmanjšuje ogroženost z revščino, kar potrjujejo tudi podatki o zmanjševanju stopnje tveganja revščine v Sloveniji. Leta 1996 (za leto 1995 podatka ni na voljo) je v gospodinjstvih, v katerih ni bil nihče delovno aktiven, živelo 8,8 % oseb, leta 2005 pa le 6,7 %. Do leta 2000 se je ta delež nekoliko povečal, v obdobju 2000–2005 pa se je zmanjšal za 2,3 odstotni točki s tem, da se je leta 2003 nekoliko povečal, od leta 2004 pa ponovno upada.

V primerjavi z EU-15 kažejo podatki za Slovenijo še ugodnejšo sliko. Leta 1996 (v primerjavi z EU-15 v letu 1995) je bil delež odraslih, ki so živeli v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov v Sloveniji za 2,7 odstotne točke nižji, leta 2000 se je ta razlika nekoliko zmanjšala (0,9 odstotne točke), leta 2004 se je ponovno povečala in leta 2005 znašala 3,1 odstotne točke. Podobno sliko, čeprav so razlike še nekoliko večje, kaže primerjava z EU-25. V EU-15 in EU-25 se delež gospodinjstev brez delovno aktivnih članov zmanjšuje precej počasneje kot v Sloveniji, deleži pa so precej višji. Leta 2005 sta imeli najvišje deleže oseb, ki so živele v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, Poljska (15,3 %) in Belgija (13,5), najnižje pa Portugalska (5,5 %) in Luksemburg (6,5 %). Slovenija je z 6,7 % država s četrtem najnižjim deležem.

Razlike med deležem moških in žensk v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov so v EU precej večje kot v Sloveniji. Leta 2005 je v EU-25 v takih gospodinjstvih živelo 9,2 % moških, starih od 18 do 59 let, in 11,2 % prav toliko starih žensk. Tudi v EU-15 je bila razlika dve odstotni točki. V Sloveniji je razlika le 0,8 odstotne točke. V gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov je leta 2005 živelo 6,3 % moških in 7,1 % žensk. Najvišjo razliko (večji delež žensk) med deleži žensk in moških najdemo v Grčiji, kjer je delež žensk 4,3 odstotne točke višji, sledita ji Belgija (3,8) in Združeno kraljestvo s 3,6 odstotnimi točkami razlike. V skupino, ki kaže razliko v višini pod eno odstotno točko, spadajo: Danska, Nemčija, Portugalska in Slovenija. Zanimiva je skupina baltiških držav; Estonije, Latvije, Litve in Finske, v katerih je v gospodinjstvih brez delovno aktivnih leta 2005 živelo več moških kot žensk.

Podatki o otrocih, ki živijo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, kažejo, da živi v takih gospodinjstvih v Sloveniji precej manj otrok kot odraslih. V EU ni bistvenih razlik med tema dvema podatkoma; leta 2005 je bil v EU-15 delež otrok, ki so živeli v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, 9,6 % (v EU-25 prav toliko), delež odraslih pa 9,8 % (v EU-25 10,2 %). Istega leta sta bila v Sloveniji delež otrok 2,7 % in delež

odraslih 6,7 % (Slika). Po deležu otrok, ki so živeli v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, je imela Slovenija leta 2005 najnižji delež, sledila sta ji Luksemburg (3,0 %) in Grčija (4,1 %). Najvišji delež sta imeli Madžarska (14,2 %) in Irska (12 %).

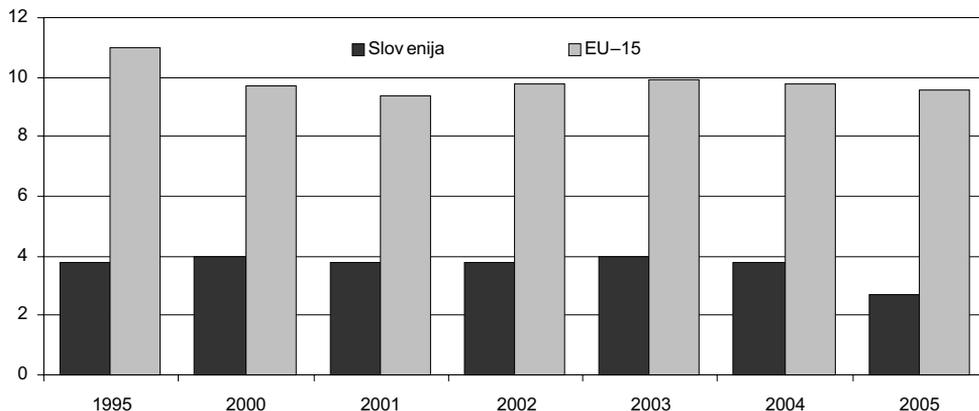
Tabela: Delež oseb starih od 18 do 59 let, ki živijo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, v %

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU-25	n. p.	n. p.	10,1(s)	10,2(s)	10,2(s)	10,3(s)	10,2(s)
EU-15	11,5(s)	9,9(s)	9,7 (ps)	9,7(s)	9,8(s)	9,8(s)	9,8(s)
Avstrija	7,0	8,3	7,9	7,5	7,4	8,8	8,8
Belgija	14,1	12,4	13,8	14,2	14,4	13,7	13,5
Ciper	n. p.	5,6	4,9	5,3	5,2	5,0	5,2
Češka	5,3 ²	7,8	7,9	7,3	7,7	8,0	7,4
Danska	n. p.	n. p.	n. p.	7,6	8,6	8,5	8,5(p)
Estonija	9,6 ²	9,6	11,0	10,8	10,9	9,5	8,5
Finska	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	10,9	11,0	11,0(p)
Francija	11,0	10,7	10,3	10,4	10,6	10,8	10,7
Grčija	10,3	9,2	8,8	8,9	8,5	8,5	8,5
Irska	13,5	8,6	8,8	8,5	8,9	8,6	8,4
Italija	11,9	11,2	10,8	10,2	9,7	9,1	9,5
Latvija	14,0 ³	15,0	12,8	10,5(ps)	8,7	7,8	8,1
Litva	10,4 ³	9,2	10,0	9,1(ps)	7,4	8,1	6,6
Luksemburg	6,5	6,9	6,7	6,3	6,6	6,5	6,5(p)
Madžarska	15,8 ¹	13,5	13,2	13,0	11,6 (ps)	11,9	12,3
Malta	n. p.	7,4	7,8	7,2	7,9	8,6	8,2
Nemčija	10,6	9,7	9,7	10,0	10,6	11,1	11,1(p)
Nizozemska	11,0	7,6	6,9	6,7	8,0	8,0	7,9
Poljska	9,8 ²	n. p.	13,8	15,1	14,8	15,8	15,3
Portugalska	5,9	4,6	4,3	4,6	5,5	5,3	5,5
Slovaška	9,0 ⁴	10,9	10,0	10,9	10,1	10,8	10,2
Slovenija	8,8¹	9,0	8,2	8,0	8,7	7,5	6,7
Španija	12,5	7,5	7,4	7,3	7,2	7,3	6,7
Združ. kraljestvo	13,7	11,4	11,2	11,3	10,9	11,0	11,0

Vir: Eurostat, baza New Cronos.

Opombe: ¹podatek je za leto 1996; ²podatek je za leto 1997; ³podatek je za leto 1998; ⁴podatek je za leto 1998; »s« ocena Eurostata; »ps« prekinjena serija; »p« predhodni podatek. Manjkajo podatki za Švedsko, ker zaradi drugače izvedene ankete o delovni sili nimajo na voljo ustreznih podatkov.

Slika: Delež otrok, starih od 0 do 17 let, ki živijo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, v %

Vir: Eurostat, baza New Cronos.

Stopnja tveganja revščine

Stopnja tveganja revščine, ki kaže odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih pod pragom tveganja revščine, se v Sloveniji znižuje, znižuje pa se tudi relativna vrzel tveganja revščine (ki kaže oddaljenost revnih od praga tveganja revščine in s tem tudi, kako revni so v resnici revni). Stopnja tveganja revščine (brez dohodkov v naravi) je leta 2003 znašala 11,7 %. V obdobju 1997–2003 se je znižala za 2,3 odstotne točke. To je pomenilo, da je leta 2003 170.574 prebivalcev Slovenije živelo z mesečnimi dohodki, ki so bili nižji od praga revščine (2003 je znašal za posameznika 85.642 SIT ali 366,25 evrov mesečno, za 4 člansko gospodinjstvo dveh odraslih in dveh otrok pa 179.848 SIT ali 769,1 evrov mesečno). Dohodki v naravi zmanjšujejo tveganje revščine v povprečju za okrog dve odstotni točki. Stopnja tveganja revščine, pri kateri so v dohodek všteti tudi dohodki v naravi, je tako leta 2003 znašala 10 %. Od leta 1997 se je znižala za 1,7 odstotne točke. Prag tveganja revščine je pri všteti dohodkih v naravi nekoliko višji in sicer 92.407 SIT (ali 395,2 evra) za posameznika, za štiričlansko gospodinjstvo pa 194.055,6 SIT (ali 830 evrov).

Razlike v stopnjah tveganja revščine pred socialnimi transferji in po njih kažejo na pomemben redistributivni vpliv socialnih transferjev na zmanjševanje tveganja revščine. V letu 2003 bi bila v Sloveniji stopnja tveganja revščine za 6 odstotnih točk višja, v kolikor prebivalstvo ne bi bilo deležno socialnih transferjev, če ne bi prejemale pokojnin, pa bi bila stopnja tveganja revščine višja za nadaljnjih 20,7 odstotnih točk.

V primerjavi z državami EU se Slovenija z 10 % stopnjo tveganja revščine uvršča med države z najnižjimi stopnjami¹. enako stopnjo imata še Madžarska in Luksemburg, Češka pa ima z 8 % najnižjo stopnjo. Razlike med državami EU so zelo velike. Najvišjo stopnjo tveganja revščine imajo Irska, Grčija in Slovaška (vse po 21 %); sledile so jim Portugalska (19), Združeno kraljestvo in Estonija (18) ter Poljska (17 %). Med EU-25 so razlike tudi pri primerjavi stopenj tveganja revščine pred socialnimi transferji in po njih. Najvišjo razliko izkazuje Danska (20 odstotnih točk), sledijo ji Švedska (18) in Finska (17 odstotnih točk). Slovenija sodi z 6 odstotnimi točkami razlike v skupino držav z najmanjšo razliko v tveganju revščine pred socialnimi transferji in po njih.

V letu 2003 so bili največjemu tveganju revščine izpostavljeni brezposelni (38,4 %), ženske stare nad 65 let (22,9 %) in najemniki stanovanj (23,5 %)². V gospodinjstvih z otroki so tveganju revščine najbolj izpostavljena enostarševska gospodinjstva, z vsaj enim vzdrževanim otrokom. Tu se je stopnja tveganja revščine zelo povečala. Povprečna stopnja tveganja revščine je v Sloveniji in v EU pri ženskah višja kot pri moških. V EU je v povprečju pri ženskah višja za tri odstotne točke, v Sloveniji je bila v letu 2003 razlika 2,6 odstotnih točk. Razlike med državami niso velike; najvišja je v Nemčiji (5 odstotnih točk), v Danski, Finski, Nizozemski, Madžarski in Luksemburgu sta stopnji enaki; v Poljski in Slovaški je situacija obrnjena, stopnja tveganja žensk je v obeh državah za eno odstotno točko nižja kot pri moških.

V obdobju 1998–2003 se je poleg dohodkovne revščine znižala tudi dohodkovna neenakost, izmerjena z razmerjem kvintilnih razredov in Ginijevim količnikom³. Po obeh kazalnikih se Slovenija uvršča v sam vrh evropskih držav z najnižjo dohodkovno neenakostjo. Kvintilni

¹ V prejšnjih publikacijah Urada RS za makroekonomske analize in razvoj so bili za primerjavo z EU-15 uporabljeni izračuni stopenj tveganja revščine brez dohodkov v naravi. Odkar pa se revščina usklajeno meri za vse nove članice, Eurostat za deseterico objavlja podatke, pri katerih se pri preračunih stopenj tveganja revščine med dohodke vštavajo tudi dohodki v naravi. Zato se Slovenija uvršča tako visoko.

² Kazalniki socialne povezanosti, sprejeti v Laekenu – dohodek in revščina, 1997–2003, skupaj z dohodki v naravi.

³ Podatka sta izmerjena z upoštevanjem dohodkov v naravi; pri čemer kvintilni količnik kaže razmerje med 20 % dohodkovno najbogatejših in 20 % dohodkovno najrevnejših; Ginijev količnik pa upošteva celotno distribucijo dohodkov. Če bi bila dohodkovna enakost popolna bi Ginijev količnik znašal 0 %, kar bi pomenilo, da bi imele vse osebe enake dohodke. Če pa bi Ginijev količnik znašal 100 %, bi to pomenilo, da je celoten nacionalni dohodek v rokah ene osebe.

⁴ Preračun upošteva dohodke v naravi.

količnik se je od 3,2 (leta 1998) znižal na 3,1 (leta 2003), kar pomeni, da so imeli najbogatejši 3,1-krat večje dohodke kot najrevnejši. Ginijev količnik pa se je v istem obdobju znižal z 22,2 na 22,1 %⁴. V EU-25 je leta 2003 kvintilni količnik znašal 4,6. Najnižji kvintilni količnik je imela Madžarska 3,0, najvišjega pa Portugalska 7,4. Ginijev količnik pa je leta 2003 v EU-25 znašal 29 %, najnižji je bil v Sloveniji (22,1%), najvišji pa v Združenem kraljestvu (35 %).

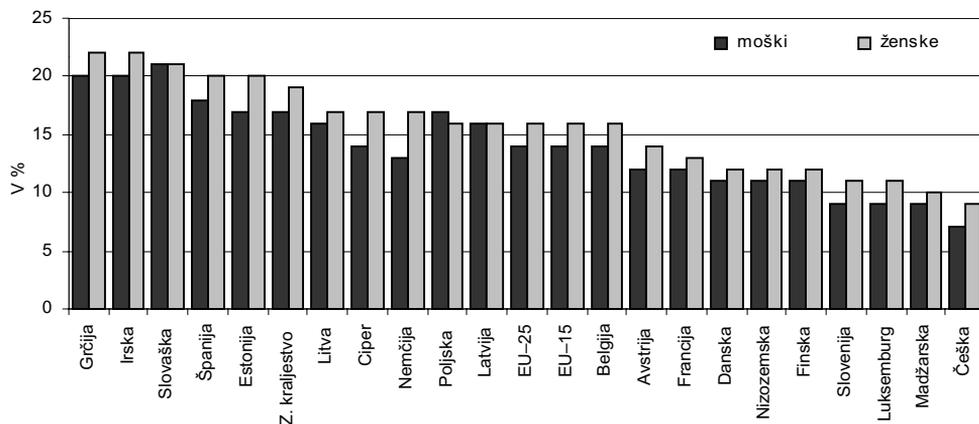
Tabela: Stopnje tveganja revščine pred socialnimi transferji in po njih (dohodki v naravni so vključeni), v %

	Stopnja tveganja revščine po socialnih transferjih					Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji (pokojinine so vključene v dohodek)				
	1995	2000	2001	2002	2003	1995	2000	2001	2002	2003
EU-25	n. p.	n. p.	15(s)	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	24 (s)	n. p.	n. p.
EU-15	16(s)	15(s)	16(s)	n. p.	n. p.	25(s)	23(s)	24(s)	n. p.	n. p.
Avstrija	13	12	12	n. p.	13	24	22	22	n. p.	24
Belgija	16	13	13	n. p.	16	27	23	23	n. p.	30(ps)
Ciper	16 ¹	n. p.	n. p.	n. p.	15	18 ¹	n. p.	n. p.	n. p.	18
Češka	n. p.	n. p.	8	n. p.	8	n. p.	n. p.	18	n. p.	21
Danska	10	n. p.	10	n. p.	12	n. p.	n. p.	29	n. p.	32
Estonija	n. p.	18	18	18	18	n. p.	26	25	25	25
Finska	n. p.	11	11	11	11	23 ¹	19	29(ps)	28	28
Francija	15	16	13	12	12	26	24	26(ps)	26	24
Grčija	22	20	20	n. p.	21	23	22	23	n. p.	24(ps)
Irska	19	20	21	n. p.	21	34	31	30	n. p.	31(ps)
Italija	20	18	19	n. p.	n. p.	23	21	22	n. p.	n. p.
Latvija	n. p.	16	n. p.	16	16	n. p.	22	n. p.	24	24
Litva	n. p.	17	17	17	15	n. p.	23	24	24	23
Luksemburg	12	12	12	n. p.	10	25	23	23	n. p.	23
Madžarska	n. p.	11	11	10	12	n. p.	17	17	15	17
Malta	n. p.	15	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	19	n. p.	n. p.	n. p.
Nemčija	15	10	11	15	15	20	22	22(ps)	24	24
Nizozemska	11	11	11	11	12	24	22(ps)	22	23	n. p.
Poljska	n. p.	16	16	17	17	n. p.	30	31	32	31
Portugalska	23	21	20	20	19	27	27	24	26	26
Slovaška	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	21	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	28
Slovenija	12¹	11	11	10	10	17	17	17	16	16
Španija	19	18	19	19	19	27	22	23	22(ps)	22
Švedska	n. p.	n. p.	9	11	n. p.	n. p.	n. p.	17	29(ps)	n. p.
Zdr. kraljestvo	20	19	18	18	18	32	29	28	28	29

Vir: Eurostat, baza New Cronos. Income Poverty and Social Exclusion in the EU 25; Statistics in focus; Population and social conditions; št.13/2005.

Opombe: ¹podatek je za leto 1997, ker za leto 1995 ustreznega preračuna na osnovi nove metodologije ni na voljo; "s" ocena Eurostata, "n. p." ni podatka; "ps" prekinjena serija. Za leto 2003 so zadnji razpoložljivi podatki.

Slika: Razlike v stopnjah tveganja revščine med ženskami in moškimi, leto 2003

Vir: Eurostat, baza New Cronos. Income Poverty and Social Exclusion in the EU 25; Statistics in focus; Population and social conditions; št.,13/2005.

Število zdravnikov in medicinskih sester

Kazalniki preskrbljenosti z zdravstvenim osebjem kažejo dostopnost in kapacitete zdravstvenega sistema. Vedno večje povpraševanje po zdravstvenih storitvah, ki je tesno povezano z rastjo dohodka na prebivalstvo, napredkom medicine in medicinske tehnologije, zdravstveno ozaveščenostjo in staranjem prebivalstva, vpliva na to, da se večina evropskih držav sooča z naraščajočim problemom pomanjkanja zdravnikov in medicinskih sester. Med ključnimi dejavniki, ki vplivajo na število in strukturo zaposlenih zdravnikov, različne študije izpostavljajo predvsem raven plač, delovne razmere, možnosti specializacij ter način omejevanja vpisa na študij medicine (Health at a glance – OECD indikator 2005).

Po številu zaposlenih zdravnikov na 100.000 prebivalcev se povečuje zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem. V letu 2004 smo imeli na 100.000 prebivalcev zaposlenega 229,8 zdravnika (222,5 v letu 2002 in 224,6 v letu 2003)¹, v EU-25 je to razmerje v letu 2003 znašalo 314,0, nižje razmerje kot Slovenija ima med evropskimi državami le Združeno kraljestvo (216,2).² V Sloveniji se je v obdobju 1995–2004 razmerje letno povečalo v povprečju za 0,9 %, in sicer v letih 1995–2000 v povprečju letno komaj za 0,3 %, po letu 2000 pa je bila hitrejša, in to 1,7-odstotna povprečna letna rast števila zaposlenih zdravnikov na 100.000 prebivalcev. V zadnjem obdobju so k pospešenemu zaposlovanju zdravnikov v Sloveniji največ pripomogli sprejetje Nacionalnega programa Zdravje za vse do leta 2004, ureditev plačevanja sekundariata, centralno načrtovanje specializacij in zagotovljena sredstva za plače specializantov. V EU-25 se je število zdravnikov na prebivalca v letih 1995–2003 letno povečalo v povprečju za 1,3 %, pri tem je imela večina držav EU-15 bistveno večje povprečno letno povečanje tega kazalnika kot Slovenija in druge nove članice EU. Najbolj se je razmerje dvignilo v Avstriji, in sicer v povprečju letno za 3,1 %, v Združenem kraljestvu za 2,9 % ter za 2,3 % v Finski, Irski in Luksemburgu, ki imajo sicer podobno nizko razmerje kot Slovenija (Slika). Tem državam je uspelo pospešiti zlasti zaposlovanje zdravnikov iz drugih držav, tako so imeli v Združenem kraljestvu po letu 2000 kar 3,9-odstotno povečanje števila zdravnikov.

V Sloveniji je nekoliko spodbudnejše število medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov na 100.000 prebivalcev, kar se kaže tudi na njihovem razmeroma visokem razmerju do zdravnikov. V letu 2004 je bilo v Sloveniji 745 medicinskih sester na 100.000 prebivalcev³, kar Slovenijo med evropskimi državami uvršča v zgornjo polovico (Slika). V obdobju 2000–2004 se je število medicinskih sester na 100.000 prebivalcev letno povečalo za 1,8 %, s tem se je število medicinskih sester na zaposlenega zdravnika povečalo na 3,2. Dejstvo je, da se države v razmerju števila medicinskih sester na zdravnika zelo razlikujejo (Tabela) in da obstajajo določene možnosti prenosa različnih nalog na medicinske sestre, še posebej na tiste z višjo in visoko izobrazbo. Nekatere študije za Združeno kraljestvo in ZDA navajajo, da je tudi zadovoljstvo bolnikov večje, če je po postavljeni diagnozi več zadolžitev v rokah medicinskih sester (Health at a glance 2005, povzeto po Buchan and Calman, 2004). Iz slike je razvidno, da ima večina držav, ki imajo malo zdravnikov, razmeroma veliko medicinskih sester, kar velja tudi za

¹ Po podatkih Inštituta za varovanje zdravja (IVZ) je bilo v letu 2004 v Sloveniji 4.589 zaposlenih zdravnikov (skupaj s specializanti, sekundariji in pripravniki; 4.485 v letu 2003).

² Po oceni IVZ je ob koncu leta 2003, ob upoštevanju demografskih značilnosti zdravnikov, delovnih obremenitev ter možnosti racionalizacije dela in sprememb delovnih procesov v Sloveniji primanjkovalo 300 do 500 zdravnikov (Zdravje v Sloveniji 2003, 2005).

³ V letu 2003 je bilo v Sloveniji 3.394 medicinskih sester z višjo ali visoko izobrazbo in 11.311 zdravstvenih tehnikov (vštete so tudi babice), skupaj 14.705 (leta 2002: 14.281) (Statistični letopis 2005), v letu 2004 pa skupaj 14.888 (podatek IVZ).

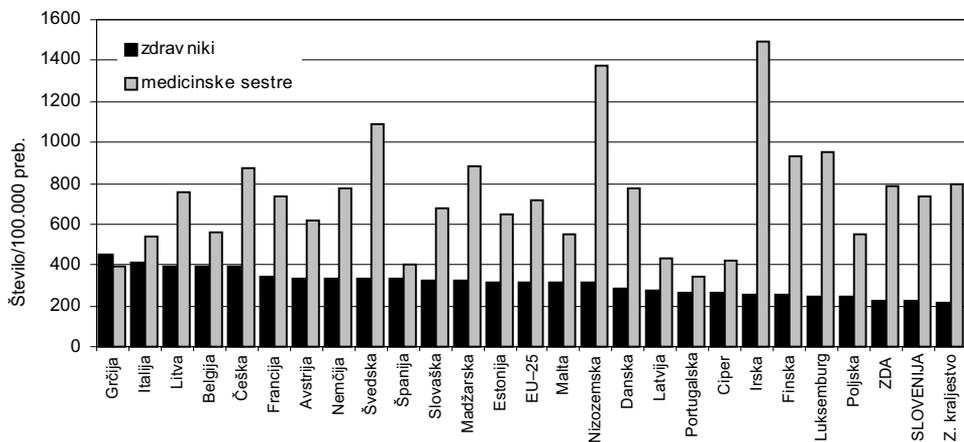
Slovenijo. Ob tem je treba opozoriti, da ima v Sloveniji le četrtnina medicinskih sester več kot srednjo izobrazbo, v večini evropskih držav in ZDA pa imajo medicinske sestre praviloma višjo ali visoko izobrazbo.

Tabela: Človeški viri v zdravstvenem sistemu v Sloveniji in nekaterih članicah EU

	Zaposleni zdravniki na 100.000 prebivalcev			Zaposleni zobozdravniki na 100.000 prebivalcev		Število medicinskih sester na 100.000 prebivalcev		Razmerje med med. sestrami in zdravniki
	1995	2000	2003	2000	2003	2000	2003	
EU-25	282,7	302,4	314,0	n. p.	n. p.	n. p.	720,0	2,2
Avstrija	265,7	312,6	338,3	44,2	49,8	n. p.	622,0	1,8
Belgija	344,6	378,6	393,6	81,3	82,6	525,6	563,0	1,4
Ciper	220,2	238,5	262,7	82,0	93,8	n. p.	422,0	1,6
Češka	345,9	370,2	389,0	64,8	67,4	828,4	870,8	2,7
Danska	251,3	269,4	284,9	85,9	85,4	769,6	776,4	3,6
Estonija	307,4	326,3	315,4	75,4	83,1	631,2	650,1	2,1
Latvija	277,8	286,5	277,8	52,0	54,6	438,3	435,9	1,8
Litva	404,5	379,4	395,1	66,1	68,5	797,7	757,5	2,0
Luksemburg	204,4	235,7	245,4	64,6	70,0	n. p.	948,0	4,1
Madžarska	302,8	272,7	320,0	32,3	66,1	n. p.	883,0	2,7
Nemčija	307,0	326,1	336,7	73,5	75,0	745,0	770,6	2,9
Poljska	231,8	220,0	243,3	30,4	29,0	537,3	548,8	2,4
Portugalska	254,5	265,1	269,3	3,7	3,8	355,3	347,0	1,2
Slovaška	291,5	334,8	328,4	44,3	43,5	748,0	679,8	2,2
Slovenija	211,8	215,0	224,6	58,3	60,4	693,4	736,4	3,2
Španija	268,2	332,6	329,2	n. p.	n. p.	359,4	405,0	1,2
Švedska	286,0	307,7	332,9	80,6	81,2	n. p.	n. p.	3,3
Z. kraljestvo	172,6	192,6	216,2	42,3	45,4	701,1	793,7	4,1

Viri: Eurostat Queen Tree (2005); WHO Database (podatek o številu sester na 100.000 preb. za leto 2003 za Ciper, Luksemburg, Madžarsko, Avstrijo in Švedsko ter za vse države podatki o razmerju med medicinskimi sestrami in zdravniki); za Slovenijo: Statistični letopisi SURS (različne številke) in preračuni UMAR.
Opombe: V tabeli so podatki le za tiste države za katere smo razpolagali z večino prikazanih podatkov; povprečje EU-25 za zdravnike je arit. povprečje po izračunu UMAR; povprečje EU-25 za medicinske sestre in za razmerje med sestrami in zdravniki je zaradi pomanjkanja podatkov ocena WHO za evropsko regijo; za Slovenijo so v podatku o številu medicinskih sester zajete medicinske sestre z višjo in visoko izobrazbo in zdravstveni tehniki, vključno z babcami.

Slika: Število zaposlenih zdravnikov in medicinskih sester na 100.000 prebivalcev v letu 2003

Viri: Eurostat Queen Tree (2005), WHO Database; za Finsko, Nizozemsko, Italijo, Malto, Irsko in Francijo je vir podatkov Health at a glance – OECD Indicators (2005).

Opombe: za Irsko in Nizozemsko so podatki za zdravnike z licenco in ne za dejansko zaposlene; opombe pod tabelo.

Zadovoljstvo z življenjem

Zadovoljstvo z življenjem je sintetičen, večplasten kazalnik kakovosti življenja oziroma osebnih blaginje. Merimo ga z odgovorom na vprašanje, kako so ljudje zadovoljni s svojim življenjem.

Zadovoljstvo z življenjem je v Sloveniji ves čas stabilno¹, je pa Slovenija v primerjavi z drugimi evropskimi državami² v skupini držav z nižjimi ocenami zadovoljstva. Obdobje od osemdesetih let dalje so zaznamovale intenzivne družbene spremembe in negotovosti. Zato bi bila utemeljena domneva, da spremenjene okoliščine vplivajo na spreminjanje zadovoljstva. Toda podatki tega ne potrjujejo; kažejo namreč, da je zadovoljstvo mnogo bolj stabilno, kot bi lahko domnevali (Bernik, 2004). Čeprav za prva leta po osamosvojitvi nimamo podatkov, je v obdobju 1995–2000 z življenjem ves čas »zadovoljnih« in »dokaj zadovoljnih« okoli 80 % prebivalcev. Drugače pa je, ko ljudje ocenjujejo svoje življenje s številčno lestvico. Leta 1995 je na enajststopenjski lestvici (0-10) svoje življenje ocenilo z oceno 7 ali več 50,1 % prebivalstva in 64,6 % z oceno 6 ali več. Podatki po letu 1999 pa že kažejo višje ocene zadovoljstva, čeprav nihajo. Po zadnjih podatkih je v letu 2004 izbralo oceno 7 ali več 63,2 % ljudi, oceno 6 ali več pa 71,6 %. Analize kažejo, da spremembe v Sloveniji niso imele sistematičnega vpliva na občutke zadovoljstva; po drugi strani pa je očitno, da lahko politična stabilnost in napredek delujeta ravno nasprotno – razmeroma hitro vplivata na zviševanje stopenj zadovoljstva (Bernik, 2004).

Ocene zadovoljstva z življenjem so statistično pomembno povezane s številnimi dejavniki. Domače in tuje raziskave kažejo statistično pomembno povezanost ocene zadovoljstva z življenjem z višino dohodka in bruto domačim proizvodom. Vendar to ne pomeni, da povečanje gospodarske rasti ali dohodkov samo po sebi nujno prinese višje zadovoljstvo ljudi. Izsledki longitudinalne analize v Sloveniji kažejo, da imata med vsemi dejavniki največjo pojasnjevalno moč samoocena zdravja in zakonski stan, manjšo pa izobrazba in samoocena družbenega statusa (Bernik, 2004). V Sloveniji so z življenjem v povprečju bolj zadovoljni ljudje, ki: se počutijo zdravi, so poročeni (ali živijo v zunajzakonskih partnerskih zvezah) in imajo višji (samoocenjeni) družbeni položaj. Razlike v zadovoljstvu posameznika glede na starost in spol so razmeroma majhne. Raziskave kažejo, da na izraženo zadovoljstvo (vedno bolj) pomembno vplivajo tudi zaposlitev (plačano delo), njena kakovost in stopnja delovne avtonomije. Kot pomembna določnica zadovoljstva z življenjem pa se kaže tudi država blaginje.

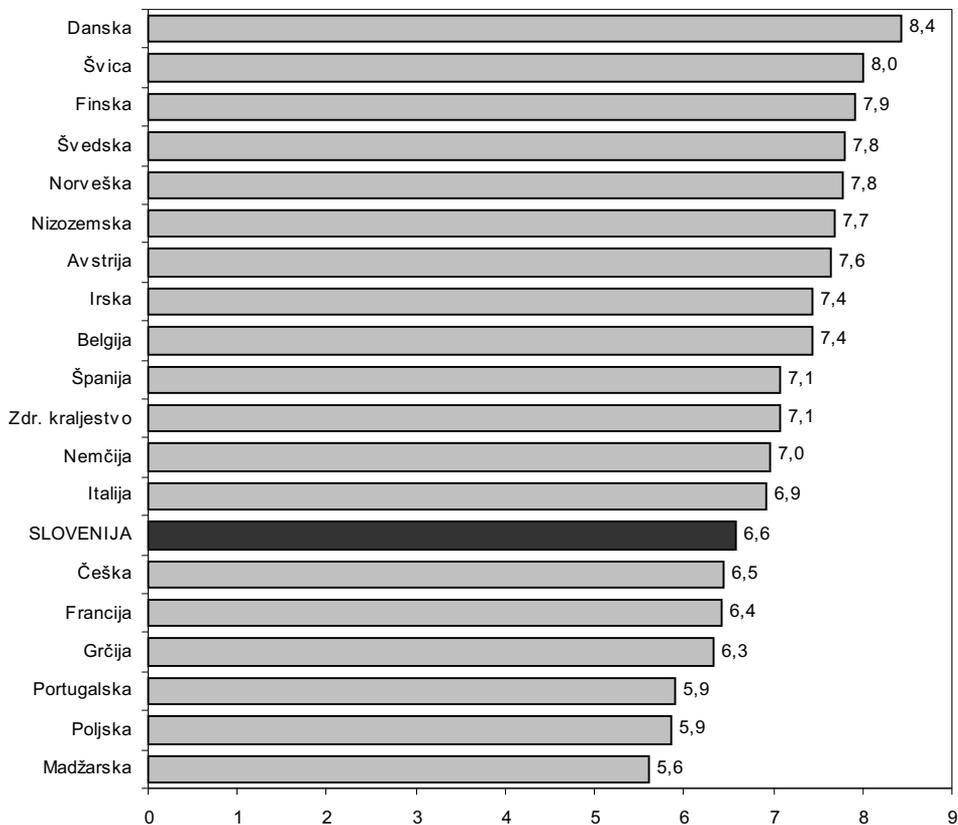
Med državami so očitne razlike v oceni zadovoljstva z življenjem. Nižje stopnje zadovoljstva so značilne za post-socialistične države³, pa tudi za južnoevropske države (Slika 1). Najvišja povprečja so v skandinavskih državah in zahodni Evropi. Povprečna stopnja zadovoljstva je v Sloveniji (6,6) višja kot v drugih, v raziskave vključenih post-socialističnih državah. Vendar pa je zadovoljstvo (podobno kot zaupanje) višje kot npr. v Grčiji (kjer je povprečje 6,3) in Portugalski (torej v dveh »staroevropskih državah« s stopnjo gospodarske blaginje podobno slovenski) in nekoliko nižje kot v Italiji (6,9) in v Avstriji (7,6). Na primerjalni ravni lahko vidimo grobe obrise povezave stopnje zadovoljstva z življenjem z makroekonomskimi dejavniki.

¹ Podobno velja za države EU, v katerih z raziskavami Evrobarometra stopnjo zadovoljstva z življenjem spremljajo že od leta 1973. V Sloveniji so edini podatkovni vir, ki omogoča longitudinalni pogled na zadovoljstvo, raziskave *Slovenskega javnega mnenja* (SJM), ki jih izvaja Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij pri Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

² To kažejo *Evropska družboslovna raziskava* (ESS; 22 držav), *Kvaliteta življenja v razširjeni Evropi* (28 držav), izvedeni leta 2002, in raziskava *Vrednotni sistemi državljanov in socioekonomske razmere: Odnos do demokracije in širitev EU*, izvedena v letih 2000 in 2001. Podatki med seboj niso neposredno primerljivi.

³ V ESS so vključene le ekonomsko razvitejše post-socialistične države (poleg Slovenije še Češka, Poljska in Madžarska), v raziskavo *Kvaliteta življenja v razširjeni Evropi* pa tudi druge (post-socialistične) države.

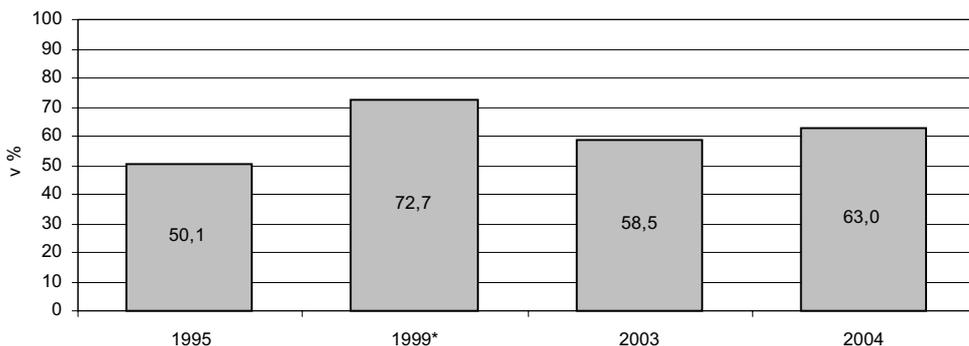
Slika 1: Ocena zadovoljstva z življenjem¹, izbrane države, 2002, povprečna vrednost, lestvica 0-10 ("0" zelo nezadovoljen, "10" zelo zadovoljen)

Vir: ESS, podatkovna baza 2002, V: Malnar, B. (2004): Evropska družboslovna raziskava. Zaključno raziskovalno poročilo. Ljubljana: CJMMK, IDV, FDV.

Opomba: Vprašanje se glasi: "V celoti gledano, kako zadovoljni ste sedaj s svojim življenjem?"

Slika 2: Delež zadovoljnih¹ z življenjem, Slovenija, 1995 in 2004, v %

Vir: Podatkovna zbirka SJM. Ljubljana: CJMMK, FDV, IDV.

Opomba: ¹Delež oseb, ki so na lestvici 0-10 izbrali oceno 7 in več. *Ko ljudi vprašajo, kako bi se uvrstili glede na to, ali se počutijo srečne in zadovoljne ali nesrečne in nezadovoljne, jih z oceno 7 ali več odgovori 59,3%.

Zaupanje v druge

Najpogosteje uporabljeni kazalniki socialnega kapitala na makroravni (generaliziranega zaupanja) so odgovori na vprašanja o pričakovanem ravnanju drugih ljudi (o tem, ali večini lahko zaupamo ali je treba biti previden, ali večina skuša ravnati pošteno ali pa skuša druge izkoristiti in ali ljudje večinoma pomagajo drugim ali večinoma gledajo le nase). Meri stopnjo zaupanja v anonimne druge, ki nimajo jasno prepoznane osebne identitete in s katerimi nimamo dolgotrajnejšega stika. Kot zaupanje v institucije tudi zaupanje v druge v Sloveniji spremljamo z raziskavo Slovensko javno mnenje (SJM)¹, mednarodne podatke pa črpamo iz Evropske družboslovne raziskave (ESS)².

Empirično izmerjeno generalizirano zaupanje je v Sloveniji nizko. Čeprav se je v obdobju 2000–2005 dvignilo zaupanje med vsemi socialnimi sloji (Iglič, 2004), Slovenija ostaja na repu evropskih držav. Rast zaupanja lahko pripišemo normalizaciji družbenih in gospodarskih razmer, zlasti glede na zgodnja devetdeseta, ko je bila stopnja zaupanja v Sloveniji izjemno nizka (med najnižjimi v raziskave vključenimi državami).

Povprečno generalizirano zaupanje je v Sloveniji tretje najnižje med 21 v ESS vključenimi državami. Slovenija je (z oceno 3,98; Slika 2) med državami z najmanj pozitivnimi kolektivnimi pričakovanji glede (predpostavljenega) ravnanja ljudi. Glede generaliziranega zaupanja je Slovenija v družbi z Grčijo (ki je z vrednostjo 3,63 na zadnjem mestu), Poljsko (3,69), Madžarsko (4,08) in Portugalsko (4,16). Agregatno gledano je Slovenija odločno nagnjena k mnenju »treba je biti previden«; nasprotno od skandinavskih dežel, ki so, agregatno gledano, najodločneje nagnjene k mnenju »večini lahko zaupamo«. Najnižje je generalizirano zaupanje v štirih post-socialističnih in južnosredozemskih državah, najvišje pa v skandinavskih državah, Švici, Irski in Nizozemski.

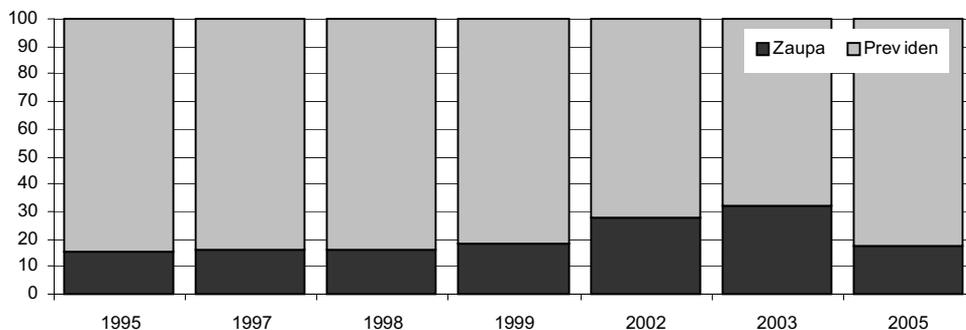
V Evropi se oblikuje naslednji vzorec razvrščanja držav: južna in vzhodna Evropa sta s povprečji med 3 in 5 nizko na lestvici zaupanja, Skandinavci se na drugi strani v povprečju gibljejo med 6 in 7. Kot pri zaupanju v institucije se pri generaliziranem zaupanju izrišejo razlike med državami s podobnimi makroekonomskimi kazalniki (skandinavske države proti Franciji, Nemčiji in Italiji); z isto prevladujočo religijo (Irška nasproti Poljski); med podobnimi sosedomi (Avstrija in Slovenija) itd. (Slika 2).

Sodeč po odgovoru na vprašanje: »Ali bi rekli, da so ljudje večinoma pripravljeni pomagati drugim ali pa večinoma gledajo predvsem nase?«, prevladuje v Sloveniji (pa tudi v vzhodni in južni Evropi) podoba egoističnega in nesolidarnega okolja (povprečja med 3 in 5; v Sloveniji 4,24 – kar je najvišje med štirimi v raziskavo vključenimi post-socialističnimi državami). Največjo solidarnost kažejo v skandinavskih državah in zahodni Evropi (povprečja med 5 in 7), kjer prevladuje pričakovanje, da so ljudje večinoma pripravljeni pomagati drugim. Glede na zelo nizke (izmerjene) ravni zaupanja v Sloveniji lahko pričakujemo, da je prevladujoče zaznavanje okolja tako, da ne spodbuja zaupanja.

¹ Projekt izvaja Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij pri Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Anketa SJM se izvaja v obliki osebnega intervjuja. Vzorec je narejen po slučajnem izboru iz Registra prebivalcev s stalnim bivališčem v Sloveniji za prebivalstvo Slovenije od vključno 18. leta starosti naprej. Velikost vzorca se giblje med 1.000 in 1.100 realiziranih enot.

² Evropsko družboslovno raziskavo (European Social Survey) v Sloveniji izvaja Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. V raziskavo je vključenih 22 držav (od tega 21 evropskih in Izrael). Prva meritev je bila leta 2002, enota opazovanja je država, vzorec (N) je 42.358 oseb od 18. leta starosti dalje.

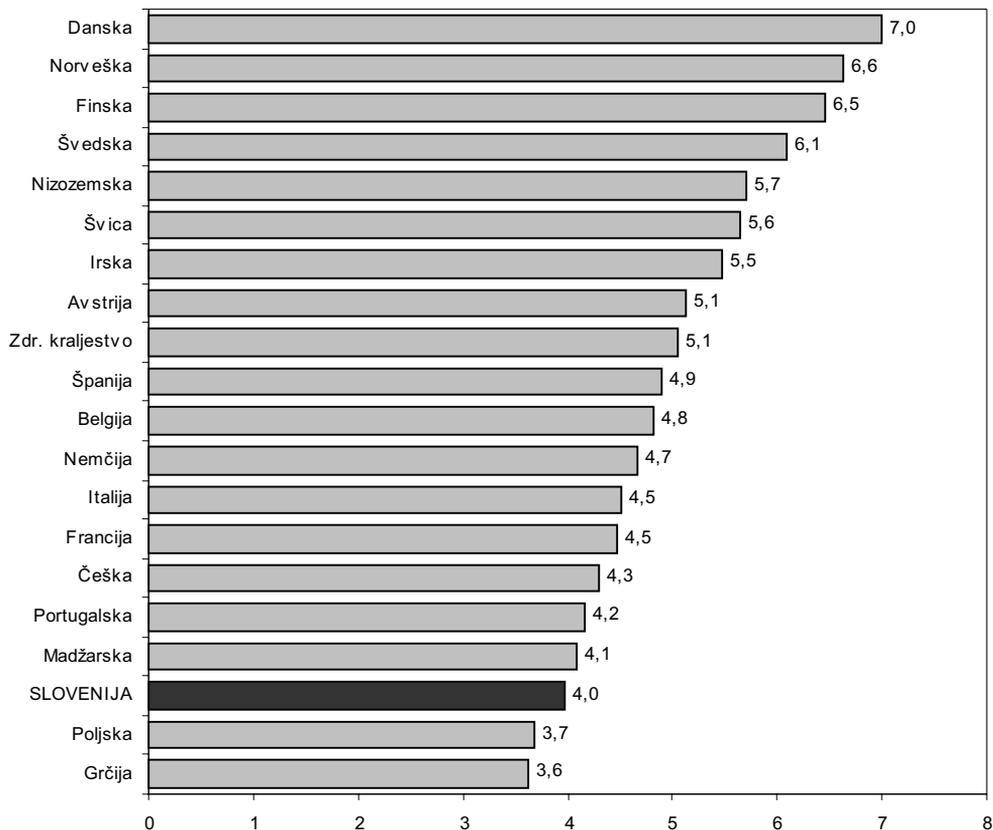
Slika 1: Zaupanje v druge, Slovenija, v %

Vir: SJM 95/2, SJM 97/2, SJM 98/1, SJM 99/2+3, SJM 02/2, SJM 03/4, SJM 05/2. Ljubljana: CJMMK, FDV.

Opomba: 1/ Vprašanje se glasi: »Če ocenjujete na splošno, ali bi rekli, da večini ljudi lahko zaupamo, ali menite, da je treba biti z ljudmi previden?« Mogoči odgovori: »Večini zaupam« ali »Treba je biti previden« 2/ Podatki med seboj niso povsem primerljivi. Odgovor »Zaupaj« v SJM 98/1 npr. združuje odgovora: »Ljudem je skoraj vedno mogoče zaupati« in »Ljudem je večinoma mogoče zaupati«; v SJM 03/4 pa odgovora: »Ljudem skoraj vedno zaupam« in »Ljudem pogosto zaupam« Odgovor »Previden« v SJM 98/1 združuje odgovora: »Večinoma je treba biti precej previden z ljudmi« in »Vedno je treba biti previden z ljudmi«; v SJM 03/4 pa odgovora: »Pogosto se zgodi, da bi moral biti bolj previden« in »Skoraj nikoli nisi dovolj previden«. 3/ Odgovora »ne vem« in »b. o.« sta izključena.

Slika 2: Zaupanje v druge, v ESS vključene države, 2002, lestvica 0-10, povprečje ocen

Vir: ESS, podatkovna baza 2002, V: Malnar, B. (2004): Evropska družboslovna raziskava. Zaključno raziskovalno poročilo. Ljubljana: CJMMK, IDV, FDV.

Opomba: Vprašanje se glasi: »Če govorimo na splošno, ali bi rekli, da večini ljudi lahko zaupamo, ali menite, da je treba biti z ljudmi previden?«. 0 pomeni, da je treba biti z ljudmi previden, 10 pa, da večini ljudi lahko zaupamo.

Zaupanje v institucije

Zaupanje v institucije je pričakovanje o (konkretnem) ravnanju institucij. Vzorci zaupanja institucijam so na splošno podobni vzorcem zaupanja drugim ljudem; to je del istega pojava v neki družbi. V Sloveniji ga spremljamo z raziskavami Slovenskega javnega mnenja, mednarodne podatke pa črpamo iz Evropske družboslovne raziskave (ESS)¹.

Zaupanje v institucije je v Sloveniji nizko; v obdobju devetdesetih v izražanju zaupanja v institucije izrazito zaostaja za evropskim povprečjem. Obdobje 1991–2005 je obdobje dinamičnega in časovno spremenljivega izražanja zaupanja (Tabela). Visoko na lestvici zaupanja so simboli neformalnega, kulturnega in gospodarskega institucionalnega okolja in z njimi povezane vrednote znanja in ekonomske stabilnosti (Rus in Toš, 2005), nizko pa simboli političnega. Najvišje je zaupanje v družino in sorodnike, sledijo jim izobraževalni sistem, slovenski tolar in Banka Slovenije (SJM, 1991–2005), izrazito pa je nezaupanje v politične stranke in v državni zbor.

V obdobju 1991–1998 začetno visoko zaupanje v politične institucije strmo pada; nizko so politične stranke, državni zbor in cerkev z duhovščino, visoko pa družina in izobraževalni sistem. Izrazito je nezaupanje v politične stranke, državni zbor, sindikate ter v cerkev z duhovščino, sledijo jim vlada, sodišča, predsednik vlade (ki uživa manj zaupanja kot predsednik republike), vojska ter policija. Visoko je zaupanje v družino in izobraževalni sistem, narašča pa zaupanje v medije, slovenski tolar in Banko Slovenije (ter banke nasploh).

Obdobje 1999–2003 je obdobje legitimizacije institucij; opazno je nihanje zaupanja v politične in državne institucije, visoko zaupanje v družino in izobraževalni sistem se še zviša. Številne institucije v prehodu iz devetdesetih presežejo do takrat izjemno nizke stopnje zaupanja; izrazit je vzpon zaupanja sindikatom, medijem in cerkvi. Še vedno so najnižje politične stranke in državni zbor, visoko zaupanje pa je v institucije gospodarstva (vključno z bankami in tolarjem). Do leta 2003 se gibanja že nekoliko umirijo in zaupanje se zniža, predvsem v državne institucije (državni zbor, vlada, predsednik vlade in predsednik republike, sodišča, policija, ne pa tudi vojska), zaupanje v družino in izobraževalni sistem pa še naprej raste.

Obdobje 2003–2005 je obdobje izrazitih nihanj v izražanju zaupanja. Najnižje ostaja zaupanje v politične stranke, cerkev z duhovščino, državni zbor, sodišča, medije in vlado, najvišje zaupanje pa še naprej uživajo družina in sorodniki (Tabela).

Med evropskimi državami se pri večini institucij izrišejo podobni vzorci zaupanja. Najvišje povprečno zaupanje je v policijo (6,15). To je obenem institucija, pri kateri se post-socialistične države najbolj izoblikujejo v skupini najnižjega zaupanja z vrednostmi med 4,89 (Slovenija) in 4,98 (Češka). Podobno kot v Sloveniji prebivalci vključenih držav v povprečju najmanj zaupajo politikom (3,87), sledita Evropski² (4,74) in nacionalni parlament (4,88). Povprečne ocene zaupanja v te institucije so pod sredino lestvice in torej nagnjene proti nezaupanju. Razlike med državami so največje pri pravnem sistemu; nizko je zaupanje v treh post-socialističnih državah (Poljski 3,68; Češki 3,81 in Sloveniji 4,28; Madžarski 5,11). Tem se pridružijo še Portugalska (4,26) in Španija (4,31) ter Belgija (4,39) in Francija (4,83).

V ocenah zaupanja tako v institucije in v druge se izrišejo geografsko-kulturni in družbeno-zgodovinski in ekonomski vzorci, pogosto pa nanje vplivajo tudi povsem metodološki dejavniki. Precejšnje so razlike v zaupanju med državami s podobnimi makroekonomskimi

¹ Ta meri zaupanje v: parlament, pravni sistem, policijo, politiko, Evropski parlament in OZN.

² Meritve so potekale leta 2002, večina je izbirala sredino lestvice, agregatne vrednosti se gibljejo med 4 in 5. Najnižje so v Združenem kraljestvu (3,64), post-socialistične države so višje kot običajno – morda bi lahko to pripisali obdobju približevanja EU in s tem povezanega pozitivnega vrednotenja njenih institucij.

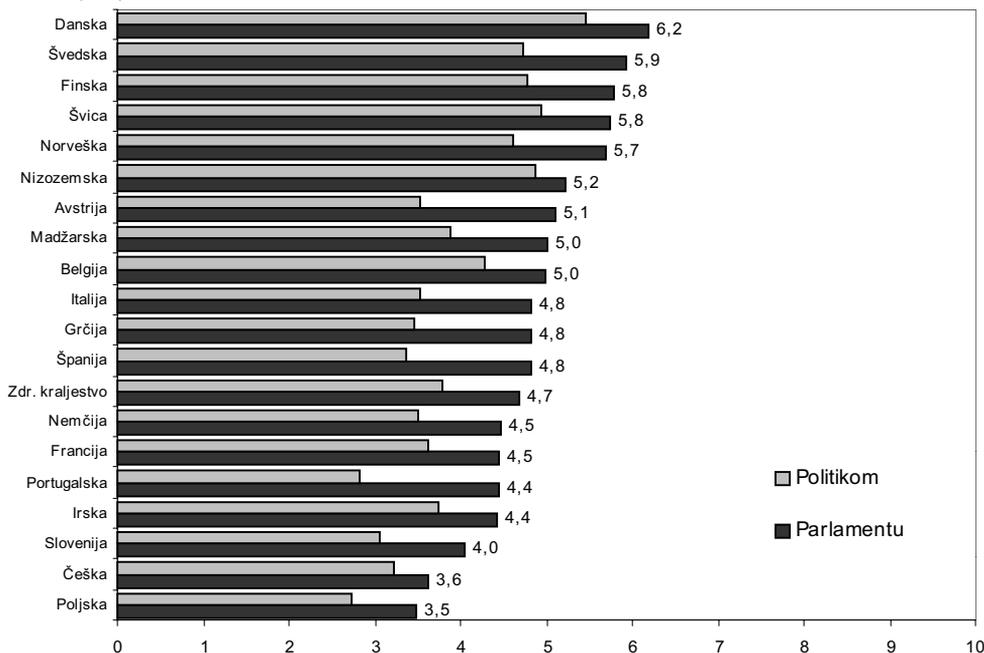
kazalniki (skandinavske države proti Franciji, Nemčiji in Italiji); z isto prevladujočo religijo (Irska proti Poljski); med podobnimi sosedami (Avstrija in Slovenija) itd. Razlage za razlike in/ali podobnosti v vzorcih zaupanja lahko torej bolj kot v posamičnih učinkih iščemo v specifičnih kombinacijah različnih dejavnikov (Malnar, 2004).

Tabela: **Zaupanje v institucije, Slovenija, v % (seštevek odgovorov "zaupam v celoti" in "zaupam precej")**

	1995	2000	2001	2002	2003	2005
Družina, sorodniki	89,7	93,6	91,0	88,1	95,0	94,4
Izobraževalne institucije	71,6	82,7	80,3	77,2	83,3	77,3
Banka Slovenije	45,8	68,7	68,2	60,0	57,7	61,9
Slovenski tolar	55,2	69,2	69,8	64,6	66,1	61,8
Banke	40,2	65,5	65,5	58,0	56,5	58,6
Evropska unija	n.p.	41,0	41,8	42,2	56,3	54,8
Gospodarstvo, podjetja	28,8	53,2	45,3	42,4	51,9	50,8
Varuh človekovih pravic	n. p.	n. p.	n. p.	51,4	55,3	50,8
OZN	n. p.	51,0	49,9	41,6	53,6	49,3
Vojska	29,0	53,3	45,9	38,9	53,1	47,8
Sindikati	14,5	39,9	36,3	40,6	44,1	44,4
Policija	28,3	53,1	46,9	40,0	44,6	40,8
Mediji	25,7	52,2	46,1	36,1	47,1	38,6
NATO	n. p.	44,7	38,4	31,5	36,0	37,9
Predsednik republike	36,3	59,2	55,6	45,9	42,1	36,6
Vlada RS	27,9	43,9	41,3	29,7	35,8	35,0
Predsednik vlade	32,4	48,3	48,6	36,2	39,5	35,0
Sodišča	25,7	45,3	41,7	35,6	36,4	32,6
Cerkev in duhovniki	21,1	30,1	26,8	21,4	24,3	25,2
Državni zbor	10,1	23,6	17,7	14,6	22,7	20,8
Politične stranke	4,5	13,6	9,4	6,3	10,1	11,4

Vir: Podatkovna zbirka SJM, Ljubljana: CJMMK, IDV, FDV.

Slika: **Zaupanje v institucije, 2002, izbrane države, številčna lestvica 0–10, povprečje ocen (»Koliko vi osebno zaupate vsaki od naslednjih ustanov?« »0« pomeni, da ustanovi sploh ne zaupate, »10« pa, da ji povsem zaupate)**

Vir: ESS, podatkovna baza 2002, V: Malnar, B. (2004): Evropska družboslovna raziskava. *Zaključno raziskovalno poročilo.*

Peta prioriteta:

Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

1. Trajno obnavljanje prebivalstva

- Delež prebivalstva v starosti 65 let in več
- Selitveni koeficient
- Stopnja rodnosti

2. Skladnejši regionalni razvoj

- Medregionalne variacije v BDP
- Medregionalne variacije v brezposelnosti
- Medregionalne variacije v osnovi za dohodnino na prebivalca
- Medregionalne variacije v demografski strukturi

3. Zagotavljanje optimalnih pogojev za zdravje

- Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov
- Zadovoljstvo z zdravjem

4. Izboljšanje gospodarjenja s prostorom

- Spremembe občinskih prostorskih planov
- Izdana gradbena dovoljenja

5. Integracija okoljskih meril v sektorske politike in potrošniške vzorce

- Delež cestnega v blagovnem prometu
- Energetska intenzivnost
- Obnovljivi viri energije
- "Umazane industrije"
- Intenzivnost kmetovanja
- Intenzivnost poseka lesa
- Komunalni odpadki

6. Proizvodnja in poraba kulturnih dobrin

- Sredstva gospodinjstev za kulturo
- Poraba prostega časa za kulturo

Delež prebivalstva v starosti 65 let in več

Delež prebivalstva v starosti 65 let in več v Sloveniji že od leta 1987 dalje stalno, a zaenkrat še počasi, narašča. Z upadanjem števila rojstev in upočasnjevanjem umrljivosti se počasi spreminja tudi starostna sestava prebivalstva Slovenije. Zmanjšuje se delež otrok, povečujeta pa deleža delovno sposobnega in starega prebivalstva. Delež otrok v starosti 0–14 let se je od 23 % leta 1981 do leta 2004 zmanjšal že na 14,5 %, delež delovno sposobnega prebivalstva (v starosti 15–64 let) pa se je povečal od 66 % na 70,4 %. Delež prebivalstva v starosti 65 let in več je v osemdesetih letih stagniral na ravni okrog 10 %, od leta 1987 dalje pa se stalno počasi povečuje in je leta 2004 dosegel že 15,2 %. Indeks staranja, to je razmerje med starim (65 let in več) in mladim (0–14 let) prebivalstvom, se je v zadnjih dvajsetih letih v Sloveniji tako več kot podvojil in že presega 100, kar pomeni, da je število prebivalcev v starosti 65 let in več že višje od števila otrok. Tudi indeks odvisnosti starega prebivalstva (to je razmerje med starim in delovno sposobnim prebivalstvom), ki se je v prvi polovici osemdesetih let zniževal (do ravni 14,9 leta 1987), ker se je obseg delovno sposobnega prebivalstva v tem obdobju povečeval, obseg starega prebivalstva pa stagniral, se od leta 1988 dalje stalno in počasi zvišuje. Leta 2001 je presegel 20, leta 2003 pa dosegel 21,2, kar pa je manj kot v povprečju v EU-15¹.

Delež starega prebivalstva je v Sloveniji še vedno nižji kot v povprečju v EU. Najvišji delež starega prebivalstva je imela leta 2003 med članicami Evropske unije Italija (19,1 %), povprečje EU-25 pa je bilo 16,4 %, to je 1,5 odstotne točke več kot Slovenija. Povprečje članic EU-15 je zaradi daljšega pričakovanega trajanja življenja kot v večini novih članic višje – 16,9 %. Na delež starega prebivalstva pa poleg rojstev in umrljivosti vplivata tudi obseg in starostna sestava selitev. Tako imajo zaradi visokega selitvenega koeficienta² najnižje deleže starega prebivalstva v Evropski uniji Irska, Ciper in Malta (Irska tudi zaradi visoke stopnje rodnosti), Slovaška in Poljska pa zaradi visoke rodnosti pred dvajsetimi leti ter še vedno relativno nizkega pričakovanega trajanja življenja.

¹ Zaradi v povprečju nižjih stopenj umrljivosti in zato daljšega pričakovanega trajanja življenja je delež starega prebivalstva v starih članicah EU višji kot v Sloveniji. Zadnji razpoložljivi podatki za povprečje EU-15 v podatkovni bazi New Cronos so na voljo za leto 1994, ko je bil indeks odvisnosti starega prebivalstva 22,8, indeks staranja pa 86,3. Primerljiva indeksa za Slovenijo sta bila takrat: 17,2 in 63,3.

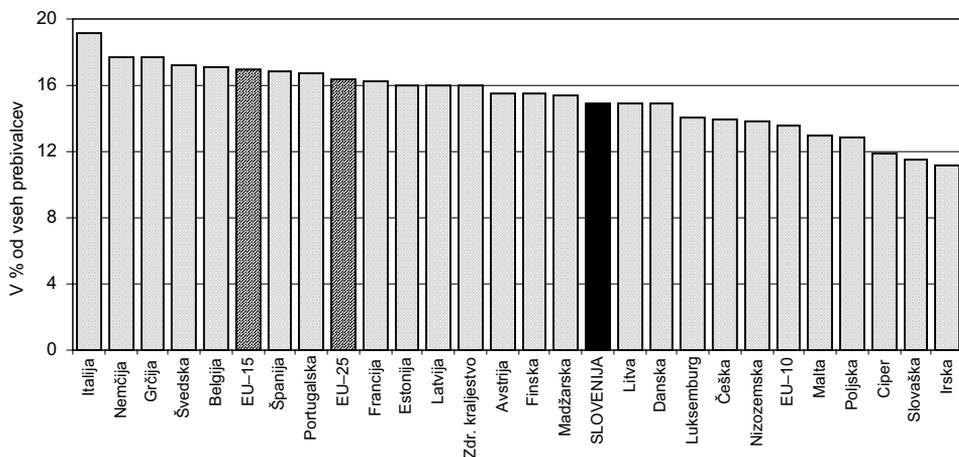
² Kazalnik: Selitveni koeficient.

Tabela: Delež prebivalstva v starosti 65 let in več, v %

	1995	2000	2001	2002	2003
EU-25	14,9	12,3	16,0	16,2	16,4
EU-15	15,5	12,6	16,6	16,8	16,9
EU-10	12,0	13,0	13,2	13,4	13,6
Avstrija	15,1	15,4	15,5	15,5	15,5
Belgija	15,9	16,8	16,9	17,0	17,1
Ciper	11,0	11,3	11,5	11,7	11,9
Češka	13,2	13,9	13,9	13,9	13,9
Danska	15,2	14,8	14,8	14,8	14,9
Estonija	13,5	15,1	15,3	15,7	16,0
Finska	14,2	14,9	15,1	15,2	15,5
Francija	15,2	16,1	16,2	16,3	16,3
Grčija	15,1	16,6	17,0	17,4	17,7
Irska	11,4	11,2	11,2	11,1	11,1
Italija	16,7	18,3	18,6	18,9	19,1
Latvija	13,6	15,0	15,4	15,7	16,0
Litva	12,3	13,9	14,3	14,6	14,9
Luksemburg	14,0	14,1	13,9	14,0	14,1
Madžarska	14,2	15,1	15,2	15,3	15,4
Malta	11,2	12,2	12,5	12,7	12,9
Nemčija	15,5	16,4	16,9	17,3	17,7
Nizozemska	13,2	13,6	13,6	13,7	13,8
Poljska	11,1	12,2	12,5	12,7	12,9
Portugalska	14,9	16,2	16,4	16,6	16,7
Slovaška	10,9	11,4	11,4	11,4	11,5
Slovenija	12,3	14,0	14,3	14,6	14,9
Španija	15,3	16,9	17,0	17,0	16,9
Švedska	17,5	17,3	17,2	17,2	17,2
Združeno kraljestvo	15,7	11,6	15,7	15,9	15,9

Vir: Population and social conditions - Demography (2005). Eurostat.

Slika: Delež prebivalstva v starosti 65 let in več v državah članicah EU, 2003

Vir: Population and social conditions – Demography (2005). Eurostat.

Selitveni koeficient

Gospodarske in politične spremembe v prejšnjem desetletju so bile vzrok večjih nihanj v selitvah med Slovenijo in tujino, ki se še niso umirila. Slovenija je bila v prvi polovici 20. stoletja pretežno izselitvena regija in šele od konca petdesetih let dalje je število priseljenih začelo počasi presegati število odseljenih. Največji selitveni prirast (večinoma je šlo za selitve z drugimi območji nekdanje SFRJ) je bil v sedemdesetih in v začetku osemdesetih let – okrog 5.000, nato je upadel na okrog 3.000, leta 1991 pa je bil zaradi takratnih političnih in gospodarskih razmer spet negativen. Po uradni statistični evidenci je bil negativen le dve leti. Od leta 1993 dalje (razen leta 1998) število priselitev spet presega število odselitev, v povprečju za nekaj več kot 2.000 ali 1,1 na 1.000 prebivalcev. Selitveni prirast je bil manjši kot v osemdesetih letih predvsem zaradi političnih sprememb ter slabših možnosti za zaposlovanje in visoke domače brezposelnosti. Tri četrtine selitvenega prirasta v tem obdobju je bilo v delovno sposobni starosti 15-64 let, od tega ena tretjina žensk. Selitveni koeficient¹ je bil po uradni statistiki najvišji leta 1996 (3,27), naslednji najvišji pa leta 2003 (1,8). V letu 2004 je bil 0,95 predvsem kot posledica večjega števila odselitev. Ob precejšnjih nihanjih imajo te težnje naraščanja; v letu 2004 je število odseljenih preseglo 8.000 in je bilo najvišje po letu 1991. Število priselitev je v preteklem desetletju precej nihalo, od leta 1998 dalje pa stalno narašča. Leta 2004 je že preseglo 10.000.

Slovenija se uvršča med države z relativno nizkim selitvenim koeficientom. Po povprečnem selitvenem koeficientu v obdobju 1995–2004 se Slovenija z 0,83 na 1.000 prebivalcev² uvršča na 19. mesto med 25 sedanjimi članicami Evropske unije. Med novimi članicami jo prehitevajo le Madžarska, Malta in Ciper, v letu 2004 pa tudi Češka. Najvišji selitveni prirast med sedanjimi članicami Evropske unije v omenjenem obdobju so imele Ciper, Španija, Luksemburg in Irska, najnižje oziroma najvišje negativne priraste pa baltiške države in Poljska. V letu 2004 je bilo stanje podobno (Tabela in Slika). Povprečni selitveni koeficient v EU-25 v obdobju 1995–2004 je bil 2,5, v EU-15 pa 3,0. V sedanjih novih članicah (EU-10) je bil v prejšnjem desetletju v povprečju negativen, od leta 2001 dalje pa tudi tu število priselitev v povprečju presega število odselitev. V letu 2004 se je selitveni koeficient znižal skoraj v vseh članicah EU-25, razen na Cipru in v Irski.

¹ Razmerje selitvenega prirasta na 1.000 prebivalcev sredi leta.

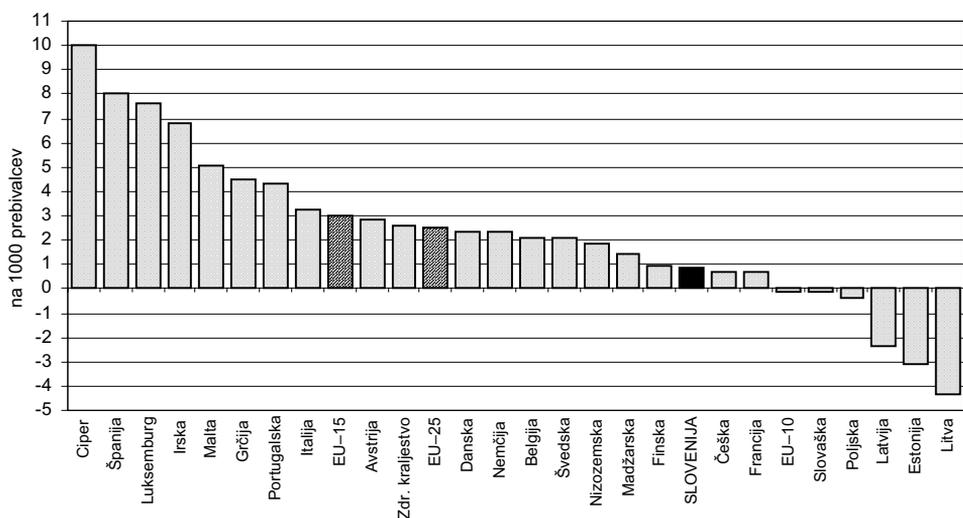
² Zaradi slabosti in neprimerljivosti selitvenih statistik v posameznih državah članicah, so v statistični bazi Eurostata za celotno obdobje 1995–2004 ter za vse sedanje članice EU na voljo le selitveni koeficienti, ocenjeni po bilančnem pristopu (selitveni prirast je enak razliki v številu prebivalcev ob koncu in začetku leta, povečani za število umrlih in zmanjšani za število rojstev med letom), ki torej vključujejo tudi različne statistične popravke ali napake v statističnem ugotavljanju števila prebivalcev ter rojstev in smrti. Povprečni selitveni koeficient v tem obdobju za Slovenijo, izračunan po uradnih statističnih podatkih SURS, je bil sicer 1,23 na 1.000 prebivalcev. Za leto 2004 se za Slovenijo oba koeficienta ujemata.

Tabela: Selitveni prirast s statističnimi popravki na 1000 prebivalcev

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
EU-25	1,6	2,2	2,9	3,8	4,3	4,0
EU-15	2,1	2,8	3,5	4,5	5,0	4,7
EU-10	-0,4	-0,8	-0,1	0,1	0,5	0,5
Avstrija	0,3	2,1	5,4	4,3	4,7	7,6
Belgija	0,2	1,3	3,5	3,9	3,4	3,4
Ciper	10,1	5,8	6,6	9,7	17,1	21,3
Češka	1,0	-2,7	-0,8	1,2	2,5	1,8
Danska	5,5	1,9	2,2	1,8	1,3	1,0
Estonija	-10,9	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,2
Finska	0,8	0,5	1,2	1,0	1,1	1,3
Francija	-0,3	0,9	1,0	1,1	2,2	1,7
Grčija	7,3	2,7	3,5	3,5	3,2	3,2
Irska	1,7	8,3	10,0	8,3	7,9	11,4
Italija	0,6	1,0	0,8	6,1	10,6	9,6
Latvija	-5,6	-2,3	-2,2	-0,8	-0,4	-0,5
Litva	-6,5	-5,8	-0,7	-0,5	-1,8	-2,8
Luksemburg	10,5	8,0	7,5	5,8	4,6	3,4
Madžarska	1,7	1,6	1,0	0,3	1,5	1,8
Malta	-0,5	25,7	5,6	5,1	4,3	4,8
Nemčija	4,9	2,0	3,3	2,7	1,7	1,0
Nizozemska	1,0	3,6	3,5	1,7	0,4	-0,6
Poljska	-0,5	-0,5	-0,4	-0,5	-0,4	-0,2
Portugalska	2,2	4,6	6,3	6,8	6,1	4,5
Slovaška	0,5	-4,2	0,2	0,2	0,3	0,5
Slovenija	0,4	1,4	2,5	1,1	1,8	0,9
Španija	1,5	9,4	10,5	15,8	14,9	14,3
Švedska	1,3	2,8	3,2	3,5	3,2	2,8
Združeno kraljestvo	2,0	2,8	3,1	2,1	2,5	3,4

Vir: Population and social conditions - Demography (2005). Eurostat.

Slika: Povprečni selitveni prirast s statističnimi popravki na 1000 prebivalcev v obdobju 1995–2004

Vir: Population and social conditions – Demography (2005). Eurostat.

Stopnja rodnosti

Rodnost v Sloveniji ima še naprej težnjo zniževanja. Stopnja rodnosti se znižuje že več kot 100 let, z različnimi nihanji in različnimi hitrostmi upadanja, vendar je šele v obdobju po letu 1980 padla pod raven, ki še zagotavlja enostavno obnavljanje generacij. Za to obdobje je značilno upadanje celotnega koeficienta rodnosti, ki se je do zdaj prekinilo le leta 2000 in 2004. V letih 1999, 2001 in 2002 je imel najnižjo vrednost 1,21 otroka na žensko v rodni dobi, kar uvršča Slovenijo med države z najnižjimi stopnjami rodnosti v Evropi. V letu 2004 sta se število rojstev in stopnja rodnosti povečali (na 17.961 živorojenih oziroma 1,25 na žensko v rodni dobi), podatki za leto 2005 pa kažejo, da število rojstev spet upada.

Razlogi za nizko rodnost v Sloveniji v zadnjih petnajstih letih so delno ekonomski, delno pa je to oblika demografskega prehoda, ki je bil značilen za vse razvite države. Ekonomski razlogi so negotove možnosti in nestabilnost zaposlitve mladih in zato še vedno visoka brezposelnost mladih, pomanjkanje stanovanj ter težave pri zaposlovanju žensk v podjetniškem sektorju, če je pričakovati, da se bodo še odločale za otroke. Demografski prehod pa pomeni odlaganje rojstev, ki je posledica visoke vključenosti žensk v izobraževalni sistem, zaradi česar se družine in ženske odločajo za rojstva v poznejših letih in za manj otrok. (Tudi v Sloveniji obiskuje srednje šole že skoraj celotna generacija deklet, redno študira pa že več kot polovica generacije. Med srednješolci in študenti je tako že več kot polovica žensk).

Tudi v drugih evropskih državah je rodnost prenizka za enostavno obnavljanje generacij in v nekaterih še vedno upada. Razlogi so tudi v razvitih državah delno še vedno v demografskem prehodu (ko ženske zaradi šolanja in začetne poklicne kariere odlagajo rojstvo otrok v poznejša leta), v manj razvitih pa so predvsem ekonomske narave (naraščajoči stroški vzdrževanja in šolanja otrok, perspektive na trgu dela ipd.) (Crujisen, Ekamper, 2004). Tako lahko države, v katerih proces demografskega prehoda oziroma odlaganja rojstev še ni končan, računajo na ponoven dvig rodnosti, na kar lahko še dodatno vplivajo stabilne ekonomske razmere ali ustrezna politika države na področju družinskega varstva in financiranja izobraževanja. Delno pa so razlogi za prenizko rodnost v nezadostnem prilagajanju institucionalnih in socio-kulturnih dejavnikov poznejšemu rojevanju otrok. V državah, v katerih so se temu dejstvu prilagodili trg dela, družinska politika, otroško varstvo ipd. (predvsem skandinavske države in Francija), se celotni koeficient rodnosti ponovno popravlja in ustalil na ravni okrog 1,8 otroka. Iz vseh teh razlogov se tudi povprečni koeficient rodnosti v EU-15 od leta 1995 dalje (ko je dosegel do zdaj najnižjo vrednost 1,42) zvišuje. Eurostat ocenjuje, da je bil leta 2004 1,52, v EU-25 pa 1,5. Kar v osmih državah članicah je bil nižji od 1,3, v osmih državah pa je bil 1,7 ali več (najvišji v Franciji in v Irski, Tabela).

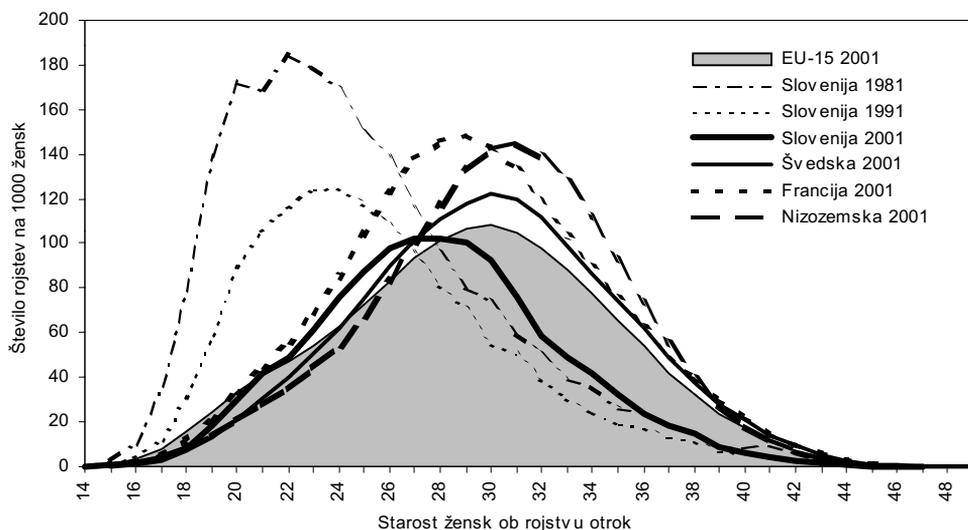
Povprečna starost žensk ob rojstvu otroka se v Sloveniji viša, vendar je še vedno nižja kot v bolj razvitih državah. V zadnjih dvajsetih letih se je povečala s 25,5 na 28,8 let, povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka pa s 23,0 na 27,2 leta. Posebne mere rodnosti žensk do 25. leta starosti se pospešeno znižujejo, mere rodnosti od 30. leta dalje pa pospešeno zvišujejo. Povprečna starost žensk ob rojstvu otroka je v Sloveniji še vedno nižja kot v večini starih članic Evropske unije. V EU-15 se je v zadnjih dvajsetih letih v povprečju povečala za dve leti (na 29,5 leta 2002). Najvišja je v Španiji ter na Irskem in Nizozemskem (30,8, 30,6 oziroma 30,4 leta), najvišja povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka pa v Španiji, Luksemburgu in na Nizozemskem (29,2, 28,8 oziroma 28,7 leta).

Tabela: Stopnja rodnosti v Sloveniji in EU

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
EU-25	1,44	1,48	1,46	1,46	1,48	1,50
EU-15	1,42	1,50	1,49	1,50	1,52	1,52
EU-10	n. p.	n. p.	n. p.	1,24	1,27	1,27
Avstrija	1,42	1,36	1,33	1,40	1,38	1,42
Belgija	1,55	1,66	1,64	1,62	1,64	1,64
Ciper	2,13	1,64	1,57	1,49	1,50	1,49
Češka	1,28	1,14	1,14	1,17	1,18	1,23
Danska	1,80	1,77	1,74	1,72	1,76	1,78
Estonija	1,32	1,34	1,34	1,37	1,37	1,40
Finska	1,81	1,73	1,73	1,72	1,76	1,80
Francija	1,70	1,88	1,89	1,88	1,89	1,90
Grčija	1,32	1,29	1,25	1,27	1,28	1,29
Irska	1,84	1,90	1,94	1,97	1,98	1,99
Italija	1,18	1,24	1,25	1,26	1,28	1,33
Latvija	1,26	1,24	1,21	1,24	1,29	1,24
Litva	1,55	1,39	1,30	1,24	1,26	1,26
Luksemburg	1,69	1,76	1,66	1,63	1,63	1,70
Madžarska	1,58	1,32	1,31	1,3	1,27	1,28
Malta	1,83	1,72	1,72	1,46	1,46	1,37
Nemčija	1,25	1,38	1,35	1,31	1,34	1,37
Nizozemska	1,53	1,72	1,71	1,73	1,75	1,73
Poljska	1,61	1,34	1,29	1,24	1,22	1,23
Portugalska	1,41	1,55	1,45	1,47	1,44	1,42
Slovaška	1,52	1,30	1,20	1,18	1,20	1,25
Slovenija	1,29	1,26	1,21	1,21	1,20	1,22
Španija	1,18	1,24	1,26	1,27	1,30	1,32
Švedska	1,73	1,54	1,57	1,65	1,71	1,75
Združeno kraljestvo	1,71	1,64	1,63	1,64	1,71	1,74

Viri: Population and social conditions - Population (Eurostat) (2005). Statistične informacije - Prebivalstvo (Statistični urad RS).

Slika: Distribucija starostno značilnih koeficientov rodnosti žensk v Sloveniji v letih 1981, 1991 in 2001 ter v nekaterih evropskih državah v letu 2001

Viri: SURS, Eurostat.

Medregionalne variacije v BDP

Statistične regije v Sloveniji se med seboj razlikujejo tako po obsegu kot po strukturi dodane vrednosti, med njimi pa najbolj izstopa Osrednjeslovenska regija.

Osrednjeslovenska regija v povprečju ustvari dobro tretjino (35,7 % v letu 2003) vse slovenske bruto dodane vrednosti (BDV). Tretjino BDV skupaj ustvarijo tudi Podravska, Savinjska in Gorenjska regija, preostanek pa drugih osem regij. Osrednjeslovenska regija je v letu 2003 skoraj tri četrtine BDV ustvarila v storitvenem sektorju, po čemer pa jo presega še Obalno-Kraška regija. Po ustvarjeni BDV v predelovalnih dejavnostih in rudarstvu izstopata Jugovzhodna Slovenija in Koroška, v energetiki Spodnjeposavska in Zasavska, v gradbeništvu Notranjsko-Kraška regija, v kmetijstvu pa Pomurska regija.

V obdobju od leta 1996 do leta 2003¹ se je struktura BDV po regijah nekoliko spremenila, pri čemer sta se v večini regij okrepila industrijski sektor, zmanjšal pa se je kmetijski sektor. Največjo rast v deležu industrije sta imeli Jugovzhodna Slovenija in Spodnjeposavska regija, zmanjšala pa se je v Zasavski, Osrednjeslovenski in Gorenjski regiji. Pri tem se je v Zasavski (za 5,8 odstotnih točk) in Osrednjeslovenski regiji (za 3,4 odstotne točke) najbolj povečal delež storitvenega sektorja. Delež kmetijskega sektorja je najbolj zmanjšala Notranjsko-Kraška regija (-3,4 odstotne točke).

Tudi po razvitosti, merjeni z BDP na prebivalca, dosega najvišje vrednosti Osrednjeslovenska regija. Vsa leta, ko imamo na voljo revidirane podatke o BDP po regijah, imata nadpovprečen BDP na prebivalca le Osrednjeslovenska in Obalno-Kraška regija. Osrednjeslovenska regija je leta 2003 presegala slovensko povprečje za dobrih 44 %. Ta regija je višino BDP na prebivalca glede na povprečje povečevala celotno obravnavano obdobje, najbolj pa v letu 2003 (za 3,2 indeksne točke). Obalno-Kraška regija je presegala slovensko povprečje za 3,4 %, v nasprotju z Osrednjeslovensko regijo pa je svojo prednost glede na slovensko povprečje postopno zmanjševala. Od drugih regij je najbližje slovenskemu povprečju Goriška regija, ki je leta 2003 dosegla dobrih 95 % slovenskega povprečja, vendar se tudi ta regija od njega postopno oddaljuje že od leta 1999 dalje. V celotnem obdobju in tudi v letu 2003 je imela najnižji BDP na prebivalca Pomurska regija, ki je v letu 2003 dosegla le 68,5 % slovenskega povprečja. Razlike v BDP na prebivalca med drugimi regijami niso velike. Lahko jih razdelimo v dve skupini. V prvo skupino sodijo Podravska, Gorenjska, Savinjska regija in Jugovzhodna Slovenija, torej regije, ki dosegaajo vrednosti med 80 % in 90 % slovenskega povprečja. Regije druge skupine (Zasavska, Notranjsko-Kraška, Koroška in Spodnjeposavska regija) pa dosegaajo vrednosti med 70 % in 80 % slovenskega povprečja. Glede na povprečje EU-25 je najboljša - Osrednjeslovenska regija v letu 2003 dosegla po naši oceni 110 % povprečja EU-25, Pomurska regija z najnižjim BDP na prebivalca pa 52 % povprečja EU-25 (v SKM).

Razlike v BDP na prebivalca so se v obdobju od leta 1995 do 2003 po regijah nekoliko povečale, predvsem v odnosu do Osrednjeslovenske regije. Razmerje med najbolj in najmanj uspešno regijo po bruto domačem proizvodu na prebivalca se je povečalo z 1,8 : 1 na 2,1 : 1. Zaostanek za slovenskim povprečjem sta v tem obdobju najbolj poglobili Zasavska regija (za 11,8 indeksnih točk) in Pomurska (za 9,2 indeksnih točk). V Zasavski regiji se je tudi najbolj zmanjšalo število delovnih mest v industriji, kar je opazno tudi v strukturi BDV. Kljub pomoči države ob nastalih težavah Zasavska regija še ni ustvarila dovolj delovnih mest, s katerimi bi nadomestila izgubo. Regija, ki je povečala prednost

¹ Revidirani podatki so na voljo za obdobje 1995 do 2003, pri čemer je struktura BDV na voljo od leta 1996 do 2003.

glede na slovensko povprečje, je Osrednjeslovenska (za 7 indeksnih točk), zaostajanje pa sta zmanjšali Podravska (za 1,5 indeksnih točk) in Jugovzhodna Slovenija (za 0,2 indeksne točke). Notranjsko-Kraška regija je bila v letu 2003 v razmerju do slovenskega povprečja na istem kot leta 1995.

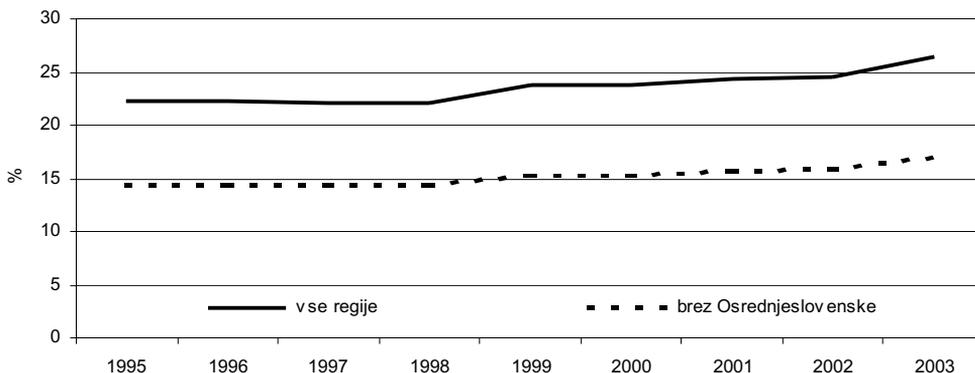
Medregionalne razlike v bruto domačem proizvodu na prebivalca, merjene s koeficientom variacije so se najbolj povečale v letu 2003. Koeficient variacije je opredeljen kot razmerje med standardnim odklonom in povprečjem, pri čemer je formula modificirana še z upoštevanjem različnih velikosti regij. V letu 2003 se je koeficient variacije povečal za 1,8 odstotne točke glede na leto 2002 in je znašal že 26,3 %. V celotnem obdobju od leta 1995 do 2003 je to povečanje znašalo 4,1 odstotne točke, naraščalo pa je predvsem od leta 1999 dalje. Če iz analize izvzamemo najmočnejšo, Osrednjeslovensko regijo, ki ima najvišji BDP na prebivalca, se koeficient variacije zniža in se giblje med 14,3 % in 17 % (Slika). To kaže, da ima Osrednjeslovenska regija močno vlogo ekonomskega središča države, kar pomembno vpliva tudi na medregionalne razlike v Sloveniji.

Tabela: Bruto domači proizvod na prebivalca, indeksi, Slovenija = 100

Statistična regija	1995	2000	2001	2002	2003
Gorenjska	88,6	87,4	88,3	88,0	86,9
Goriška	97,1	98,2	98,7	97,1	95,4
Jugovzhodna Slovenija	90,0	91,6	91,9	90,5	90,2
Koroška	79,3	81,8	81,5	80,4	78,0
Notranjsko-Kraška	76,4	79,4	78,2	78,6	76,4
Obalno-Kraška	108,4	104,9	103,9	103,7	103,4
Osrednjeslovenska	137,1	139,7	140,6	140,9	144,1
Podravska	81,8	82,8	82,9	84,1	83,3
Pomurska	77,7	70,6	70,6	69,5	68,5
Savinjska	93,9	90,3	88,5	89,3	88,8
Spodnjeposavska	83,5	84,5	85,4	84,4	79,9
Zasavska	83,6	79,3	75,1	72,8	71,7
SLOVENIJA	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: SURS.

Slika: Koeficient variacije regionalnega BDP na prebivalca, 1995–2003

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Medregionalne variacije v brezposelnosti

V letu 2005 je brezposelnost v večini regij nekoliko upadla glede na leto 2004, vendar pa se je razlika med regijama z najnižjo in najvišjo brezposelnostjo vseeno nekoliko povečala. Stopnja registrirane brezposelnosti se v večini regij znižuje od leta 2000 dalje in je posledica zmanjšanja števila brezposelnih zaradi večje ponudbe delovnih mest v regijah, precej pa je k temu pripomoglo tudi črtanje brezposelnih iz evidenc zaradi različnih razlogov. Po letu 2000 se je stopnja registrirane brezposelnosti najbolj znižala v Podravski regiji (za 4,6 odstotnih točk), Notranjsko-Kraški (za 2,5) in Gorenjski regiji (za 2,4 odstotne točke), povečala pa se je v Koroški regiji (za 0,7 odstotne točke), v Goriški (za 0,6) in Pomurski regiji (za 0,4 odstotne točke). V letu 2005 je imela najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti Pomurska regija (17,1 %), ki jo je glede na leto prej še nekoliko povišala in tako skoraj za 70 % preseгла slovensko povprečje. Stopnja registrirane brezposelnosti v Pomurski regiji je že vrsto let med najvišjimi v Sloveniji, od leta 2002 dalje, ko je prehitela Podravsko regijo, pa najvišja. Poleg te regije so slovensko povprečje v letu 2005 presegle še Zasavska, ki je prehitela Podravsko, Savinjska, Spodnjeposavska in Koroška regija. V Spodnjeposavski regiji se je stopnja registrirane brezposelnosti najbolj znižala glede na leto prej. Stopnja registrirane brezposelnosti v Pomurski regiji za 2,6-krat presega stopnjo v Goriški, kjer je najnižja in dosega 64 % slovenskega povprečja. To razmerje se je v primerjavi z letom 2000 sicer znižalo, v primerjavi z letom 2004 pa nekoliko zvišalo, ker se je spet nekoliko zvišala stopnja registrirane brezposelnosti v Pomurski in znižala v Goriški regiji.

V letu 2005 se je nadaljevalo zmanjševanje medregionalnih razlik v brezposelnosti, merjeno s koeficientom variacije, ki se je začelo po letu 2002. Koeficient variacije, ki je opredeljen kot razmerje med standardnim odklonom in aritmetično sredino, pri čemer se upošteva tudi različna velikost regij, je boljši pokazatelj medregionalnih razlik od razmerja med dvema regijama s skrajnima vrednostma, je v letu 2005 padel za 0,3 odstotne točke, vendar je bil to po letu 2000 najmanjši padec (Slika).

V regijah, tudi v tistih s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti, je še vedno problematična strukturna brezposelnost, ki se v vsaki regiji kaže drugače. Glede na leto 2004 se je v večini regij povečalo število trajnih presežkov¹, brezposelnih starih več kot 50 let, dolgotrajno brezposelnih, brezposelnih žensk in brezposelnih z višjo in visoko izobrazbo. Zmanjšala pa sta se predvsem delež brezposelnih z nizko izobrazbo in mladih med brezposelnimi. Dolgotrajna brezposelnost se je povečala v več kot polovici regij in v regijah z najvišjim deležem dobra polovica brezposelnih ne najde zaposlitve več kot eno leto. V letu 2005 je bila najvišja v Pomurski regiji, nadpovprečna pa še v Spodnjeposavski regiji, Jugovzhodni Sloveniji, ki je sicer regija s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti, Savinjski, Koroški, Zasavski in Podravski regiji. Pogosto je povezana z nizko izobrazbeno strukturo brezposelnih, kot je to primer v Jugovzhodni Sloveniji in Pomurski regiji. Po drugi strani lahko imajo tudi visoko izobraženi kadri težave pri iskanju zaposlitve. Delež brezposelnih z višjo oziroma visoko izobrazbo med vsemi brezposelnimi po regijah že od leta 2000 vztrajno narašča, največji in nadpovprečen pa je bil v letu 2005 v Osrednjeslovenski, Goriški in Obalno-Kraški regiji, kjer je že dobra desetina vseh brezposelnih z najmanj višjo izobrazbo. Težko zaposlivi so še brezposelni stari več kot 40 let, katerih delež se po regijah večinoma po letu 2001 sicer zmanjšuje, vendar na Gorenjskem in v Spodnjeposavski regiji še vedno pomenijo okoli polovico vseh brezposelnih. Nadpovprečen delež brezposelnih nad 50. leti starosti pa je

¹ Brezposelne osebe, ki jim je delovno razmerje prenehalo zaradi trajnega prenehanja potreb po delu v podjetju.

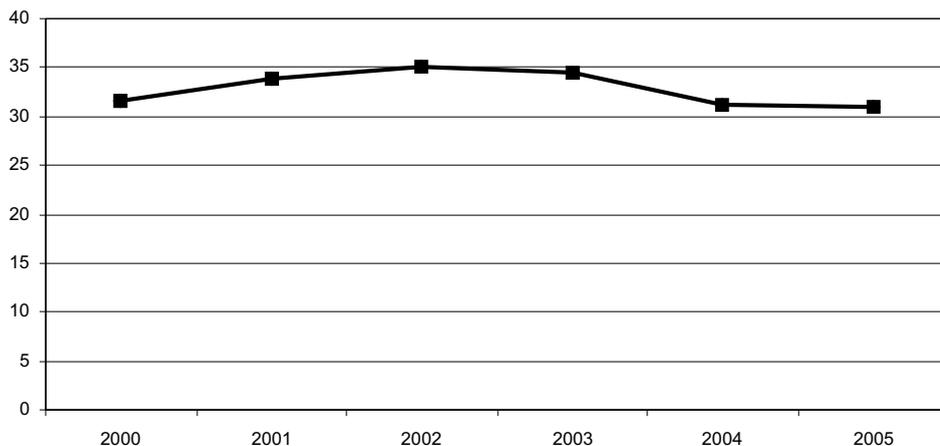
značilen predvsem za regije, ki imajo sicer podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti (Gorenjska, Osrednjeslovenska, Goriška, Obalno-Kraška). V teh regijah jih je že več kot četrtina vseh brezposelnih. V večini regij spet narašča delež žensk med brezposelnimi. Posebno v zadnjem letu se je le-ta delež povečal v Gorenjski, Koroški, Goriški, Spodnjeoposavski in Pomurski regiji.

Tabela: Stopnja registrirane brezposelnosti po regijah

	Stopnja registrirane brezposelnosti, %					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Gorenjska	9,7	8,7	8,2	8,0	7,6	7,3
Goriška	5,9	5,6	6,1	6,3	6,7	6,5
Jugovzhodna Slovenija	10,4	9,6	9,7	8,4	8,2	8,8
Koroška	9,9	9,9	11,3	12,2	11,4	10,6
Notranjsko-Kraška	10,4	9,4	8,8	8,6	8,1	7,9
Obalno-Kraška	8,8	8,7	8,3	8,0	7,9	7,5
Osrednjeslovenska	8,8	8,0	7,7	7,5	7,5	7,6
Podravska	18,1	17,4	17,1	15,8	14,2	13,5
Pomurska	16,7	16,3	17,7	17,6	16,8	17,1
Savinjska	13,1	13,1	13,6	13,1	12,5	12,7
Spodnjeoposavska	13,4	13,9	14,1	14,6	12,7	11,5
Zasavska	14,9	14,3	14,8	15,6	14,4	13,8
SLOVENIJA	11,8	11,2	11,3	10,9	10,3	10,2

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Slika: Koeficient variacije regionalne brezposelnosti v Sloveniji, v %

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Medregionalne variacije v osnovi za dohodnino na prebivalca

Osnova za dohodnino na prebivalca je kazalnik, ki temelji predvsem na vseh obdavčljivih dohodkih prebivalstva. Glede na to nam kaže ekonomsko moč prebivalstva neke regije, ne pa tudi ekonomske moči gospodarstva nekega območja. Ekonomska moč prebivalstva regije pa posredno kaže tudi na socialni položaj prebivalcev obravnavanega območja.

Osnova za dohodnino na prebivalca kaže že od leta 1995 dalje dokaj stabilno sliko po regijah. Edina regija, ki nekoliko bolj odstopa od slovenskega povprečja navzgor, je Osrednjeslovenska regija, ki običajno za dobro petino presega slovensko povprečje, navzdol pa najbolj odstopa Pomurska regija, ki v povprečju dosega okoli 75 % slovenskega povprečja. Vsa ta leta je bila nadpovprečna osnova za dohodnino na prebivalca še v Obalno-Kraški, Gorenjski in Goriški regiji, zelo blizu slovenskega povprečja pa tudi v Notranjsko-Kraški regiji, kjer je marsikdaj tudi preseгла slovensko povprečje. Druge regije lahko razdelimo v dve skupini. Med 90 in 95 % slovenskega povprečja se običajno giblje v Jugovzhodni Sloveniji, Savinjski in Zasavski regiji, okoli 85 % slovenskega povprečja pa v Podravski, Koroški in Spodnjeposavski regiji. Taka razporeditev vrednosti kaže nekoliko večje razlike med vzhodno, relativno slabšo, in zahodno relativno boljšo, polovico države, saj nadpovprečne vrednosti dosegajo regije v zahodni polovici države – Osrednjeslovenska, Obalno-Kraška, Goriška in Gorenjska regija, okoli slovenskega povprečja pa se giblje tudi v Notranjsko-Kraški regiji.

Zadnji podatki za leto 2004 ne kažejo bistveno drugačne slike od predhodnih let, pri čemer še vedno najbolj izstopa Osrednjeslovenska regija, ki je svojo prednost pred drugimi regijami celo nekoliko povečala. Nadpovprečno osnovo za dohodnino so imele štiri regije, najbolj je odstopala Osrednjeslovenska, ki je presegala slovensko povprečje za dobro petino in svojo prednost pred drugimi regijami še nekoliko povečala glede na leto 2003. Odmiki drugih nadpovprečnih regij (Obalno-Kraška, Goriška, Gorenjska) so precej manjši. Obalno-Kraška in Goriška regija presegata slovensko povprečje za manj kot desetino, Gorenjska pa se giblje okoli slovenskega povprečja (presega ga za 1,7 %). Prav tako tudi Notranjsko-Kraška regija, ki je dosegla 99,7 % slovenskega povprečja. Pomurska regija je tudi v letu 2004 dosegla najnižjo osnovo za dohodnino (74,4 % slovenskega povprečja). Glede na leto 2003 je le Osrednjeslovenska regija povečala svojo prednost glede na slovensko povprečje, zaostajanje za slovenskim povprečjem pa je najbolj poglobila Zasavska regija.

Medregionalne razlike glede na osnovo za dohodnino na prebivalca niso velike. V letu 2004 je razmerje med regijo z najnižjo in najvišjo izračunano dohodnino na prebivalca znašalo le 1 : 1,6. Tudi med leti se to razmerje ne spreminja bistveno. Majhne medregionalne razlike kaže tudi koeficient variacije, ki je veliko boljši pokazatelj medregionalnih razlik kot razmerje med dvema skrajnima vrednostma. V letu 2004 je znašal 15 % in se med leti ne spreminja bistveno, oziroma se celo nekoliko zmanjšuje (za 1,1 odstotno točko od leta 2000).

Relativno majhne medregionalne razlike v osnovi za dohodnino ne presenečajo. Pretežni vir dohodnine so namreč osebni prejemki oziroma plače. Majhne regionalne razlike v porazdelitvi plač so predvsem posledica krovnega sistema kolektivnih pogodb – splošne kolektivne pogodbe na državni ravni za javni in zasebni sektor in sistema kolektivnih pogodb na ravni dejavnosti, ki veljajo za dejavnosti v vsej državi. Tako so

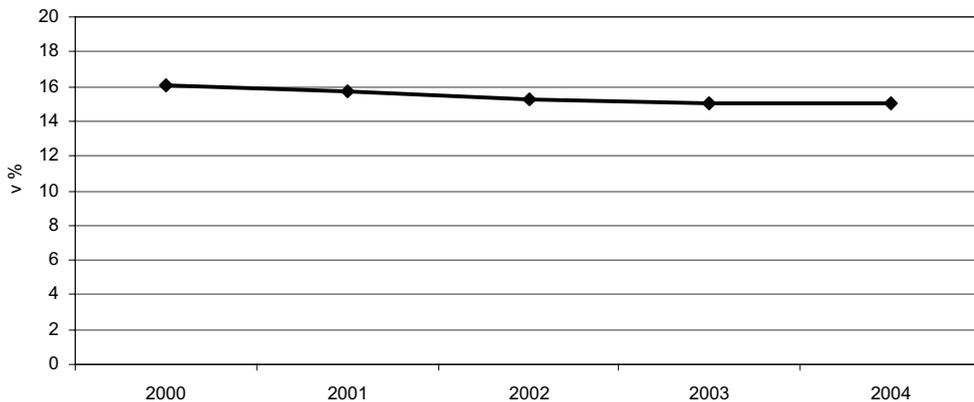
razlike med regijami predvsem zaradi različne gospodarske strukture po regijah, izobrazbene strukture zaposlenih in posledično splošne razvitosti regij (Poročilo o človekovem razvoju, 2001).

Tabela: Bruto osnova za dohodnino na prebivalca, indeksi, Slovenija = 100

Statistična regija	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Gorenjska	101,6	101,5	102,2	101,8	103,2	101,7
Goriška	107,6	110,1	110,4	108,8	109,3	108,2
Jugovzhodna Slovenija	93,1	90,8	94,2	95,0	96,0	95,8
Koroška	85,9	86,1	86,4	85,5	86,9	86,0
Notranjsko-Kraška	97,0	101,5	99,8	100,6	101,1	99,7
Obalno-Kraška	109,5	110,9	111,5	111,4	111,3	109,1
Osrednjeslovenska	119,7	123,5	122,3	122,3	119,1	121,7
Podravska	85,5	84,6	84,5	85,5	86,9	86,4
Pomurska	77,4	75,2	74,0	80,3	74,6	74,4
Savinjska	93,5	89,6	90,2	86,8	91,2	90,7
Spodnjeposavska	84,4	85,8	86,0	85,6	85,9	85,4
Zasavska	95,8	94,6	92,7	91,5	91,9	89,2
SLOVENIJA	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: DURS, SURS, preračuni UMAR

Slika: Koefficient variacije osnove za dohodnino na prebivalca

Vir: DURS, SURS, preračuni UMAR.

Medregionalne variacije v demografski strukturi

Število prebivalstva raste predvsem v regijah zahodne polovice države, koncentracija pa se nadaljuje v Osrednjeslovenski regiji. V obdobju od leta 1995 do 2005 se je povečalo število prebivalcev v polovici statističnih regij, pretežno v zahodni polovici države. Največja rast je bila v Osrednjeslovenski, Obalno-Kraški in Gorenjski regiji, zmanjšala se je v Zasavski, Pomurski in Spodnjeposavski regiji, na Koroškem, v Podravski in v Goriški regiji pa se število prebivalcev v glavnem ni spreminjalo. Koncentracija v Osrednjeslovenski regiji, v kateri živi četrtnina vsega prebivalstva v Sloveniji, se je nadaljevala. Gostota poselitve v tej regiji skoraj dvakrat presega slovensko povprečje (195 preb./km², Slovenija 99 preb./km²), visoka pa je še v Zasavski in Podravski regiji.

Rast števila prebivalstva je bila deloma posledica pozitivnega naravnega prirasta (razlika med številom rojstev in številom umrlih), večinoma pa posledica pozitivnega selitvenega gibanja (razlika med številom priseljenih in odseljenih), pri čemer so razlike med regijami majhne. Pozitivni naravni prirast so imele v obdobju 1995 do 2004¹ le štiri regije: absolutno najvišjega Osrednjeslovenska regija, relativno, glede na število prebivalcev, Gorenjska regija, pozitiven pa je bil še v Jugovzhodni Sloveniji in na Koroškem. V vseh drugih regijah je bil naravni prirast negativen, absolutno najbolj v Podravski, relativno pa v Pomurski regiji. V primerjavi z naravno rastjo, ki je bila negativna tudi na ravni države, pa je imela v tem obdobju večina regij pozitivni selitveni prirast. Največja koncentracija selitev je bila značilna za Osrednjeslovensko, Obalno-Kraško, Podravsko regijo in Jugovzhodno Slovenijo. Absolutno najvišjega je imela Osrednjeslovenska regija, relativno najvišjega (glede na število prebivalcev) pa Obalno-Kraška regija. Negativni selitveni prirast so imele Koroška, Pomurska in Zasavska regija. Zaradi hkratne negativne naravne rasti in negativnega selitvenega prirasta je število prebivalstva v tem obdobju upadlo v Pomurski in Zasavski regiji: obe imata podpovprečno pričakovano trajanje življenja, nizek koeficient rodnosti ter negativni selitveni koeficient. Nadpovprečno pričakovano trajanje življenja imajo regije na zahodu države (Goriška, Osrednjeslovenska, Obalno-Kraška, Notranjsko-Kraška, Gorenjska). Največja razlika med najboljši in najslabše uvrščeno regijo v pričakovanem trajanju življenja pri moških je 4,8 leta, pri ženskah pa 2,9 leta. Med moškimi se razlike nekoliko povečujejo, med ženskami pa zmanjšujejo.

Zaradi upadanja naravne rasti in manjše smrtnosti prebivalstva se spreminja struktura prebivalstva po regijah, raste indeks staranja prebivalstva, razlike med regijami po tem kazalniku pa se zmanjšujejo. Delež otrok (v starosti 0-14 let) v celotnem prebivalstvu se je v obravnavanem obdobju zmanjšal v vseh regijah, delež starega prebivalstva (v starosti 65 let in več) pa povečal. V vseh regijah se je povečal tudi delež delovno sposobnega prebivalstva (v starosti 15-64 let). Zaradi tega se povečuje indeks staranja: razmerje med starim in mladim prebivalstvom.² V letu 1995 še nobena regija ni imela presežka starega prebivalstva nad mladim, leta 2000 je bilo razmerje v prid starejšim že v Obalno-Kraški, Goriški in Zasavski regiji, v letu 2005 pa je bilo le še v treh regijah mladega prebivalstva več kot starega (Jugovzhodna Slovenija, Koroška in Savinjska regija); in tudi tu lahko že v prihodnjih dveh letih pričakujemo presežek starega prebivalstva nad mladim. Razlike med regijami sicer niso velike, saj znaša koeficient

¹ Za naravno in selitveno gibanje prebivalstva so zadnji razpoložljivi podatki za regije za leto 2004.

² Kazalnik: Delež prebivalstva v starosti 65 let in več.

variacije indeksa staranja v obdobju od 1995 do 2005 okoli 10 %, in se med leti še zmanjšuje (v obravnavanem obdobju za 2,6 odstotnih točk; Slika). V regijah, ki so imele že nekdaj visok indeks staranja, se namreč razlika do slovenskega povprečja in drugih regij zmanjšuje zaradi pospešenega povečevanja deleža starega prebivalstva in padanja rodnosti v vseh regijah.

Kot posledica opisanih gibanj se v vseh regijah povečuje indeks odvisnosti starih in zmanjšuje indeks odvisnosti mladih. V obdobju od 1995 do 2005 se je indeks odvisnosti starih najbolj povečal v Gorenjski in Osrednjeslovenski regiji, najvišji pa je bil v Goriški regiji, kjer je znašal že 25 starih nad 65 let na 100 delovno sposobnih. Indeks odvisnosti mladih se znižuje po vseh regijah: v regijah z najnižjim indeksom (Obalno-Kraška, Zasavska, Podravska regija) znaša že med 17 in 18 mladih na 100 delovno sposobnih prebivalcev, največji padeč v obravnavanem obdobju ima Zasavska regija.

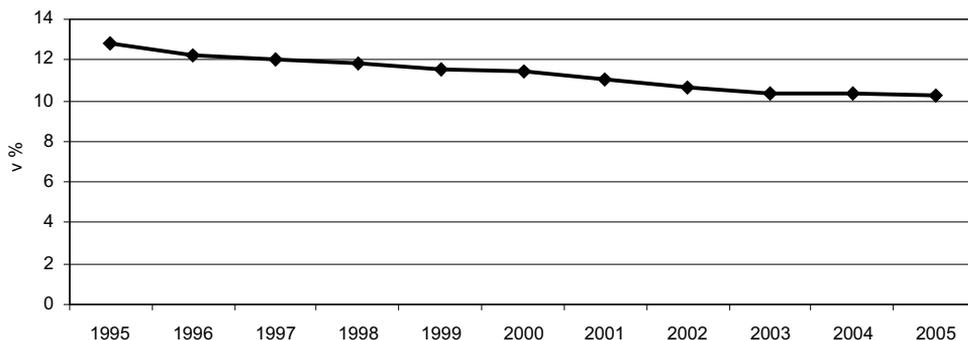
Tabela: Osnovni demografski kazalniki po regijah

	Indeks rasti preb.	Regionalna struktura preb., v %	Indeks staranja prebivalstva ¹		Pri čakovano trajanje življenja ² skupaj	Naravni prirast na 1000 preb.	Selitveni prirast na 1000 preb.	Indeks odvisnosti mladih ³	Indeks odvisnosti starih ⁴
			1995–2005	2005					
Gorenjska	102,1	9,9	59,7	100,6	77,3	1,39	0,20	22,1	22,0
Goriška	99,0	6,0	83,8	126,0	77,6	-1,61	0,43	24,9	19,8
Jugovzhodna Slovenija	101,7	7,0	55,8	95,0	75,2	0,61	1,19	21,4	22,5
Koroška	99,7	3,7	54,4	96,6	75,2	0,64	-1,12	19,7	20,4
Notranjsko-Kraška	100,7	2,6	78,4	118,2	77,1	-1,77	3,17	23,9	20,2
Obalno-Kraška	102,2	5,3	81,1	139,4	77,6	-1,78	3,28	23,7	17,0
Osrednjeslovenska	102,8	24,9	64,1	105,5	77,8	0,94	1,06	21,9	20,8
Podravska	99,5	16,0	71,1	117,0	75,3	-1,64	0,63	22,1	18,9
Pomurska	96,5	6,1	78,4	112,7	73,8	-3,01	-0,50	21,8	19,3
Savinjska	100,6	12,9	60,4	98,0	75,2	-0,20	0,38	20,2	20,6
Spodnjeposavska	98,2	3,5	72,6	113,3	74,5	-2,18	1,54	23,3	20,6
Zasavska	96,4	2,3	76,2	124,2	74,5	-2,88	-0,04	22,6	18,2
SLOVENIJA	100,7	100,0	67,0	108,7	76,2	-0,42	0,77	22,0	20,3

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Opombe: ¹razmerje med starim (65+) in mladim (0–14) prebivalstvom * 100; ²po skrajšanih tablicah umrjivosti za regije; zaradi majhnosti statističnih regij po številu prebivalstva, je Notranjsko-kraška priključena k Obalno-kraški, Koroška k Savinjski, Zasavska in Spodnjeposavska sta združeni. Regiji, ki sta priključeni ali združeni imata isto vrednost; ³razmerje med starim (65+) in delovno sposobnim prebivalstvom (15–64 let) * 100; ⁴razmerje med mladim (0–14) in delovno sposobnim prebivalstvom (15–64 let) * 100.

Slika: Koefficient variacije indeksa staranja prebivalstva

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov

Podaljševanje pričakovanega trajanja življenja v Sloveniji se nadaljuje. V letu 2004 je doseglo pri moških 73,5 leta, pri ženskah pa 81,1 leta. Od leta 1995 se je pri obeh spolih podaljšalo za nekaj več kot tri leta, še vedno pa se rahlo povečuje razlika med spoloma v korist hitrejšega podaljševanja pričakovanega trajanja življenja žensk (Tabela). K podaljševanju pričakovanega trajanja življenja najbolj prispeva zmanjševanje umrljivosti v starosti 65-84 let (pri obeh spolih), pri moških tudi v starosti 40-64 let, pri ženskah pa še v starosti 85 let in več. V letu 2004 se je umrljivost moških znižala skoraj v vseh starostnih skupinah, umrljivost žensk pa predvsem v starosti 55 let in več. Pričakovano trajanje življenja se v Sloveniji podaljšuje že več kot 150 let z vmesnimi krajšimi obdobji zastoja (zadnje je bilo v začetku devetdesetih let, ko so na povečanje umrljivosti vplivale takratne gospodarske in politične spremembe). V zadnjih 40 letih se je pričakovano trajanje življenja moških v Sloveniji podaljšalo za 8,5, žensk pa za 9,2 leta.

Razlika pričakovanega trajanja življenja v Sloveniji do povprečja EU-25 se je leta 2003 precej zmanjšala. Povprečno pričakovano trajanje življenja moških v Evropski uniji (EU-25) je bilo leta 2003 (zadnji podatek) 74,9 leta (1,7 leta več kot v Sloveniji), pričakovano trajanje življenja žensk pa 81,3 leta (0,6 leta več kot v Sloveniji). Pričakovano trajanje življenja moških je bilo v Sloveniji leta 2003 še naprej nižje kot v starih članicah Evropske unije ter Malti in Cipru. Tudi pričakovano trajanje življenja žensk je bilo nižje kot v večini starih članic Evropske unije (razen Danske in Portugalske) ter višje kot v večini novih članic (razen Cipra). Najdaljše pričakovano trajanje življenja moških v Evropski uniji imajo Švedska (leta 2003 77,9 leta), Ciper in Španija, najdaljše pričakovano trajanje življenja žensk pa Španija (83,6), Francija, Italija in Švedska. Najnižje pričakovano trajanje življenja moških in žensk je imela med državami članicami EU leta 2003 Latvija (65,7 oziroma 75,9 leta).

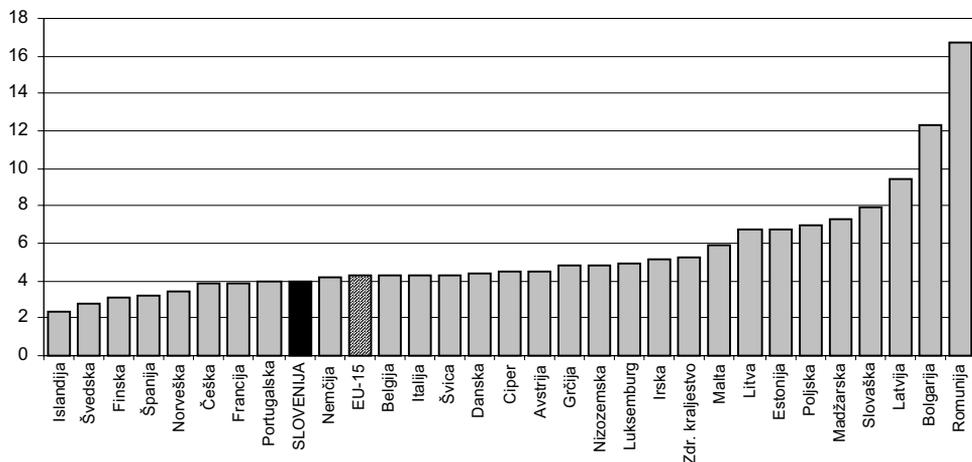
Umrlijivost dojenčkov v Sloveniji je med najnižjimi v Evropski uniji; v letu 2004 je ponovno dosegla najnižjo raven doslej. Potem ko se je v letu 2003 nekoliko povečala, se je leta 2004 zmanjšala na 3,7 umrlih dojenčkov do dopolnjenega prvega leta starosti na 1000 živorojenih, kar je 0,1 manj kot leta 2002, ko je dosegla najnižjo raven do takrat. Od leta 1980 dalje se je umrljivost dojenčkov v Sloveniji znižala za tri četrtine: od 15,3 v letu 1980 na 5,5 v letu 1995, v drugi polovici devetdesetih let se je gibala med 4,5 in 5,5, po letu 2001 pa okrog 3,9, s težnjo nadaljnjega zniževanja. Že od leta 1999 je umrljivost dojenčkov v Sloveniji nižja od povprečja EU-25, razen leta 2000 pa tudi od povprečja EU-15 (Slika). Najnižjo umrljivost dojenčkov v Evropski uniji ima še naprej Švedska (leta 2004 3,1). V letu 2004 so imele poleg Švedske nižjo umrljivost dojenčkov kot Slovenija le še Finska, Španija in Ciper, enako kot Slovenija pa Češka. Najvišjo umrljivost dojenčkov v Evropski uniji je imela tudi v letu 2004 Latvija (9,4). Tako kot v drugih razvitejših državah na zniževanje umrljivosti dojenčkov v Sloveniji vplivajo predvsem posebni preventivni ukrepi v prenatalnem in neonatalnem zdravstvenem varstvu ter vpliv splošne družbene blaginje.

Tabela: Pričakovano trajanje življenja, število let

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	1995	2000	2001	2002	2003	2004
	Pričakovano trajanje življenja moških						Pričakovano trajanje življenja žensk					
EE-25	72,8	74,4	74,7	75	75,1	n. p.	79,7	80,8	81,1	81,2	81,2	n. p.
EU-15	73,9	75,4	75,7	75,9	76	n. p.	80,4	81,4	81,7	81,7	81,7	n. p.
EU-10	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	70,2	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	78,3	n. p.
Avstrija	73,3	75,1	75,6	75,8	75,9	76,4	79,9	81,1	81,5	81,7	81,6	82,1
Belgija	73,4	74,6	74,9	75,1	75,9	n. p.	80,2	80,8	81,1	81,1	81,7	n. p.
Ciper	75,3	n. p.	76,1	n. p.	77,0	n. p.	79,8	n.p.	81,0	n. p.	81,4	n. p.
Češka	69,7	71,6	72,1	72,1	72,1	72,6	76,6	78,4	78,5	78,7	78,7	79,0
Danska	72,7	74,5	74,7	74,8	75,1	75,2	77,8	79,3	79,3	79,5	79,9	79,9
Estonija	61,9	65,6	64,9	65,3	66	n. p.	74,5	76,4	76,4	77,1	76,9	n. p.
Finska	72,8	74,2	74,6	74,9	75,1	75,3	80,2	81,0	81,5	81,5	81,8	82,3
Francija	73,9	75,3	75,5	75,8	75,9	76,7	81,8	82,7	82,9	83,0	82,9	83,8
Grčija	75,0	75,6	76,1	76,4	76,5	76,6	80,3	80,5	80,9	81,1	81,3	81,4
Irska	72,9	73,9	74,5	75,2	75,8	n. p.	78,4	79,1	79,6	80,3	80,7	n. p.
Italija	74,9	76,6	76,7	76,8	76,8	n. p.	81,3	82,5	82,8	82,9	82,5	n. p.
Latvija	60,3	65,0	64,8	64,8	65,7	65,5	73,1	76,0	75,9	76,0	75,9	77,2
Litva	63,3	66,8	66,0	66,3	66,5	66,4	75,0	77,4	77,5	77,5	77,7	77,8
Luksemburg	73,0	74,8	75,2	74,9	75,0	n. p.	80,2	81,1	80,7	81,5	81,0	n. p.
Madžarska	65,3	67,4	68,1	68,4	68,4	68,6	74,5	75,9	76,4	76,7	76,7	76,9
Malta	74,9	76,2	76,1	75,9	76,7	n. p.	79,5	80,3	80,9	81,0	80,7	n. p.
Nemčija	73,3	75	75,5	75,4	75,7	75,7	79,7	81,0	81,3	81,2	81,4	81,4
Nizozemska	74,6	75,5	75,8	76,0	76,2	76,4	80,4	80,5	80,7	80,7	80,9	81,1
Pojlska	67,6	69,7	70,2	70,4	70,5	70,0	76,4	77,9	78,3	78,7	78,8	79,2
Portugalska	71,6	73,2	73,5	73,8	74,2	n. p.	78,7	80,0	80,3	80,5	80,5	n. p.
Slovaška	68,4	69,1	69,5	69,8	69,9	70,3	76,3	77,4	77,7	77,7	77,8	77,8
Slovenija	70,3	72,3	72,3	72,6	72,6	n. p.	77,8	79,7	80,3	80,5	80,4	n. p.
Španija	74,3	75,8	76,1	76,2	76,9	77,2	81,5	82,5	82,8	82,9	83,6	83,8
Švedska	76,2	77,4	77,6	77,7	77,9	78,4	81,4	82,0	82,1	82,1	82,5	82,7
Z. kraljestvo	74,0	75,4	75,7	75,9	76,2	n. p.	79,2	80,2	80,4	80,5	80,7	n. p.

Vir: Key indicators on EU policy - Population and social conditions - Demography (Eurostat) (2005).

Slika: Umrljivost dojenčkov na 1000 živorojenih v izbranih evropskih državah, 2003

Vir: Eurostat, SURS.

Zadovoljstvo z zdravjem

Samoocena zdravja je pomemben kazalnik, ki na najbolj splošni ravni označuje in prikazuje zmogljivost posameznikov za opravljanje družbenih vlog. Različne oblike zadovoljstva (z življenjem, zdravjem, finančnim položajem) so ocena in kazalnik preteklih in sedanjih življenjskih razmer¹ posameznika. Samoocena zdravja je močno povezana z občutki sreče in zadovoljstva z življenjem nasploh (kazalnik: Zadovoljstvo z življenjem). Izsledki regresijske analize (Bernik, 2004) namreč kažejo, da ima med vsemi opazovanimi dejavniki največji vpliv na srečo ravno (samoocenjeno) zdravje; osebe, ki se čutijo zdrave, so srečnejše od tistih, ki s svojim zdravjem niso zadovoljne.

V obdobju 1995–2005 se je v Sloveniji zmanjšalo število oseb, ki svoje zdravje ocenjujejo kot slabo, povečalo pa se je število oseb, ki ga ocenjujejo kot dobro. Izsledki raziskave Slovenskega javnega mnenja² (SJM) kažejo, da se je v desetih letih sicer povečal delež tistih, ki svoje zdravje ocenjujejo kot dobro (s 45,7 % na skoraj 50 % anketirancev; Slika 1), nekoliko pa se je znižal delež tistih, ki ga ocenjujejo kot zelo dobro (s 13,2 % na 12,3 %). Nasprotno je pri oceni zdravja kot slabega; v desetih letih se je zmanjšal delež tistih, ki ga ocenjujejo kot slabega (s 19,7 % na 14,6 %), nekoliko pa se je povečal delež tistih, ki ga ocenjujejo kot zelo slabega (s 3 % na 3,6 %).

Samoocena zdravja v Sloveniji je v primerjavi z drugimi evropskimi državami sorazmerno nizka. Po podatkih Evropske družboslovne raziskave (ESS)³ je v Sloveniji leta 2002 svoje zdravje ocenilo kot zelo dobro in dobro 56,4 % ljudi, kot zadovoljivo pa 31,8 %; nezadovoljnih z zdravjem je bilo 11,8 % Slovencev. S svojim zdravjem so najbolj zadovoljni Irci in Švicarji (skoraj 90 % jih ocenjuje zdravje kot zelo dobro in dobro), najmanj pa prebivalci štirih tranzicijskih držav⁴ in Portugalci, blizu so jim tudi Nemci (Slika 2). Povprečne vrednosti samoocen zdravja so visoki predvsem v državah z visokim bruto domačim proizvodom, ugodnimi gospodarskimi gibanji in sorazmerno nizkimi socialnimi tveganji. V državah z nizkimi povprečnimi samoocenami zdravja ljudje svoje zdravje redkeje opredelijo s skrajnima vrednostma (zelo dobro in zelo slabo), in ga pogosteje označijo kot zadovoljivo.

Samoocena zdravja je odvisna od izobrazbe in dohodkovnega položaja (družbeni položaj). Izidi SJM kažejo, da nižje izobraženi svoje zdravje v povprečju ocenjujejo nižje kot srednje in višje izobraženi (Poročilo o človekovem razvoju 2002/2003). Te razlike se z leti še povečujejo; največ so pridobile samoocene zdravja oseb z višjo in visoko izobrazbo, najmanj pa samoocene oseb z nedokončano osnovno šolo. Vedno pomembnejši dejavnik samoocenjenega zdravja postaja tudi povprečni dohodek gospodinjstva. Raziskave (Gravelle, 1998) kažejo, da je odločilen dohodek sam po sebi in ne toliko dohodkovna neenakost. Dohodek ima namreč močnejši vpliv na oceno zdravja pri nizkih in visokih vrednostih, vendar se njegovi prispevki k izboljšanju samoocene zdravja kažejo kot vedno

¹ Samoocena razkriva težnje in je zato lahko pomemben dejavnik razvojnih politik; zaznava se namreč (lahko) razvijejo hitreje kot objektivne socioekonomske razmere, zato imajo visoko napovedno vrednost.

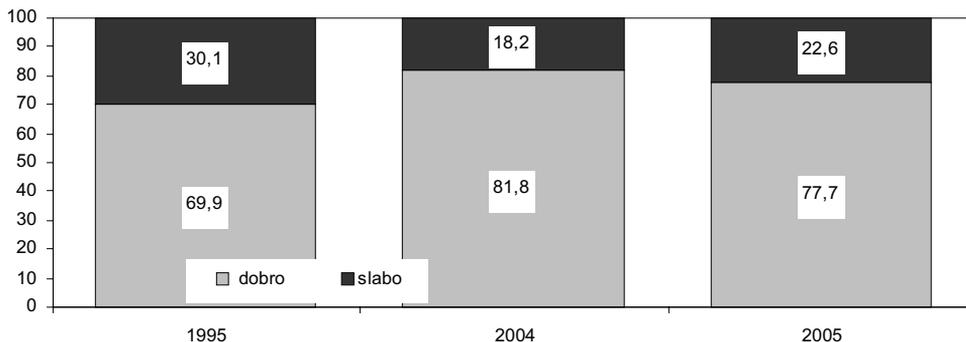
² Raziskava Slovensko javno mnenje (SJM) je vodilni slovenski empirični družboslovni projekt, ki poteka od leta 1968. Opravlja jo Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (CJMMK) pri Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Raziskava je namenjena spremljanju stališč in ravnanj prebivalcev Slovenije v več desetletjih. Anketa SJM poteka v obliki osebnega intervjuja. Vzorec anketirancev je narejen po slučajnem izboru iz Registra prebivalcev s stalnim bivališčem v Sloveniji za prebivalstvo Slovenije od vključno 18. leta starosti naprej. Velikost vzorca se giblje med 1.000 in 1.100 realiziranih enot.

³ Zadnja mednarodna raziskava, iz katere črpamo podatke o samooceni zdravja v Sloveniji in drugih evropskih državah, je Evropska družboslovna raziskava (European Social Survey), ki jo v Sloveniji opravlja CJMMK. V raziskavo je vključenih 22 držav (od tega 21 evropskih in Izrael). Prva meritev je bila leta 2002, enota opazovanja je država, vzorec (N) je 42.358 oseb od 18. leta starosti dalje (od tega v Sloveniji 2.222).

⁴ Madžari, Čehi, Poljaki in Slovenci.

manj vplivni (Poročilo o človekovem razvoju 2002/2003, str. 38–43); padec dohodka ima namreč večje negativne posledice za zdravje kot povišanje dohodka na izboljšanje zdravja. Povezanost dohodka in samoocene zdravja se kaže pri ženskah in moških ter je še posebej izrazita v starostni skupini od 45 do 64 let.

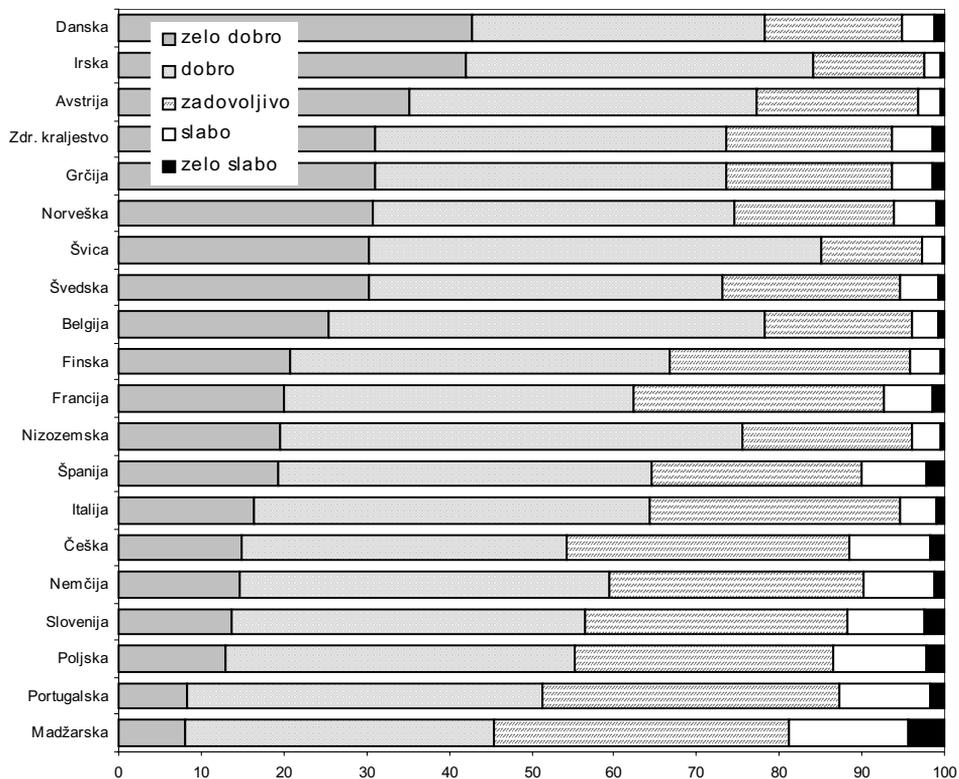
Slika 1: Samoocena zdravja, Slovenija, seštevek odgovorov, v %

Vir: SJM 95/2, SJM 04/2, SJM 05/1. Ljubljana, FDV, IDV, CJMMK.

Opomba: Vprašanje se glasi: »Kako bi na splošno ocenili vaše zdravje?«. »Dobro« je seštevek odgovorov »zelo dobro« in »dobro«, »slabo« pa seštevek odgovorov »slabo« in »zelo slabo«. Preračun izključuje vrednosti »zadovoljivo«.

Slika 2: Samoocena zdravja, izbrane države, 2002, v %

Vir: ESS 2002, podatkovna baza. Malnar, B. (2004): *Evropska družboslovna raziskava. Zaključno poročilo*. Ljubljana: FDV, IDV, CJMMK.

Opomba: Vprašanje se glasi: »Kako bi na splošno ocenili svoje zdravje?«

Spremembe občinskih prostorskih planov

Na spremembe občinskih prostorskih aktov gledamo kot na načeloma pozitiven pojav. Odražajo namreč sposobnost občin da se odzivajo na potrebe in pobude investorjev in ob tem sproti dopolnjujejo in preverjajo opredelitev javnega interesa. Sumarni kazalnik intenzivnosti teh sprememb tako kaže na trud in zmožnost javnih akterjev za upravljanje in usmerjanje razvoja v prostoru.

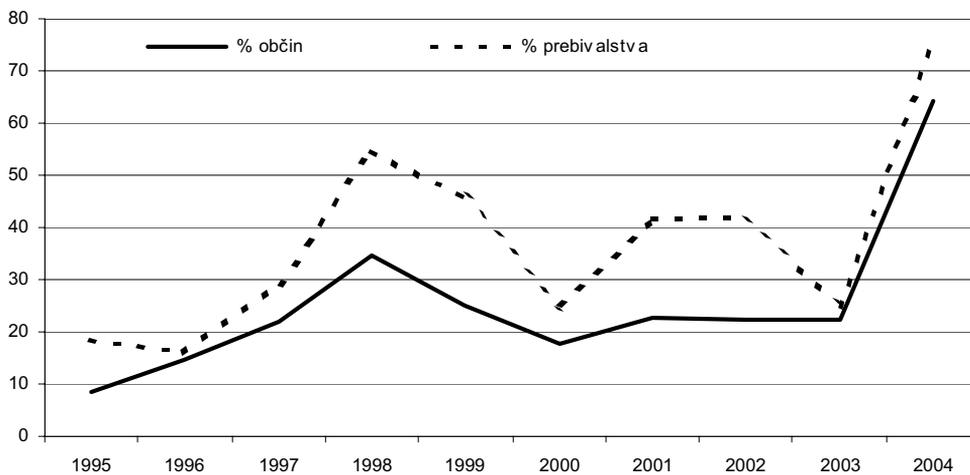
Intenzivnost in sprotnost urejanja prostora se je po zadnjih podatkih izboljšala (Slika). Občine so namreč pohitele, da bi sprejele še zadnje spremembe svojih prostorskih planov pred 20. 7. 2004, ko je pričela veljati Strategija prostorskega razvoja Slovenije, ki je v skladu z zakonom o urejanju prostora iz leta 2003 ustavila možnosti spreminjanja starih planov in sprožila pripravo novega planskega cikla.

Intenzivnost in sprotnost urejanja prostora sta bili že prej ciklični, kar je bolj posledica sprememb zakonodaje kot pa razvojnih potreb (Slika). Opazimo lahko pospešeno urejanje prostora po letu 1995, ko je bila uveljavljena lokalna samouprava in so se nove občine zavedle pomena prostorskega plana kot instrumenta urejanja prostorskega razvoja v občini. Po vrhu v letu 1998, letu lokalnih volitev, ko so bili za več kot polovico slovenskega prebivalstva pripravljene spremenjeni občinski planski akti, se je urejanje prostora s planskimi akti umirilo nekje na ravni, ki je zajel nad 20 % občin in nad 40 % prebivalstva letno (kadar je plan spreminjala tudi Ljubljana). Delež zajetega prebivalstva je bistveno manj stabilen kot delež občin, saj je ključno odvisen od tega, ali je v posameznem letu svoj prostorski plan spreminjala tudi Mestna občina Ljubljana. Njen delež v slovenskem prebivalstvu je namreč nad 13 %.

Manjše občine manj pogosto spreminjajo svoje prostorske plane. Iz baze podatkov, ki je bila podlaga za izračun kazalnika, sledi, da so se manjše občine manj sposobne odzivati na potrebe in pobude investorjev. Res pa je, da je v manjših, večinoma podeželskih občinah tudi razvojna dinamika manjša in s tem tudi potrebe po spremembah. Nekatere manjše občine v vsem obdobju po osamosvojitvi Slovenije niso nikoli spreminjale rabe svojega prostora, kot so jo opredelile še v času družbene lastnine. Nevarnost je, da tudi nove majhne občine v ustanavljanju tega ne bodo sposobne, če se za kakovostno izvajanje svoje naloge urejanja prostora ne bodo dogovorile za skupno aktivnost s sosednjimi občinami.

Spremembe prostorskih planov, ki so jih pripravile občine, imajo zelo različno vsebino. Iz baze podatkov, ki je bila podlaga za izračun kazalnika, izhaja, da so spremembe segale od sprememb namembnosti posameznih zemljišč (kar je bilo najpogosteje) do celovitih sprememb in dopolnitev v smislu noveliranja vsebine občinskih prostorskih planov kot celote, vključno s strateškimi, konceptualnimi vsebinami. Nimamo pa posebnega razloga za domnevo, da so nastajale pomembnejše razlike, tako da predvidevamo, da je po zakonu velikih števil (v tem primeru 193 občin) kazalnik statistično značilen za Slovenijo kot celoto. Domnevamo lahko tudi, da so občine zahteven postopek spreminjanja svojega plana izkoristile tudi za preverjanje, ali res niso potrebne tudi širše spremembe plana. Ob tem naj opozorimo, da vse spremembe, ki so jih pripravile občine, niso bile tudi usklajene z obveznimi izhodišči iz državnega prostorskega plana, tako da jih vlada ni mogla odobriti ali pa so pred sprejetjem zahtevale dodatne usklajevalne aktivnosti. Toda to velja le za manjši del sprememb, pa tudi v teh primerih lahko rečemo, da so se občine trudile z urejanjem svojega prostora.

Slika: Deleži spremenjenih občinskih prostorskih planov, v %

Vir: Izračun UMAR iz Evidence sklepov Vlade RS o ugotovitvi usklajenosti OPP z obveznimi izhodišči iz državnega prostorskega plana, Ljubljana, MOP 2005.

Izdana gradbena dovoljenja

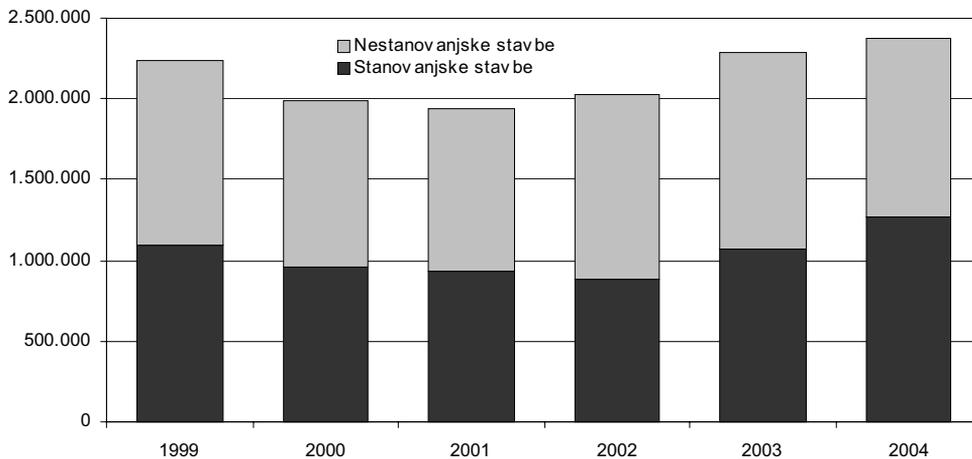
Površina stavb, predvidena z izdanimi gradbenimi dovoljenji, se povečuje. Skupna površina stavb, ki je bila predvidena z izdanimi gradbenimi dovoljenji, se je v letu 2004 povečala že tretje leto zapored (v treh letih skupaj za 22,6 %) in tako preseгла raven iz leta 1999 (Slika). Leta 2003 se je površina povečala kar za 13,1 %, lani pa za 3,9 %.

V letu 2004 se je povečala predvidena površina pri stanovanjskih stavbah, predvsem pri tri- in večstanovanjskih stavbah. Po treh letih zniževanja predvidene skupne površine stanovanjskih stavb, se je leta 2003 povečala za 20,9 %, naslednje leto pa za 17,7 %. Skupna površina se je povečala po vseh vrstah stanovanjskih stavb: v enostanovanjskih za 7,3 % (delež v celotni stanovanjski površini je bil tako 60,3 odstoten), v dvostanovanjskih za 17,0 % (delež 8,1 %), v tri- in večstanovanjskih pa kar za 51,4 % (delež 29,8 %). Od leta 1999 dalje se povečuje pomen tri- in večstanovanjskih stavb; v strukturi se je njihov delež v petih letih povečal za 21,0 odstotnih točk.

Skupna površina predvidenih nestanovanjskih stavb se je v letu 2004 znižala. V letih 2000 in 2001 se je skupna površina predvidenih nestanovanjskih stavb znižala (za 9,1 % in 3,8 %), naslednji dve leti pa povečala (za 13,6 % in 7,0 %). V letu 2004 se je ponovno znižala (za 8,4 %), a bila vseeno večja kot v letih 2000 in 2001. Kar 7,7 odstotne točke je k znižanju prispevalo zmanjšanje površine predvidenih trgovskih in drugih stavb za storitvene dejavnosti. Glede na leto 1999 se je precej okreplil delež industrijskih stavb in skladišč (za 14,5 odstotne točke, na 33,3 %), zmanjšal pa delež upravnih in pisarniških stavb (za 19,9 odstotne točke, na 7,4 %).

Število stanovanj, predvidenih z izdanimi gradbenimi dovoljenji v letu 2004, je bilo največje v zadnjih petih letih. Število predvidenih stanovanj se je v letih 1999–2002 skupno znižalo za 9,8 %. Z izdanimi gradbenimi dovoljenji je bila leta 2002 predvidena gradnja 5.080 stanovanj. V letu 2003 se je število predvidenih stanovanj povečalo za 20,5 %, v letu 2004 pa še za nadaljnjih 14,4 %. Z izdanimi gradbenimi dovoljenji v letu 2004 je bila tako predvidena gradnja 7.002 stanovanj. Predvideno število stanovanj v enostanovanjskih stavbah se je do leta 2002 zniževalo, potem pa v dveh letih povečalo za 13,9 %. Podobna je bila dinamika pri stanovanjih v dvostanovanjskih stavbah (dno doseženo leta 2001), predvideno število stanovanj v tri- in večstanovanjskih stavbah pa se je stalno povečevalo. Povprečna leta rast v obdobju 1999–2004 je bila kar 39,2 odstotna. Leta 1999 so stanovanja v tri- in večstanovanjskih stavbah predstavljala 14,5 % vseh predvidenih stanovanj, leta 2004 pa že 43,8 %, še vedno pa so imela največji delež stanovanja v enostanovanjskih stavbah – 46,1 %.

Slika: Površina stavb, predvidena z izdanimi gradbenimi dovoljenji, v m²

Vir: SI-Stat podatkovni portal – Dovoljenja za gradnjo stavb, 2005.

Delež cestnega v blagovnem prometu

Cestni blagovni promet med načini prevoza blaga prevladuje, kar pa z vidika trajnostnega razvoja ni ugodno. Da se v večini držav več blaga prepelje po cestah kot po železnici in po notranjih vodah (reke, jezera), lahko pripišemo veliki prilagodljivosti tega načina prevoza (prevoz od vrat do vrat) in neinternaliziranim eksternim stroškom¹. V primerjavi z avtocesto železnica porabi manj prostora, na enoto prepeljanega blaga pa železniški prevoz manj onesnažuje okolje (manjše emisije toplogrednih plinov), porabi manj energije, povzroča manj hrupa in je praviloma varnejši (manjše število nesreč). Seveda pa je železniški prevoz lahko konkurenčen cestnemu zlasti pri prevozih na večje razdalje.

Delež cestnega blagovnega prometa se povečuje hitreje kot v povprečju v EU. Delež cestnega blagovnega prometa je v EU v povprečju (v celotnem cestnem, železniškem in notranjevodnem blagovnem prometu) že v zgodnjih devetdesetih letih dosegel 70 %, v Sloveniji pa se je to zgodilo šele v letu 2000. Zaradi hitrejšega povečevanja slovenskega deleža pa se je v letu 2004 povprečnemu evropskemu približal na samo 4,3 odstotne točke (leta 1995 še 7,3 odstotne točke razlike). V letu 2004 je delež cestnega blagovnega prometa² v Sloveniji znašal 72,2 %, v EU pa 76,5 %. Hitra rast cestnega blagovnega prometa se je v Sloveniji nadaljevala tudi v lanskem letu, tako da je v povprečju do septembra 2005 delež cestnega znašal že 76,2 %. Razlike med državami glede obsega cestnega blagovnega prometa v celotnem prometu so povezane tudi z zgodovinskimi in geografskimi dejavniki. Od držav evropske petindvajseterice imajo najnižje deleže cestnega blagovnega prometa baltiške države (okoli 50 % in manj), v kar desetih državah EU pa delež presega 90 %. Najvišje deleže (več kot 95 %) cestnega blagovnega prometa imajo manjše otoške države Ciper, Malta, Grčija in Irska. V obdobju 1995–2004 se je v državah EU delež cestnega blagovnega prometa najbolj okrepil v nekaterih vzhodnoevropskih državah (v Poljski za 23, Češki za 18, Latviji za 13 in Litvi za 10 odstotnih točk), v katerih pa so kljub uveljavitvi cestnih prevozov njihovi deleži še vedno pod povprečjem EU. Tudi rast deleža v Sloveniji, ki je presegel 7 odstotnih točk, je bil med višjimi, v štirih državah EU pa se je delež cestnega blagovnega prometa znižal (najbolj v Združenem kraljestvu, za več kot 4 odstotne točke).

Cestni blagovni promet se v Evropski uniji in Sloveniji krepi hitreje od gospodarske rasti. Tako v daljšem obdobju, od leta 1970 in od leta 1995 se je v EU cestni blagovni promet povečeval hitreje, kot je znašala gospodarska rast, železniški pa je rahlo upadal. Po podatkih Evropske komisije³ se je v obdobju 1970–2002 v EU-15 cestni blagovni promet povečeval 3,3 % letno⁴, notranjevodni za 0,6 %, železniški blagovni promet pa se je letno zmanjševal v povprečju za 0,6 %. V EU-15 se je tako delež cestnega prometa v skupnem blagovnem s 56 % v letu 1970 povzpел na 79 % v letu 2002. Prav tako je v Sloveniji rast cestnega blagovnega prometa v obdobju 1995–2004 prehitela gospodarsko rast (rast v povprečju letno 5,2 %, rast BDP 3,9 %), rast železniškega blagovnega pa je močno zaostajala (1,3 %; merjeno v tonskih kilometrih – tkm).

Slovenija se uvršča med države s precej razvitim cestnim prevozništvom. Daleč največ prevozov, merjeno v tkm na prebivalca, so v EU v letu 2004 opravili luksemburški cestni prevozniki, kar 21.280, slovenski pa so bili s 4.513 sedmi po vrsti (povprečje EU je bilo 3.622).

¹ Če bi bili ti stroški v celoti vključeni v cene prevozov, bi se verjetno konkurenčnost cestnega blagovnega prometa zmanjšala, očitnejše pa bi bile primerjalne prednosti železniškega prevoza.

² Eurostat, Structural indicators of Transport. Cestni promet se nanaša na vozila, registrirana v posameznih državah, železniški in notranji vodni promet pa na prevoze na ozemlju posamezne države.

³ EC, Energy & Transport in Figures 2004.

⁴ Rast BDP v tem obdobju je bila v povprečju 2,9 % letno (ocena po viru: EC, Economic Forecasts Autumn 2005).

V strukturi cestnega blagovnega prometa v večjih državah prevladuje delež notranjega prometa, v manjših celinskih državah pa delež mednarodnega. V Italiji, Združenem kraljestvu, Franciji, Nemčiji ter Finski in Švedski deleži mednarodnega cestnega v skupnem cestnem blagovnem prometu ne dosežejo niti 25 %, na drugi strani pa je bil leta 2004 v Sloveniji ta delež s 75 % med državami EU tretji najvišji (za Luksemburgom, 94 % in Litvo, 82 %; Slika).

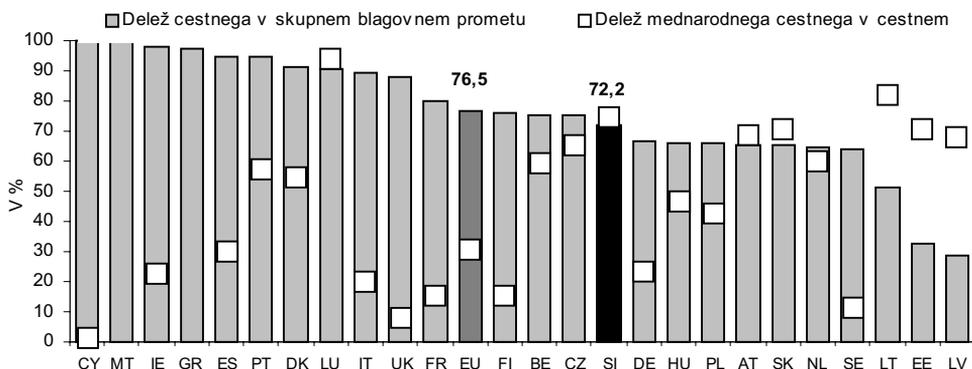
Tabela: Delež cestnega¹ v skupnem (cestnem, železniškem in notranjem vodnem) blagovnem prometu (merjeno v tkm), v %

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
EU	72,2	74,5	75,5	76,1	76,2	76,5
Avstrija	63,5	64,8	65,9	65,8	67,4	65,6
Belgija	77,4	77,4	78,3	77,5	76,5	74,9
Ciper	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Češka	57,5	68,0	69,7	73,3	74,5	75,2
Danska	91,8	92,1	91,8	92,1	92,0	91,4
Estonija	28,7	37,3	31,2	30,3	29,1	32,7
Finska	72,3	75,8	75,4	76,6	75,3	76,0
Francija	76,5	76,0	77,9	77,8	78,8	79,9
Grčija	97,7	n. p.				
Irska	90,1	96,2	96,0	97,1	97,5	97,7
Italija	88,2	89,0	89,4	90,4	89,5	89,5
Latvija	15,8	26,5	27,4	29,2	27,5	28,4
Litva	41,6	46,6	51,7	52,3	50,0	51,3
Luksemburg	85,9	87,8	89,6	91,5	92,0	90,9
Madžarska	58,3	68,1	67,3	65,5	65,6	65,9
Malta	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nemčija	63,9	66,1	67,2	67,0	67,8	66,9
Nizozemska	63,6	63,4	63,0	63,3	64,6	65,0
Poljska	42,6	56,9	61,1	62,2	63,0	65,8
Portugalska	90,3	92,5	93,3	93,1	93,0	94,7
Slovaška	63,7	53,0	53,6	58,7	62,1	65,4
Slovenija	64,9	70,0	71,3	68,2	68,3	72,2
Španija	90,3	92,8	93,2	94,1	94,3	94,9
Švedska	62,0	63,9	63,6	65,6	64,5	63,9
Združeno kraljestvo	92,3	90,0	89,3	89,7	89,8	88,1

Vir: Eurostat, Structural indicators.

Opomba: ¹pri cestnem prometu gre za obseg prevozov v državi registriranih tovornih vozil, pri železniškem in notranjevodnem pa za prevoze na nacionalnem ozemlju.

Slika: Delež cestnega¹ v skupnem (cestnem, železniškem in notranjevodnem) ter delež mednarodnega cestnega v skupnem cestnem blagovnem prometu (merjeno v tkm) v letu 2004

Vir: Eurostat, Structural indicators ter Transport.

Opomba: ¹pri cestnem prometu se podatki nanašajo na v državi registrirana tovorna vozila. **Kratice držav:** AT – Avstrija, BE – Belgija, CZ – Češka, CY – Ciper, DK – Danska, DE – Nemčija, ES – Španija, EE – Estonija, GR – Grčija, FR – Francija, FI – Finska, HU – Madžarska, IT – Italija, IE – Irska, LU – Luksemburg, LT – Litva, LV – Latvija, NL – Nizozemska, MT – Malta, PL – Poljska, PT – Portugalska, SE – Švedska, SI – Slovenija, SK – Slovaška, UK – Združeno kraljestvo.

Energetska intenzivnost

Slovenija na enoto BDP porabi manj energije le od sedmih vzhodnoevropskih novih članic, v drugih državah Evropske unije pa je energetska intenzivnost nižja. Slovenija¹ je v letu 2004 za BDP v višini milijona EUR v stalnih cenah leta 1995 potrebovala 322 toe (ton naftnih ekvivalentov) primarne energije, v Evropski uniji pa so v letu 2003 tolikšen proizvod ustvarili z 209 toe primarne energije. Tako je bilo v Sloveniji za enoto ustvarjenega BDP porabljeno za dobro polovico (54 %) več energije kot v državah Evropske unije. Razlike v energetske intenzivnosti med državami Evropske unije so velike. Med najmanj energetske intenzivno Dansko in najbolj intenzivno Estonijo je razmerje kar 1 : 9.

Relativno visoko energetske intenzivnost v Sloveniji lahko delno pojasnimo s precej nižjim BDP na prebivalca od povprečja Evropske unije, delno pa z visokim deležem industrije v gospodarstvu. Po porabi energije na prebivalca je v letu 2003 Slovenija za povprečno porabo v Evropski uniji zaostajala za 10 %, po razvitosti, merjeni v BDP na prebivalca (v stalnih EUR₉₅), pa je zaostajala za 42 %. Velik zaostanek v razvitosti za Evropsko unijo je tako eden od vzrokov za slabo uvrstitev Slovenije po kazalniku energetske intenzivnosti. Omenjenih sedem držav petindvajseterice z najvišjo energetske intenzivnostjo tudi pri BDP na prebivalca močno zaostaja za povprečnim v Evropski uniji, za 64 % in več. Visoka energetske intenzivnost v Sloveniji je tudi posledica gospodarske strukture oziroma visokega, 26-odstotnega deleža predelovalnih dejavnosti v dodani vrednosti (višji delež, 28 %, dosega samo Irska). Med njimi so namreč močno zastopane panoge, pri katerih je velik delež proizvodnih stroškov porabljena energija (kovinska, nekovinska, papirna in kemična industrija). Te panoge so v letu 2003 ustvarile 11 % celotne dodane vrednosti v Sloveniji oziroma 42 % dodane vrednosti v okviru predelovalnih dejavnosti. Delež porabljene energije teh panog v vsej porabljeni energiji predelovalnih dejavnosti je znašal skoraj 71 %. Visok delež industrije v gospodarstvu je le eden od dejavnikov visoke energetske intenzivnosti, saj primerjava po državah Evropske unije ne kaže močne povezanosti. Tako je prva velika izjema Irska: s še višjim deležem industrije in tudi višjim deležem energetske intenzivnih industrij ima zgledno, za polovico nižjo energetske intenzivnost od Slovenije. Od sedmih energetske najintenzivnejših držav Evropske unije imajo sicer štiri evropsko nadpovprečen delež industrije, tri pa podpovprečnega.

Slovenska energetske intenzivnost se je v obdobju 1995–2004 precej znižala, za 17 %, vendar se je v zadnjih letih tega obdobja zniževanje ustavilo. V obdobju 1995–2003 se je energetske intenzivnost v Evropski uniji znižala za 9 %. Zastoj pri zniževanju energetske intenzivnosti je v Sloveniji zaznati zlasti po letu 1999, v letih 2001 in 2004 pa se je poraba energije na enoto BDP celo nekoliko povečala. V letu 2004 se je povečala za 0,5 %: ob 4,2-odstotni rasti BDP se je poraba primarne energije povečala za 4,7 %. Med viri energije se je najbolj, za 29,9 %, okrepila hidroenergija, absolutno najbolj pa poraba fosilnih goriv (za 95 tisoč toe).

Tudi domneva, da se bo energetske intenzivnost najbolj zniževala v državah, v katerih je visoka, ne drži v vseh primerih (Slika). Na primer v Češki se je energetske intenzivnost v obdobju 1995–2003 znižala za manj kot 8 % in še vedno za več kot 4-krat presega povprečje Evropske unije. Pri Irski in Danski, ki imata zelo nizko energetske intenzivnost, se je v omenjenem obdobju znižala za 26 % in 13 %.

¹ Upoštevani podatki Statističnega urada Republike Slovenije o porabi energije in BDP v Sloveniji; preračuni na stalne EUR₁₉₉₅ UMAR.

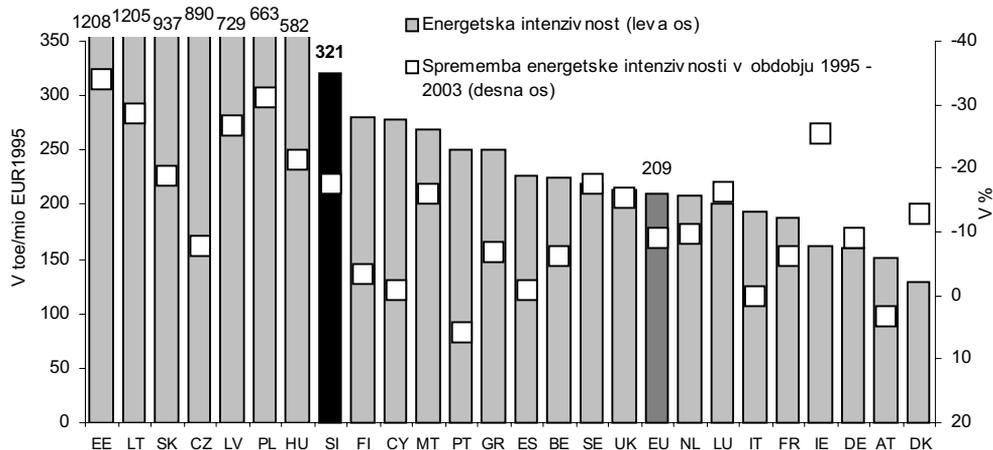
Tabela: Energetska intenzivnost (poraba primarne energije na enoto BDP), v toe/mio EUR1995

	1995	2000	2001	2002	2003
EU	230,4	208,8	209,7	206,5	209,5
Avstrija	145,8	134,4	142,8	139,9	150,5
Belgija	238,6	236,1	228,1	213,6	223,9
Ciper	281,0	282,3	274,4	269,9	278,6
Češka	965,8	888,4	883,9	875,8	889,6
Danska	146,9	125,0	126,6	123,8	128,2
Estonija	1.835,2	1.214,8	1.273,0	1.153,2	1.208,4
Finska	290,6	260,1	263,8	272,2	280,7
Francija	199,7	186,6	188,3	186,1	187,6
Grčija	268,5	263,6	260,6	258,0	250,1
Irska	217,0	175,1	172,5	166,1	161,7
Italija	192,4	186,9	184,0	184,1	192,6
Latvija	994,4	756,0	816,5	750,3	728,8
Litva	1.691,7	1.208,4	1.256,8	1.272,7	1.204,8
Luksemburg	241,2	186,6	190,7	196,7	201,5
Madžarska	740,6	600,5	588,6	579,6	582,0
Malta	320,2	303,2	266,6	263,9	269,0
Nemčija	175,2	159,7	162,5	158,7	159,5
Nizozemska	231,2	198,5	200,7	201,1	208,7
Poljska	962,8	680,2	673,5	654,2	663,1
Portugalska	237,3	241,5	243,9	254,7	251,3
Slovaška	1155,4	955,9	1015,8	976,0	937,3
Slovenija¹	388,9	326,7	330,5	327,0	320,8
Španija	228,7	227,0	225,4	226,3	226,6
Švedska	265,5	215,0	228,9	224,3	218,6
Združ. kraljestvo	251,5	227,3	223,7	214,5	213,1

Vir: Eurostat, Structural indicators; SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹upoštevani podatki SURS o porabi energije in BDP v Sloveniji; preračun na stalne EUR1995 UMAR.

Slika: Poraba primarne energije na enoto BDP v Sloveniji¹ in državah EU v letu 2003 in sprememba energetske intenzivnosti med letoma 1995 in 2003 v teh državah

Vir: Eurostat, Structural indicators; SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹upoštevani podatki SURS o porabi energije in BDP v Sloveniji; preračun na stalne EUR1995 UMAR. **Kratice držav:** AT – Avstrija, BE – Belgija, CZ – Češka, CY – Ciper, DK – Danska, DE – Nemčija, ES – Španija, EE – Estonija, GR – Grčija, FR – Francija, FI – Finska, HU – Madžarska, IT – Italija, IE – Irska, LU – Luksemburg, LT – Litva, LV – Latvija, NL – Nizozemska, MT – Malta, PL – Poljska, PT – Portugalska, SE – Švedska, SI – Slovenija, SK – Slovaška, UK – Združeno kraljestvo.

Obnovljivi viri energije

Večja uporaba obnovljivih virov energije je skladna s konceptom trajnostnega razvoja, saj pomeni varčevanje z zalogami fosilnih goriv in njihovo ohranjanje tudi za prihodnje rodove. Nadomeščanje rabe fosilnih goriv z njimi lahko pomembno prispeva k doseganju kjotskih ciljev, saj izkoriščanje sončne, vetrne, geotermalne in hidroenergije ne povečuje obsega toplogrednih plinov, stopnja onesnaževanja pa je nizka. Lahko pa tudi pomembno vplivajo na ekosistem in sam prostor, predvsem velike hidroelektrarne. Ker so to praviloma domači viri, večji delež njihove porabe pomeni večjo zanesljivost oskrbe z energijo in manjšo energetska uvozno odvisnost.

Slovenija ima relativno visok delež obnovljivih virov energije pri porabi primarne energije. V letu 2004 je njihov delež v celotni porabi primarne energije v Sloveniji¹ znašal 11,7 %, kar je dvakrat večji delež kot v EU² (5,9 % v letu 2003). Najvišji, tretjinski delež obnovljivih virov energije med državami Evropske unije ima Latvija, sledijo pa Švedska s 26, Finska z 21 in Avstrija z 20-odstotnim deležem. Njihov pomen je manjši kot 2 % v primarni rabi energije v Združenem kraljestvu, Luksemburgu, na Cipru, v Irski in Belgiji. Tako velike razlike so predvsem posledica različnih naravnih danosti v posameznih državah.

Med obnovljivimi viri energije v večini držav še vedno prevladujejo tako imenovani klasični viri, to so biomasa in odpadki ter hidroenergija. Za Slovenijo je značilno obilje hidroenergije. Struktura obnovljivih virov energije je bila v letu 2003 v povprečju Evropske unije naslednja: 66,4 % biomasa in odpadki, 24,1 % hidroenergija, 5,2 % geotermalna energija, 3,7 % energija vetra in 0,6 % sončna energija. V Sloveniji je bila struktura v istem letu naslednja: 62,9 % biomasa, bioplin ter industrijski in komunalni odpadki, 37,1 % hidroenergija (drugi viri v podatkih niso zajeti). Po deležu hidroenergije se Slovenija uvršča takoj za Slovaško (48 %), Avstrijo (45 %) in Španijo (38 %). Od leta 1995 se je v Evropski uniji najbolj povečala raba biomase (za 37,7 %), raba hidroenergije pa znižala (za 6,1 %). Tudi v Sloveniji se raba hidroenergije trendno ne povečuje (niha glede na vodostaj rek), raba biomase pa se je v zadnjih štirih letih povečala za 9,5 %. Čeprav se je raba neklasičnih obnovljivih virov energije (geotermalne, vetrne in sončne energije) v Evropski uniji povečala skoraj 2,5-krat (v tem raba vetrne skoraj 11-krat), v celotni porabi primarne energije v večini držav (razen Danske, Italije in Cipra; Slika) ne pomenijo veliko, v EU skupaj le 0,6 % vse porabljene energije.

Zaradi pomembnega deleža hidroenergije je v Sloveniji gibanje deleža obnovljivih virov energije v porabi primarne energije precej odvisno od vremenskih razmer, ki vplivajo na vodnatost slovenskih rek. V letu 2000 je njihov delež dosegel že 11,9 % potrebne primarne energije, nato pa se je do leta 2003 znižal na 10,8 %. V tem letu je bila proizvodnja električne energije iz hidroelektrarn zaradi pogoste suše za 23 % nižja kot v letu 2000. V letu 2004 so se hidrološke razmere močno izboljšale, proizvodnja hidroelektrarn pa se je glede na predhodno leto povišala za 38 %. Tako se je njihov delež v letu 2004 povečal na 11,7 %.

Povišanje deleža obnovljivih virov energije v Evropski uniji do leta 2010 na 12 % je glede na sedanja gibanja zelo oddaljen cilj. V obdobju 1995–2003 se je njihov delež v Evropski uniji povišal s 5,0 % na zgolj 5,9 %. Tako ambiciozen cilj kot je podvojitve njihovega deleža rabe si je Evropska unija postavila zaradi doseganja kjotskih ciljev, pri čemer bi morale njihovo rabo najbolj povečati države z ugodnejšimi naravnimi danostmi. Brez radikalnejših finančnih in drugih ukrepov cilj ne bo uresničen.

V Sloveniji naj bi se v prihodnjih letih z dokončanjem nove verige hidroelektrarn delež obnovljivih virov energije nekoliko povečal. Izkoriščenost slovenskega tehnično izkoristljivi-

¹ Upoštevali smo podatke o obnovljivih virih SURS, v katerih so vključeni tudi industrijski odpadki.

² Eurostat, Environment and Energy.

³ Evidentiranje in statistično zajemanje rabe sončne, geotermalne in vetrne energije v vseh državah EU še nista popolni.

vega hidropotenciala bo z izgradnjo savskih hidroelektrarn več kot polovična. Velika pokritost naše države z gozdovi pa je priložnost za večjo izrabo lesne biomase. V Sloveniji je izdelanih tudi že nekaj načrtov za postavitve vetrnih elektrarn, katerih uresničitev pa je zaradi velike občutljivosti pri umeščanju tovrstnih objektov v prostor še negotova.

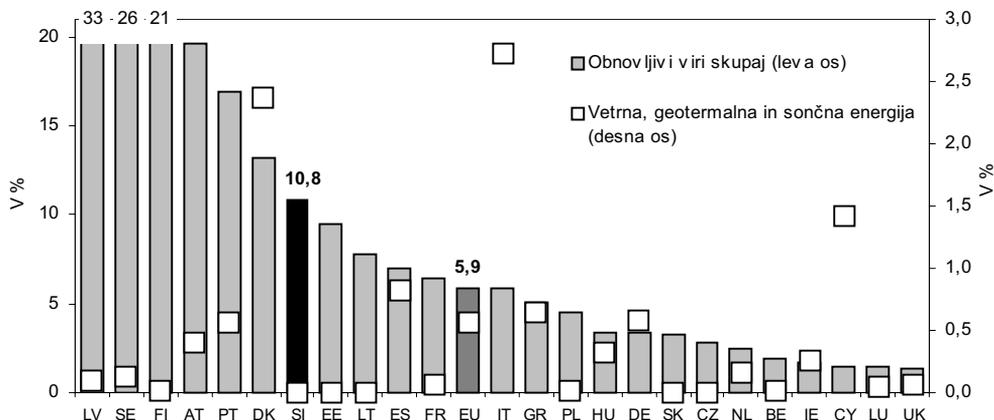
Tabela: Delež porabe obnovljivih virov v celotni porabi primarne energije, v %

	1995	2000	2001	2002	2003
EU	5,0	5,6	5,8	5,7	5,9
Avstrija	22,0	22,7	21,8	22,3	19,6
Belgija	1,4	1,3	1,4	1,6	1,9
Ciper	2,1	1,9	1,8	1,9	1,5
Češka	1,5	1,6	1,8	2,2	2,8
Danska	7,6	10,7	11,1	12,3	13,3
Estonija	9,1	11,0	10,6	10,6	9,5
Finska	21,3	24,0	22,7	22,2	21,2
Francija	7,5	6,8	6,9	6,2	6,4
Grčija	5,3	5,0	4,6	4,7	5,1
Irska	2,0	1,8	1,8	1,9	1,7
Italija	4,8	5,2	5,5	5,3	5,9
Latvija	27,4	34,1	34,3	34,7	33,4
Litva	0,4	9,0	8,5	8,0	7,8
Luksemburg	1,4	1,6	1,3	1,4	1,4
Madžarska	0,1	1,7	1,6	3,4	3,4
Malta	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.
Nemčija	1,9	2,9	2,8	3,1	3,4
Nizozemska	1,2	2,1	2,1	2,2	2,5
Poljska	4,0	4,2	4,5	4,6	4,5
Portugalska	13,3	12,9	15,7	14,0	17,0
Slovaška	2,9	2,9	4,0	3,8	3,3
Slovenija¹	8,9	11,9	11,7	11,2	10,8
Španija	5,5	5,8	6,5	5,6	7,0
Švedska	26,1	31,6	28,8	27,1	26,3
Združeno kraljestvo	0,9	1,1	1,1	1,2	1,4

Viri: Eurostat, Environment and energy; SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹podatki SURS o obnovljivih virih vključujejo industrijske odpadke, ni pa podatka o vetrni, geotermalni in sončni energiji.

Slika: Skupni delež porabe obnovljivih virov in delež porabe vetrne, geotermalne in sončne energije v celotni porabi primarne energije v državah EU v letu 2003

Viri: Eurostat, Environment and energy; SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹vetrna, geotermalna in sončna energija niso zajete. **Kratice držav:** AT – Avstrija, BE – Belgija, CZ – Češka, CY – Ciper, DK – Danska, DE – Nemčija, ES – Španija, EE – Estonija, GR – Grčija, FR – Francija, FI – Finska, HU – Madžarska, IT – Italija, IE – Irska, LU – Luksemburg, LT – Litva, LV – Latvija, NL – Nizozemska, MT – Malta, PL – Poljska, PT – Portugalska, SE – Švedska, SI – Slovenija, SK – Slovaška, UK – Združeno kraljestvo.

“Umazane industrije”

Prehitevanje rasti proizvodnje »umazanih« industrij je zadnji dve leti manjše. Skupni obseg proizvodnje »umazanih« industrij, to je sektorjev, ki se po intenzivnosti emisij na enoto proizvoda najvišje¹, je v Sloveniji v letih 1999–2004 naraščal povprečno letno skoraj dvakrat hitreje (6,0 %) kot v povprečju v celotnih predelovalnih dejavnostih (3,1 %). Razlika se je povečevala vse do leta 2003, ko je znašala največ v obravnavanem obdobju (6 odstotnih točk), v letu 2004 pa se je zmanjšala na 2,4 odstotne točke. Po podatkih za leto 2005 se je prehitevanje ustavilo (Tabela). Posledično je v obdobju od leta 1995 delež dodane vrednosti »umazanih industrij« v dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti po letu 1999 začel naraščati. Relativno skromni rasti tega deleža v letih 2001 in 2002 (za 0,1 oz. 0,2 odstotne točke) je v letu 2003 sledila izrazitejša rast (za 1,9 odstotne točke). V letu 2004 pa se je delež »umazanih« industrij znižal za 0,5 odstotne točke, kar je v glavnem posledica kakovostnih sprememb v preostalem delu predelovalnih dejavnosti, ki so se pokazale v višji rasti njihove dodane vrednosti od rasti obsega proizvodnje (oziroma hitrejše rasti dodane vrednosti od rasti dodane vrednosti »umazanih« industrij). »Umazane« industrije so tako v letu 2004 ustvarile 22,4 % dodane vrednosti vseh predelovalnih dejavnosti, med njimi pa se je v tem letu znižal delež dodane vrednosti proizvodnje kemikalij.

V predelovalnih dejavnosti se je energetska intenzivnost po letu 1994 zmanjševala, vendar se je v zadnjih letih upočasnila. Raba končne energije na enoto dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti kot glavni energetski kazalnik kakovostnih sprememb se je v obdobju 1995–2001 zmanjševala po povprečni letni stopnji 6,5 %, v letih 2001–2004 pa le še po povprečni letni stopnji 1,8 %. V tem je bil ob večjem poslabšanju v letu 2003 (rast kar za 7,5 %) v letu 2004 dosežen 9,5-odstotni padec rabe končne energije na enoto dodane vrednosti ustvarjene v predelovalnih dejavnostih. K temu je največ prispevala nižja poraba energije v tekstilni in kemični industriji. Zaradi nižje rabe končne energije so se emisije CO₂ iz predelovalnih dejavnosti v letu 2004 znižale za 9,2 %.

Z uveljavljanjem direktive o celovitem preprečevanju in nadzoru onesnaževanja iz industrije (direktiva IPPC) so oblikovani enotni postopki dovoljevanja obratovanja industrijskih virov onesnaževanja. Izdaja dovoljenja temelji na načelu, da se morajo za industrijsko proizvodnjo uporabiti najboljše na trgu dostopne tehnike glede varstva okolja. V Sloveniji je (na podlagi prijav) trenutno 203 industrijskih obratov (ali odlagališč), za katere je po merilih IPPC direktive potrebno integralno dovoljenje za obremenjevanje okolja. Ocenjuje se, da se bo večina teh obratov do roka (2007, izjeme do 2011) prilagodila standardom najboljših dosegljivih tehnik. S tem naj bi se v povprečju zmanjšala posebna poraba energije na enoto proizvodnje za 20 %.

Kot eden od instrumentov za zmanjševanja emisij toplogrednih plinov je bilo uvedeno trgovanje z emisijami toplogrednih plinov. Pričakujemo, da bo omenjeno trgovanje spodbudilo uporabo čistih oziroma energetsko učinkovitejših tehnologij. Upravljavcem naprav, v katerih poteka dejavnost, ki povzroča emisije toplogrednih plinov, je ministrstvo, pristojno za varstvo okolja, podelilo pravice emitirati toplogredne pline na podlagi Državnega načrta razdelitve emisijskih kuponov za obdobje 2005 do 2007. Kriteriji za določitev skupnega števila emisijskih kuponov so prilagojeni izpolnjevanju obveznosti države po Kjotskem protokolu in dosegljivim tehnološkim zmožnostim za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov. Če bo podjetje povzročilo več emisij, kot jih lahko glede na

¹ Železo in jeklo, neželezne kovine, industrijske kemikalije, celuloza in papir ter nekovinski mineralni izdelki.

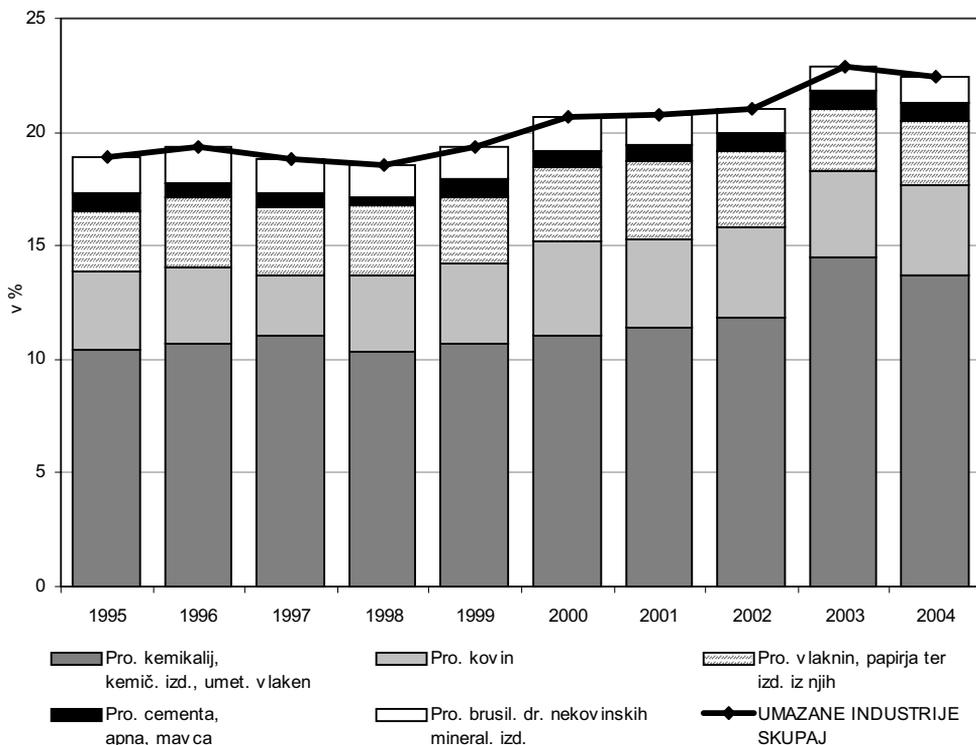
izdane emisijske kupone, bo moralo manjkajoče kupone kupiti na trgu. Evropski trg emisijskih kuponov je začel delovati 1. januarja 2005.

Tabela: **Indeksi rasti obsega proizvodnje in dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih in »umazanih« industrijah**

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Indeks rasti dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti	102,5	108,9	104,8	104,8	104,0	104,2	103,2
Indeks rasti obsega proizvodnje predelovalnih dejavnosti	102,8	107,0	102,8	102,0	101,6	104,9	103,5
Indeks rasti obsega proizvodnje v "umazanih" industrijah	102,4	108,2	105,4	104,8	107,6	107,3	103,5
Proizvodnja vlaknin, papirja ter izdelkov iz njih	98,0	104,7	99,0	108,1	94,0	105,6	102,7
Proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken	103,2	110,4	108,1	105,9	111,8	108,8	106,4
Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	101,0	96,4	100,1	100,8	100,7	101,2	92,9
Proizvodnja kovin	103,3	111,9	104,5	102,9	106,8	108,0	103,2
Indeks rasti obsega proizvodnje predelovalnih dejavnosti brez "umazanih" industrij	102,9	106,7	102,2	101,3	100,2	104,3	103,5

Vir: SURS; preračuni UMAR.

Slika: **Delež dodane vrednosti "umazanih industrij" v Sloveniji, v % od dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti**

Viri: Račun proizvodnje in primarnih dohodkov 1995–2004, tekoče cene, SI-STAT; APP – statistični podatki bilance uspeha gospodarskih družb.

Intenzivnost kmetovanja

Povprečni pridelavi na enoto zasejane površine dveh v Sloveniji najpomembnejših poljščin, to je pšenice in koruze, sta v Sloveniji precej nižji od povprečja v evropskih državah, v letu 2004 pa sta bili letini med ugodnejšimi. V obdobju po letu 1995 sta bili podobno kot v večini drugih evropskih držav razmeroma nizki tudi zaradi pogostih vremensko sušnih let, v letu 2004 pa sta se prav zaradi ugodnega vremena precej povečali. V tem letu se je povprečna hektarska pridelava pšenice v primerjavi z letom prej povečala za 31 %, koruze pa kar za 53 %. To je bila višja rast kot v povprečju drugih evropskih držav, vendar sta bili letini v Sloveniji v tej primerjavi kljub temu še vedno nižji. Povprečni pridelek pšenice je znašal 4,5 t/ha, kar je za 23 % manj kot v povprečju EU-25 in za 28 % manj kot v povprečju EU-15, povprečni pridelek koruze pa 7,8 t/ha, kar je za 8 % manj kot v povprečju EU-25 in za 15 % manj kot v povprečju EU-15.

Primerjava obremenjenosti okolja zaradi živinoreje v Sloveniji in v drugih državah Evropske unije po prikazanih dveh kazalnikih ne kaže enotne slike: povprečno število živali na enoto kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU) je v Sloveniji nekoliko višje in se rahlo znižuje, povprečna mlečnost na žival pa precej nižja in se nekoliko zvišuje. Po opisu kmetijskih gospodarstev je bilo v letu 2003 v Sloveniji 0,93 glave velike živine na hektar KZU, kar je nekoliko manj kot v letu 1997, vendar še vedno nekoliko več kot v povprečju držav EU (v EU-25 0,85 glave, v EU-15 0,89 glav). Vzrok lahko iščemo v tem, da so naravne razmere v hriboviti in travnati Sloveniji primernejše za živinorejo kot za druge kmetijske panoge. Povprečna mlečnost pa je bila kljub dolgoročnemu povečevanju še vedno razmeroma nizka in je znašala 4,6 tisoč litrov na žival. To je bilo kar za 26 % manj kot v EU-15 in za 22 % manj kot v EU-25. V letu 2004 se je zvišala za 5 %.

Poraba nitratnih (NPK) gnojil na enoto kmetijske zemlje v uporabi je v Sloveniji višja kot je poraba v povprečju evropskih držav, vendar se je v letu 2004 nadaljevalo njeno zniževanje. V letu 2004 je bilo za kmetijsko pridelavo porabljenih 63,4 tisoč ton nitratnih gnojil, kar je za 9 % manj kot v letu prej. Preračun pokaže, da je bilo porabljenih 129 kg teh rastlinskih hranil na enoto kmetijskih zemljišč v uporabi, kar je za 6 % manj kot v prejšnjem letu. Zadnji primerljivi podatki z drugimi evropskimi državami so dosegljivi za leto 2002, ko je bila poraba na enoto kmetijske zemlje v uporabi v Sloveniji kar za 31 % višja kot v povprečju EU-15 in za 42 % višja kot v povprečju EU-25. Višja poraba na enoto kmetijske zemlje v uporabi kot v Sloveniji je bila le v kmetijsko visoko intenzivnih državah Nizozemski, Belgiji in Nemčiji.

Primerjava porabe pesticidov na enoto kmetijske zemlje v uporabi med posameznimi evropskimi državami ni smiselna, prodaja v Sloveniji pa se je v letu 2004 povečala. Skupna prodaja v Sloveniji, ki pa ni porabljena le v kmetijski dejavnosti, med leti precej niha. V letu 2004 je znašala 1,5 tisoč ton aktivne snovi in je bila glede na leto prej višja za 7 %. Zvišala se je prodaja skupine, ki ima med pesticidi večinski delež, to je fungicidov, za 32 %, medtem ko se je poraba herbicidov in insekticidov znižala, za 27 % in 19 %. Primerjava prodaje pesticidov med državami ni smiselna, ker podatek pomeni seštevek aktivne snovi z izjemno različno stopnjo toksičnosti. V Sloveniji je precej večji delež prodanih pesticidov biološko šibkejših vrst, ki so za okolje neprimerno manj obremenjujoča od visoko toksičnih.

¹ V ekološkem kmetijstvu je prepovedana uporaba vseh kemičnih sintetičnih sredstev, ki so naravi tuja. V integriranem načinu kmetovanja je njihova uporaba izbrana in zmanjšana na minimum skladno z gospodarsko sprejemljivostjo.

Delež kmetijskih zemljišč v ekološki in integrirani kontroli v skupni površini kmetijskih zemljišč v uporabi je v Sloveniji višji kot v povprečju evropskih držav, v letu 2004 pa se je ponovno povečal. Slovenske kmetije, ki so bile vključene v kontrolo ekološkega in integriranega kmetovanja¹, so v letu 2004 obdelovale več kot 23 tisoč hektarjev površin na ekološki način in več kot 42 tisoč hektarjev površin na integriran način, kar je skupaj več kot 13 % vseh kmetijskih površin v uporabi. V primerjavi z letom prej so se povečale predvsem površine v integrirani pridelavi, za tri in pol krat, ker se je v letu 2004 poleg ukrepa spodbujanja integrirane pridelave sadja, zelenjave in grozdja pričel izvajati tudi ukrep spodbujanja integrirane pridelave poljščin. V letu 2003 je bil delež že certificiranih zemljišč v skupni površini kmetijskih zemljišč v uporabi po oceni v Sloveniji 4,2-odstoten, v povprečju EU-15 3,9- odstoten in v povprečju EU-25 3,5- odstoten. Najvišji med njimi je bil v Avstriji, tri krat tolikšen kot v Sloveniji.

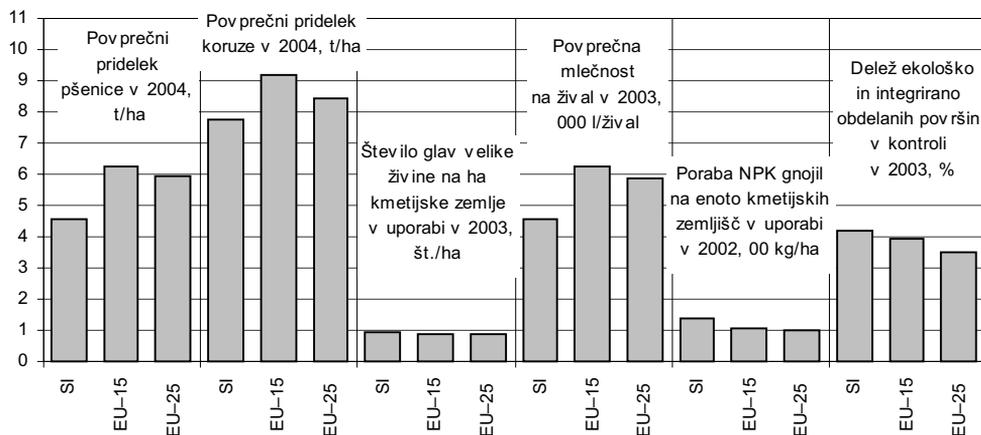
Tabela: Kazalniki intenzivnosti kmetovanja v Sloveniji*

	enota	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Intenzivnost pridelave / prireje							
Povprečni pridelek pšenice	t / ha	4,2	4,2	4,6	4,9	3,5	4,5
Povprečni pridelek koruze	t / ha	6,3	5,9	5,4	8,2	5,1	7,8
Število glav velike živine ¹ na ha kmetijske zemlje v uporabi	št./ ha		0,9			0,9	
Povprečna mlečnost na žival	t / kravo		4,5	4,5	5,2	4,6	4,8
Poraba NPK gnojil							
Poraba na enoto kmetijskih zemljišč v uporabi	kg / ha	131,3	146,6	141,8	138,0	137,0	129,4
Prodaja pesticidov							
Prodaja pesticidov skupaj, v aktivni snovi	000 t		1,5	1,4	1,5	1,4	1,5
Vključenost v kontrolo okoljskih ukrepov							
Ekološko obdelane površine v kontroli	000 ha		5,3	10,8	13,8	20,0	23,0
Ekološke kmetije v kontroli	št. v 000		0,6	1,0	1,2	1,4	1,6
Integrirano obdelane površine v kontroli	000 ha				10,1	12,0	42,5
Integrirane kmetije v kontroli	št. v 000				2,1	2,9	4,6

Vir: SURS, MKGP, Fitosanitarna uprava, preračuni UMAR.

Opomba: "Evropska unija v svojem Poročilu o napredku pri izvajanju integracije na podlagi kmetijsko okoljskih kazalnikov (ang. IRENA, Indicator Reporting on the integration of Environmental concerns into Agricultural Policy) predvideva kar 38 kmetijsko okoljskih kazalnikov. V analizi zajemamo le nekaj najosnovnejših." Glava velike živine je preračun števila živali po njihovi povprečni teži (1 glava = 600 kg).

Slika: Nekateri primerljivi kazalniki intenzivnosti kmetovanja v Sloveniji in Evropski uniji, zadnje leto z razpoložljivo primerjavo

Vir: SURS, Eurostat (Povprečni pridelki, Število krav velike živine), Evropska komisija (Mlečnost), FAOSTAT (Poraba NPK gnojil), Institute of Rural Sciences, University of Wales (Ekološka in integrirana pridelava).

Opomba: SI Slovenija.

Intenzivnost poseka lesa

Površina gozdov, ki pokriva več kot polovico ozemlja Slovenije, se kljub temu, da to ni načrtovano, še vedno povečuje. Odmaknjena in za kmetijsko pridelavo manj primerna zemljišča se namreč zaraščajo hitreje, kot se krčijo gozdovi na primestnih območjih in na območjih intenzivnega kmetovanja. Ob koncu leta 2004 je površina gozdov znašala 1.164 tisoč hektarjev, kar je za 0,5 % več kot v letu prej, za 6 % več kot v letu 1995 in za 2 % več, kot je to predvideno z gozdnogospodarskimi načrti za obdobje 2001–2010 (Program razvoja gozdov v Sloveniji, MKGP).

S površino gozdov se povečujeta tudi prirastek in zaloga lesa, posek lesa in njegova intenzivnost pa med leti nihata in sta se v letu 2004 (po izboljšanju v letu prej) spet znižala. V letu 2004 se je letni prirastek lesa povečal za 2 % in lesna zaloga za 3 %, posek lesa pa se je za 2 % zmanjšal (Tabela). S tem se je znižala intenzivnost poseka lesa¹, in sicer z 41,2 % na 39,7 %. Posek je bil lev višini 72 % dovoljenega po gozdnogospodarskih načrtih za obdobje 2001–2010, kljub temu pa v zadnjem desetletju med najvišjimi. V strukturi poseka je neugodna predvsem višina negovalnega poseka, ki je za razvoj gozdov najpomembnejši. V Sloveniji je že desetletja prenizek, v letu 2004 pa se je še znižal (za 7 %), kar naj bi bila predvsem posledica večje aktivnosti pri saniranju državnih gozdov po napadih insektov, ki zadnja leta povzročajo razmeroma veliko škodo. V zasebnih gozdovih, v katerih je ta problem že leta največji pri strokovno ali fizično zahtevnejših opravilih in nevarnejših redčenjih, ko prihodki od prodaje lesa ne pokrijejo stroškov njegove pridobitve in transporta, pa se je negovalni posek v letu 2004 povečal. To je posledica finančne spodbude za izvajanje dolgoročne razvojne politike v okviru Enotnega programskega dokumenta RS². Skupni sanitarni posek, ki poleg poseka zaradi insektov vključuje tudi posek zaradi vetra, bolezni in gliv, se je v letu 2004 povečal za 8 %.

Čeprav Slovenija po deležu gozdov v skupni površini spada v vrh evropskih držav, jih v nadaljnjem povečevanju teh površin v povprečju še vedno prehiteva; ob tem je intenzivnost poseka lesa v primerjavi z intenzivnostjo v večini drugih evropskih držav nizka (zadnji podatki so za obdobje 1995–2000; Poročilo o razvoju 2002), a se primerljivo stanje po nekaterih drugih kazalnikih izkoriščenosti gozdov izboljšuje. Slovenija zaostaja tudi po proizvodnji gozdnih sortimentov (hlodov, lesa in drv), preračunani na enoto površine gozdov (Poročilo o razvoju 2003), vendar je na tem področju v opazovanem obdobju 1995–2003 napredovala bolj kot povprečje držav Evropske unije. Medtem ko se je količina pridobljenih gozdnih sortimentov v tem obdobju v povprečju držav EU-15 povečala za 9 % in v povprečju držav EU-25 za 15 %, se je v Sloveniji kar za 39 %, najhitreje ravno v zadnjem opazovanem letu. Slovenijo so po rasti tega kazalnika v obdobju 1995–2003 prehitele le tri države članice EU-25, in sicer Estonija, Latvija in Poljska. Hkrati se hitreje kot v povprečju Evropske unije povečuje tudi skupna površina gozdov; v povprečju držav članic EU-25 za 0,3 %, v Sloveniji pa za 0,5 % na leto. To je sicer s stališča podnebnih, ekoloških in ekonomskih razmer praviloma pozitivno, vendar pa ima (pre)velika površina gozdov tudi negativne vplive, saj oži prostor za bivalne, gošpodarske, prometne in druge namene.

¹ Intenzivnost poseka lesa je razmerje med letnim posekom in prirastkom lesa.

² Ukrep naj bi pripomogel k prestrukturiranju gozdarstva v smeri povečane ekološke stabilnosti in gospodarske vrednosti gozdov, ob tem pa tudi izkoriščenosti proizvodnih potencialov gozdnih rastišč. Razpložljiva sredstva ukrepa, ki ga je polovično sofinancirala Evropska unija, so bila v letu 2004 izkoriščena v višini 84,6 %.

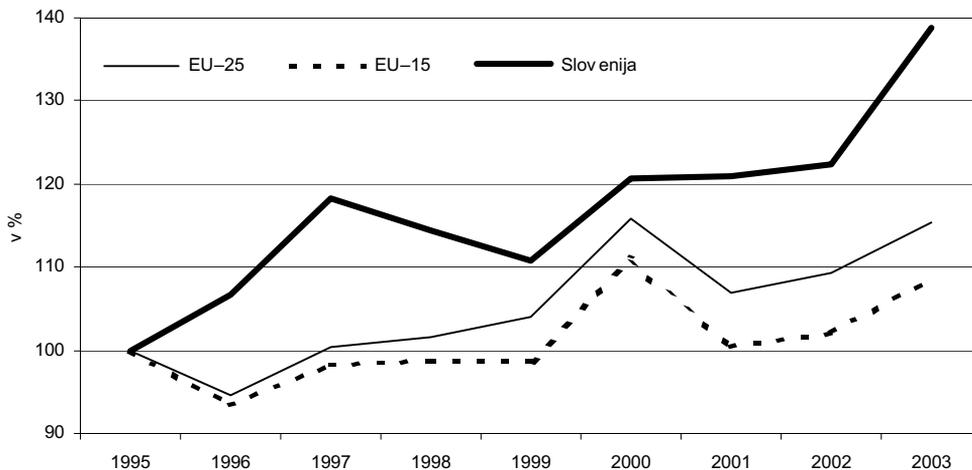
Tabela: **Intenzivnost poseka lesa v Sloveniji**

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	GGN* 2001–2010
Površina gozda, v tisoč ha	1.098	1.134	1.143	1.150	1.158	1.164	1.142
Lesna zaloga, v tisoč m ³	228.493	262.795	267.912	276.574	285.735	293.532	266.704
Letni prirastek, v tisoč m ³	5.995	6.872	6.925	7.102	7.290	7.446	6.923
Letni posek, v tisoč m ³	2.092	2.609	2.614	2.646	3.007	2.958	4.101
od tega: nega	1.325	1.849	1.920	1.885	1.866	1.734	n. p.
obnova	12	19	19	18	17	10	n. p.
varstvo-sanacija	589	553	505	566	976	1.055	n. p.
za infrastrukturo	15	40	48	45	45	43	n. p.
krčitve	35	53	52	66	47	71	n. p.
brez odobritve	113	91	68	63	54	42	n. p.
drugo	2	3	3	4	3	2	n. p.
Intenzivnost poseka ¹ , v %	34,9	38,0	37,7	37,3	41,2	39,7	59,2

Vir: SURS, Zavod za gozdove Slovenije.

Opomba: *Gozdnogospodarski načrti za obdobje 2001–2010. ¹razmerje med letnim posekom in prirastkom lesa.

Slika: **Rast proizvodnje gozdnih sortimentov v Sloveniji, EU-15 in EU-25**

Vir: Eurostat.

Komunalni odpadki

Odpadki predstavljajo potencialno energijo pa tudi pomemben vir onesnaževanja in ogrožanja okolja. Nastajajo v primarni proizvodnji, proizvodnji, distribuciji in potrošnji. Na tem mestu se osredotočamo le na zadnjo skupino odpadkov, ki predstavljajo komunalne odpadke. Podatki o njih so najbolj mednarodno primerljivi. Ti odpadki pomenijo 14 % vseh odpadkov¹. Trajnostni razvoj, ki pomeni prekinitev povezave med gospodarsko rastjo in pritiski na okolje, pri odpadkih pomeni predvsem zmanjševanje njihovega nastajanja. Tako je med načini ravnanja z njimi najpomembnejše preprečevanje nastajanja in ponovna uporaba odpadkov (recikliranje, kompostiranje). Temu je podrejeno odstranjevanje odpadkov; to sta predelava odpadkov (sežig s pridobivanjem energije) in odstranjevanje (sežig, odlaganje). Tako odlaganje kot sežiganje zaradi izrabe tal, onesnaževanja zraka, povzročena z izpusti nevarnih snovi, ter onesnaževanja vode in tal ustvarjata okoljsko škodo.

Količina komunalnih odpadkov narašča, predvsem v razvitejših državah. Količina komunalnih odpadkov v EU-25 narašča od leta 1995 v povprečju po 2 % letno; s 457 kg na osebo letno v 1995 se je v letu 2003 povzpela 534 kg na osebo. Do leta 2000 je naraščala skladno z gospodarsko rastjo, v zadnjih letih pa je zaostala². Vendar rast izvira predvsem iz naraščanja teh odpadkov v državah EU-15 (s 482 kg v 1995 na 577 kg v 2003), količina odpadkov v novih članicah pa se je od leta 1999 zmanjševala (s 334 kg v 1995 se je znižala na 312 kg v 2003). Nove članice imajo tudi precej manjše količine komunalnih odpadkov, kar je posledica stopnje razvitosti gospodarstva in velikosti same potrošnje, delno pa verjetno tudi statističnega zajema tega pojava. Za Slovenijo ocenjujemo, da je bilo zmanjšanje s 596 kg odpadkov na osebo v 1995 na 451 kg v 2003 predvsem posledica spremenjene metodologije zajema podatkov, ki je bolj usklajena z metodologijo Eurostata.

V Sloveniji se velika večina komunalnih odpadkov odloži. Odlaganje je še vedno prevladujoči način ravnanja s komunalnimi odpadki v Evropski uniji, vendar se počasi zmanjšuje. V novih članicah so v letu 2002, razen Češke in Slovaške več kot 80 % komunalnih odpadkov odložili na odlagališča, med starimi članicami pa tudi v Grčiji in v Irski. V Sloveniji je bilo v tem letu odloženih 87 %. Delež odloženih odpadkov je najnižji na Nizozemskem, Danskem in v Belgiji (manj kot 12 % vseh komunalnih odpadkov). To dosegajo tudi s sežigom odpadkov: največji delež sežganih odpadkov je na Danskem, kjer s takšnim načinom predelajo več kot 50 % komunalnih odpadkov. Visok delež sežiganja odpadkov je še na Švedskem, v Luksemburgu, Nizozemski, Belgiji in Franciji. V novih članicah pa je ta način ravnanja z odpadki na zelo nizki ravni; v Sloveniji ga praktično ni. Sežiganje odpadkov je sporno zaradi nastajanja zdravju močno škodljivih substanc.

Sistemi upravljanja z odpadki so bolj trajnostno naravnani v državah zahodne Evrope. Z naraščanjem ločenega zbiranja odpadkov se je recikliranje, ki pomeni snovno izrabo, v obdobju od leta 1995 podvojilo. V Nemčiji so v letu 2002 reciklirali več kot tretjino vseh komunalnih odpadkov. V Sloveniji je ta delež v višini 10 %. Prav tako je trajnostno ravnanje z odpadki kompostiranje, ki dosega delež med 15 % in 28 % komunalnih odpadkov s tega vidika najuspešnejših državah (Nizozemska, Belgija, Italija, Nemčija, Španija, Danska), v Sloveniji pa leta 2002 le 1,4 %.

Sistem ločega zbiranja posameznih odpadkov je najbolj uveljavljen v državah zahodne Evrope in Skandinaviji, v Sloveniji pa se šele počasi uveljavlja. Delež ločeno zbranih odpadkov dosega več kot 30 % v Nizozemski, Danskem in Nemčiji ter skandinavskih državah. Prve tri omenjene države so s tem sistemom tudi dosegle vsaj 50-odstotno zmanjšanje količine

¹ Po podatkih Evropske agencije za okolje (EEA).

² Cilj, določen v petem okoljskem akcijskem programu EU – stabilizacija nastajanja komunalnih odpadkov na 300 kg na prebivalca letno – ni bil dosežen: v šestdesetih letih je bilo proizvedenih približno 200 kg na prebivalca letno, danes pa že okrog 500 kg.

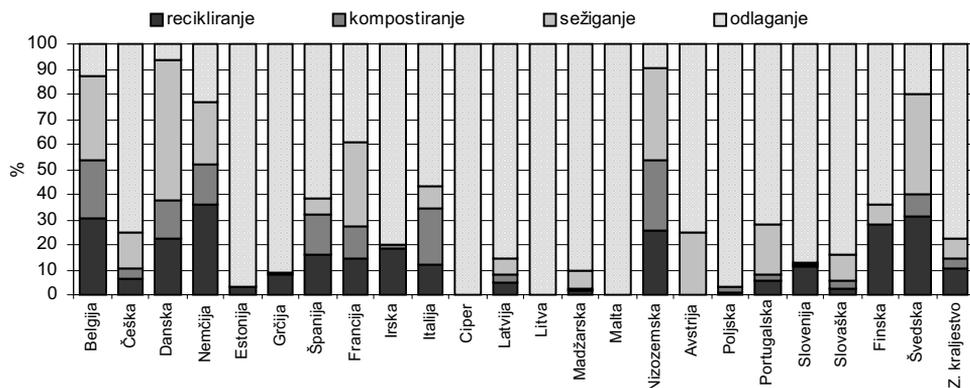
klasično zbranih komunalnih odpadkov. Pri tem imajo pomembno vlogo ločeno zbrani organski odpadki, in to zaradi možnosti kompostiranja in izpolnjevanja zahtev direktive o odlaganju. Ta v okviru ukrepov zmanjševanja emisij toplogrednih plinov predpisuje postopno zniževanje deleža doloženih biorazgradljivih odpadkov v vseh komunalnih odpadkih. Iz teh odpadkov namreč na odlagališčih zaradi anaerobne presnove nastaja odlagališčni plin (predvsem metan in ogljikov dioksid), ki je zelo učinkovit toplogredni plin. V Sloveniji je ločevanje odpadkov pri izvoru zaradi predelave vključno z biološko razgradljivimi odpadki že predpisano s hkratno vzpostavitevjo sistema ravnanja z odpadno embalažo. Rok za to je bilo leto 2004, za odpadke iz kuhinj do sredine leta 2004 in za biološke odpadke v komunalnih odpadkih do konca leta 2005.

Tabela: Količina nastalih komunalnih odpadkov, v kg/osebo

	1995	2000	2001	2002	2003
EU-25	457	520	520	531	534
EU-15	482	554	558	574	577
Avstrija	438	581	578	611	610
Belgija	455	468	462	462	446
Ciper	600	680	703	709	724
Češka	320	334	273	279	280
Danska	567	665	677	668	675
Estonija	357	440	372	406	418
Finska	414	503	466	457	450
Francija	489	532	545	557	561
Grčija	306	408	417	422	428
Irsko	514	603	707	698	732
Italija	450	502	508	525	523
Latvija	263	270	302	369	362
Litva	424	309	300	288	263
Luksemburg	592	657	650	653	658
Madžarska	460	445	451	457	463
Malta	338	483	550	474	549
Nemčija	533	610	600	640	638
Nizozemska	549	616	612	615	599
Poljska	285	316	287	272	260
Portugalska	385	472	472	447	452
Slovaška	340	316	390	283	319
Slovenija	596	513	479	479	451
Španija	467	595	595	588	609
Švedska	380	428	442	468	471
Združeno kraljestvo	496	569	582	600	610

Vir: Eurostat.

Slika: Ravnanje s komunalnimi odpadki v letu 2002

Vir: Eurostat.

Sredstva gospodinjstev za kulturo*

Kar 60 % vseh sredstev, ki jih slovenska gospodinjstva namenjuje za nakup kulturnih dobrin in storitev, gre za medije. Rast blaginje v Sloveniji se kaže tudi z rastjo deleža sredstev, ki jih gospodinjstva namenjujejo za rekreacijo in kulturo (1995: 8,0 %; 2000: 9,3 %; 2004: 9,9 %). Približno tretjino skupnih sredstev za rekreacijo in kulturo pomenijo sredstva za kulturne dobrine in storitve. Delež sredstev za kulturo v nasprotju s celotnim področjem rekreacije in kulture v obravnavanem obdobju ni rasel ves čas, ampak je v letih 2001 in 2002 celo rahlo upadel, v letu 2003 pa se je tudi kultura pridružila trendu celotnega področja rekreacije in kulture. Delež sredstev, ki so ga gospodinjstva porabila za kulturo, se je povečal za več kot polovico odstotne točke. V strukturi kulturnih dobrin in storitev gospodinjstva približno 60 % sredstev namenijo medijem, tiskanim in televiziji ter radiu. Glede na porabljena sredstva so v letu 1995 gospodinjstva še dajala prednost tiskanim medijem, v zadnjih letih pa že namenjujejo več sredstev televiziji in radiu, kar je posledica rastoče ponudbe, predvsem televizije. V letu 2003 je bilo na eni strani zabeleženo veliko povečanje deleža, ki so ga gospodinjstva namenila za radijsko in televizijsko naročnino (z 28 % v letu 2002 na 35 % v letu 2003), na drugi pa znižanje deleža sredstev, namenjenega nakupu strokovnih in leposlovnih knjig (s 13 % v letu 2002 na 11 % v letu 2003). Povečal pa se je delež, namenjen nakupu kinematografskih, gledaliških vstopnic in vstopnic za koncerte (z 2 na 4 %), kar je posledica izgradnje multikinodvoran v središčih nekaterih slovenskih mest ter vedno bolj obiskanih gledaliških dvoran.

Slovenija je imela v letu 2004 nekoliko višji delež porabe v gospodinjstvih, namenjen za rekreacijo in kulturo, kot znaša povprečje EU-25 (Slovenija: 9,9 %; EU-25: 9,6 %) in po deležu izdatkov zasedla osmo mesto. Od leta 2000 se delež izdatkov gospodinjstev v skupni porabi, namenjen rekreaciji in kulturi, v Sloveniji povečuje, v povprečju Evropske unije pa se znižuje. Največji delež sredstev namenjujejo rekreaciji in kulturi gospodinjstva v Združenem kraljestvu (12,7 %), sledijo mu Švedska (11,9), Češka (11,8), Malta (11,1), Danska (10,6) in Nizozemska (10,3 %). Najmanjši delež vseh sredstev pa

Tabela 1: Potrošnja gospodinjstev za kulturo glede na vrsto dobrin, v %

	1995	2000	2001	2002	2003
Struktura potrošnje gospodinjstev, glede na vrsto kulturnih dobrin in storitev	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Strokovne in leposlovne knjige	11,0	13,3	12,6	13,1	11,5
Časopisi in revije	35,0	28,7	29,0	28,8	24,5
Radijski in tranzistorski sprejemnik	0,5	1,2	1,4	1,6	1,2
Hi-fi naprave	3,0	2,6	2,4	1,8	1,3
TV sprejemnik	4,7	6,0	5,7	5,7	5,7
Fotografska in kinematografska oprema	5,9	2,1	2,0	2,1	2,6
Glasbeni instrumenti	2,8	1,8	1,9	2,2	1,5
Mediji za snemanje slike in zvoka	3,6	5,0	4,6	4,5	4,2
Popravila avdio-video, fotografske opr. ipd.	n. p.	2,0	1,7	1,8	1,6
Kino, gledališče, koncert	3,3	1,3	1,7	2,0	4,4
Muzeji, galerije, živalski vrt ipd.	n. p.	1,3	1,4	1,0	0,8
RTV naročnina	30,3	27,9	28,7	28,4	35,4
Druge kulturne storitve	n.p.	6,8	6,9	7,0	5,4
Delež porabljenih sredstev za kulturo v skupnih porabljenih sredstvih gospodinjstev (v %)	2,96	3,15	3,06	2,98	3,65

Vir: SURS, Izračuni Ministrstva za kulturo.

Opombe: Podatki za leto 1995 so zbrani po metodologiji, ki je za Anketo o porabi gospodinjstev veljala do leta 1997, zato niso povsem primerljivi s podatki za leta 2000–2003.

* Kazalnik je pripravila Brigita Lipovšek, Ministrstvo za kulturo.

so za rekreacijo in kulturo v zadnjih letih porabila gospodinjstva v Grčiji, Portugalski, Irski in Estoniji (od 6 do 6,6 %). Deleži porabe gospodinjstev, namenjeni rekreaciji in kulturi, rastejo predvsem v novih članicah Evropske unije (npr. Litva z 2,8 % 1995 na 6,2 % 2000 ali Latvija s 3,6 leta 1995 na 5,8 leta 2000), med državami EU-15 pa je stalna rast deleža, namenjenega rekreaciji in kulturi, opazna le v Združenem kraljestvu in Grčiji.

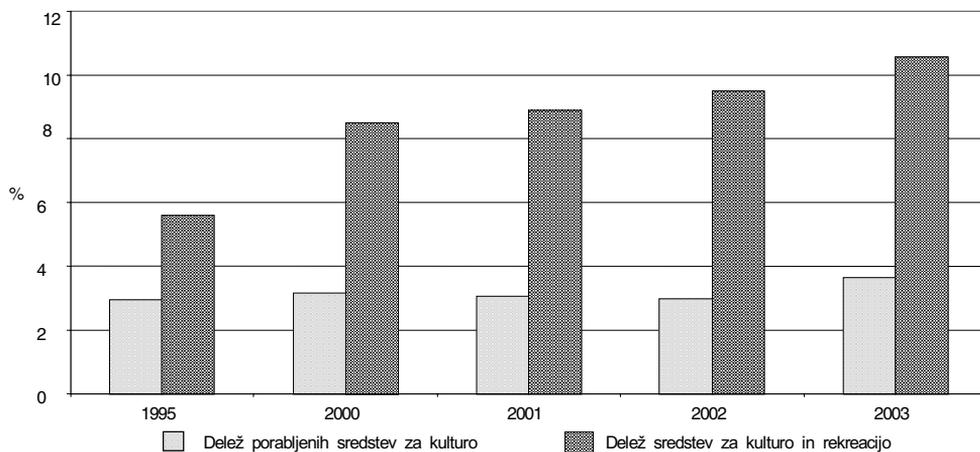
Tabela 2: Rekreacija in kultura, delež v skupni porabi gospodinjstev, v %

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
EU-25	9,1	9,8	9,7	9,7	9,6	9,6
Avstrija	11,1	12,0	12,0	11,9	11,7	11,7
Belgija	9,1	10,1	9,8	9,3	9,3	9,2
Češka	11,0	11,5	11,6	11,8	11,4	11,8
Danska	10,2	11,0	10,9	10,8	10,5	10,6
Estonija	5,0	7,0	6,8	6,7	6,8	6,6
Finska	10,7	11,4	11,4	11,1	11,1	n. p.
Francija	8,5	8,9	8,9	9,0	9,0	n. p.
Grčija	5,1	5,6	5,7	5,8	5,8	6,0
Irska	7,7	7,4	7,6	7,0	6,9	7,3
Italija	7,3	7,5	7,5	7,5	7,3	7,4
Latvija	3,6	5,8	6,8	6,8	7,1	n. p.
Litva	2,8	6,2	6,7	n. p.	n. p.	n. p.
Luksemburg	8,5	7,7	8,2	8,1	8,3	n. p.
Madžarska	8,0	7,5	7,6	7,7	7,8	7,9
Malta	n. p.	10,6	11,1	10,8	10,6	11,1
Nemčija	9,2	10,1	9,9	9,7	9,5	9,4
Nizozemska	11,0	11,2	11,0	10,9	10,6	10,3
Poljska	8,1	8,6	7,3	7,0	7,2	n. p.
Portugalska	6,3	6,6	6,6	6,6	6,6	n. p.
Slovaška	7,5	8,5	9,3	9,3	8,5	8,4
Slovenija	8,0	9,3	9,4	9,4	9,5	9,9
Španija	8,5	8,5	8,5	8,4	8,4	n. p.
Švedska	10,4	11,9	12,1	11,8	11,9	11,9
Združeno kraljestvo	11,5	12,1	12,1	12,4	12,6	12,7

Vir: Eurostat.

Opomba: n. p. - ni podatka.

Slika: Potrošnja gospodinjstev za rekreacijo in kulturo in samo za kulturo

Vir: SURS, izračuni Ministrstvo za kulturo.

Poraba prostega časa za kulturo*

Prebivalstvo Slovenije porabi okoli 10 % dnevnega časa za kulturne dejavnosti. Po anketi o porabi časa približno polovico dnevnega časa prebivalci Slovenije porabijo za zadovoljitev primarnih potreb, po 16 % za službo oziroma šolo ter skrb za gospodinjstvo, kar 20 % časa pa ostane za različne prostočasne dejavnosti. Približno polovico tega časa porabijo za t. i. kulturne dejavnosti. Od kulturnih dejavnosti je pretežni delež (moški 80 %, ženske 78 %) namenjen gledanju televizije. Ne le da prebivalci Slovenije povprečno gledajo televizijo kar približno polovico toliko časa, kot ga preživijo v službi oziroma šoli (ženske še občutno več), televizijo gleda tudi velika večina prebivalcev. Tako je v obdobju 2000–2001 kar 87 % anketiranih moških redno gledalo televizijo (več kot tistih, ki so navedli katero koli obliko skrbi za gospodinjstvo) ter 83 % žensk, pri čemer so moški preživeli povprečno približno 20 minut več časa pred televizijskimi sprejemniki na dan kot ženske. Gledanju televizije je glede na porabljen prosti čas sledilo branje periodičnega tiska. Tudi za to dejavnost si je vzelo čas več moških kot žensk in tudi tu so moški za dejavnost porabili povprečno več časa. Ženske pa so večji delež časa porabile za branje knjig (7 % vsega prostega časa, moški pa 3 %). Moški so pokazali več ustvarjalnosti kot ženske, saj so za ustvarjanje – umetnost¹ (glasbeno, gledališko, slikanje, fotografiranje in podobno) porabili večji delež časa, za potrošnjo kulture² (obiskovanje koncertov, gledališč ipd.) pa sta oba spola porabila povprečno enaka deleža časa (1 % vsega prostega časa). Prav tako odstotek vsega prostega časa so ženske in moški povprečno porabili za ogled kinematografskih predstav.

Poraba prostega časa je po raziskavi o porabi prostega časa³ v državah Evropske unije podobna kot v Sloveniji. Izkazalo se je, da v vseh obravnavanih državah moški uživajo večje deleže prostega časa kot ženske. Količina časa moških, namenjenega prostočasnim dejavnostim, se je med državami spreminjala med štirimi urami in tri četrt do približno šest ur na dan, ženske pa so za prosti čas porabile od povprečno štiri do šest ur. Najbolje se je glede prostega časa godilo prebivalcem v Nemčiji, najslabše v Franciji, Slovenija pa se s štirimi urami in pol (ženske) oziroma petimi urami in pol (moški) na dan uvršča nekam okoli sredine. Vsekakor pa je zelo pomenljiva velika neenakost med ženskami in moškimi glede na količino porabljenega prostega časa na dan, saj se Slovenija lahko primerja samo z Madžari in Estonci. V vseh drugih državah je bil prosti čas veliko enakomerneje razporejen med obema spoloma. Tudi v drugih državah Evropske unije (tako kot v Sloveniji) velik delež svojega prostega časa prebivalstvo porabi za gledanje televizije, in sicer ženske med 29 in 56 %, moški pa med 34 in 51 %. Moški gledajo televizijo po vsaj dve uri na dan (največ Madžari, ki se približujejo trem uram, najmanj pa Švedi in Nemci), ženske pa približno uro in tri četrt. Največ časa pred televizijo preživijo Madžarke, najmanj pa Švedinje, Nemke in Slovenke. Prebivalstvo Slovenije porabi povprečno okoli 10 % časa na dan za kulturne dejavnosti. Glede na udeležbo v kulturi in razvedrilnih dejavnostih je Slovenija med obravnavanimi državami na predzadnjem mestu (na dan povprečno ženske za te dejavnosti porabijo približno štiri minute, moški pa pet). V teh dejavnostih posebej pozitivno izstopata Nemčija in Belgija, druge države pa prikazujejo podobna povprečja. Najmanj časa za kulturo in razvedrilne dejavnosti porabijo na Madžarskem. Za branje periodičnega tiska in knjig prebivalci porabijo približno 10 % svojega prostega časa, povprečno 23 do 46 minut na dan. Daleč največ časa branju posvečajo v Finski, najmanj pa berejo Madžarke. Tako kot v Sloveniji več časa namenjajo branju ženske v Švedski in Finski, obratno pa je v Belgiji in Madžarski. Vsekakor pa za vse države velja, da ženske berejo več knjig, moški pa pri branju dajejo prednost periodičnemu tisku. Glede na čas, porabljen za branje, je med obravnavanimi državami Slovenija na nezavidljivem predzadnjem mestu, kar pomeni, da bo morala večjo pozornost usmeriti krepitvi bralne kulture.

* Kazalnik je pripravila Brigita Lipovšek, Ministrstvo za kulturo.

¹ Pod točko umetnost spadajo: umetnost (nenatančno opredeljeno), vizualna umetnost (aktivnosti, povezane z ustvarjanjem slik, fotografij, kipov, keramičnih izdelkov, grafik, lončnine ipd. doma ali v klubu; tudi vizualna umetnost s pomočjo računalnika), gledališka in glasbena umetnost (petje, igranje, muziciranje, samostojno ali v skupini; produciranje glasbe; tudi gledališka in glasbena umetnost s pomočjo računalnika), literarna umetnost (pisanje romanov, poezije, dnevnika ipd.; literarna umetnost, tudi z uporabo računalnika), druga, natančno opredeljena umetnost.

² Pod točko kultura so upoštewane: gledališče in koncerti (tudi opera, muzikal, opereta, balet, plesna predstava, živi glasbeni koncerti, ulične predstave ipd.), umetnostne razstave in muzeji, knjižnica.

³ Podatki so prikazani za države, v katerih je metodologija usklajena z Eurostatovimi priporočili.

Tabela 1: Poraba časa v Sloveniji (10 ali več let) – povprečen čas na dan po glavnih aktivnostih, v minutah

	Moški			Ženske			Skupaj			
	povp. čas vseh anketiranih	delež dnevnikov	povp. čas udeleženih	povp. čas vseh anketiranih	delež dnevnikov	povp. čas udeleženih	povp. čas vseh anketiranih	%	delež dnevnikov	povp. čas udeleženih
Skupaj čas za primarne potrebe	683	100	683	682	100	682	683	47,4	100	683
Skupaj čas povezan z zaposlitvijo in izobraževanjem	261	48	485	197	40	437	228	15,8	44	463
Skupaj skrb za gospodinjstvo	171	82	208	290	95	307	232	16,1	88	262
Kino	1	1	112	1	1	109	1	0,1	1	111
Kultura	1	1	89	1	1	66	1	0,1	1	75
Umetnost	3	2	133	1	2	80	2	0,1	2	108
Branje periodičnega tiska	17	30	55	12	25	47	15	1,0	27	51
Branje knjig	5	7	73	10	14	72	8	0,6	11	72
TV	132	87	151	110	83	133	121	8,4	85	142
Radio	7	13	53	6	12	56	7	0,5	12	54
Skupaj prosti čas	317	98	324	266	97	275	291	20,2	97	299
Drugo	2	6	32	2	7	33	2	0,1	6	32
Skupaj	1440			1440			1440	1000,0		

Vir: Anketa o porabi časa, ki jo je Statistični urad izvedel v obdobju april 2000–marec 2001.

Opomba: Povprečna poraba časa pri udeleženih je čas, izračunan na podlagi dnevnikov tistih oseb, pri katerih se je posamezna aktivnost pojavila.

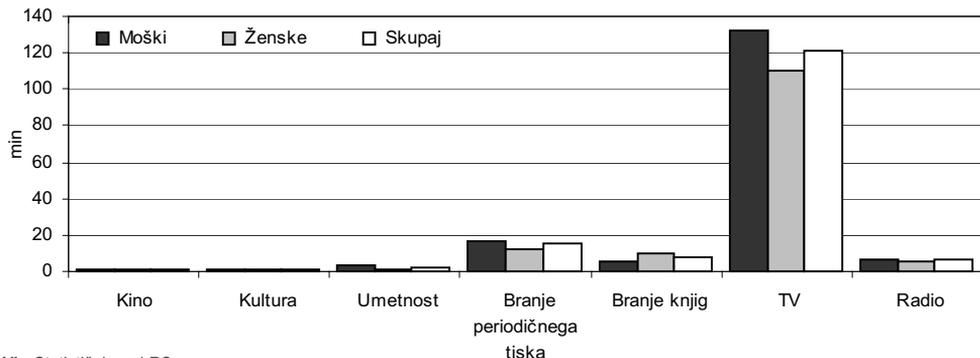
Tabela 2: Poraba prostega časa v EU po spolu glede na vrste prostoročnih dejavnosti, v % povprečnega skupnega prostega časa na dan¹

	Televizija in video		Druženje		Branje		Šport in rekreacija		Počitek		Hobiji in igre		Prostovoljno delo		Kultura in razvedrilo		Drugo	
	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
Belgija	45	44	17	13	9	10	5	7	10	8	5	8	3	3	3	3	3	4
Nemčija	32	34	22	18	12	11	9	8	6	5	8	12	5	5	4	4	3	3
Estonija	48	48	13	11	14	12	6	9	7	7	2	3	5	5	2	2	4	4
Francija	47	45	18	15	9	8	9	13	2	2	5	6	6	6	2	2	2	3
Madžarska	56	51	14	15	8	8	5	16	8	8	3	4	3	4	1	1	3	2
Slovenija	39	40	21	18	9	7	10	11	11	12	3	5	2	3	2	2	4	4
Finska	39	41	17	14	15	12	9	10	6	7	4	6	5	5	2	2	4	4
Švedska	34	37	23	18	11	10	8	10	8	7	6	10	4	4	2	2	3	3
Velika Britanija	44	49	21	16	9	8	4	6	8	5	5	8	5	3	2	2	3	3

Vir: Eurostat.

Opomba: Podatki so za obdobje 1998–2002 in zajemajo osebe v starostni skupini 20–27 let; skupni razpoložljivi prosti čas je 100 %; ¹povprečen čas je povprečje celotne skupine anketiranih in povprečje skozi vse leto.

Slika: Poraba časa v Sloveniji za kulturne dejavnosti – povprečen čas na dan po glavnih aktivnostih, v minutah

Vir: Statistični urad RS.

Zaključna ocena

Poskus razvrščanja držav po razvojni uspešnosti

Zaradi velikega števila kazalnikov (69) razvijamo način razvrščanja držav po razvojni uspešnosti z združevanjem različnih kazalnikov po dveh pristopih. Po prvem pristopu (Tabeli 1 in 2) ocenjujemo rezultate razvoja (stanja), dosežene pretežno leta 2004 (pri pomembnih kazalnikih upoštevamo tudi zadnje razpoložljive podatke pred letom 2004), in gibanja v obdobju 2000–2004 (oziroma spremembe, ki so nastale med letoma 2000 in 2004), ter rangiramo države po izkazanih rezultatih. Dosežene range različnih kazalnikov aritmetično seštevamo po razvojnih prioritetah, ki jih kazalniki pojasnjujejo. Države, ki se po posameznih kazalnikih uvrščajo na prva mesta, tudi v skupnem seštevku prioritet zasedajo visoka mesta.

Kazalnik bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči kaže, da je Slovenija leta 2004 po ekonomski razvitosti (79 % povprečja Evropske unije) dosegla šestnajsto mesto in bila uvrščena mesto višje kot leta 2000. V obdobju 2000–2004 se je razvitost Slovenije glede na povprečje Evropske unije povečala za 6 odstotnih točk. Največje spremembe kazalnika so dosegle Grčija in Irska (11 odstotnih točk), Luksemburg, Estonija in Litva (10), Latvija (8) in Madžarska (7 odstotnih točk), enako kot Slovenija pa še Španija in Češka. Po doseženih spremembah v obdobju 2000–2004 se Slovenija uvršča med osmim in desetim mestom.

Po prvi prioriteti »konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast« se Slovenija leta 2004 uvršča v sredino, po makroekonomskih kazalnikih¹ na 12. mesto, po kazalnikih konkurenčnosti² pa na skromno 20. mesto. Pri makroekonomskih kazalnikih Slovenija dosega najvišje 5. mesto pri dolgu države, najslabše 21. mesto pa pri inflaciji³. V skupnem seštevku stanja so od Slovenije boljše vse države EU-15, med novimi državami članicami pa je Litva pred Slovenijo, sledi pa jima Estonija. Gibanja makroekonomskih kazalnikov v obdobju 2000–2004 so bila razmeroma ugodna, saj je pri njihovem izboljševanju Slovenija zasedla sedmo mesto. Največji pozitivni premiki so pri inflaciji (2. mesto), najslabši pa pri dolgu države (18. mesto), pri katerem zaradi razmeroma nizkega dolga posebni ukrepi zniževanja niso bili potrebni. Hitrejše pozitivne spremembe pri makroekonomskih kazalnikih od Slovenije kažejo Irska, Slovaška, Danska, Estonija, Litva in Belgija. Pri kazalnikih konkurenčnosti Slovenija dosega v letu 2004 najugodnejše 8. mesto pri kazalniku investicije v osnovna sredstva, najslabše pa pri: vhodne NTI (22. mesto), bilančna vsota bank (21. mesto), produktivnost dela in tržna kapitalizacija (18. mesto) ter izhodne NTI (17. mesto). Seštevek vseh kazalnikov konkurenčnosti kaže, da so slabše od Slovenije uvrščene le Poljska, Latvija, Litva, Slovaška in

¹ Pri analizi stanja so bili upoštevani kazalniki: inflacija, ravnovesje sektorja države, dolg države in plačilnobilančno ravnovesje, pri analizi gibanj pa poleg navedenih kazalnikov še kazalnik rasti bruto domačega proizvoda.

² Pri analizi stanja so bili upoštevani kazalniki: produktivnost dela, faktorska struktura izvoza (visoko tehnološko intenzivna proizvodnja), delež investicij v osnovna sredstva, delež izvoza in uvoza v bruto domačem proizvodu, vhodne NTI, izhodne NTI, bilančna vsota bank, zavarovalne premije in tržna kapitalizacija, pri analizi gibanj pa poleg navedenih še kazalnik gibanja stroškov dela na enoto proizvodnje.

³ V letu 2005 se je inflacija že bistveno zmanjšala, kljub temu pa bi bila Slovenija uvrščena šele med 15. in 17. mestom.

Grčija. Najugodnejše vrednosti seštevka kazalnikov konkurenčnosti pa imajo Irska, Luksemburg, Nizozemska, Belgija in Združeno kraljestvo. Pozitivna gibanja v obdobju 2001–2004 so bila v Sloveniji razmeroma hitra pri dveh kazalnikih finančnega trga (tržna kapitalizacija, zavarovalne premije) ter kazalnikih NTI (vhodne in izhodne), vendar podatki že kažejo, da so v letu 2005 vhodne NTI spet močno padle. Pri drugih kazalnikih se Slovenija, razen investicij v osnovna sredstva po gibanjih uvršča v drugo tretjino držav Evropske unije. Seštevka kazalnikov kaže, da so bile spremembe v Sloveniji v obdobju 2000–2004 zaradi razmeroma uravnoteženega izboljševanja po večini kazalnikov⁴ hitre (4. mesto), vendar počasnejše kot v baltiškimi državah. Razen Malte se vse nove članice Evropske unije razvrščajo na prva deseta mesta, kar pomeni, da v teh državah potekajo hitre gospodarske preobrazbe.

Po drugi prioritati »učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta«⁵ se Slovenija uvršča v prvo polovico držav Evropske unije, po spremembah 2000–2004 pa v zadnjo tretjino. Pri seštevku stanj se Slovenija uvršča na 11. mesto, pri posameznih kazalnikih pa na prvo mesto pri izdatkih za izobraževanje na učenca/študenta, kar je posledica visokih izdatkov na primarni in sekundarni ravni, ne pa tudi na terciarni ravni izobraževanja, 6. mesto pri javnih izdatkih za izobraževanje, na najslabše 17. mesto pa pri prebivalcih s terciarno izobrazbo. Med državami Evropske unije dosegajo najvišja mesta vse tri nordijske države, Belgija, Združeno kraljestvo in Francija. Med novimi članicami Evropske unije Slovenijo prehiteva Estonija. Zanimivo je, da dosegajo Belgija, Združeno kraljestvo in Francija visoke vrednosti predvsem pri kazalnikih, ki kažejo razvitost družbe, temelječe na znanju, nordijske države (in Slovenija) pa predvsem pri kazalnikih javnih in zasebnih sredstev za razvoj take družbe. V obdobju 2000–2004 so bila gibanja v Sloveniji daleč podpovprečna, saj Slovenija zaseda skupaj s Francijo šele 23.–24. mesto, zadnja je Švedska. Javni izdatki za izobraževanje so se v Sloveniji znižali, v drugih državah pa povečali, posledično je Slovenija zasedla zadnje 25. mesto. Slabo, 22. mesto, je Slovenija zasedla tudi po gibanju števila diplomantov tehničnih ved. Ugodna pa je bila rast izdatkov za razvojno-raziskovalne dejavnosti, saj Slovenija po tem kazalniku zaseda 7. mesto. Med članicami Evropske unije najvišja mesta po gibanjih kazalnikov druge prioritete dosegajo Estonija, Ciper, Portugalska, Združeno kraljestvo in Poljska.

Tretjo prioriteto »učinkovita in cenejša država«⁶ zaznamuje razmeroma slaba uvrstitev Slovenije in dokaj povprečne spremembe v obdobju 2000–2004.⁶ Po stanju, ki ocenjuje davčne obremenitve in javnofinančne izdatke, je Slovenija uvrščena na

⁴ Za Slovenijo je značilno, da je izboljševala vrednosti vseh kazalnikov enakomerno (okoli 8. mesta), druge države pa so izboljševale večinoma le nekatere kazalnike (z mesti v prvi tretjini držav), zato je v skupnem seštevku uvrščena bistveno bolje kot te druge države.

⁵ Pri analizi stanja so bili upoštevani kazalniki: delež prebivalstva s terciarno izobrazbo, javni izdatki za izobraževanje, letni izdatki za javne in zasebne izobraževalne institucije na učenca/študenta, izdatki na udeleženca terciarnega izobraževanja, diplomanti na področju znanosti in tehnologije bruto domači izdatki za RRD in raba interneta, pri analizi gibanj pa zaradi neprimerljivih podatkov niso bila upoštevana gibanja pri dveh kazalnikih: izdatki na udeleženca terciarnega izobraževanja in raba interneta.

⁶ Pri analizi stanja so bili upoštevani kazalniki: javnofinančni izdatki, državotvorni javnofinančni izdatki, kapitalski transferji in investicije, skupne davčne obremenitve in davčne obremenitve dela, pri analizi gibanj pa kazalniki: javnofinančni izdatki, državotvorni javnofinančni izdatki, kapitalski transferji in investicije.

15. mesto, po gibanjih pa med osmim in dvanajstim mestom. Po višini javnofinančnih izdatkov v BDP se Slovenija uvršča v sredino (13. mesto), vendar z neustrezno strukturo, saj jo obremenjujejo visoki izdatki za javno upravo, javni red in varnost ter obrambo, ki ne vplivajo pomembno h gospodarski rasti, ter zelo nizki izdatki za stanovanja in gospodarske dejavnosti. Pri davčnih obremenitvah se zaradi visokih obremenitev uvršča še slabše (16. mesto), posebno pa je obremenjeno delo (17. mesto). V skupnem seštevku se med državami Evropske unije uvrščajo na prvih pet mest Irska, Latvija, Litva, Španija in Slovaška, med državami, novimi članicami Evropske unije je slabša od Slovenije le Madžarska (16. mesto). Ugodna gibanja v obdobju 2000–2004 so v Španiji, Grčiji, Avstriji, Švedski in Danski (prvih pet mest), kar pomeni, da so te države v tem obdobju že prestrukturirale javne finance ali pa so v fazi prestrukturiranja.

Po četrtni prioriteti »moderna socialna država in večja zaposlenost« se Slovenija po stanju uvršča na zelo visoko tretje mesto, po gibanjih v obdobju 2000–2004 pa celo na prvo⁷. V prvo tretjino držav Evropske unije se Slovenija uvršča po šestih kazalnikih od desetih, najslabše pa je uvrščena po kazalniku zaposlenosti za krajši delovni čas (16. mesto). Po stanju sta pred Slovenijo le Nizozemska in Švedska, takoj za njo pa Danska in Luksemburg. Po gibanjih v obdobju 2000–2004 se Slovenija uvršča v prvo tretjino držav po vseh kazalnikih, razen po izdatkih za socialno zaščito, kjer je uvrščena na 20. mesto. V skupnem seštevku vseh uvrstitev je Slovenija prva, sledijo pa ji Italija in baltičske države, slednje predvsem zaradi hitrega izboljševanja razmer na trgu dela. Ločeni izračuni stanja in gibanj trga dela in socialne države kažejo, da se Slovenija po stanju trga dela v letu 2004 uvršča na 8. mesto, po gibanjih v obdobju 2000–2004 pa skupaj z Italijo na prvo mesto; pri socialni državi pa je uvrstitev Slovenije po stanju prvo mesto, po gibanjih pa drugo (za Litvo).

Peto prioriteto sestavlja več vsebin »povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja«, pri čemer so uvrstitve Slovenije po demografskih kazalnikih zelo slabe, ugodne pri zdravju, pri integraciji okoljskih vsebin v gospodarskem razvoju pa se uvršča na sredino⁸. Pri demografskem stanju Slovenija zaseda 22. mesto, pri gibanjih pa celo predzadnje. Po stanju sta nizka stopnja rodnosti (najnižja) in selitveni prirast (18. mesto), po številu prebivalstva, starejšega od 65 let pa je uvrstitev razmeroma ugodna, saj se uvršča na 9. mesto. Gibanja kažejo izredno hitro naraščanje prebivalstva, starejšega od 65 let (21. mesto), neugodna gibanja pa kažeta tudi rodnost (18. mesto) in selitveni prirast (19. mesto). Demografsko stanje je najslabše v državah, novih članicah Evropske unije (izjemi sta le Ciper in Malta), vendar se hitro izboljšuje v Češki in Slovaški. Med starimi članicami je demografija nekoliko slabša le v Italiji in Nemčiji, zelo dobra pa v Irski, Luksemburgu, Danski in Nizozemski. Po

⁷ Pri analizi stanja so bili upoštevani kazalniki: stopnja zaposlenosti, stopnja brezposelnosti, zaposleni za krajši delovni čas, zaposleni za določen čas, izdatki za socialno zaščito, gospodinjstva brez delovno aktivnih članov, dolgoročna brezposelnost, revščina po socialnih transferjih, revščina pred socialnimi transferji, razmerje plač med moškimi in ženskami. Analiza gibanj temelji na enakih kazalnikih kot analiza stanja, manjka le kazalnik o razmerju plač med moškimi in ženskami.

⁸ Demografijo (stanje in gibanja) ocenjujemo s tremi kazalniki: prebivalstvo, starejše od 65 let, stopnja rodnosti, selitveni prirast. Zdravje ocenjujemo s kazalnikom pričakovano trajanje življenja moških in umrljivost dojenčkov. Integriranost okoljskih politik v gospodarski razvoj ocenjujemo s šestimi kazalniki: energetska intenzivnost, obnovljivi viri energije, delež cestnega v blagovnem prometu, poraba NPK gnojil, ekološka in integrirana kmetijska zemljišča (samo stanje) in komunalni odpadki.

stanju *zdravja*, ki ga kažeta le dva kazalnika, se Slovenija uvršča na 9. mesto, po gibanjih v obdobju 2000–2004 pa na 14. mesto. Med kazalnikoma so očitne razlike, saj je uvrstitev Slovenije neprimerno boljša po kazalniku umrljivost dojenčkov kot pa pri kazalniku pričakovanje trajanja življenja moških. Med državami se po stanju najvišje uvrščajo Švedska, Španija, Ciper, Francija in Grčija, najslabše pa baltiške države. Po hitrosti izboljševanja pa prednjačijo Madžarska, Irska, Grčija, Portugalska in Slovaška. Po *integraciji okoljskih politik v gospodarstvo* Slovenija zaseda 13. mesto z najslabšo uvrstitvijo pri porabi nitratnih gnojil (21. mesto) in energetski intenzivnosti (18. mesto) ter najboljšo uvrstitvijo pri obnovljivih virih energije (7. mesto). Najboljše stanje integracij okolja imata Avstrija in Švedska, sledijo pa jima baltiške države in Finska. V obdobju 2000–2004 je Slovenija po hitrosti sprememb deveta, okoljske politike so se najbolje integrirale na področju porabe nitratnih gnojil, najslabše pa pri deležu cestnega v blagovnem prometu (19. mesto). Integracijo okoljskih politik v gospodarski razvoj so v obravnavanem obdobju najbolj izboljšale Belgija, Malta, Danska, Madžarska in Grčija.

Ker prvi pristop (rangiranje držav) ne upošteva normirane razlike v vrednosti kazalnikov do povprečja Evropske unije začinjamo oblikovati drugi pristop, temelječ na matematičnem modelu⁹, ki računa ustrezne relativne uvrstitve držav glede na dosežena povprečja EU, s katerim bi lahko hitreje in natančneje prišli do zelenih ocen razvoja. Prednost modela je v tem, da upošteva tudi odstopanja vrednosti kazalnikov posameznih držav od povprečja Evropske unije in s tem omogoča več različnih preračunov in sistematizacij, kar pa bomo lahko razvijali postopoma. Že delni rezultati modela potrjujejo temeljne ugotovitve prvega pristopa, ne pa tudi posameznih razmestitev držav, ker so odstopanja od evropskega povprečja (ki jih prvi pristop ne upošteva) zelo velika in raznolika.

Z modelom ocenjen razvoj za leto 2004 kaže, da se Slovenija po vrednostih vseh kazalnikov¹⁰ uvršča na 11. mesto, prvo mesto zaseda Švedska, sledijo ji Luksemburg, Nizozemska, Irska, Danska in Finska (Tabela 3). Estonija, ki po prvem pristopu spada med najuspešnejše nove države članice, je po tem pristopu na 16. mestu. Na zadnja mesta so uvrščene Madžarska, Malta, Italija, Poljska in Slovaška. Visoka uvrstitev Slovenije v skupnem seštevku kazalnikov izhaja iz dobre uvrstitve po kazalnikih druge (9. mesto) in četrte prioritete (8. mesto), pri čemer so pri slednji prioriteti upoštevani predvsem kazalniki trga dela. Slabše (14. mesto) je Slovenija uvrščena po prvi prioriteti, kar je posledica predvsem nizke vrednosti kazalnikov konkurenčnosti; še slabša je njena uvrstitev po tretji prioriteti (16. mesto), kar pomeni, da Slovenijo močno bremeni visoka obdavčitev in struktura davkov ter visoki in neustrezno strukturirani javnofinančni izdatki. Najslabša uvrstitev Slovenije pa je po peti prioriteti (17. mesto), na kar vplivajo zelo slabe vrednosti demografskih kazalnikov; podrobnejša razlaga pa v sedanji fazi razvoja modela ni mogoča zaradi heterogenosti vsebin, ki jih peta prioriteta pokriva. Modelska ocena gibanj kazalnikov prve prioritete v obdobju 2000–2004 je pokazala, da je Slovenija vendarle tudi pri konkurenčnosti gospodarstva¹¹ močno napredovala, saj se je povzpela z 19. mesta (2000) na 14. (2004). Vendar pa napredovanje Slovenije ni bilo najhitrejše, prehitetele

⁹ Avtor modela je Slaven Mičković, ki je pripravil tudi prve izračune.

¹⁰ Upoštevano je aritmetično povprečje ocen posameznih prioritet.

¹¹ Tu so združeni makroekonomski kazalniki in kazalniki konkurenčnosti.

so jo Švedska, Španija in Latvija, enako hitrost kot Slovenija pa sta imeli tudi Danska in Grčija.

Med štiridesetimi v modelu uporabljenimi kazalniki je Slovenija pri polovici (22 kazalnikov) preseгла vrednosti, izkazane za evropsko povprečje. Po številu kazalnikov s prekoračenim povprečjem je Slovenija na 10. mestu, največ takih kazalnikov imajo Luksemburg, Irska, Nizozemska, Švedska in Belgija, najmanj pa Latvija, Poljska in Slovaška (Slika 1). Najbolj in najmanj razvite države imajo tudi največ kazalnikov s skrajnimi pozitivnimi in negativnimi vrednostmi¹². Slovenija spada med države z najmanjšim številom skrajnih vrednosti, kar pomeni, da je razvojno na sredini. Skrajne vrednosti kazalnikov so značilne za Latvijo, Luksemburg, Estonijo, Poljsko, Irsko in Švedsko. Manjše število skrajnosti imajo poleg Slovenije in Češke le pretežno večje države EU-15 (Slika 2).

Oba pristopa kažeta, da razvoj Slovenije ni uravnotežen. Gospodarski razvoj zaostaja za integracijo okoljskih vsebin v gospodarski razvoj, še občutneje pa za socialnim razvojem. Iz gibanj v obdobju 2000–2004 izhaja, da se razvojne razlike ne odpravljajo, temveč celo poglobljajo, saj je socialni razvoj najhitrejši. Druge države Evropske unije imajo različne razvojne vzorce, praviloma pa razvitejše države pospešujejo socialni in okoljski razvoj, manj razvite pa gospodarskega. Med manj razvitimi državami ima podoben razvojni vzorec kot Slovenija (s hitrejšim socialnim in okoljskim razvojem) še Portugalska. Temeljna razlika med državama pa je, da se je v obdobju 2000–2004 razlika do povprečja Evropske unije pri kazalniku bruto domači proizvod na prebivalca po SKM v Sloveniji zmanjšala za 6 odstotnih točk, na Portugalskem pa celo povečala za 9 odstotnih točk, zato je Slovenija Portugalsko že leta 2003 po doseženi stopnji gospodarskega razvoja prehitela.

¹² Država je uvrščena na prva tri ali zadnja tri mesta.

Tabela 1: Stanje razvoja po razvojnih prioritetah SRS, številke predstavljajo range

Država	Stopnja razvoja	Prva prioriteta		Druga prioriteta	Tretja prioriteta	Četrta prioriteta	Peta prioriteta		
	BDP na prebiv. (po SKM)	Makroekonomija	Konkurenčnost	Znanje	Država	Trg dela in socialna država	Demografija	Zdravje	Integracija okolja
Avstrija	4	9	17	9	21	6	8	11–14	1
Belgija	6	7	4	4	24	19	14	15	21
Ciper	14	19	12–13	12	9–10	8	2	3	25
Češka	18	16	14	22	13	13	19–21	11–14	22
Danska	5	1	7	2	23	4	5	19	11
Estonija	22	14	8	7	8	24	23	23	4
Finska	9	2	12–13	3	22	9–10	9–10	7	5
Francija	10	13	9–10	6	20	9–10	11–12	4	15–16
Grčija	15	24	21	25	14	21–22	16–17	5	7
Irska	2	3-5	1	15	1	17	1	18	24
Italija	12	17	19	20	18–19	12	19–21	6	9
Latvija	25	20	24	17	2	20	24–25	25	3
Litva	24	10	23	14	3	21–22	24–25	24	6
Luksemburg	1	3-5	2	16	6–7	5	3	10	23
Madžarska	20	25	16	21	16	15–16	16–17	21–22	15–16
Malta	19	23	6	24	6–7	18	4	11–14	20
Nemčija	11	11	15	10	18–19	14	18	11–14	14
Nizozemska	3	6	3	8	17	1	6	8	18
Poljska	23	22	25	19	11	23	19–21	21–22	12
Portugalska	17	18	18	18	12	7	9–10	16	8
Slovaška	21	21	22	23	5	25	15	20	10
Slovenija	16	12	20	11	15	3	22	9	13
Španija	13	15	11	13	4	15–16	11–12	2	17
Švedska	7	3–5	9–10	1	25	2	13	1	2
Z. kraljestvo	8	8	5	5	9–10	11	7	17	19

Vir: Vrednosti posameznih kazalnikov. Preračuni UMAR.

Tabela 2: Hitrost sprememb razvoja v obdobju 2000–2004 po razvojnih prioritetah SRS, številke predstavljajo range

Država	Stopnja razvoja	Prva prioriteta		Druga prioriteta	Tretja prioriteta	Četrta prioriteta	Peta prioriteta		
	BDP na prebiv. (po SKM)	Makroekonomija	Konkurenčnost	Znanje	Država	Trg dela in socialna država	Demografija	Zdravje	Integracija okolja
Avstrija	19–20	18	8	12–13	3–4	21	2	7–8	24
Belgija	16	6	11	14	21	22	11–12	10	1
Ciper	14–15	17	7	2	22–23	9	15	5–6	23
Češka	8–10	14	5	12–13	17	17–18	1	14–16	15
Danska	21–22	3	17–18	15–16	5	24	5	14–16	3
Estonija	3–5	4–5	2	1	16	4	21	13	11–12
Finska	17–18	13	22	17–18	8–12	11	9	11	16–18
Francija	21–22	24	17–18	23–24	8–12	12	10	7–8	20
Grčija	1–2	8–9	16	19	2	15	14	3	5
Irski	1–2	1	15	20–21	8–12	13	11–12	2	16–18
Italija	24–25	21	19–20	7–8	6–7	2	4	23	11–12
Latvija	6	16	3	17–18	8–12	5	18	21	22
Litva	3–5	4–5	1	9	20	3	23	25	21
Luksemburg	3–5	20	14	10	18–19	8	13	17	25
Madžarska	7	8–9	10	11	25	6	16	1	4
Malta	23	22	19–20	22	24	17–18	25	24	2
Nemčija	19–20	25	23	20–21	18–19	25	19–20	22	13
Nizozemska	11–12	15	21	6	6–7	23	17	12	9–10
Poljska	14–15	12	6	5	15	20	19–20	19	7
Portugalska	24–25	23	12	3	22–23	16	22	4	8
Slovaška	11–12	2	9	15–16	13–14	14	7	5–6	16–18
Slovenija	8–10	7	4	23–24	8–12	1	24	14–16	9–10
Španija	8–10	10	13	7–8	1	7	6	9	14
Švedska	17–18	11	24	25	3–4	19	3	18	19
Zdr. kraljestvo	13	19	25	4	13–14	10	8	20	6

Vir: Vrednosti posameznih kazalnikov. Preračuni UMAR.

Tabela 3: Modelska ocena razvoja

VSI KAZALNIKI			Kazalniki 1. razvojne prioritete			Kazalniki 2. razvojne prioritete		
Mesto	Država	Ocena razvoja	Mesto	Država	Ocena razvoja	Mesto	Država	Ocena razvoja
1	Švedska	61,03	1	Luksemburg	91,59	1	Švedska	78,26
2	Luksemburg	60,88	2	Irska	69,74	2	Finska	73,43
3	Nizozemska	59,91	3	Nizozemska	58,01	3	Danska	71,15
4	Irska	59,53	4	Danska	56,48	4	Zdr. kraljestvo	66,32
5	Danska	58,60	5	Finska	55,17	5	Francija	65,36
6	Finska	58,36	6	Švedska	54,39	6	Belgija	60,66
7	Španija	55,46	7	Španija	54,13	7	Nizozemska	59,94
8	Avstrija	54,47	8	Estonija	53,32	8	Avstrija	57,06
9	Zdr. kraljestvo	53,81	9	Malta	52,74	9	Slovenija	56,85
10	Francija	53,45	10	Zdr. kraljestvo	51,99	10	Nemčija	56,14
11	Slovenija	50,99	11	Latvija	51,77	11	Estonija	55,40
12	Ciper	50,02	12	Češka	51,61	12	Ciper	50,17
13	Portugalska	49,31	13	Belgija	50,22	13	Irska	50,10
14	Češka	49,11	14	Slovenija	49,75	14	Češka	48,94
15	Nemčija	48,78	15	Nemčija	49,47	15	Španija	48,65
16	Estonija	48,38	16	Litva	49,34	16	Portugalska	47,81
17	Grčija	47,83	17	Avstrija	48,73	17	Luksemburg	46,70
18	Latvija	47,09	18	Grčija	47,23	18	Litva	43,74
19	Belgija	46,66	19	Francija	46,93	19	Pojlska	40,41
20	Litva	44,77	20	Ciper	44,26	20	Italija	38,72
21	Madžarska	43,09	21	Pojlska	42,28	21	Grčija	38,37
22	Malta	42,93	22	Madžarska	40,49	22	Latvija	38,18
23	Italija	42,20	23	Italija	38,56	23	Madžarska	38,12
24	Pojlska	40,26	24	Slovaška	36,64	24	Malta	32,78
25	Slovaška	36,26	25	Portugalska	34,65	25	Slovaška	31,07
	Povprečje	50,5277		Povprečje	51,1794		Povprečje	51,7731

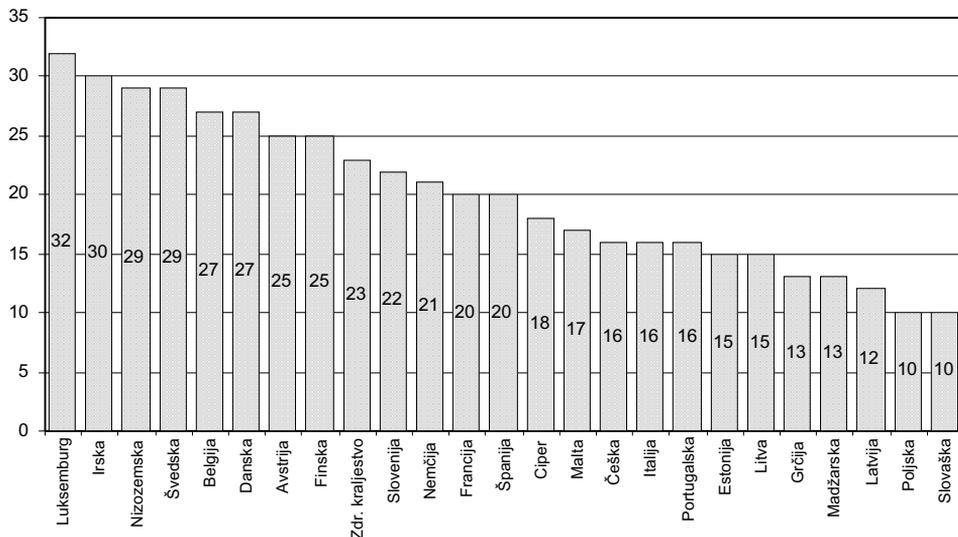
- Nadaljevanje na naslednji strani

Tabela 3: Modelska ocena razvoja

Kazalniki 3. razvojne prioritete			Kazalniki 4. razvojne prioritete			Kazalniki 5. razvojne prioritete		
Mesto	Država	Ocena razvoja	Mesto	Država	Ocena razvoja	Mesto	Država	Ocena razvoja
1	Luksemburg	67,77	1	Nizozemska	83,98	1	Ciper	65,46
2	Irska	67,00	2	Španija	67,44	2	Švedska	61,00
3	Grčija	62,36	3	Danska	65,28	3	Irska	60,82
4	Češka	54,30	4	Portugalska	65,02	4	Avstrija	59,21
5	Madžarska	52,34	5	Švedska	62,72	5	Finska	57,98
6	Francija	51,18	6	Avstrija	57,70	6	Francija	56,73
7	Španija	50,86	7	Zdr. kraljestvo	55,97	7	Španija	56,24
8	Nizozemska	50,13	8	Slovenija	55,68	8	Danska	53,71
9	Slovaška	49,70	9	Finska	55,65	9	Portugalska	51,65
10	Avstrija	49,66	10	Luksemburg	54,82	10	Latvija	51,50
11	Finska	49,56	11	Ciper	54,23	11	Zdr. kraljestvo	51,37
12	Estonija	48,82	12	Latvija	51,15	12	Malta	49,71
13	Švedska	48,77	13	Irska	49,99	13	Slovaška	49,43
14	Portugalska	47,39	14	Nemčija	49,67	14	Grčija	47,70
15	Litva	46,75	15	Francija	47,05	15	Nizozemska	47,48
16	Slovenija	46,42	16	Češka	46,50	16	Poljska	46,32
17	Danska	46,37	17	Litva	46,14	17	Slovenija	46,24
18	Italija	46,15	18	Grčija	43,50	18	Estonija	45,84
19	Zdr. kraljestvo	43,41	19	Madžarska	43,02	19	Nemčija	45,60
20	Nemčija	43,04	20	Italija	42,93	20	Italija	44,66
21	Latvija	42,88	21	Belgija	39,37	21	Češka	44,20
22	Poljska	41,51	22	Malta	38,73	22	Luksemburg	43,53
23	Belgija	41,46	23	Estonija	38,49	23	Belgija	41,61
24	Malta	40,71	24	Poljska	30,77	24	Madžarska	41,47
25	Ciper	35,98	25	Slovaška	14,47	25	Litva	37,89
	Povprečje	48,9814		Povprečje	50,4104		Povprečje	50,2943

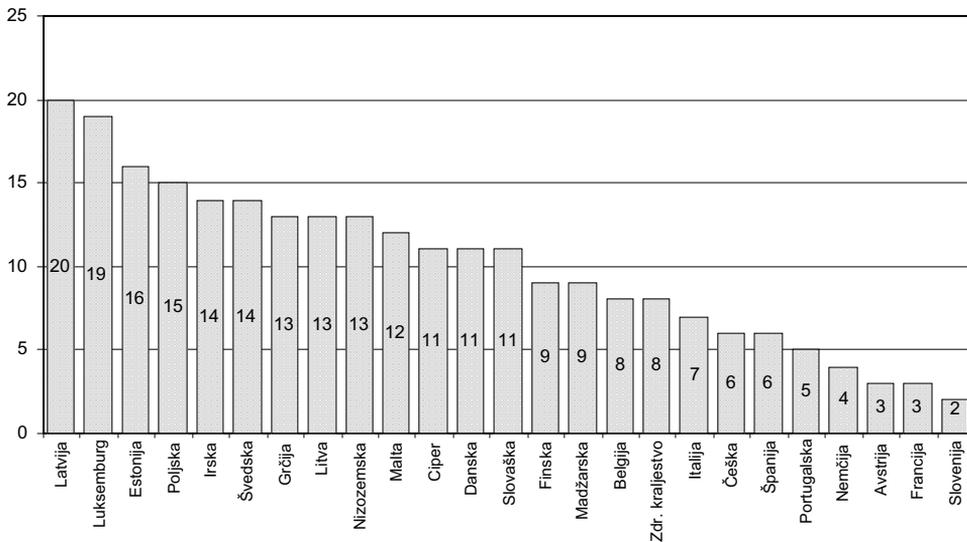
Vir: Micković Slaven. (2006). Ocene razvoja RS za potrebe priprave Poročila o razvoju.

Slika: Število kazalnikov z vrednostmi, večjimi od povprečja Evropske unije

Vir: Mičković Slaven. (2006). Ocene razvoja RS za potrebe priprave Poročila o razvoju.

Slika: Število skrajnih vrednosti kazalnikov

Vir: Mičković Slaven. (2005). Ocene razvoja RS za potrebe priprave Poročila o razvoju

<p>Zbirka Delovni zvezki</p>	<p>4/2006: Podjetniška aktivnost in podjetniško okolje v Sloveniji, L. Žakej 3/2006: Poslovanje gospodarskih družb v letu 2004, J.M. Novak 2/2006: Does Exporting Boost Capital Investments? The Evidence from Slovenian Manufacturing Firms' Balance Sheets; M. Ferjančič, A. Burger 1/2006: Ključni sektorji slovenskega gospodarstva: Kvantitativen in kvalitativen pristop s poudarkom na primeru predelovalnih dejavnosti, G. Kovačič, T. Jagrič</p> <hr/> <p>14/2005: Pojem fleksibilnosti trga dela in stanje na trgu dela v Sloveniji, A. Kajzer 13/2005: Analiza uspešnosti napovedi UMAR, M. Ferjančič 12/2005: Izhodišča za ciljni razvojni scenarij Strategije razvoja Slovenije, uredili: M. Bednaš, A. Kajzer 11/2005: Dejavnosti slovenskega gospodarstva v luči poslovanja gospodarskih družb v letu 2004, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, G. Kovačič, J. Kušar, J. Povšnar, A. Vidrih, E. Zver 10/2005: Srednjeročne in dolgoročne projekcije demografskega razvoja Slovenije in njegovih socialno ekonomskih komponent, T. Kraigher 9/2005: Regije 2005 – izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah, J. Pečar 8/2005: Analiza stroškov podjetij ob uvedbi dvojnega označevanja cen in pri prevzemu evra, M. Koprivnikar Šušteršič, B. Vasle 7/2005: Analiza ekonomske upravičenosti začasne uvedbe vinjet v Sloveniji, J. Povšnar, M. Ferjančič, J. Kušar 6/2005: Izzivi makroekonomski politik do prevzema evra, B. Vasle, M. Bednaš, J. Šušteršič, A. Kajzer 5/2005: Učinki vstopa Slovenije v EU na gospodarska gibanja v letu 2004, Uredila: M. Bednaš. Avtorji prispevkov: B. Ferk, M. Hafner, S. Jurančič, J. Kondža, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, G. Kovačič, T. Kraigher, J. Markič, J. Povšnar, M. Rojec, B. Vasle 4/2005: Vpliv cene nafte na inflacijo, M. Hafner 3/2005: Regulirane cene v Sloveniji 1992–2004, B. Vasle 2/2005: Značilnosti finančnih ukrepov industrijske politike v Sloveniji, A. Murn 1/2005: Poslovanje gospodarskih družb v letu 2003, J.M. Novak</p>
<p>Pomladansko / Jesensko poročilo</p>	<p>Pomladansko poročilo 2005 Jesensko poročilo 2005</p>
<p>Zbirka Analize, raziskave in razvoj</p>	<p>Strategija razvoja Slovenije (SRS 2006–2013), 2005 Poročilo o razvoju 2005, 2005 Slovenia – On the Way to the Information Society, 2004 Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU – povzetek Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2001–2006)</p>
<p>IB revija</p>	<p>IB revija 1-2/2006 VSEBINA: <i>Tomaž Čater:</i> Prepletanje osnov in oblik konkurenčne prednosti podjetja: Kritična ocena primernosti dosedanjih šol. <i>Miroslav Verbič:</i> Analiza izraženih preferenc kot pristop k ekonomskemu vrednotenju okoljskih vrednot ter naravne in kulturne dediščine. <i>Milan Vodopivec:</i> The Evolution and Determination of Slovenia's Wage Structure in the 1990s. <i>Jože P. Damijan, Andreja Jaklič, Matija Rojec:</i> Vpliv zunanjih prelivanj znanja na inovativnost in produktivnost slovenskih podjetij. Posvet o enotni davčni stopnji (EDS) <i>Vito Tanzi:</i> The Economic Role of the State in the 21st Century. <i>Jože Mencinger:</i> Can a Flat Rate Tax Contribute to Growth and Welfare. <i>Andreas Peichl:</i> The Distributional Effects of a Flat Tax Reform in Germany - A Microsimulation Analysis. <i>Richard Murphy:</i> Flat Tax: Not as Simple as They'd Have You Think. <i>Ivo Vanasaun:</i> Experience of Flat Income Tax - the Estonian Case. <i>Ion Ghizdeanu, St. Fănel Videanu, Cristian Stănică, Daniela Plăvicheanu:</i> The Effects of Flat Tax in Romania. <i>Thomas Larsen:</i> A Flat Tax in Denmark? <i>Jean Tesche:</i> Direct Taxation in Southeastern Europe. <i>Alvin Rabushka:</i> A Flat Tax for Slovenia. <i>Tomaž Cajner, Jan Grobovšek, Damjan Kozamernik:</i> Welfare and Efficiency Effects of Alternative Tax Reforms in Slovenia. <i>Gonzalo C. Capriolo:</i> Proportional ("Flat") Personal Income Tax Rate and Competitiveness in Slovenia: Towards Understanding the Policy Issues and Policy Implications</p>

Naročnina	*Naročnina obsega en tiskani in en brezplačni izvod v e-verziji (publikacij, ki so na voljo v e-verziji). Vsak naslednji izvod v eni ali drugi verziji se obračuna dodatno. Pri naročnini na izvod v e-verziji (brez tiskane verzije) imate 10 % popusta.				
Popusti	Na količino – po dogovoru (pri naročilu večjega števila izvodov ene publikacije do 25 %), za naročilo na več mesečnih zbirk (na dve zbirki 20 % in 25 % za naročilo na vsaj tri).				
Naročilo in informacije	UMAR, Gregorčičeva 27, 1000 Ljubljana; telefon 01-478-1043; fax 01-478-1070. Naročene publikacije in račun vam bomo poslali po pošti. E-pošta: publicistika.umar@gov.si ; za informacije o ostalih publikacijah se lahko obrnete na naš spletni naslov: http://www.gov.si/umar/public.php				
Obnavljanje	Naročilo se avtomatično obnavlja za naslednje leto.				
Odpoved	Odpoved naročnine velja po izteku leta, za katero je bila obnovljena. Odpoved mora biti posredovana pisno, najkasneje do konca koledarskega leta.				
Naziv ustanove in ime kontak. osebe, oz. ime ter priimek naročnika in tel.št.					
Naslov naročnika			E-naslov		
ID za DDV	Zavezanec za DDV	☐ DA	☐ NE	Datum:	
Želim koristiti tudi naslednje brezplačne možnosti:					
prejemati brezplačen e-izvod publikacije na e-naslov (poleg izvoda, ki ga prejmem po navadni pošti)					☐
prejemati geslo na svoj elektronski naslov (ob spremembi gesla)					☐
prejemati obvestila o izdaji novih publikacij					☐
<i>P e r i o d i k a</i>			SIT	EUR	Vpišite število izvodov*
					tiskani e-izvod
Ekonomsko ogledalo. 11 števil letno. Cena za en izvod 1.500 SIT / 6,26 EUR.			16.000	66,77	
Slovenian Economic Mirror. 11 števil letno. Cena za en izvod 1.500 SIT / 6,26 EUR.			16.000	66,77	
Pomladansko / Jesensko poročilo. Letna naročnina za eno publikacijo 2.500 SIT / 10,43 EUR.			5.000	20,86	
Spring / Autumn Report. Letna naročnina za eno publikacijo 3.500 SIT / 14,61 EUR.			7.000	29,21	
Poročilo o razvoju			3.000	12,52	
Development Report			3.000	12,52	
Zbirka Delovni zvezki (za posamezne teme se lahko obrnete na spletno stran oz. gornje naslove in tel. številke; cena po ceniku velja za en izvod).			2.200	9,18	
IB revija. Štiri številke letno.			10.000	41,73	
Enojna številka stane 3.000 SIT / 12,52 EUR, dvojna številka stane 4.000 SIT / 16,69 EUR.					
Info IMAD / UMAR Info. 1 izvod brezplačno. Koristne informacije o UMAR. Slovensko, angleško.					
V primeru, da ne naročate celotne zbirke, vpišite izbrano publikacijo:					
<i>K n j i ž n e i z d a j e</i>			SIT	EUR	Vpišite število izvodov*
					tiskani e-izvod
Strategija razvoja Slovenije (SRS 2006–2013)			1.500	6,26	
Slovenian's Development Strategy (SDS 2006–2013)			2.000	8,35	
M. Stare, R. Kmet Zupančič, M. Bučar: Slovenia – On the Way to the Information Society , 2004			4.600	19,20	
Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2002–2003 (knjiga in CD).			2.500	10,43	
Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2002–2003 (knjiga ali CD).			1.900	7,93	
Human Development Report Slovenia 2002–2003 (knjiga in CD).			5.000	20,86	
Human Development Report Slovenia 2002–2003 (knjiga ali CD).			4.300	17,94	
Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2000–2006) – povzetek			1.000	4,17	
Slovenija in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU – summary			1.500	6,26	
Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2000–2006)			3.500	14,61	
Slovenija in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU			7.000	29,21	
B. Radej, A. Pirc Velkavrh, L. Globevnik: Indikatorji o okolju in razvoju/Indicators on environment and development , 1999			1.880	7,85	/
J. Seljak: Kazalec uravnoteženega razvoja / Sustainable Development Indicators , 2001			3.000	12,52	/
Matija Rojce: Prestrukturiranje z neposrednimi tujimi investicijami: Slovenija/Restructuring with foreign direct investment: The Case of Slovenia , 1998.			2.000	8,35	/
Za ostale knjižne izdaje se lahko obrnete na spletno stran oz. gornje naslove in tel. številke (vpišite izbrano knjižno izdajo):					
Cene v evrih so preračunane po centralnem paritetnem tečaju 1 evro = 239,640 SIT in so informativnega značaja.					
Davek	8,5-odstotni DDV ni vključen v ceni.				1. marec, 2006